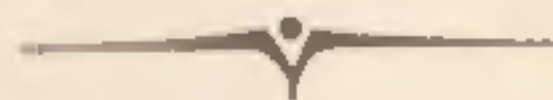

ZENO SÜDAMETUNNISTUS

ITALO SVEVO

ITALO SVEVO

ZENO
SÜDAMETUNNISTUS

ITALO SVEVO

ZENO SÜDAMETUNNISTUS

Tõlkinud Aleksander Kurtna

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» · TALLINN
1976

T(Itaalia)

S95

Originaali tiitel:

Italo Svevo, *La coscienza di Zeno*
Opere. Dall'Oglio editore, Milano,
1964

Kunstiliselt kujundanud *Heino Kersna*

S 70304—575
M901(16)—76 189—76

© Tõlge eesti keelde, «Eesti Raamat» 1976

1

EESSONA

Olen arst, kellest selles loos mõnikord räägitakse üsna vähe meelitatavate sõnadega. See, kel on aimu psühhoanalüüsi, teab, kuidas tõlgendada antipaatiat, mida patsient arsti suhtes üles näitab.

Ma ei kavatse rääkida psühhoanalüüsist, sest sellest on allpool küllalt juttu. Pean vabandust paluma, et ärgitasin patsienti elulugu kirja panema; psühhoanalüütikud muidugi kirjeldavad sellise uudise peale nina, aga et ta oli aastates inimene, lootsin seesuguse meenutamise abil etendada ta mõtlu minevikku, kuujuures elulookirjeldus teatas olla psühhoanalüüsile heaks eelmänguks. Veel tunda arvan, et see oli hea mõte, sest ta andis üllatavaid tulemusi, mis olidki veelgi tõhusamad, kui haige poleks keegi kõige paremini laabuvat tööd mu ravi alt ära pageanud, tänaata sellega mind ja rõõvides nende mälestuste järele ning kannatliku analüüsime viija.

Rättemajaks avaldan mina ta memuaarid trükis ja loolan, et see on talle ebameeldiv. Aga olgu tal ka teada, et kui ta ravimist jätkab, olen valmis jagama temaga kõrget honorari, mis ma memuaaride väljaandmise eest saan. Ta näis oma isiku vastu suurt huvi tundvat. Kui ta ainult teaks, millised üllatused ootavad teda siia kuhjatud tõdede ja valede kommenteerimise näol...

Doktor S.

SISSEJUHATUS

Minna meenutamisel tagasi lapsepõlve? — Mind lahutab sellest üle viiekskümmene aasta, aga mu kaugenägelikud silmad ei ole suudakuid midagi seletada, kui sealt veel praegugi lumavat valgust ei varjutaks paljud ja paljud tükid, mis kõrgete mägedena lahutavad mind elatud aastatest ja mõnest eriti meeldejäävast tunnist.

Aret andis nõu mitte pingutada, mitte püüda liiga kaugete vaimide. Vääruslikud olevat ka äsjased sündmused, need ei sobinud nii kujutuspildid ja unenäod. Aga teatav tead peab ju sellest valitsema, ja et alustada *ab ovo** — kuhu pärast seda, kui tulin arsti juurest, kes lähemal päeval lahkuks mõneks ajaks Triestest, otsisin tema töö hõlbustamiseks trükitud psühhonaalide kohta ja lugesin läbi. Oli üsna kergesti mõistetav, ainult et väga igav lektüür.

Lõunastanud ja end klubitoolis mugavasti välja sirutades, heitan kätte pliitait ja ees paberilehte. Mu laupa ei kurruta midagi, sest tõrjusin endast vähimagi mõttepingutuse. Mõte paistab kälvat minust täiesti eraldi. Ma näen teda. Ta kerkib ja laskub... aga see on ka ainus, mis tal läheb. Meenutamaks, et ta on ikkagi mõte ja tema kohus on end ilmutada, haaran pliitait. Seal aga tõmbub mul juba laup kipra, sest iga sõna koosneb mitmest tähest ja olevik rõhub nii rüsinale peale, et ähmastab mineviku.

Elle tein katset end ümbrusest täielikult lahti rebida. Eksperiment lõppes sügava unega ja selle ainus tulemus oli, et ärkasin kosununa ja väljapuhanuna, kusjuures mul

* Algusest peale (lad. *k.*). — Tõlk.

oli veider tunne, et olin unes näinud midagi tähtsat. Ent see oli läinud meelest ja nõnda ka igaveseks kaotsi.

Tänu pliiatsile, mida ma käes hoian, püsin täna ärkvel. Kord ähmaselt, kord selgemalt näen kummalisi pilte, millel puudub vähimgi seos minevikuga: näen vedurit, mis puhub mäkketõusul ja veab loendamatuid vaguneid — kes teab, kust tulles ja kuhu minnes ja kuidas ta üldse siia sattus.

Tukastades meenub väide viimati loetud traktaadist, et selle süsteemiga saab meelde tuletada ka kõige varasemat lapsepõlve, kui alles mähkmeis oldi. Samas näengi mähkmeis lapsukest, aga miks peaksin see olema mina? Ta ei ole sugugi minu moodi ja tundub, et see on hoopis mu külimehe paarinädalane laps, keda meile näidati otsekui imet, sest tal olid nii tillukesed käed ja nii suured silmad. Vaehe laps! Kuidas võiksin mina oma lapsepõlve meelde tuletada! Ma ei leia isegi võimalust hoiatada sind, kes sa praegu oma lapsepäevi elad, näidata, kui tähtis on neid meelde jätta su enda mõistuse arenemise ja tervise tarbeks. Millal sa küll äratundmisele jõuad, et sul olnuks väga kasulik meeles pidada kogu oma elu ning suurt osa sellestki, mis sulle pärastpoole vastumeelseks muutub? Vahepeal aga uurid sa alateadlikult naudinguid otsides oma väikest keha ja su armsad avastused viivad sind vastu valule ning haigustele, nendele vastu tõukavad sind ka nood, kes sulle halba ei soovi. Mis teha? Su kätkit on võimatu kaitsta. Sinu rinnas, lapsuke, toimub saladuslik reaktsioon. Iga mööduv minut viib sinna sisse uue reagendi. Kui palju haigestumisvõimalusi sind ootab, sest mitte kõik su elu minutid ei saa olla helged. Peale selle, lapsuke, oled sa veresugulane nende inimestega, keda ma tunnen. Minutid, mis praegu mööduvad, võivad ka helged olla, aga kahtlemata ei olnud seda sajandid, mis su sünni ette valmistasid.

Aga näe, jälle olen üpris kaugel unele eelnevatest kujutluspiltidest. Üritan homme uuesti.

SUITSETAMINE

Arst, kellele ma sellest rääkisin, soovitas mul alustada suitsetamiskalduvuse analüüsimisest, tehku ma seda kohe alusest peale.

Kirjutage! Kirjutage! Küllap näete ennast sealjuures läbi!

Arvan, et võin suitsetamisest kirjutada ka laua taga, kuna ei peaksin tugitoolis unistama. Ma ei tea, millest alustada ja võtan appi sigaretid, mis kõik sarnanevad täpselt sellega, mida praegu käes hoian.

Ja silmasmaas avastan midagi, mis oli justkui peast pühitud — kottides sigarette, neid, millega ma alustasin, ei ole enam midagi! Nõuamekümneendal aastal müüdi neid Austrias, pappkarpidel firmamärgina kahepealine kotkas. Ja nii selle kardi ümber koonduvad kohe mitmed inimesed, taustal oma iseloomulikud näojooned, millest piisab küll ette meenutamiseks, aga mitte selleks, et see ootamatu koditamine võiks mind erutada. Üritan rohkem andmeid anda ja lähen tugitooli juurde, samas aga muutuvad need näod lähipalstvaks ja hajuvaks, nende asemele ilmuvad pilkavalt jollitavad narrilõustad. Noruspäi pöördun laua juurde tagasi.

Uks näe nähtud kujudest, pisut kähiseva häälega, oli Giuseppe, minuealine nooruk, ja teine mu vend, minust aasta noorem, juba ammu surnud. Praegu tundub, et Giuseppe sai isalt palju raha ja neid sigarette ta lihtsalt kinkis meile. Aga ühes olen kindel: mu vennale andis ta rohkem kui minule. Sellest tekkis mul vajadus neid juurde hankida. Nii juhtuski, et hakkasin varastama. Suviti oli

isal kombeks jätta vest, mille taskus võis alati olla peenraha, söögituppa toolileenile. Sealt võtsingi kümme vajalikku soldot tolle hinnatud karbi ostmiseks ja tõmbasin üksteise järel ära kõik kümme sigaretti, mis seal oli, et häbistavast vargasaagist lahti saada.

Kõik see ladenes mu teadvuses, oli siiani käeulatuses ja elustus alles nüüd, sest varem ma ei teadnud, et sel võiks üldse tähendust olla. Näe, nõnda olengi paljastanud oma halva harjumuse alged ja (kes teab?) võib-olla koguni terveks saanud. Ainult prooviks süütan viimast korda sigaretti, võib-olla viskan ta kohe vastikustundega minema.

Veel on mul meeles, et isa sattus peale just siis, kui ma ta vesti käes hoidsin. Jultumusega, milleks ma praegu enam võimeline pole ja mis nüüdki häbiväärne tundub (kes teab, ehk on sellel vastikustundel tõesti tähendus mu ravimisel?), ütlesin talle, et tahtsin uudishimust ära lugeda, mitu nööpi vēstil on. Isa naeris mu huvi kas arvutamise- või rätsepakunsti vastu ega märganud, et mu sõrmed olid vesti taskus. Enda auks pean lisama, et sellest naerust süütu lapse üle — süütusest polnud juttugi — piisas, et ma varastamisega lõplikult hüvasti jätsin. See tähendab... varastasin ka pärast, aga teadmata, et see on vargus. Isal oli harjumuseks jätta laudade ja kappide servadele pooleldi suitsetatud virginia sigareid. Arvasin, et see on tema viis neid ära visata, ja mulle paistis, et ma koguni nägin, kuidas meie vana teenija Catina need ära koristab. Käisin vargsi neid lõpuni suitsetamas. Juba võtmise momendil tundsin vastikusjudinaid, mõeldes, kui paha mul neist hakkab. Siis suitsetasin seni, kuni laupõlma higiga kattus ja sisikond pahupidi pöördus. Ei saa just öelda, et mul lapsepõlves tahtejõust puudu olnuks.

Mul on ülihästi meeles, kuidas isa mind ka sellest harjumusest võõrutas. Ühel suvepäeval tulin kooliekskursioonilt väsinuna ja higist liimerdades koju. Ema aitas mind riidest lahti võtta, mässis mu oma hommikumantlisse ja pani diivanile magama, kuhu ta ka ise õmblustööga istus. Olin juba suikvel, aga laugude all säras ikka veel päike ja ma ei vajunud unne. Õndsalik tunne, mis käib lapsepõlves alati kaasas, kui puhkad pärast suurt väsimust, elab minus praegugi täiesti iseseisva kujutlusega, mille taju on nii elav, otsekui lamaksin praegugi mulle kalli keha kõrval, kes on ammu elavate hulgast lahkunud.

Mul on meeles suur jahe tuba, kus me lapsepõlves mängisime ja mis praegu ruumikitsikul ajal on jagatud kolmeks hellest stseenist, mida ma meenutan, puudub mu meel, ja see äratub imestust, sest küllap võttis ka tema stsenaristid osa ja pidi koos minuga puhkama. Võib-olla magas ta sama diivani teises otsas? Silmitsen seda kohta, aga see näib olevat tühi. Näen ainult ennast, tunnen puhkamise mõnu, näen ema ja siis isa, kelle hää äkki taas kerkib. Ta oli siinse astunud ja mind märkamata vaipust hõõrunud.

Mäletan

Mäletan viimasel kõnega minu poole ja selle liigutusega, mis kaasas vaevukuuldav kussitav häämitsus; tema meelest saanisin ma sügavat und, kuigi olin veel täiesti ärkval. Mulle meeldis väga, et isal tuli minu und arvestada, ja ma ei liigutanudki end.

Isa kurtis sosinal:

«Paistab tõesti, et hakkab segaseks minema. Olen praegu kindel, et pool tundi tagasi jätsin sinna tuppa kapi servade poolle sigareti, aga nüüd seda seal ei ole. Asi läheb atus hullumaks, asjad kaovad otse silme alt.»

Ema vastas samuti sosinal, millest kostis läbi naerutõugu, mida hoidsin tagasi ainult kartus mind äratada:

«Ta loobub juba pärast lõunat seal toas keegi käinud.»

Ema ütles seda beigi, sellepärast mulle tundubki, et hakkas hulluma minema — pöördus isa.

Isa jättis tunde ja lahkus.

Paistab, et almsed ja vaataks ema. Ta oli taas töö käsile võtnud, aga naeratus mängis ikka veel huulil. Loomulikult ei teadnud ta, et isa hakkab hulluks minema, kui näeb tema jätma üle naerda. See naeratus on nii sügavalt mu mällu süütnud, et tundsin selle kohe ära, kui nägin seda ühel päeval oma naise huulil.

Muide, see polnud rahapuudus, mis takistas mind suitsetamisepahele vabalt andumast, vaid keeld, mis oma korda mu kirge tagant õhutas.

Mäletan, et suitsetasin väga palju, peites end igasse võimalikku nurka. Veel praegugi ajab mind iiveldama mälestus ühest päevast, kui istusin pool tundi pimedas leidis kahe poisikese seltsis, kellest mul ei ole muud mällu jäänud kui nende poisikesemoega riided: kaks paari püksi, mille sääred torutavad tühjalt õhus, sest aeg on kustutanud nendes olnud kehad. Meil oli palju sigarette

ja me tahtsime kindlaks teha, kes meist kõige lühema aja jooksul kõige rohkem suitsetab. Mina tulin võitjaks ja varjasin sangarlikult pööratust, mida see veider võistlus põhjustas. Siis läksime välja päikese ja õhu kätte. Et mitte kukkuda, pidin sulgema silmad. Peagi toibusin ja hakkasin oma võiduga praalima. Ja siis ütles mulle üks mehehakatis:

«Mul pole sellest midagi, et kaotasin, sest ma suitsetan alati nii palju, kui tahtmist on.»

Mul on need mõistlikud ja kained sõnad meeles, aga ma ei suuda meelde tuletada kahtlemata arukat näokest ja silmi, mis sel hetkel mulle otsa vaatasid.

Aga tollal ma ei teadnud veel, kas ma armastan või vihkkan sigaretti, selle lõhna ja seda seisundit, millesse nikotiin mind viis. Halvem oli, kui sain teadlikuks, et ma kõike seda vihkkan. Sain sellest teada, kui olin peaaegu kahekümneaastane. Tollal põdesin mitu nädalat rasket kurguhaigust, millega kaasnes palavik. Arst kirjutas ette voodirežiimi ja käskis suitsetamisest absoluutselt hoiduda. Mul on meeles sõna absoluutselt! See riivas mind valusasti, aga palavik andis sellele erilise varjundi: oli nagu suur tühjus ja polnud võimalik vastu seista tohutule rõhumisele, mis tühjuse ümber alati tekib.

Kui arst oli lahkunud, jäi isa, jame sigar suus, mulle natukeseks ajaks seltsiks (ema oli juba mitu aastat surnud). Minekule asudes silus ta õrnalt mu palavikus hõõguvat otsaesist ja ütles:

«Vaata, et sa ei suitseta!»

Mind valdas pöörane rahutus. Mõtlesin: «Kui see mulle halba teeb, siis ei suitseta ma enam iial, aga enne pean tegema seda viimast korda.» Läitsin sigareti ja tundsin kohe, et rahutus oli nagu peoga pühitud, hoolimata sellest, et palavik tõusis ja et ma iga mahvi juures mandlites sellist kõrvetust tundsin, nagu oleks neid tulise oraga puudutatud. Suitsetasin sigareti nagu mõnda tootust täites kohusetruult lõpuni. Samasuguste kohutavate piinadega suitsetasin haiguse ajal veel palju sigarette. Isa, kes tuli ja läks, ikka sigar suus, kiitis:

«Tubli poiss! Veel mõni päev ilma suitsetamata, ja oledki terve!»

Piisas sellest, ja juba valdaski mind kihk nii ruttu kui võimalik üksi jääda ja sigaret haarata. Mõnikord teesklesin magamist, et ta varem minema läheks.

Selle loetuse ajal kaotasin endale veel ühe halva harjumuse: peaaegu suitsetamiskirest lahti saada. Sestsaadik on mul peavad moodunud paksus sigaretisuitsus ja tootustes suitsetamine maha jätta. Et kõik algusest peale selge oleks, pean tunnistama, et ka praegu on olukord ajuti samasugune. Kahekümne aasta jooksul kogunenud viimaste sigarettide jalki rodu täieneb veelgi. Kavatsus ei ole enam küll nii meelekindel ja mu vanainimesesüda tühtub sellesse pahesse leebemalt kui varem. Vanast peast mugavatel inimesed elu ja selle mõtte üle. Võin kogu aeg öelda, et olen pikemat aega suitsetanud palju sigarette, mis... ei olnud viimased.

Ühe saamatatu tütellehelt leian ilusa käekirjaga tehtud ja konkreetsega kaunistatud märkuse:

«Täna, 2. veebruaril 1886. a. lähen õigusteaduskonnast õle kassilasse. Viimane sigaret!»

See viimane sigaret oli väga tähtis. Mul on meeles kõik sellega kaasas käinud lootused. Kandsin vimma kanoonilise õiguse vastu, mis tundus elukauge, ja söötsin teadumata, mis oli elu ise, ehkki kolvi seinte vahele suletud. See viimane sigaret tähendas tegevuse (isegi füüsilise tegevuse) lõppu ja selget, kalmet ning põhjalikku mõtlemist.

Et pääseda süüdistatavaks ühendite ahelast, millesse oled sündinud tekkinud, läksin tagasi õigusteadusse. Tähtis oli ka see, et see teadus ja ka seda tähistas viimane sigaret. Sellest ajast alates leian ühte raamatutest registreerituna. See sigaret oli väga tähtis, sest sel päeval pöördusin kõige oluliste kavatsustega ja tahtunult «minu», «sinu» ning «tema» põlvkondade komplikatsioonide juurde, purustades teadusliku süsteemi. Ma ei kõlvanud keemiasse ka sellepärast, et mu käel ei olnud vajalikku kindlust. Ja kust see kindel käsi võiski tulla, kui tossutasin edasi nagu tõeklane!

Kui ma praegu ennast siin analüüsin, tärkab mul kahtlus, kas ma pole just sellepärast sigarette nii väga armastanud, et veeutada nende vastutus oma saamatuse eest? Kui ma suitsetamise maha oleksin jätnud, oleks minust võib-olla saanud ideaalne ja tugev inimene, kelleks ma lootsin saada. Selline kahtlus võib-olla siduski mind mu pahale külge, sest tegelikult on see üsna mugav eluviis — pidada end erakordseks inimeseks, ainult et see erakordsus ei ilmuta end esialgu. Ma püstitan niisuguse hüpoteesi selleks, et selgitada oma noorpõlve nõrkust, aga eriti

veendunud ma selles pole. Nüüd, kui olen vana ja keegi minult midagi ei nõua, kulgeb mu elu ikkagi sigareti juurest suitsetamisest loobumise töötuse juurde ja töötuse juurest tagasi sigareti juurde. Mis mõte on kõigil neil töötustel praegu? Kas pole ma nagu too Goldoni vana hügieenik, kes elas terve elu haigena, aga surra tahtis tervena?

Kord, kui ma tudengina korterist välja kolisin, pidin omal kulul laskma uued tapeedid panna, sest olin seinad katnud daatumitega. Ju vist otsustasin just sellepärast ära kolida, et see tuba oli muutunud mu heade kavatsuste kalmistuks ja ma ei pidanud enam võimalikuks neid siinsamas uuendada.

Minu meelest on sigaretil palju kangem maik, kui ta on viimane. Ka teistel on oma kindel maik, aga see pole nii kange. Viimane sigaret saab erilise maigu võidutundest enda üle ja lootusest, et lähemas tulevikus saame terveks ning tugevaks. Teiste sigarettide väärtus seisneb selles, et neid läites me justkui kinnitame oma sõltumatust, kusjuures tervis ja jõud jäävad, nihkuvad ainult pisut kaugemasse tulevikku.

Mu toa seinad olid täis sirgeldatud igat värvi kirjutisi, mõned daatumid olid tehtud isegi õlivärviga. Järjekordne kindel otsus, mille oli ellu kutsunud kõige lihtsameelsem usk, sai vastava väljenduse värvi intensiivsuses, mis pidi eelmise otsuse varju jätma. Mõningaid arve oli eelistatud nende ühildumise pärast. Möödunud sajandist on mul meeles üks arv, mis oli nagu loodud selleks, et igaveseks kinni pitseerida kirst, kuhu tahtsin mätta oma pahe: «1899. aasta üheksanda kuu üheksandal päeval.» Eks ole tähendusrikas? Uus sajand tõi mulle omamoodi musikaalseid daatumeid: «1901. aasta esimese kuu esimene päev.» Veel praegugi näib mulle, et kui see korduda saaks, oskaksin alustada uut elu.

Aga kalender on täis kuupäevi, ja kui kujutlusvõimet veidi pingutada, võib igaüks neist sobida järjekordse hea kavatsuse tähistamiseks. Näiteks on mul meeles — sest see näis sisaldavat ülimalt kategoorilist imperatiivi — järgmine daatum: «Kell 24 tuhande üheksasaja kaheteistkümnenda aasta kuuenda kuu kolmandal päeval.» See kõlab nii, nagu vähendaks iga järgmine arv eelmist poole võrra.

Aasta 1913 tõi kaasa ajutise kõhkluse. Puudus kolme-

isiklikkuse kuu, et seda aastaga ühildada. Aga ei maksa arvata, nagu vajaks daatum, mis peab esile tõstma viimase sigareti päeva, mingit sisemist kooskõla. Paljud daatumid, mida leiab oma eelistatud maalidele ja raamatutele märgituna, torkavad silma oma eriskummalisusega. Näiteks: «Teise kuu kolmas päev aastal 1905, kell kuus!» Mõeldi on oma rõõm, kui silmas pidada, et iga järgmine arv süüa sin selmalt. Paljud sündmused, või täpsemalt — esimene kuu üks sündmus Plus IX surmast kuni mu poja sündimiseni, olid mu silmis pälvinud äratähistamist tavapärase tunde tähtsusega. Kõik sugulased imetlevad mu mälu võimeid ja kurbade perekondlike tähtpäevade suhtes ja peavad mind heaks ning tähelepanelikuks inimeseks.

Üks viimase sigareti haiguse välise narrikuse vähenemiseks üritasin sellele isegi mingit filosoofilist sisu anda. «Viimane ei talgi enam!» hüüab inimene ja võtab olla poos. Aga mis saab üllast poosist, kui töötus täide täht? Üllast poosi on võimalik ainult siis võtta, kui seda otsust muudatakse. Pealegi ei ole aeg minu meelest selline peetlamatu nähtus, mis tal ei peatu. Ta pöördub ümber, hõlgu ainult minu juurde tagasi.

* * *

Üks muu loomuslik ja olen selle usuga sündinud. Mul ei ole praegu aega vahe meenutada tollest haigusest, mida ma hahakümnenda aastal põdesin, kui ma poleks seda tööteed arstile kirjeldanud. Imelik, kui palju paremini jäävad meelde sõnad, võrreldes tundmustega, mida pole hahakümnendalt väljendatud.

Lahuti tolle arsti juurde sellepärast, et olin kuulnud teda närvihäigusi elektriga ravivat. Mõtlesin, et saan elektrist ammutada jõudu, mis on vajalik, et suitsetamine minna jätta.

Arstil oli suur kõht ja ta astmaatilise kähin saatis elektritaparaadi klõbinat, mis pandi tööle juba esimese seansi ajal. See valmistas mulle pettumuse, sest olin lootnud, et arst avastab läbivaatamisel mürgi, mis mu verd soostab. Selle asemel teatas ta, et leiab mind kehaliselt terve olevat, kui aga olin kaevanud halva seedimise ja rahutu une üle, oletas ta, et mul on alahappesus ja loid peristaltika. Viimast sõna kordas ta nii mitu korda, et see

jäi mulle eluajaks meelde. Ta kirjutas välja ühe happe, mis mu tervist tublisti kahjustas, sest sealtpaale kannatan ülehappesuse all.

Kui taipasin, et ta iseseisvalt ilal mu veres nikotiini ei avasta, otsustasin teda aidata ja avaldasin kahtlust, kas mu haigusnähte ei tuleks panna suitsetamise arvele. Ta kehtitas vaevaga oma rasvunud õlgu:

«Peristaltika... Happesus... Nikotiinil pole sellega midagi tegemist!»

Tegin läbi seitsekümmend elektriprotseduuri ja need oleksid vististi siinamaani kestnud, kui ma poleks otsustanud, et aitab. Ei oodanud ma neist mingit imet, käisin seanssidel üksnes lootuses, et ehk õnnestub arsti veenda suitsetamist ära keelama. Kes teab, kuidas mu elu edaspidi oleks kulgenud, kui mu otsust toetanuks arsti keeld.

Ja õlgu siinkohal ka mu haigust nii kirjeldatud, nagu ma sellest arstile rääkisin. «Ma ei suuda õppida, ja ka neil harvadel kordadel, kui lähen magama õigeaegselt, jään ärkvele kuni esimeste kellalöökideni. Seepärast kõhklen õlgusteaduse ja keemia vahel — mõlemad nõuavad, et töö algaks kindlal tunnil, aga mina ei tea ilmaski, mis ajal ma järgmisel päeval ärkan.»

«Elekter ravib välja igasuguse unetuse,» pillas esku-laap mõttetera, pilk skaalal, mitte patsiendil.

Lõpuks hakkasin temaga rääkima nõnda, nagu võiks ta tunda psühhoanalüüsi, mille sündi ma ujedalt ennetasin. Rääkisin talle oma viperustest naistega. Ühest oli mulle vähe ja ka paljudest ei olnud küllalt. Tahtsin neid kõiki. Kui ma tänaval liikusin, ületas mu erutus igasugused piirid: kõik mööduvad naised olid minu omad. Ma silmitsesin neid jultunult, sest mul oli vaja tunda end loomalikult toorena. Mõttes võtsin nad riidest lahti, jättes neile ainult kingad jalga, haarasin nad sülelusse ja ei lasknud enne vabaks, kui olin kindel, et ma neid läbini tunnen.

Tühja räägitud sõnad ja asjatu siirus! Arst ägises vastuseks:

«Arvan, et elektriprotseduurid teid sellest haigusest ei ravi. See veel puuduks! Ma poleks Rumkorffile üldse kätt külge pannud, kui temast olnuks karta selliseid tulemusi.»

Seepeale rääkis ta anekdoodi, mida pidas väga teravmeelseks. Üks haige, kes põdes sama haigust mis minagi, pöördus kuulsa arsti poole, et see ta terveks raviks; arst, kellel see hiilgavalt õnnestus, oli sunnitud

temast lahkuvad, sest müüdu oleks patsient ta maha kokk-saamisel.

«Aga muidu erutus ei ole healoomuline!» hüüdsin ma. «See tuleb mõistagi, mis mu veenides põletikku tekitab!»

Kõrvaldatud nõiaga pomises arst:

«Kui ei ole oma suutusega rahul.»

Ja ainult tema veenniseks võtsin ise ette selle, millega mina tegeleda ei tahtnud: uurisin oma haigust ja kogusin kokku kõik sümptoomid. — Mu hajameelsus! Ka see tahtis mind õppimast. Kui ma Grazis esimeseks riigikõrgema vahetustasin, olid mul hoolikalt üles märgitud kõik raamatud, mida vajasin kogu kursuse ulatuses, viimaseks loovad välja. Aga asi lõppes sellega, et just pärast kolme nädala, et olin õppinud neid aineid, mida mina ei olnud varem näinud. Nii pidingi eksami ajal loetama. Tõsi küll, ka need aineid ei õppinud ma varem näinud ühe naabrimehe pärast, kes austas mind oma teadmiste, teadmiste — kaunis avameelse edvistamisega. Nii nagu alati ilmus, et näinud ma enam teksti, mida loeaksin. Ma kas pole teinud, kes end niimoodi üleval peab? «Tul on mees, kellel väike kahvatu näoke aknal: ovaalne, kinnine, raskete lõkete raamia. Silmitsesin teda, unistasin tema valvunud ja neid rebasekarva juukseid oma patja vahel.»

Kõrvaldatud pomises:

«Aga teie teadmiste poolehoid on minu ikka üheks üheks, mis teie ei edvitate.»

Õnneks tean kindlalt, et tal ei olnud edvistamisest õrna mõtet. Üheks üheks teadmiste poolehoid on, aga täiesti kindel, et kui ma suitsetamist maha ei jäta või kui psühhoanalüüs mind terveks ei ravi, siis väljendab mu viimne sõna ainult üht: üht. Kui ma näen ja kui mu naine lubab, et too põetaja on ilus!

Õnneks tean ära avameelne nagu pihil: naised ei meeldi mulle tervikuna, vaid... ositi. Kõikide juures meeldivad mulle jalad, kui need olid kaunitult kängitsetud, paljude juures kael, kas peen või täidlane, mõne juures rind, aga hõlsti väike. Ja ma jätkasin naise kehaosade loetelu, kuni arst mind katkestas:

«Aga kõik need osad kokku loovad ju naisest terviku!»

Nii ütlesin tähtsad sõnad:

«Ainult selline armastus on terviklik, mis hõlmab üht-

ainust naist kui tervikut, mõistus ja iseloom kaasa arvatud.»

Tolle ajani ei teadnud ma sellisest armastusest midagi, aga kui see mind tabas, ei toonud see mulle tervenemist. Mul on tähtis meenutada, et sattusin haiguse jälile seal, kus arst nägi ainult tervist, ja et minu diagnoos hiljem täielikult kinnitust leidis.

Ühe mu sõbra isikus, kuigi ta polnud arst, leidsin inimese, kes minust ja mu haigusest palju paremini aru sai. Suurt kasu sellest küll polnud, aga mu ellu tõi see uue heli, mille kaja kestab tänini.

Mu sõber oli rikas mees, kes tegi oma jõudeelu meeldivamaks teaduslike uuringute ja kirjandusliku tööga. Ent ta rääkis palju paremini kui kirjutas ja sellepärast ei saanudki maailm teada, kui hea literaat ta oli. Ta oli suurt kasvu ja paks ning meie tutvumise ajal tegeles täiesti tõsiselt kõhnumiskuuriga. Mõne päevaga oli ta jõudnud märkimisväärselte tulemusteni, nii et tänaval otsisid kõik tema seltsi, lootes sellise nigeriku kõrval omaenda tervist paremini hinnata. Ma kadestasin ta oskust saavutada kõike, mida ta tahtis, ja jäin ta lahutamatuks sõbraks seni, kuni ta kuur kestis. Ta lubas mul katsuda oma kõhtu, mis iga päevaga kahanes, ja mina, kadedusest juba pahatahtlik, muudkui kordasin, et ta meeleskindlust kõigutada:

«Aga mida te teete selle üleareuse nahahulgaga, kui kuur läbi saab?»

Suurima rahuga, mis ta kurnatud näole koomilise ilme andis, vastas ta:

«Kahe päeva pärast alustan massaaži.»

Tema ravikuur oli üksikasjadeni läbi mõeldud ja polnud kahtlust, et ettekirjutusi täidab ta täpselt.

Selle kõige põhjal tärkas mul tema vastu suur usaldus ja ma rääkisin talle oma haigusest. Ka see jutuaajamine on mul meeles. Selgitasin talle, et mul oleks kergem loobuda kolmest söögikorrast päevas kui ilmatu hulgast sigarettidest, mille pärast peaksin alatasa võtma endale ühe ja sama piinava kohustuse. Võtnud kord endale seesuguse kohustuse, ei jää aega millekski muuks, sest ainult Julius Caesar oskas teha mitut tööd korraga. Hea seegi, et mul ei pruugi seni tööd teha, kuni mu administraator Olivi elab. Aga kuhu see kõlbab, et minu moodi inimene ei oska sessinases maailmas muud teha kui unistada ja viiulit kääksutada, milleks mul muide mingeid võimeid pole?

Kõhnumiskuur polnud paks mees ei vastanud mulle kohe. Ta oli meenutamatult tolmiv inimene ja mõtles enne tükk aega. Sel ajal selgitas ta õpetliku näoga, ja täiesti õigustatult, kui arvustada ta üleolekut antud küsimuses, et mu tõeline hädä et ole mitte sigarettides, vaid lubaduste ja töötegemise andmisest. Sellest pahest vabanemiseks pidavat lihtsalt loobuma töötuste andmisest. Tema meelest on minus nende aastate jaoksul välja kujunenud kaks eri isikut: üks on laiskija ja teine ori, kes aga vabadusehimust, niipea kui valvatus nõrgeneb, jalamaid peremehe vastu massu lööb. Sellepärast pean orjale andma täieliku vabaduse, oma pahele aga vaatama samal ajal otse näkku, justkui oleks see uus, mida ma varem kunagi näinud pole. Ei ole vaja selle pahe vastu võidelda — temast ei ole vajagi teha, püüda ta lihtsalt unustada, talle põlglikult selg keerata, nagu teeme inimesega, kellega suhtlemist peame endale alandavaks. Eks ole lihtne?

Tegelikult näiski mulle asi lihtne. Kui olin ränga vaevaga peletanud peast kõik mõtted töötustest, õnnestus mul lõpuks mitu tundi suitsetamata olla, aga kui mu suu täiesti puhtaks sai ja ma seda süütut maiku tundsin, mida võiks tunda vastsündinu, tuli mul isu suitsu järele; nii kui hättain sigaretti, lirkasid südametunnistusepiinad, mis sundisid mind taas andma töötust, mille andmisest ma oli väga tahtsin lahti saada. Tee oli pikem, aga viis samasse välja.

Hee Olivi! lühiaja andis mulle ühel päeval idee kinnitada oma otsust kihlveoga.

Arvan, et Olivi on alati olnud samasuguse välimusega, nagu ma teda praegu näen. Niipalju kui mäletan, oli ta alati vimmas, aga sitke, ja ta näis mulle alati niisama vana olevat nagu praegu, kus tal on kaheksakümmend tujat. Kogu elu on ta minu heaks töötanud ja töötab praegugi, aga ma ei salli teda, sest tunnen, et selle töö, mida ta ära teeb, on ta minult röövunud.

Vodasimegi kihla. Esimene, kes meist suitsu ette paneb, peab maksma trahvi, pärast seda saab kumbki oma vabaduse tagasi. Sel viisil pani valitseja, kes oli mulle hooldatajaks määratud, et ma isa pärandit läbi ei lööks, käed juba ema pärandi külge, mida ma valitsesin iseseisvalt.

Kihlvedu osutus ikestavaks. Kui ma varem olin vaheldumisi peremees ja ori olnud, siis nüüd olin ainult ori, pealegi selle Olivi ori, keda ma ei sallinud. Tegin kohe

suitsu. Siis tuli mul mõte, et võiksin teda petta ja salaja edasi suitsetada. Aga milleks oli sellisel juhul vaja kihla vedada? Söötsin õhinal otsima daatumit, mis viimase sigareti suitsetamiseks oleks harmoonilises seoses kihlveo daatumiga; sel viisil oleks see päev registreeritud mitte üksnes minu, vaid ka Olivi poolt. Aga orja mass jätkus ja mul tekkis suitsetamisest ängistustunne. Et selle painest vabaneda, läksin Olivi juurde ja tunnistasin kõik üles. Vanamees kasseeris raha naeratades sisse, võttis kohe jämeda sigari ja hakkas ahnelt suitsetama. Ma ei kahelnud hetkekski, et ta on kihlveo tingimusi rikkunud. Teadagi on teised inimesed tehtud teisest savist kui mina.

Mu poeg oli äsja kolmeseks saanud, kui mu naisel tuli hea idee. Ta arvas, et pahest lahtisaamiseks võiksin lasta end mõnesse haiglasse panna. Nõustusin. Esiteks tahtsin, et mu'poeg leiaks mind tasakaalukana ja tervena, kui jõuab ikka, millal võib minu üle otsustada; teiseks aga oli veel pakilisem põhjus: nimelt oli Olivi tervis läbi ja ta ähvardas ülepäeviti, et lööb minust lahku; sel juhul oleksin pidanud asuma tema kohale, kuid arvestades seda nikotiini hulka, mis mul veres, tundsin, et ma ei tule tõsise tööga toime.

Alguses mõtlesime sõita Šveitsi — klassikalisele kliinikute maale, siis aga saime teada, et Triestes elab keegi doktor Muli, kes on parajasti avanud selleks sobiva ravi-asutuse. Palusin naist tema juures ära käia ja läbi rääkida. Doktor lubas anda mulle isoleeritud palati, kus mind valvavad pöetaja ja teised tema korraldusse antud isikud. Kui naine mulle sellest ettepanekust jutustas, naeratas ta, vahel aga puhkes laginal naerma. Teda lõbustas mõte, et mind pannakse luku taha, ja ma naersin südamest kaasa. See oli esimene kord, kui ta mind mu ravimiskatsetes toetas. Siiaamaani ei olnud ta mu haigust tõsiselt võtnud, väites, et suitsetamine on üks moodus elu elada, pisut imelik küll, aga mitte kõige igavam. Arvan, et kui ta mulle naiseks tuli, oli ta meeldivalt üllatatud, et ma ei leinanud iial kaotatud vabadust, sest mul oli tegemist teiste asjade taganutmisega.

Läksime kliinikusse sel päeval, kui Olivi mulle teatas, et jääb minu juurde tööle ainult üheks kuuks. Pakkisime pesu kohvrissi ja läksime-juba samal öhtul doktor Muli juurde.

Doktor Muli võttis meid eesuksel isiklikult vastu. Tol

aga oli ta hea tühtlane. Oli südamevi. Vaeke, närviline, valus. Ja ta on elanud mitmeid ahiuid, mis päevituse taustal on jäänud mured, oli ta krest kuni kingadeni. Ta on elanud elegantsuse kohta. Ta aratas minus
 ja ma ei tuisa temaski
 hoidult, sest tatpasin ta imelluse põhjust, üle-

«ma naen, et te ei usu ravi vajalikkusse
alltõlga ma sellesse suhtun.»

...mis mind siiski riivas, vastas arst:
...Võib-olla on suitsetamine teile tõepoo-
...kui arvame meie, arstid. Ma ei saa
...misks otsustasite suitsetamise lõpetada ni-
...selle asemel et lihtsalt vähendada
...Suitsetada võib, sellega ei tohi ainult

...püüdes kõigest väest suitsetamisest lahti
...et tulnud mulle pähegi, et võiksin vähem suitse-
...Aga sellisel momendil tulnud nõuanne võis mu
...altniit kõlmutada. Ja ma ütlesin kategooriliselt:
...juba otsustanud olen, siis laske mul see ära
...

—Pravdiha? Arst uuris üleolevalt. «Kui olete selle hoteli nõude võtnud, annab ravi tingimata tõhusaid tulemusi. Kui te ei kavatse varem Giovanna kallal füüsilist jõudu kasutada, ei pääse te siit välja. Aga teie väljakirjutamiseks needid formalsused venivad nii pikale, et vahetpidamata läheb see paha teile peast».

edatime mulle määratud toas, kuhu olime jõudnud algul kotonandale ja siis jalle esimesele korrusele minnes.

Kas näete seda ust. See on suletud ja sellepärast ei pääse te teistesse palatitesse esimesel korrusel, kust on lähtunud tänavale. Isegi Giovannal ei ole selle ukse võtmeid! Valjumiseks peab ta ronima kolmandale korrusele ja vooli, millega avatakse uks kolmanda korruse trepikotta, on ainult temal. Pealegi on kolmandal korrusel alaline valve. Pole viga, eks? Eriti kui silmas pidada, et hoolga on määratud lastele ja sünnitajatele.»

„Ja ta naeris jälle, küllap mõtte peale, et on mind sulge-
nud laste hulka.

Ta kutsus Giovanna ja esitles teda mulle. See oli väike natsterahvas, kelle iga oli raske määrata, ta võis olla nii neljakümne ja kuuekümne vahel. Tal olid pisikesed, vaga

sädelevad silmad ja täiesti hallid juuksed. Temale ütles doktor:

«See on too härra, kellega pead valmis olema käsitsi kokku minema»

Naine vaatas mind uurivalt, läks siis näost punaseks ja kilas:

«Mina teen, mis mu kohus, aga kaklema ma teiega ei hakka. Kui te mind ähvardate, kutsun sanitari — see on tugev mees —, ja kui ta ei peaks silmapilk tulema, minge, kuhu tahate, sest mina oma nahka mängu ei pane!»

Hiljem kuulsin, et seda kohustust tema peale pannes oli arst lubanud talle kõrge vaevatasu, mis teda omakorda hirmutas. Aga tookord vihastasid ta sõnad mind. Missugusesse lolli olukorda ma olin sattunud, pealegi omast heast tahtest!

«Mis nahast te räägite?!» hüüdsin ma. «Kes teie nahka tahab? Hoiatage seda naist, et ta mind ei tüütaks,» pöördusin ma arsti poole. «Võtsin mõned raamatud kaasa ja tahan, et mind rahule jäetaks»

Doktor tegi Giovannale lühikese noomituse. Püüdes end õigustada, seletas naine juba mulle:

«Mul on kaks tütart, alles päris väiksed, nende pärast pean elama.»

«Mina küll ei hakka teie tapmisega käsi määrima,» vastasin toonil, mis muidugi mõista ei saanud vaesekest rahustada.

Doktor saatis ta kõige kõrgemalt korruselt midagi tooma, ja et mind rahustada, lubas asendada ta kellegi teisega, kuid lisas seejuures:

«Ta ei ole halb naine. Kui ma palun, et ta ennast vaos hoiaks, ei ole teil põhjust nuriseda.»

Näitamaks, et mulle pole üldse tähtis, kes mind valvama hakkab, teatasin, et olen nõus teda taluma. Siis tundsin, et vajan midagi rahustavat, võtsin taskust eelviimase sigareti ja tõmbasin selle ahnelt lõpuni. Ütlesin arstile, et mul oli kaasas ainult kaks sigaretti, sest kavatsesin suitsetamise maha jätta tapselt keskööl.

Mu naine jättis minuga hüvasti koos doktoriga ja lisas naeratades:

«Pea vastu, kui oled kord nõnda otsustanud!»

Tema naeratusest, mis mulle muidu väga meeldis, lugesin välja pilget, ja samas tärkas mu hinges uus tunne, millele sai osaks nii tõsiselt ettevõetud katse haletsus-

! kokkupuude. Mul hakkas äkki paha, aga mis ühe tunne välja kutsus, sellest sain aru juba siis, kui olin jõudnud Pööraste, kge armukadedus. Teda oli ilus, ta oli vabal Teda hüüti muuka. Mida et võiks mu naine temasse kutsuda? Aga lühid, kuni arst ta järel ega pöördus tema elegantset kangitsetud jalgadelt. Esimest korda jooksul valdas mind armukadedus. Teda Muidugi tuli see mu vastikust vangiseitab. Teda selle tunde vastu voitlema. Mu naise ilu tema tavaline naeratus ja mitte pilges rõõm, mis mind kodust kõrvale toimetada. — Ei, mul see teema, kes mind siia luku taha pani, ehkki pole teinud mingit lahust ei omistanud, aga ta tegi mind huvitama. Teda selle, kas ma siis ei tea, kui ma tahaksin armuda? Kui arst ta jalgu vaataski, muld selleks, et meelde jätta, missugused kingad armukadedus osta. Ometi suitsetasin viimase sigareti ja, kuni kelli ei olnud kaksteist, vaid üksteist — lo kellaöö viimase sigareti jaoks

«Tahatu lahuti. Püüdsin lugeda, aga ei mõistnud» hakkasin koguni viirastusi nägema. Lehekülgede ma pööritsesin, ilmus äkki doktor Muli nägu mu ilus ja elegantsus. Ma ei kannatanud seda ilu kutsuda Giovanna. Võib-olla rahunen vesteldes.

Giovanna tuli, heitis mulle kohe umbuskliku pilgu ja jättis rase häälega kuisama: «Arge arvake, et teil õnnestub mulle auku paha rüakida ja et ma oma kohustused

rahustamiseks valetasin, et mul pole midagi niisugusessegi tulnud, ja ütlesin, et tüdinesin lugemist tahaksin temaga lobiseda. Panin ta enda vastu ta ei meeldinud mulle tõesti oma vanainimese noorte, vilavate silmadega, mis on tunnustlikud. Teda loomadele. Endast hakkas kahju, et oli taluma sellist seltskonda. Tõsi küll, ka vabadus mul endale sobivat seltskonda valida, sest ei valinud mina, vaid mind valiti, nagu tegi ka

Giovannat kuidagi mu meelt lahutada, ja kui ei tea midagi, mis mu tähelepanu vääraks, soovitatakse oma perekonnast, tähendades, et u kõigil selles maailmas on vähemalt üks perekond.

Ta alustas sellest, et oli pidanud mõlemad tütre lastekodusse panema.

Niisugune algus meeldis mulle: selline kaheksateistkümnekuulise raseduse lõpptulemus ajas mind naerma. Aga Giovanna oli väga poleemilise meelelaadiga ja mul oli raske teda kuulata, kui ta kõigepealt püüdis kinnitada, et teisiti ta ei saanud, sest tema teenistus on niivõrd kehv, ja et doktoril ei olnud õigus, kui ta temale paari päeva eest ütles, et talle peaks aitama kahest kroonist, sest ta pere on ju lastekodu ülalpidamisel.

«Aga kõik muu!» karjus Giovanna. «Egas toit ja riided ole kõik, mis neil vaja läheb!»

Ta hakkas kohe loetlema asju, mida ta oma tütardele muretsema peab ja mis mul enam meeles pole, sest kaitses oma kõrvakuulmist ta räige hääle eest, pöördusin mõttes teiste asjade poole. Ent see hääl lõi siiski kõrvu ja mulle tundus, et olen ära teeninud hüvituse.

«Kui saaks kusagilt ühe sigareti? Üheainsa! Ma maksan teile selle eest kümme krooni, aga homme, sest praegu ei ole mul pennigi raha.»

Giovanna oli mu ettepanekust ääretult kohkunud. Ta tõstis kisa, tahtis jalamaid sanitari kutsuda ja tõusis juba püsti, et minema hakata.

Püüdes teda vaigistada, ütlesin otsekohe oma soovist lahti ja küsisin rohkem suusoojaks ning kaotatud väärrikuse taastamiseks!

«Aga ehk leidub selles vanglas midagi joodavat?»

Giovanna oli kohe valmis vastama ja minu üllatuseks tegi ta seda karjumata, täiesti loomuliku tooniga:

«Muidugi leidub! Enne äraminekut andis doktor mulle teie jaoks pudeli konjakit. Vaadake, seal, puutumata. Kork on peal.»

Leidsin, et sellises olukorras on ainuke väljapaas end täis juua. Näete nüüd, kuhu viis mind usaldus oma naise vastu!

Tol hetkel näis mulle, et halb suitsetamisharjumus ei olnud väärt neid pingutusi, mis ma sellest vabanemiseks ette võtsin. Juba pool tundi ei suitsetanud ma ega mõelnud üldse selle peale, vaid heietasin mõtteid oma naise ja doktor Muli ümber. Järelikult olin terveks saanud, aga kui lootusetult naeruväärsena!

Tegin pudeli lahti ja kallasin napsiklaasi kollast vede-

ma laheda tumedat armuoli sui, aga ma kõhkle-
ta temale valada.

«Jada uue pudeli, kui olen selle tühjenda-

ma!» rahustas mind ikka samal lahkkel ja sõbrali-
di.

«Palju kui vajal Teie soovide rahuldamiseks on
tõenäoliselt kask tõusta kas või kesköö!»

«Mul thne olnud ja Giovanna sai kohe pilgeni

«Ta jõi selle kähku tühjaks, ilma et oleks jõud-

«... lõpuni jõelda, ja pööras vilkad silmad taas

«Ni et ta ise andis mulle mõtte teda purju

«... see ei osutunud kergeks.

«Ma kõike täpselt korrata, mis ta mulle oma puh-

«... murdes rääkis, kui oli tühjendanud mitu klaasi.

«Mulje, et mu kõrval istub inimene, keda oluaks

«... kuulata, kui mind poleks kõrvale kiskunud

«... oma mees!

«Kõigepealt pihtis Giovanna mulle, et just nõnda talle

«... lubati töötada. Selles maailmas peaks kõigil olema

«... vaba veeta paar tunnikest päevas niisuguses mugavas

«... istuolil, pudel napsi nina ees, head napsi, mis tervisele

«... abiks on!

«Tõesti kutsutakse sõna sekka jõelda. Küsisin, kas ta töö oli ka

«... he eksitajal saanud viljal organiseeritud

«Ta hakkas naerma. Kui mees elas, oli too teda rohkem

«... peksnud kui suudelnud, ja võrreldes sellega, kui palju

«... talt tal mehe parast tööd teha, tundub praegune elu puhku-

«... na, isegi nüüd, kui minusugune kõigi oma hädadega

«... on!

«Ma muutus Giovanna mõtlikuks ja küsis, mis ma

«... ma kos surnud näevad, mida elavad teevad? Nooguta-

«... ma talle. Tahtis ta teada, kas surnud, kord juba teise maa-

«... ilma jõudnud, võivad teada saada, mis toimus maa peal,

«... kui nad veel elus olid.

«Ma küsimuse vastu tundsin elavat huvi. Giovan-

«... nangi esitas selle palju vaiksema häälega kui eelmise, vist

«... muutas ta häält selleks, et surnud ei kuuleks.

«Või nii,» ütlesin ma, «te olete siis oma meest petnud»

«Ta palus mind vaiksemalt rääkida ja tunnistas, et oli

«... petnud küll,» aga ainult abielu esimestel kuudel. Hiljem

«... kirjutas saadud võmmudega ja hakkas oma meest armas-

Et vestlus ei soikuks, küsisin ma:

«Nii et teie vanem tütar võlgneb oma ilmaletuleku tolle teisele, mitte teie mehele?»

Ikka sama vaikse häälega möönis Giovanna, et teatud välise sarnasuse tõttu on ka temal see mõte peast läbi käinud. Ja tal on väga kahju, et ta on mehele truudust murdnud. Seda rääkides ta muudkui naeris, sest on asju, mis jäävad naljakateks, ehkki tekitavad valu. Aga kahju hakkas tal alles pärast mehe surma, sest kui too midagi ei taibanud, siis polnud sellel ka tahtsust.

Mingi vennaliku sümpaatia ajal tahtsin ta kurbust leevendada ja ütlesin, et minu meelest teavad surnud kõik, aga mõningate asjade peale nad lihtsalt vilistavad.

«Ainult elavad kannatavad nende pärast!» hüüdsin ma rusikaga vastu lauda põrutades.

Lõin'kääre valusasti ära, aga uute mõtete tärkamiseks pole midagi soodustavamamat kui füüsiline valu. Äkki tundus mulle tõenäoline, et sel ajal kui mina piinlen mõtte käes, nagu võiks naine mu kinniolekut kasutades arstiga truudust murda, on doktor ikka veel haiglas, ja et kui ma olen selle kindlaks teinud, saan rahu tagasi. Palusin Giovannat, et ta läheks ja vaataks, kas doktor on siin, sest mul on talle midagi öelda; tasuks lubasin talle terve pudeli. Ta punnis küll vastu, et talle ei meeldi nii palju juua, aga püüdis siiski mu soovi täita, ja varsti kuulsin, kuidas ta puutrepist üles kolmandale korrusele tuigerdas, et meie vanglast välja pääseda. Siis hakkas ta esimesele tagasi minema, aga komistas ja libises robinal ning karjudes alla.

«Kurat sind võtaks!» soovisin sosinal kogu hingest. Murdnuks ta kaela, oleks mu olukord palju lihtsamaks kujunenud.

Selle asemel saabus ta mu ette naeratades, sest oli niisuguses seisundis, kus valu endast enam märku ei anna. Ta ütles, et rääkis sanitariga, kes oli juba voodisse heitmas, aga on valmis talle appi tulema, kui juhtuksin halvasti käituma. Nende sõnade juures tõstis ta käe ja viibutas ähvardavalt sõrme, mahendades seda liigutust naeratusega. Siis lisas ta märksa jahedama tooniga, et doktor pole sellest ajast peale siin käinud, kui ta minu naisega koos lahkus. — Sellest ajast peale! Sanitar oli veel mõne aja lootnud, et ehk tuleb tagasi, sest oli haigeid, kes vajaksid ta abi, aga nüüd ei usu seda temagi.

Vaatasin teda uurides, kas naeratus, mis ta näol mäng-

is, tahtis keelduda, oli ettevalmistatud või täiesti ehe, tahtis ta keelduda, et arst oli mu naise man, mitte aga ma, kes polevõinud juures. Akk! valdas mind seltsipärgi peapööritus. Püüsin tunnistama, et tahtsind mu hääle kaks korda, kellest üks, loobul kuskil sa võtad, et su naine sind üldse leidmiseks polnuks tal üldse vaja. «Panna» Teine mees, muidugi see, kes suitsetas mind sumuti tobedaks, aga karjus: «Tahad, kui mugav on, kui mees on kodust eemal — sellesama arstiga, kellele sa oma tas-

... tahendas Giovanna:

... kolmanda korruse ukse lukust lahti, aga mu naise trepil kolistada. Seal üleval on alati kui püüaksite põgeneda, teeksite ennast

... tahtsind! Ühmasin minimaalse silmakirjalikkumise selle vaesekese petmiseks vaja oli. Siis kummusid ka joo klaasid konjakit kurku ja teatasin, et saarase alkoholi juures pole mul sigarette üldse vaja. Giovanna jõi mind korrapealt uskuma ja ma ütlesin talle, et ma olen tegelikult ei tahtnudki suitsetamist maha panna. Seda tahtis mu naine. Asi on nimelt selles, et kui ma kümme sigaretti lisa tõmban, muutun ma metsikaks. Aga naine, kes juhtub mu lähedusse, on ohus.

Giovanna vajus toolile ja puhkes rõkkavalt

... ja teie naine ei lase teil suitsetada selleks vajalikku kümme sigaretti?

Pärsalt nii! Vähemalt mulle ta seda keelab.»

Giovanna polnudki nii rumal, kui oli end konjakit täis kolinud. Teda tabas säärane naerukramp, et ta pidi äärepoolt toolilt maha kukkuma, aga kui tal õnnestus hinge tõmmata, püüdis ta katkendlikult sõnastades visandada paljutõotavat pilti mu haigusest:

Kümme sigaretti... Pool tundi... Keerad äratuskella

... Ja siis...

Parandasin teda:

Kümme sigaretti jaoks vajan umbes tunni. Siis läheb veel ligi tünd, kuni mõju on täielik... Noh, mitte just nii palju — kümme või kakskümmend minutit vähem...»

Korraga tõmbus Giovanna tõsiseks ja tõusis ilma eri-

lise vaevata toolilt. Ta ütles, et läheb magama, sest tal on kerge peavalu. Pakkusin talle pudelit kaasa, sest mulle aitas sellest napsist. Palusin silmakirjalikult, et ta mulle järgmiseks päevaks pudeli korralikku veini muretseks.

Tema aga ei mõtelnudki veinile. Enne kui ta lahkus, pudel kaenla all, heitis ta mulle niisuguse pilgu, et ma lausa kohkusin.

Minnes oli ta ukse lahti jätnud ja veidi aja pärast lendas keset põrandat pakike, mille ma kohe üles korjasin. Pakis oli üksteist sigaretti. Kindluse mõttes oli vaene Giovanna otsustanud ühe lisada. Sigaretid olid kõige tavalisemad, ungari omad. Aga esimene, mille ma läitsin, tundus oivaline. Tajusin suurt kergendustunnet. Esiteks mõtlesin, kui meeldiv on alt vedada raviautust, mis võib ehk väga hästi laste, mitte aga minu kinnipidamiseks. Siis avastas, et olen ka naist alt vedanud, tähendab sama mõõdupuuga tagasi mõõtnud. Olime tasa. Sest kuidas võis mu armukadedus muidu nii ruttu üpris talutavaks uudishimuks muutuda? Istusin rahulikult toolil, suitsetades liiveldamapanevaid sigarette.

Umbes poole tunni pärast meenus mulle, et pean põgenema, sest Giovanna ootab hüvitust. Võtsin kingad jalast ja läksin koridori. Giovanna toa uks oli paakil, ja otsustades naise tugeva ning ühtlase hingamise järgi, oli ta magama jäänud. Suurima ettevaatlikkusega läksin üles kolmandale korrusele, kus doktor Muli auks ja uhkuseks peetud ukse taga panin kingad jalga. Astusin trepikotta ja hakkasin aeglaselt ning rahulikult alla minema, et mitte kahtlust äratada.

Olin jõudnud teise korruse trepipealsele, kui mind püüdis kinni neiu, kes oli rõivastatud halastajaõe elegantiga. Ta küsis viisakalt:

«Kas otsite kedagi?»

Ta oli kaunitar ja mul olnuks meeldiv lõpetada kümnes sigaret tema seltskonnas. Naeratasin talle veidi pealetükikivalt:

«Kas doktor Muli on siin?»

Ta tegi suured silmad:

«Sel kellaajal ei ole ta ilalgi siin.»

«Kas te ei tea öelda, kust ma võiksin teda leida? Mul on kodus haige, kes ootab tema visiiti.»

Neiu andis mulle viisakalt doktori aadressi ja ma kordasin seda mitu korda valjusti, et panna teda uskuma,

ja meelde jätta. Ma ei kiirustanud ära-
nema tema loomus mulle arutatult selja. Mind
ei ootatud mu vaipide all.

Et leiata oma ukse avatult lahti. Mul polnud kros-
sotid ega jopeid.

Ma ootasin tema kord

Ma ootasin tulevikku ootab. Naiteks minu juu-
ri lauduvad, pole võimaliku, et satun veel kord

aga ta see. Võtsin kaabu peast, et vabaduse
ei paktaks. Vaatasin tähti sellise vaimustusega,
keda nad haia oma valdusse saanud. Homme,
lauldes, jätan suitsetamise maha. Seniks aga
on kodus, mis oli veel lahti, häid sigarette,
mida ju lõpetada oma suitsetajakarjääri vaese
nõuetega. Kelner, kelle käest ma nad sain,
ei tahtnud volgu.

Ma olin villi ette, helistasin ägedalt. Alguses vaa-
tasin välja teenija, mõne aja pärast mu naine, keda
tõesti juba ükskõiksusega: küllap on doktor Muli
! Aga kui naine oli mu ära tundnud, kaikus tühjal
ruum ja naine, nii siiras, et hajutas lõplikult kõik mu
hüüed.

Ma ei võinud plaanid tähelepanekute tegemiseks. Naine,
keda lubasin järgmisel päeval jutustada oma seiklus-
tunde ja naise mu vastandvat, küsi.

Kas te ei tea öelda?

Ma olin end vabandada

Tundub, et oled mu äraolekut kasutades selle kapi-
tali tähtsust?

Ma mulle tundub alati, et esemed majas ühtelugu
! Sahtelavad, ja mu naine tõstab neid tööpoolest
! Ümber, aga nüüd piilusin igasse nurka, et näha,
! et pole peidus doktor Muli õblukest, elegantset

! et sain hea uudise. Haiglast tulles oli ta kohanud
! poega, kes öelnud, et pärast seda, kui vana oli võt-
nud aue arsti kirjutatud rohtu, on tal palju parem

! Püüdes mõtlesin, et haiglast lahkudes tegin õigesti.
! et on mul küllalt aega ja ma võin end ravida kiirus-
! anda. Ka mu kõrvaltoas magav poeg ei jõua veel nii pea
! et ei ikka, et osata mind taunida või jäljendada. Nii et
! kiirustamine oli ülearu ennatlik.

ISA SURM

Arst on ära sõitnud ja õigupoolest ma ei teagi, kas isa elulugu on siia vaja-või mitte. Kui ma oma isa peensuseni kirjeldaksin, tuleks vististi välja, et minu ravimiseks oleks tulnud psühhoanalüüsi kasutada hoopis tema puhul, mistõttu praegusest üritusest oleks mõistlik loobuda. Aga ma sõandan siiski jätkata, sest tean, et kui ta olekski pidanud sellise ravikuuri läbi tegema, oleks ta ravinud end hoopis teisest haigusest kui minu oma. Nii-siis, et mitte pikalt arutada, jutustan isast ainult seda, mis aitab elustada mälestusi minust endast.

«15. IV 1890» kell 4.30. Suri isa. V. S.» Sellele, kes pole aru saanud, ütlen seletuseks, et kaks viimast tähte ei tähenda mitte «vade, satanas»* või «via sacra»**, vaid «viimane sigaret». Selle ülestähenduse leidsin Ostwaldi positivistliku filosoofia köitest, mille kallal raiskasin teab kui palju tunde, lootuses temast jagu saada, ent arusaamatuks ta mulle jäigi. Mind ei taheta vist uskuda, kuid oma kummalisele vormile vaatamata on see märkus kinnistanud mu elu kõige tähtsama sündmuse.

Mu ema suri siis, kui ma polnud veel yiineteistkümnene. Pühendasin ta mälestusele mitu luuletust, mis teadagi ei ole seesama mis nutmine; leinavaluga aga kaasnes kogu aeg tunne, et sellest peale algab mul tõsine töörikas elu. Valu ise juba vihjas intensiivsemale elule. Peale selle vaigistas ja leevendas kaotust usk, mis tol ajal oli minus veel elav. Ehkki minust kaugel, elas ema edasi ja võis

* Tagane, saatan (lad k). — Tõlk.

** Puha tee (Kolgata mäele) (lad k) — Tõlk.

...tuleviku tulevastele edusammudest, milleks ma ei ole valmis. Monus, turvaline tead-
...n teadmine, mis mu tuleviku hingeline seisund.
...ja tulevikuvaade meelelõigutuse toimel pidi kõik

...sündinud mulle tõelist katastroofi.
...oleksin ma enam parandist olemasolusse, teiseks
...hüüdnimega juba inimene, kellel polnud
...midagi oodata. Ka minul oli kõik läbi! Esma-
...tõepoolest, et mu elu kõige tahtsam ja otsustavam
......elutaba jäänud. Mu valu ei olnud nii
......nädalatest võiks paista. Hoopiski mittel
......ja ka kahetsesin ennast, aga ennast ainult
......tema oli surnud. Siamaani olin läinud
......teisele ja uhest teaduskonnast üle teise
......oma talendikusse. Arvan veelgi, et see
......lähedalt laabuvaks tegi, oleks kestnud
......surnud. Tema surm võttis mult kõik
......päävad, millele olin harjunud edasi lükkama oma
......teostamise.

......mulle tagasi mõtlen, hämmastab mind alati,
......ma just isa surma järel endas lõplikult pettusin ja
......hüüdnimega maha matsin. Ülepea on need sündmused
......raske, ja et meenutada piiritut kaotusevalu ning
......hüüdnimega, pole vaja unenägusid, nagu soovi-
......tavad psühhoanalüütikud. Meeles on nad kõik, aga ma
......ei saa millegi aru. Kuid isa surmani ei olnud teda mu
......hüüdnimega. Ma ei teinud midagi talle lähenemi-
......ja ja vältisin seda koguni siis, kui sain seda teha ilma
......olemata. Ülikoolis tunti teda minu antud hüüdnimega
......«Silva Saada Raha». Oli vaja haigust, et ma temasse
......hüüdnimega; haigus aga oli niisama hea kui surm, sest kulg
......hüüdnimega ja arst ütles kohe, et isa päevad on loetud. Kui
......Triestes, kohtusime mõnikord ainult tunnikeseks.
......hal ei olnud me nii kaua koos ja nii lähedased kui sel ajal,
......kui ma teda taga nutsin. Olnuks parem, kui oleksin ta eest
......hoolitsenud ja vähem nutnud. Oleksin vähem
......hüüdnimega. Koos olles oli meil raske, sest vaimselt ei
......oleksin meil midagi ühist. Teineteisele otsa vaadates mäng-
......oli tema kui ka minu näol ühesugune kaastundenae-
......is, tema omas märgatav ülekaal murelikkusel, mida
......põhjustas isalik hool mu tuleviku parast, minu omas aga
......olekust tingitud leebus — olin veendunud, et nõrku-

sed, mida ma osalt ta vanuse arvele kirjutasin, ei jäta mingeid tagajärgi. Isa oli esimene, kes mu teovõimelisuses kahtlema hakkas, ja nagu nüüd näib, tegi ta seda liiga vara. Arvan koguni, et tema kahtlused, millel siis polnud veel tõsist alust, sündisid ainult sellest, et juhtusin olema ta poeg, mis omakorda — juba täiesti põhjendatult — kinnitasid minu ebalust tema suhtes.

Isal oli osava ärimene kuulsus, kuid mina teadsin, et juba aastaid juhib kõiki ta äriasju Olivi. Me sarnanesime saamatuse poolest äriasjade ajamisel, muus aga ei olnud meil midagi ühist; võin koguni öelda, et meist kahest kehastasin mina tugevust, tema nõrkust. Juba see, mis ma siia olen kirja pannud, tunnistab, et minus on ja on alati olnud — kujutades endast vist ka mu kõige suuremat õnnetust — vastupandamatu tung täiuse poole. Muudmoodi, ei oleks seletatavad mu unistused tasakaalukusest ja elujõulisusest. Isal ei olnud sellest aimugi. Ta elas oma loomusega rahumeelses kooskõlas ja ma pean tunnistama, et ta ei võtnud midagi ette enese täiustamiseks. Ta pahvis ahelsuitsetajana päev läbi ja pärast mamma surma ka öösiti, kui tal ei olnud und. Ta jõi, kuid tagasihoidlikult, tõelise džentelmenina õhtusöögi juurde, ja ainult selleks, et kohe magama jääda, kui pea padjale paneb. Tubakas ja alkohol olid tema meelest head ravimid.

Mis naistesse puutub, siis sain sugulastelt teada, et emal oli põhjust armukadeduseks. Ja näib, et malbusest hoolimata oli ta mõnikord sunnitud üsna ägedalt vahele astuma, et meest ohjas hoida. Isa laskis end naisel, keda ta armastas ja kellest ta lugu pidas, juhtida, aga emal ei õnnestunud kordagi temalt saada ülestunnistust, et isa on teda petnud, ja ta suri veendumuses, et oli oma kahtlustes eksinud. Ja siiski teavad head sugulased rääkida, et kord oli ta oma mehe tabanud oma õmblejanna juures *in flagranti**. Isa vabandas juhtunut oma pöörase hajameelsusega ja korrutas seda seletust nii kaua, kuni ema jäi uskuma. Ainsaks tagajärjeks oli see, et ema lõpetas selle õmblejannaga suhted, ja seda tegi mulde ka isa. Mina tema asemel oleksin vist üles tunnistanud ja õmblejannaga ikka edasi suhelnud, sest mul on kombeks ajada juured igale poole, kuhu korraks peatuma jään

Isa oskas oma rahu kaitssta nagu tõeline *pater familias***

* Suuteolt (lad k.), — Tõlk.

** Perekonnapea, pereisa, majaisand (lad. k.). — Tõlk.

[illegible]

dad oli nii vähe tihed, et kord pihitis ta mulle, ulatavat nende jätmete hulka, kes talle kõige rohkem teravad. Minu pühid terve olla ajendas mind minnukha. Ka soovastu oskas torjuda oma peast kaitse sellele koletule masinavärgile. Tema arvati tükeldunud, ja polnud vajadust meenutada neid ning alnevahetust, et selgitada talle, mis on ta organismi talitlused. Ei mingit liikumist, mis talle, et kõik, mis liigub, lõpetab kord eladulaga. Ka markera oli tema meelest liikumatu ja kindlalt kinnistatud pooluste külge. Loomulikult ei püüdnud ta seda kunagi valjusti välja, aga ta kannatas, kui tema kindel raagiti midagi, mis sellele seisukohale ei sobinud. Kui ma hakkasin kord rääkima antipoodidest, kahtlesin ta mind jälkuet tundes. Paljas mõte inimestest, kes kätuvad jätud terve poole, ajas teda liiveldama.

Ta loots mulla ette veel kahle puudust: hajameelsust. Taldiveest naerda kõlgo tõskemate asjade üle. Haja-
rühase suhtes erineb ta minust ainult selle poolest, et
mulla alati kaasas taskuraamatut, kuhu märkis kõik,
milla tuli meeles pidada, ja kuhu ta mitu korda päevas
koos vaatas. Ta uskus, et on sel viisil oma nõrkusest üle
võitnud ja et see teda enam ei sega. Ta sundis ka mind
kõikku kasutama, aga mina kandsin sinna sisse ainult
„Hase sigareti» järjekordse daatumi.

puutub minu üleolekusse tõsiste asjade suhtes, siis ei ole minu meelest nõrkus liiga paljusid selle maailma tõsiselt võtta. Siin on teile üks näide: kui katkestasin etenduse õppimise ja läksin üle keemiaale, siis aga minu õppimiselt tema loal juura juurde tagasi pöördumisel ta heatahtlikult: «Nüüd on vähemasti selge, et te olete hull!»

Ma ei solvunud põrmugi, ja olles tänulik ta heasüdam-

likkuse eest, otsustasin talle tasuks nalja teha. Läksin doktor Canestrini juurde, palusin end läbi uurida ja vastav tunnistus välja anda. Asi ei olnudki nii lihtne, sest otsuse saamiseks sooritati mu kallal aeganõudvaid ja üksikasjalikke uurimisi. Saanud lõppotsuse, viisin toendi voidutsedes isale, aga see ei ajanud teda üldse naerma. Sügavasti kurvastatuna ja pisarsilmil hüüdis ta: «Ah! Sa oled tõepoolest hull!»

Selline oli tasu mu vaevanõudnud ja süütu tembu eest. Ta ei naernud selle üle ega andestanud seda mulle iialgi. Minna arsti juurde niisama, naljapärast? Hankida naljapärast pitseritega varustatud toend? Hullu inimese temp!

Üldiselt aga paistsin ma isa kõrval jõu kehastusena ja ajuti arvan, et tundsin ta surma suure kaotusena ainult sellepärast, et minu kõrvalt puudus nüüd see nõrkus, mis mu enesetunnet ülenendas.

Mul on meeles, kuidas avaldus see nõrkus siis, kui Olivist lurjus sundis teda testamenti tegema. Olivi oli testamendist huvitatud, sest kõik minu asjaajamised oleksid siis pärast isa surma lainud tema kätte, ja küllap tal tuli tublisti eeltööd teha, et sundida vanameest seda kurba kohustust täitma. Lõpuks otsustas isa selle ette võtta, aga ta lihtsameelne ümar nägu tõmbus süngeks. Nüüd mõtles ta lakkamatult surmale, otsekui oleks ta selle teo läbi temaga kontakti astunud.

Ühel õhtul küsis ta minult:

«Mis sina arvad, kas surres kaob kõik?»

Ma mõtisklen iga päev surma saladuse üle, aga tol ajal ei olnud ma veel võimeline talle selle kohta seletust andma, mis teda huvitas. Et talle meelehead teha, mõtlesin otsekohe välja meeltülendava pildi meie tulevasest elust.

«Ma arvan, et pärast surma jääb meile nauding, sest kannatused pole enam vajalikud. Lagunemine võiks meenutada seksuaalset naudingut. Kindlasti kaasneb sellega õnne- ja rahutunne, sest loomine ja kasv olid nii vaevarikad. Lagunemine peaks olema auferasu elu eest!»

Kukkusin tanielikult labi. Olime äsja lõpetanud õhtusoogi ja istusime veel lauas. Minu sõnavalingule vastamata tõusis isa toolilt, tühjendas oma klaasi ja ütles:

«Pole sobiv aeg filosoferimiseks, eriti veel sinuga.»

Ütles nii ja lahkus. Mul hakkas kahju ja ma läksin talle järele, et olla talle väheke seltsiks ja aidata tal kurbi mõt-

... et ta ei ole nii tühjalt, tühjalt, et ma mee-

... kuul polnud

... mind nägi, tuli

... oli

... oli

... pöördus jagu

... valmistus, ja üll-

... loodan, et mu

... teiste asjade üle,

... mind karistada. Nii oli

... ta oli mulle sellega

... oli

... me polana, ja eemale

... et vaimnud üldse vastu,

... ta viimsele tahtele,

... on edaspidi käituma nii, et

... tahet muuta.»

... need nendest sonadest luges ta välja,

... kaua elavat. Sellest hoo-

... et isegi juhul, kui tema

... et püüa ma taes piirata Olivi

... et paljas ausõna

... et nüüd, kui

... admetunnistusepiinad, nagu

... ta eluajal küllalt armastanud, uuendan alati

... Aususe mõttes pean siiski lisama,

... ei olnud mulle raske, sest tol

... väljavaade, et saan jõudeelu

... ta surma suutsin kord astuda üsna

... ta tervise heaks. Ta tunnistas mulle, et

... ja ma sundisin teda arsti juurde

... kaasa. Arst kirjutas talle mingit rohtu

... nädala pärast uuesti labi tulla. Aga isa ei

... da teha, teatades, et vihkab arste nagu

... väljakirjutatud rohtu ei võtnud ta suu

... see meenutas talle arste ja hauakaevajaid.

... hoidus ta suitsetamast ja ühel söömaajal ei

... Ta tundis end väga hästi, kui võis lõplikult

loobuda ravimisest, ja ka mina, nähes teda elurõõmsana, ei mõtelnud enam arstide peale.

Mõnikord nagin teda küll kurvana. Aga mulle oleks tundunud imelik näha teda rõõmsana, kui ta oli nii vana ja üksik.

* * *

Ühel öhtul märtsi lõpus jõudsin koju tavalisest veidi hiljem. Selles polnud midagi halba: sattusin lihtsalt ühe õpetatud sõbra seltsi ja too tahtis minuga jagada oma mõtteid ristiusu päritolu kohta. Esimest korda elus sooviti minult, et mõtleksin usu päritolu üle, aga et sõbrale vastu tulla, kuulasin ta pika loengu vaguralt lõpuni. Tibutas vihma ja oli külm. Minu meelest oli kõik igav ja tüütu, kaasa arvatud kreekklased ja heebrea rahvas, kellest mu sõber pajatas, aga sellest hoolimata talusin kaks tundi kannatlikult seda piina. Mu tavaline nõrkus! Veel praegugi ei oska ma vastu panna, ja vean kihla, et iga mees, kes tõsiselt ette võtab, võib sundida mind ükskõik mida, kas või astronoomiat õppima.

Astusin meie villat ümbritsevasse aeda. Maja juurde paaseb mööda lühikest sõiduteed. Meie teenijatüdruk Maria ootas mind akna all, ja kui kuulis mind tulevat, hüüdis pimedusse:

«Kas see olete teie, sinjoor Zeno?»

Maria oli neid teenijaid, kellelaolisi praegu enam ei leidu. Ta elas meil juba oma viisteist aastat. Iga kuu viis ta osa palgast hoiukassasse «vanaduspäevadeks», aga neid saaste ta kasutada ei saanud, sest varsti pärast minu abiellumist suri ta too juures ära.

Maria ütles, et isa oli juba mõne tunni eest koju tulnud, aga keeldunud öhtustamast, sest tahtnud mind ära oodata. Kui Maria keelitanud teda vahepeal midagi hamba alla võtma, saatnud isa ta järsult minema. Pärast oli isa rahutult ja murelikult mitu korda minu järele küsinud. Maria andis mõista, et tema meelest ei ole isaga kõik korras. Ta märganud kõnekomistusi ja katkendlikku hingamist. Õigupoolest oli ta juba varem mitu korda pähe võtnud, nagu võiks isa haige olla, küllap sellepärast, et peale isa tal muud seltsi polnud. Päevade kaupa üksi tühjas majas viibides ei olnud vaesekehel suurt midagi näha ega uurida.

... et ta oleks jätanud, kui ta oleks olnud tema silma ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

... ta oleks jätanud ...

Mitte ei tea, miks ma kohe arsti ei kutsunud. Pean koguni habi ja südamevaluga tunnistama, et pidasin isa sõnu ikka sellesama uleoleku valjenduseks, mida olin tema kaitumises mitmel puhul ennegi täheldanud. Aga ta praegune rambumine oli nii silmsi selge, et hoidusin temaga vaidlemast. Mul oli hea meel naha, kui õnnelik ta oli oma kujutletud tugevuse üle, ise sealjuures nodremast nõdrem. Pealegi olin meelitatud ta armastusest, mis avaldus soovis anda mulle edasi kõik teadmised, mida ta uskus endal olevat, ehkki olin ette kindel, et pole mul temalt midagi õppida. Tema meelitamiseks ja rahustamiseks ütlesin, et ta ei pea end puuduvate sõnade otsimiseks liiga pingutama, sest ka silmapaistvad teadlased eelistavad liiga komplitseeritud asjad seesugustes täbarates olukordades kuhugi ajusoppi pagendada, et nad seal iseenesest lihtsamaks muutuksid.

«See, millest ma sulle rääkida tahtsin, ei olegi nii komplitseeritud,» ütles isa. «Tuleb leida sõna, üksainus sõna, ja selle ma leiari! Ainult täna öösel mitte, sest tana ma magan ja viskan kõik mõtted peast.»

Siiski ei tõusnud ta veel toolilt. Mind uurivalt silmitsedes ütles ta ebalemisi:

«Kardan, et ma ei suuda sulle edasi anda kõike, mida tahaksin, sest sa oled harjunud asju naljaks poõrama.»

Ta naeratas, otsekui paludes neid sõnu mitte pahaks panna, tõõsis toolilt ja pakkus teist korda põske. Loobusin vaidlemast ja teda veenmast, et maailmas on paljugi, mille üle võib ja peabki naerma, ning soovides teda julgustada, kaisutasin teda tugevasti. Vist tegin seda liiga kõvasti, sest ta vabastas end mu käte vahelt ja hingeldas veel tugevamini. Ometi ei jäänud mu heldimuspuhang talle märkamata, sest ta vastas sõbraliku käeviipega.

«Lähme magama!» ütles ta leplikult ja lahkus koos Mariaga.

Jäänud üksi, ei mõtelnud ma enam isa tervisele (ka see on kummaline!), vaid kahetsesin liigutatuna ja — ütlen ausalt — ka pojaliku lugupidamisega, et selliste kõrguste poole pürgiv mõistus polnud leidnud võimalust end rohkem harida. Praegu, kus ma seda kirjutades hakkan isa tolleaegse vanaduseni jõudma, teari kindlalt, et inimesel võib olla usk oma väljapaistvasse intellekti, aga peale selle sisemise äratundmise ei anna see endast muul viisil märku. Vaadake, me hingame loodust tema muutmatutes

... oma omaks, nagu
... me mõista ole-
... Kangel on,
... eline
... tooni
... et
... kull,
... unip-

... et tema arvates jäi
... rahulikult voodisse.
... tajusin seda kui
... unne

... Mind äratas
... kutsumas
... Lubi une tund-
... toas
... ajada,
... oli ta ise juba toast
... edasi ja tõe huvides
... kahju, et
... Mariale
... juures.
... peaks midagi

... ülearugi.
... järele
... endise
... öölaua
... Maria hoidis isa, kes
... rippu. Isa higest lii-
... kumas roosalaigu-
... pärast
... Kuid ma
... tardunud

... õigel
... kuk-
... rahutum,
... aga ta ei julge teda
... õigus-
... oli ta

mist kuulasin. Niisamuti puhivad vedurid, mis tirivad raskeid koosseise: nende korrapärane puhkimine kiireneb kuni katkemiseni ja ähvardava pausi ajal tundub kuulajaile, et kohe veerevad vedur ning vagunid järsakust alla. Tõepoolest, Esimene katse minevikku meenutada viis mind tagasi sellesse oosse — mu elu kõige tähtsamatesse tundidesse.

Doktor Coprosich jõudis meie majja enne päevatõusu, kaasas sanitar ravimi- ja arstiristakohvrikesega. Nad olid pidanud jala tulema, sest maruilma parast ei olnud kusa-gilt sõidukit saada.

Võtsin ta vastu pisarsilmi, ta kohtles mind väga armastusväärselt, lohutades ja lootust andes. Ometi pean kohe ütleva, et maailmas on vahe inimesi, kes ärataksid minus sellist antipaatiat nagu doktor Coprosich, ja seda just meie tookordse kohtumise pärast. Ta elab veel praegugi, on juba raugaeas ja teda ümbritseb kõigi linnaelanike lugupidamine. Nähes teda väljas vaarual raugasammul komberdamas, kui ta on tulnud jalgu sirutama ja varsket õhku hingama, ärkab minus kohe kunagine vaenulikkus.

Tollal oli doktor pisut üle neljakümne. Ta tegeles agaralt kohtumeditiiniga, ja kuigi oli tuntud oma itaalia-meelsuse poolest, usaldasid impeeriumi võimud* kõige tähtsamad ekspertiisid just temale. Ta oli kõhn närviline mees. Ilmetule näole andis mõnevõrra omapära kiilaspäisus, mille tõttu laup näis palju kõrgem, kui tegelikult oli. Veel üks puudus lisas talle välist tähtsust: kui ta prillid ära võttis (seda tegi ta mõtlemise ajal), vaatasid ta mittemidaginägevad silmad vestluskaaslasest otsekui ähvardavalt või irooniliselt mööda või üle ja meenutasid kummalisel viisil raidkuju värvitud silmi. Neil puhkudel olid ta silmad väga ebameeldivad. Aga kui tal oli öelda kas või üksainuski sõna, pani ta prillid tagasi ninale ja tema silmad muutusid taas enne otsuse tegemist asja igakülselt vaagiva korraliku väikekodanlase omadeks.

Kõigepealt istus ta esikus toolile ja puhkas mõne minuti. Ta palus mind täpselt jutustada, mis oli juhtunud alates esimesest hairest kuni tema saabumiseni. Võttis prillid eest ja jäi oma imelike silmadega minu taga olevat seina pöörnitsema.

Püüdsin hästi täpne olla, mis olukorda arvestades pol-

* Valdavalt itaallastest elanikkonnaga Trieste kuulus tollal Austria-Ungari impeeriumi alla. — Tõlk.

... ja doktor Coprosich ei ... ilma ... jutusta- ... aarebraalne ... lüües ... jutustasin ... tantsustavast ... Ma ... arva- ... ka isale ... oma ... nagu mõtleks ... aga mida ... prillid

... doktor Copro- ... keeras ja ... tun- ... Seejuu- ... tule-

... astus ta ... ohates:

... raske ... nägu. ... ennast ... mingi ... peakest. ... tema vastuvõtul ... tema ... rühkumise ... selgesti ... neid, ... Ta ... vilavad ... otsivat.

... teeni- ... doktor ... täiesti ... suhtes. Rääkisin seda nuttes ja doktor

püüdis mind armulikult rahustada, oeldes, et kui me ka varem oleksime tema poole poordunud, ei oleks tema teadus ikkagi suutnud vältuda katastroofi, mille tunnistajaks me praegu oleme, võib-olla ehk ainult pisut edasi lükata.

Aga kui ta mind haiguse eelnähtude kohta edasi küsitles, leidis ta üha uusi põhjusi etteheidete tegemiseks. Ta tahtis teada, kas isa viimastel kuudel on kaevanud tervise üle, kurtnud isu- ja unepuudust. Ma ei osanud talle midagi täpset öelda, ei teadnud ma ju isegi, kas ta söi palju või vahe, kuigi istusime iga päev sama laua taga. Mu süü ilmsikstulek masendas mind sügavasti, ehkki arst oma küsimustega väga peale ei käinud. Ta kuulis minult ka, et Maria meelest oli isa ühtelugu hinge vaakumas olnud, mida mina polnud tõsiselt võtnud.

Pilk lakke suunatud, puhastas doktor kõrvu. «Paari tunni pärast tuleb ta teadvusele, vähemalt osaliselt, saab meelemõistuse tagasi,» ütles ta.

«Tahendab, on lootust?» hüüatasin ma.

«Mitte mingisugust,» vastas arst kuivalt. «Kuid sellistel juhtudel ei vea kaanid kunagi alt. Kahtlemata tuleb ta osaliselt teadvusele, aga võib-olla ainult selleks, et lõplikult segaseks jääda.»

Ta kehtas õlgu ja riputas käterätiku varna. See ölakehitus tähendas vististi, et ta pidas oma vahelesegamist asjatuks. Mulle andis see julgust rääkida. Olin rabatud mõttest, et isä võiks teadvusetusest toibuda ainult teada saamiseks, et ta peab surema; ilma arsti ölakehituseta ei oleks ma sõandanud sellest juttu teha.

«Doktor, kas te ei leia, et teda teadvusele äratada oleks ebainimlik?» küsisin ma ängistatult ning puhkesin nutma, sest mu narvid olid pingul. Kogu aeg olin tahtnud end välja nutta, aga alles nüüd andsin pisaratele voli, lootes, et minu pisaraid nähes andestab doktor mulle mu julguse oma arvamust avaldades tema ravimenetlusele hinnangut anda.

Ta vastas väga armastusväärset:

«Jätke nüüd! Rahunege! Haige teadvus ei lähe enam nii selgeks, et ta võiks endale oma seisundist aru anda. Ta ei ole arst. Pole vaja muud kui hoiduda talle ütlemast, et ta on suremas, ja ta ei saa sellest ilal teada. Halvim, mis võib juhtuda, on mõistusekaotus. Ent selleks juhiks tõin kaasa hullusärgi ja ka sanitar jääb teie juurde.»

Kohkunult hakkasin teda anuma, et isale kaane ei pan-

et sanitar on

korralduse

teinud vah-

et ta ole

... et ta oleks teadnud teda panna, ja teha

... et teda mõeldakse viia vol talle

... et ta oleks pühalt — selga

... et ta oleks veel kord silmi, tema

... et pean kuul-

... rahulikult surra haigel,

... et ta oleks saanud temalgi

... et ta oleks andestada, Ta

... et ta oleks torgata, ent

... et ta oleks minu pea,

... et ta oleks põrni-

... et ta oleks ma kustutada

... et ta oleks mis veel jäänud, Ta ütles

... et ta oleks nii toored

... et ta oleks läbi nutu heitsin talle

... et ta oleks ise välistanud igasu-

... et ta oleks minu maja ja ma

... et ta oleks kallal eksperimenteeri-

... et ta oleks on muul kohti küll ja küll!

... et ta oleks mis ta sõnad otse ähvarduseks

... et ta oleks teie arstiteaduse seisukohta antud

... et ta oleks on võimaline ette nägema, mis sünnib

... et ta oleks vol homme? Teie isa elus hoides jätsin

... et ta oleks

... et ta oleks prillid ette, ja saanud tagasi oma pedantse

... et ta oleks pikalt-laialt selgitama, kui tähtsat

... et ta oleks perekonna majanduslikus olukorras

... et ta oleks gamine. Elu pikendamine poole

... et ta oleks teie talu parandi saatuse

... et ta oleks juba ennast haletsedes, et olen

... et ta oleks olukorras selliseid asju kuulama. Mu

... et ta oleks ja ma ei vaielnud enam. Seda enam, et kaa-

... et ta oleks juba pandud!

... et ta oleks voim, kui ta seisab haige voodi juures, ja mina

... et ta oleks doktor Coprosichile lugupidamist. Vist selle-

... et ta oleks lugupidamise tõttu ei julgenud ma konsiiliumi kut-

... et ta oleks te panna, mille pärast ma endale aastaid ettehei-

teid tegin. Ka need südametunnistusepiinad on viimseni unustusse vajunud, nagu on unustatud kõik teised tunded, mida ma siin nii jahedalt kirjeldan, otsekui oleks neid läbi elanud mõni võõras ja mitte mina ise. Nondest aegadest on meelde püsima jäänud ainult üks tunne, nimelt vaen arsti vastu, kes elust ikka veel küunte ja hammastega kinni hoiab.

Hiljem läksime tagasi isa voodi juurde. Leidsime ta rahulikult paremal küljel magavat. Kaanidest jäetud haavade varjamiseks oli tal meelekoht rätikuga kaetud. Otsekohe tahtis doktor proovida, kas haige on teadvusele tulnud, ja hüüdis talle midagi kõrva. Isa ei reageerinud.

«Seda parem!» ütlesin ma mehiselt, ehkki pisarsilmi.

«Oodatud efekt ei saa tulemata jääda!» väitis doktor.

«Kas te siis ei näe, et tal on hingamine juba muutunud?»

Tõepoolest, isa kiirendatud ja pärsitud hingamine ei jaotunud enam perioodideks, mis oli mind ehmatanud.

Sanitar ütles midagi arstile ja too noogutas. Nad otsustasid haigele hullusarki selga proovida, võtsid selle ürbi kohvrist välja ja upitasid isa voodis istukile. Haige avas sel ajal silmad: need olid tuhmid, mittemidaginägevad. Nuuksatasin taas, kartes, et ta saab nägemisvõime tagasi ja näeb kõike. Aga vaevalt oli tema pea tagasi padjale vajunud, kui ta nuku kombel jälle silmad sulges.

Doktor võidutses.

«See on juba teine asi,» pomises ta.

Jah, see oligi hoopis teine asi. Mulle ei jäänud muud kui oodata kogu aeg rasket õnnetust. Suudlesin hardunult isa laupa ja soovisin mõttes: «Maga. Maga, kuni suigud igavesse unne.»

Sel viisil soovisin ma isale surma, aga arst ei saanud aru ja tähendas heatahtlikult:

«Näete nüüd, ka teil on hea meel, et ta teadvusele tuleb!»

Kui doktor minema sõitis, oli väljas juba päris valge, olgugi ilm sumune ja valgus visa tulema: lilitine tuul ei tundunud enam nii tugev olevat, ehkki tõstis jaakirmelist lund õhku.

Saatsin doktori aeda. Kohtlesin teda ülima viisakusega, et ta mu vimma ei aimaks. Mu nagu laskis paista ainult tähelepanu ja lugupidamist. Alles siis, kui nägin teda värava poole viival jalgrajal, lubasin näole põlastava irvituse, mis tõi leevendust. Lumetuisus vaarus kaugemale

... et
... Pärast
... kaval-
... aja paude
... süga-
... vilt oli muutunud
... vilt ikka
... surma,
... muu-
... töeli-

... mu sõdamele.

... paar sõna, millest

... otsekui

... normist

... Kuhu

...?

... Viimane

... mulle

... anda

... terven-

... ja

... arsti

... ja tegi iga

... ei

... vedasin

... lvele

... millal pidin

... piisas,

... puhata. Heitsin pikali ja

... tead-

... miski,

... mitte

... olin

... reaalsuse-

... minevikku,

... kandis. Nägin unes, et seisame

... ja hullusärgi

... on ta

... näpu-

... tema aga (mitte vana

... nagu ta oli

... vaatamas, hüüdis

... ta ütles täpselt nii:

«Kaanid annavad talle tagasi elu ja koos sellega ka vald. Selleparast ei tohi neid panna!» Kuid mina, tagudes rus- kaga uhele arstiraamatule, karjusin: «Kaane! Ma nõuan kaane! Ja hullusärki!»

Kullap karjusin ka päriselt, sest naine aratas mu üle ja tegi unenäole lõpu. Kaugeid varjud! Minu meelest lahku- nende nägemiseks vaja epalist vahendit, aga saarane risti pööraks kõik pea peale.

Rahulik uni on mu viimane mälestus tollest päevast. Sellele jargnesid pikad päevad, üks tund teisega ärava- hetamiseni sarnane. Ilm oli selginud, arvati, et ka mu isa seisund on paremaks muutunud. Ta käis toas vabalt ringi ja liikumisvajadusest alustas rahutut sõelumist voodi ning tugitooli vahel. Läbi akende vaatas ta viivu päikeses sil- lerdavasse, lumine mattunud aeda. Iga kord, kui tupp- astusin, olin valmis alustama temaga vaidlust, et tõkes- tada ta teadvuse taastumist, mida Coprosich ootas. Aga ehkki isa paistis iga päevaga paremini kuulvat ja aina rohkem aru saavat, ei tulnud ta ometi täiesti mõistusele.

Kahjuks pean tunnistama, et isegi haigevoodi juures viibides olin sügavasti solvunud, ja see tunne segunes veidral kombel mu kurbusega ning hakkas seda moonu- tama. Kõigepealt tundsin end solvatuna Coprosichi poolt ja kõik mu püüded seda varjata viisid vimma sügavamale. Ka end peale olin sellepärast vihane, et ma ei suutnud arstiga enam uut vaidlust ärgitada ja talle otse näkku öelda, et ma ei pea tema teadust miskiks ning soovin isale surma, et teda kannatustest päästa.

Lõpuks tundsin pahameelt ka haige vastu. Minu olu- korda mõistab ainult see, kes päevade ja nädalate kaupa on valvanud rahutu haige voodi juures, ise täiesti võimetu sanitaril kohustusi täitma ja sunnitud passiivselt jälgima, mida teised teevad. Oleksin vajanud korralikku puhkust, et endas selgusele jõuda, lahti mõtestada ja läbi tunnetada valu nii isa kui ka iseenda pärast. Sõevastu tuli mul isaga võidelda, sundida teda ravimeid võtma, takistada toast valjumast. Iga võitlus on alati ärritav ja rikub meeleolu.

Uhel öhtul kutsus mind sanitar Carlo, et nendiksin isa seisundi paranemist. Südame pekseldes tõttasin kohale, vallatud mõttest, et vana võib oma olukorrast aru saada ja mulle oma haigusepärast etteheiteid teha.

Isa seisis pesuväel keset tuba, peas punasest siidist öömüts. Lämpus vaevast teda endiselt, ent aeg-ajalt sai ta

... mis, itles ta

... et ka seda
... hakkab
... juured
... Kuid ta mind

... polnud see
... hakkab
... motlemiseks
... hin
... kuulata,

... ta tugitoolist, et
... mitari abil heitis
... korra vasakule küljele
... asendis ainult
... ta sanitaril, et see teda
... tugitooli, kuhu sedapuhku pisut

... peatus ta sel päeval ka
... hakkas

... ma arvan, et ta
... voodist tugitooli
... üksluisust. Aga tõmmanud
... puhus suitsu kohe välja
... ja viivuks täiele mõistusele ja Carlo

... haige?» küsis isa angis haalega
... ta pärast enam tagasi ei saanud ja hak-
... Voodist tõusnud, kujutles ta, et on
... Viini võõrastemajas. Viin viirastus talle
... tal suu kuivas ja teda pani janutama
... sööbinud mälestus jääkülmast veest, mida
... linnas joonud. Ja ta hakkas rääkima karasta-
... teda lähemas purskkaevus ootab.

... oli ta küll rahutu, ent seejuures leplik haige
... alalises hirmus, sest kartsin, et niipea kui
... tuleb ja oma olukorrast aru saab, valab ta

oma viha valja minu peale, nii et isa vagurus ei vähendanud mu pinevilolekut, ehkki ta oli vaga kuulekas ja alisus kõigile nõudmistele, soovides üksnes lahti saada lämbusest. Sanitar pakkus talle klaasi piima ja ta võttis selle rõõmsalt vastu. Aga niisama kärsitult, kui ta seda oli oodanud, hakkas ta pärast esimest sõõmu nõudma, et piim tagasi viidaks, ja kui palve rahuldamisega viivitati, virutas ta klaasi põrandale.

Arst ei lasknud iial paista, et ta haige seisundiga rahu ei ole. Iga päev sedastas ta paranemist, mis ei takistanud tal lahenevat katastroofi ette nägemast. Ühel päeval tuli ta tõllaga, kiirustas kuhugi. Enne ärasõitu soovitas ta haiget võimalikult kaua voodis hoida, sest horisontaalne asend olevat vereringele kõige soodsam. Sedasama ütles ta ka isale, kes temast aru sai, ja pealtnäha täiesti mõistusel olles lubas isa voodisse heita. Lubadust andes seisis ta keset tuba püsti ja langes kohe pärast seda oma tavalisse hajaliolekusse, mida mina küll mõtisklemiseks pidasin, arvates, et ta mõtleb piinavale lämbumistundele.

Õöl, mis sellele järgnes, jälgisin õudusega, kuidas teda ähvardab mõistusele tulek, mida ma nii väga kartsin. Oli selge öö, isa istus akna kõrval oma tugitoolis ja silmitses tähistaevast. Nagu alati, oli tal hingamine raske, aga ei paistnud, et ta oleks selle all kannatanud, sest nii tõsiselt oli ta süvenenud taeva vaatlemisse. Vist lämbumistunde pärast nõksutas ta pead, otsekui kellelegi nõusoleku märgiks noogutades.

Mõtlesin hirmuga: «Näe, nüüd tegeleb ta probleemidega, millest alati eemale hoidus.» Püüdsin leida laotusest seda punkti, millesse ta pilk oli kinnistunud. Ta istus sirge seljaga ja vaatas üles nagu inimene, kes piilub pingsalt läbi liiga kõrgele paigutatud luugi. Mulle näis, et ta vaatab Plejaade. Küllap ta polnud eales nii pikalt ja nii kaugele vaadanud. Ikka sirge seljaga istudes pöördus ta ootamatult minu poole:

«Vaata! Vaata!» ütles ta mulle laitvat pilku heites. Tõstis siis jälle silmad taeva poole ja küsis minult:

«Kas nägid? Nägid nüüd?»

Ta püüdis end taas tähti vaatama pöörata, aga ei jaksanud ja vajus roidunud toolikorjule. Kui küsisin, mida ta naidata tahtis, ei saanud ta minust aru; ta ei mäletanud enam, mida oli näinud ja mida tahtis näidata. Sõna, mida

ta mulle rääkis, oelda, oli tal

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

... mulle rääkis mitte

«Oleks hea, kui meil õnnestuks teda voodis hoida. Doktor peab seda väga tahtsaks.»

Selle hetkeni olin olnud poollebaskil sohval. Sanitar sõnade peale tõusin ja astusin voodi juurde, kus lamas haige, kellel rohkem kui muidu hinge mattis. Võtsin nõuks maksu mis maksab isa vähemalt pool tundi voodis hoida, nagu arst oli soovitanud. Kas see polnud minu kohus?

Et pääseda minu käe survest ja tõusta püsti, viskus isa voodi serva poole. Ma hoidsin teda tagasi ja surusin käe tugevasti ta õlale, kätatades, et ta paigal püsiks. Ta ehmus ja kuuletuski hetkeks. Kuid hüüdis äkki:

«Ma suren!»

Samas tõusis ta püstakile. Ootamatust karjest ehmununa lõdvestasin käe survet ja tal õnnestus istuda voodiservale, otse minu vastu. Arvan, et ta viha kasvas sellest, et ta liikumisvabadus oli piiratud, ehkki ainult hetkeks, ja ta otsustas, et tema ees püsti seistes ei varja ma mitte üksnes valgust, vaid rõõvin ka õhu, millest tal oli suur puudus. Üleüldliku jõupingutusega tõusis ta püsti, tõstis käe, kõrgele-kõrgele, otsekui teades, et tohib arvestada ainult oma kehakaalu, ja lõi mind palgele. Siis libises voodisse ja sealt põrandale. Ta oli surnud!

Tollal ma veel ei teadnud, et ta oli surnud, aga mul tõmbus süda krampi mõtte juures, et surres oli ta tahtnud mind karistada. Carlo abiga tõstsin ta üles ja panin voodisse. Nuttes, nagu nutab karistatud laps, karjusin talle kõrva:

«See pole minu süü! See neetud arst tahtis, et sa voodis püsiksid!»

See oli vale. Ja jälle, nagu solvatud laps, lisasin lubaduse, et enam ma nii ei te.

«Lasen sul liikuda oma tahtmise järgi.»

Sanitar ütles

«Ta on surnud.»

Mind talutati toast jõuga välja. Ta oli surnud ja ma ei saanud talle enam iial oma süütust tõestada!

Üksi jäädes püüdsin ennast koguda. Arutasin nõnda: võimatu, et isa, kes oli kogu aeg mõistusetu, oleks nõuks võtnud mind karistada ja mind nii täpselt palgele tabanud.

Aga kust võtan ma kindluse, et mul on õigus? Mõtlesin koguni doktor Coprosichi poole pöörduda. Tema kui arst võiks mulle ehk selgitada, mil määral surija on võimeline

...d muu lugu-

...et kergem-

...Coprosichile

...a tõelise nõi-

...a tõelise nõi-

...itud kundas

...a ka kõi-

...olima vii-

...eda, järe

...t, ta taiba rieta-

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

...a, a püksed

Võib olla, et ka mõte naist võtta tuli mulle väsimusest alailma üht ja sama nooti kuuldavale tuua ja kuulda. Kes ei ole midagi sellist oma nahal tunda saanud, kaldub arvama, et abielul on märksa suurem tähendus, kui tal tegelikult on. Elukaaslane, kelle me ise valime, jätkab lastes oma sugu, seda halvendades või parandades, aga emake loodus, kes selle poole püribki, kuid otseselt meid iialgi selleni juhtida ei oska, sest tollal ei mõtle me üldse lastele, sunnib meid uskuma, nagu sõltuks naisest ka meie endi uuenemine — pentsik illusioon, mida kogemus üldse ei toeta. Tegelikult elavad inimesed teineteise kõrval niisamasugustena, nagu nad olid enne, välja arvatud uue

koguni häiritud olevat. Ma võivat pühenduda kau-

bandusele, aga pidavat seejuures Olivist kõvasti kinni hoidma, sest seda meest ta tunneb.

Ta oli meelsasti valmis mind juhendama ja pani mu märkmikku oma käega kirja kolm käsku, mis tema arvates peaksid kindlustama iga ettevõtte õitsengu: 1. Pole vaja endal töötada, aga kes ei oska teisi tööle panna, on kadunud mees. 2. Ainus, mis väärib südamevalu, on kasumi käestlaskmine. 3. Äriasjades on teooria tundmine väga kasulik, aga ainult siis pruugitav, kui tehing on teoks saanud.

Ma tean neid ja veel hulka nendetaolisi juhiseid peast, kuid aidanud nad mind ei ole

Kui ma kedagi imetlen, hakkas teda silmapilk matkima. Hakkasin jäljendama ka Malfentit. Tahtsin olla tema moodi kaval ja mulle näis, et olengi. Korra mõtlesin isegi, et olen teda kavaluse poolest ületanud. Enda meelest olin avastanud vea ta äritehingute süsteemis ja ütlesin selle lugupidamise pälvimiseks ka temale. Ühel päeval Tergasteo laua taga kutsusin teda korrale, kui ta üht asja arutades oma kaasvõitlejat topraks nimetas. Juhtusin ta tähelepanu sellele, et minu arvates ta eksib, kui rõhutab kõikide ees oma nupukust. Minu meelest seisneb kaubanduslik kavalus selles, et inimene teeskleb tobedat.

Ta naeris mu välja. Kavala kuulsus on väga kasulik. Kõik tulevad tema juurde nõu küsima ja kannavad talle seejuures kokku kõige värskemaid uudiseid, tema varustab neid vastutasuks hea nõuannetega, mille tõhusust tagavad mitme sajandi pikkused kogemused keskajast alates. Peale uudiste saamise on tal mõnikord soodne juhus ka midagi müüa. Lõpuks — siin hakkas ta otse mõirgama, sest oli leidnud enda meelest argumendi, mis pidi mind lõplikult veenma: et midagi kasuga müüa või osta, pöörduvad kõik inimesed alati kavala poole. Lollpealt pole muud loota, kui et ta oma kasumi ohvriks toob, ja ikkagi tuleb tema kaup kallimalt kätte kui kavala oma, sest ta sai juba ostmise ajal pügada

Tema laua taga istujatest olin mina tema silmis kõige tähtsam isik. Ta usaldas mulle oma ärisaladusi, mida ma kellelegi ei reetnud. Oma usalduse oli ta väga kasulikult investeerinud, nii kasulikult, et tal õnnestus mind kaks korda petta, kui olin juba tema väimees. Esimesel korral maksis ta vemp mulle kenakese rahapataka, aga petta ei saanud õieti mina, vaid Olivi, ja selle pärast ma südant ei

müht kein Juergle mingit inform
 atio nullo fut annu osutus seda
 maha tulla mitte tlalat ei andes-
 kaks en vaid ainult postaku, et tallo
                 ,   d hantkoostades
                 ,   und anal?

1. Die in der ersten Reihe stehenden Personen sind Giovanni ja
2. Die in der zweiten Reihe stehenden Personen sind Giovanni, Meel-

— Minna, aga oineti ei
— Ma lihtsalt kadesta-
— So tina onnelusest nagin
— Onda ta mulle kord nii
— ta ka minu suhtes. Seal-
— Maat koos tulla mu onne-
— ba peitnud hles tunnistanud;
— Ma lihtsalt üksnes mu aparduse koo-
— l tumbetas ta, et oli mulle vembu
— ta tütre Ada pulmas (too ei abiellu-
— Ma lihtsalt palju šampanjat ja vein oli ta
— oli harjunud janu kustutama puhta
— Ma lihtsalt

... hõlpsust, pasundades seda täiesti
... eelolekippuvast ja rääkimist takista-

lahi. Minus alla see mähkus. Olin löödud ja rehken-
 alla, kui palju see mulle maksuma võiks minna. Ja
 seda aluse mu vaimes. Ühes, et tahab end
 leide puhendada «Ongi paras juhus,» kiitsin ma
 ja oostis laua juurde, et dokumendile alla
 kirjutada kui Olivi teda takistada jõuab. Tehing

... Giovanni mind ülistama: «Ta teab
... mida ütles see ja mida too. Aga
... moista!»

Kui oleksin näinud seda määrust, mis oli mapapaistmatus kohas nende viie ajalehe veer- ma iga päev lugesin, ei oleks ma lõksu läinud. Ma oleksin pidanud selle sisu ka lahti mõtestama ja selle nägema. Lihtne see muidugi polnud, sest harusega vähendati tollilõivu protsenti, mille tõttu olle kauba hind langes.

õnneks päeval lükkas mu eelne eelmisel õhtul väljapa-

sundatud ülestunnistuse ümber. Tehing sai tema suus taas sama ilme, mis tal oli olnud eilse õhtusöögini. «Vein paneb lollusi rääkima,» ütles ta, nagu poleks midagi juhtunud, ja me nentisime üksmeelselt, et kõne all olev määrus ilmus kaks päeva pärast tehingu sõlmimist. Tal ei tulnud pilgukski pähe oletada, et võisin trükkis avaldatud määrust võoriti mõista. Olin sellest meelitatud, aga ta ei säästnud mind mitte viisakuse pärast, vaid lihtsalt eeldades, et ajalehte lugedes on meil kõigil ainult kasumid silme ees. Mina seevastu tunnen end ajalehte lugedes avaliku arvamuse esindajana, ja kui näen kuulutust tollilõivu vähendamisest, meenub mulle ainult Cobden* ja liberism**. See suur mõte haarab mind täielikult ja mu peas pole lihtsalt ruumi omaenda kaubasse puutuvatele kaalutlustele.

Õnneti pälvisin ükskord äia vaimustuse ja olin imetlusobjektiks niisugusena, nagu ma tegelikult olen, rohkemgi — mind imetleti koguni mu puuduste pärast. Juba mõnda aega olid meie valduses ühe suhkruvabriku aktiivad, millest oodati imesid. Imed jäid tulemata ja aktiivad muudkui langesid, vähehaaval, aga iga päevaga, ja Giovanni, kes ei osanud vastuvoolu ujuda, sai omadest kiiresti lahti ning soovitas ka minul omad ära müüa. Temaga nõus olles otsustasin oma maaklerile vastava korralduse anda, ja et mitte unustada, tähendasin selle üles märkmikku, mille tolleks ajaks olin taas soetanud. Kuid teatavasti vaadatakse päeva jooksul harva taskuraamatusse ja alles paari päeva pärast, õhtul magama heites leidsin oma üllatuseks selle märkuse — liiga hilja, et sellest võinuks mulle kasu olla. Ma isegi karjatasin pahameelest ja seletustest pääsemiseks ütlesin naisele, et hammustasin keelde. Järgmine kord hammustasin oma hajameelsusest jahmununa kätte. «Nüüd hoia oma jalgu!» ütles naine naerdes. Aga muid õnnetusjuhtumeid ei tulnud, sest olin sellega juba harjunud. Põrnitsesin nürimeelselt seda neetud märkmikku, mis oli liiga õhuke, et päeva jooksul tema taskusolekut tunda, ja nii unustasin ma selle järgmise õhtuni.

Ühel päeval sundis ootamatu paduvihm mind Tergesteost varju otsima. Seal pörkasin juhuslikult kokku oma

* Cobden, Richard (1804—1865) — inglise liberaalne poliitik ja ökonomist, vabakaubanduse idee propageerija. — Tõlk

** Liberism — siin: vabakaubanduse teooria. — Tõlk.

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...
... et ta ei taha, et ühine kaheksa päeva jooksul ...

vastas ta mu kiindumusele minu arvates poolehoiuga. Kui ta poleks nii ruttu ära surnud, oleksin jõudnud seda lahemalt selgitada. Ta jätkas ka parast mu abiellumist õpetuste jagamist, maitsestades neid tihti mõiratuste ja solvangutega, mis ma vapralt alla neelasin, sest arvasin, et olen need ära teeninud.

Abiellusin tema tütrega. Mõistatuslik emake loodus ise tõukas mind seda tegema ja hiljem kuulete, kui tormakalt ja jonnakalt ta seda tegi. Vahetevahel uurin oma laste nagusid ja püüan avastada seal oma väikese, tahtejõuetust reetva lõua ning unistavate silmade kõrval, mis ma neile olen edasi andnud, mõnda märki minu poolt neile vanaisaks valitud mehe tahumatust tüüakusest.

Äia haua ääres valasin pisaraid, ehkki meie viimane hüvastijätt ei olnud just väga südamlük. Veel surivoodilgi ütles ta, et ei jõua ära imestada, kuidas mul nii seamoodi veab — mina saan vabalt liikuda, tema aga on voodi külge aheldatud. Jahmunult küsisin, mis ma talle olen teinud, et ta mulle hädasid kaela soovib. Ja ta vastas täpselt nõnda:

«Kui saaksin sulle oma haiguse üle anda ja siit välja pääseda, teeksin seda pikemalt mõtlemata. Humaansuse suhtes ei ole mul sinu eelarvamusi.»

Tegelikult polnud selles midagi solvavat: ta tahtis lihtsalt korrata nõksu, millega tal kunagi oli õnnestunud mulle kaela määrada hinnas langenud kaupa. Pealegi võtsin seda kohmaka komplimendina, sest oli meeldiv kuulda, et mu nõrkust peetakse humaansetest eelarvamustest tingituks.

Tema haua ääres, nagu muide ka kõigi teiste haudade ääres, kus mul tuli nutta, leinasin ka seda osa endast, mille ma koos temaga maha matsin. Milline kaotus — jääda ilma teisest isast, tahumatust, võhiklikust ja kiskjalikust võitlejast, kes oma olemasoluga rõhutas minu nõrkust, haritust ja argust. Jah, see on tõsi: ma olen tõesti arg. Ma poleks sellest ilal teadlikuks saanud, kui ma poleks Giovannit põhjalikult tundma õppinud. Ja kes teab, mis ma endas veel oleksin avastanud, kui ta kauemaks mu kõrvale oleks jäänud.

Varsti märkasin, et Tergesteo laua taga, kus kõik otseku mängeldes seadsid end nähtavale sellistena, nagu nad tegelikult olid, ja vahel ka halvematena käitus Giovanni reserveeritult ainult ühes — ta ei raaknud ilal oma pere-

... ma, is väga
... häälega. Ta
... oli, et lauas
... Anna Nonda
... kord tühjale
... lii nee prakti
... re laht, vor-
... ei oleks väga
... ol mulle jaid
... Anna Sama
... algustaht
... Unelasin nel-
... al kaunit se-
... Penlegr ra-
... on Zeno,
... he tütreaga, oks
... t maalt

... kut ma end Malfenti
...anud tema kaua kestnud vahe-
... tavasti paremat suhtumist.
... mõtlema. Suhete katkestamise
... põhjusel. Too vaeseke arvas
... end enda hulpe kõhta on armukade-
... paljast kahtlustusest piisas,
... ta ei teadnud, et motlesin
... tahelluda nais mulle või-
... et sus oleks urosusest
... mida ta püüdis aratada,
... bielopõlve, kus seesugu-
... Kui hajus kahtlus, mille
... meenus mulle, et see
... pillavalt umbei kaia. Praegu,
... ausat abielu olen ka selle
... nust muutnud.

... vahekorra katkestamine tõe-
... est m ne kuu pärast leidis ta väga varaka
... elumuutuse palju varem kui
... tellunud, kohtasin teda oma äia juures, ta
... äia sõber. Sellest peale kohtusime paljude
... sageli, aga isegi siis, kui olime noored,
... meie vahel-äärmine talitsetus ja minevikku ei
... me isegi vihjamisi. Ainult eile küsis ta äkki:
... te mind maha jätsite?»

Ma olin siiras, sest mul polnud aega mõnda valet välja mõelda:

«Enam nagu ei maletagi, aga ma ei tea paljudest asjadest oma elus.»

«Kahju,» ütles ta ja ma olin juba valmis kummardama komplimendi ootel, mida ta sõnad töötasid. «Vanas eas osutuste väga lõbusaks meheks.» Ajasin pingutusega selja sirgu. Polnud siin millegi eest aitah öelda.

Ühel päeval sain teada, et Malfenti perekond on kaunis pikalt lõbureisilt, millega nende suvepuhkus maal lõppes, linna tagasi jõudnud. Nende majja pääsemiseks polnud vaja vaeva näha, sest Giovanni ise kutsus mind külla.

Ta näitas ühe oma lähema sõbra kirja, milles too minu kohta uudiseid päris. See sõber osutus mu ülikoolikaaslasteks, keda ma seni väga armastasin, kuni ma veel uskusin, et temast saab suur keemik. Nüüd ma temast ei hoolinud, sest ta hakkas väetistega kauplema ja selles uues osas ei tundnud ma teda üldse. Giovanni kutsus mind enda poole sellepärast, et olin tema sõbra sõber, ja enesestmõistetavalt ei tulnud tal mind kaua keelitada.

Esimene visiit on mul nii hästi meeles, nagu olnuks see eile. Oli röske ning külm sügisene õhtupoolik ja mulle meenub koguni kergustunne, millega ma nende soojas esikus palitu seljast võtsin. Otsekui oleksin ihaldatud sadamasse saabunud. Veel praegugi imestan oma kunagise silmasõgeduse üle, mis tollal tundus ettenägelikkusena. Seadsin eesmärgiks tervise ja seadusliku abielu. Hea, et see ainus algustäht A hõlmas nelja neidu, kelle hulgast mul kolm tuli kohe välja praakida, mis aga neljandasse puutub, siis temagi kavatsesin rangele proovile panna. Karm kohtunik tahtsin ma olla. Ent samas polnud mul aimugi, millised omadused mu väljavalitul peaksid olema ja missugused on mulle vastumeelsed.

Elegantses ja avaras salongis, mis tolleaegse pruugi järgi oli kaheks jagatud ja kahes erinevas, Louis XIV ja veneetsia stiilis rikkalikult kullatud mööbliga sisustatud (kuld säras vastu isegi nahkpolstrilt), leidsin eest ainult Augusta, kes luges akna all raamatut. Ta ulatas käe, teadis juba mu nime ja ütles, et mind oodatakse, sest papa oli mu külaskäigust ette teatanud. Kohe tõttas ta ema kutsuma.

Nii et neljast ühesuguse algustähega neiust langes üks otsekohe ära, niipea kui oli mulle otsa vaadanud. Kust nad

... nime? Polnud, nime tema juures silma tor-
... tõi, pealegi nii tugev, et kui me kord
... polnud ja mina teda meenutama
... meelde peale kooritamise,
... Ta näis horendad juuksed olid kül
... vett, hea hoiakuga figuur jälle
... idlane. Selle lühikese ajaga, mis ma
... öelnud mõeldas. «Kui teised kolm ka

... kaks neldu. Üks neist, kes ema
... otus oli ainult kaheksa-aastane. Tüdruk
... lüüdi lakkavad lokid õlgadel. Oma õrna,
... meenutab ta (kui tal suu kinni
... mulleest, keda armastan kujutada Raf-

... mind temast ava-
... tead, sest ta on
... vanast loost, milles ta ei
... Ent sellest hoolimata ei
... milles külsikirjas, mida ta kunagi ei
... sõna öelda. Muide,
... oli nii üürrike, et selle
... taganttõukamist õigel
... tugevat, kuid piisavat tõuget, et panna
... kootama. Tõsi küll, võib-olla
... ka tema vahelesegamiseta;
... just sooviski seda, mis juhtus?
... ülikorraliku kasvatus, järelikult pole
... end täis võtaks ja minusse
... avalikkuse ette laoks. Ei, midagi niisugust
... ja tegelikult püüan ma kirja panna
... ma ise korralikult ei tea; see tähendab, ma ei
... kas see oli tema kavalus või minu rumalus,
... selle tütre, kellega ma ei tahtnud abi-

... et mu esimese visiidi aegu oli mu
... kaunis naine. Ta rõivastus elegantselt, kuid
... mis ei torganud silma. Kõik temas oli mõõdu-
... proportsioonis

... anemate enda abielu oli mehe ja naise vahe-
... eeskujul, millest ma alati olin unistanud
... koos väga õnnelikud, mees alati valjusti rääkides,
... keratades, kusjuures ta naeratus oli ühtaegu osa-

Vestlus ei olnud alguses kuigi kõitev. Nagu kõik hästi-

* *Aliparmastus esimesest pilgust (pr. k.), — Tõlk.*

raakinud Muuseas teadsid nad, et olin õigusteaduskonnast keemiateaduskonda üle läinud, kuid siis — paraku! — taas õigusteaduskonda tagasi pöördunud. Püüdsin seda õigustada: minu arvates jääb inimesele, kes piirdub üheainsa teaduskonnaga, suurem osa teadustest suletud raamatuks. Ja lisasin:

«Kui elu ei oleks esitanud mulle praegu tõsiseid nõudmisi (jätsin ütlemata, et elu tõsidust hakkasin mõistma alles usna hiljuti, sellest alates, kui võtsin nõuks abielluda), oleksin astunud veel mõnda teaduskonda.»

Sis, soovides neid naerma ajada, ütlesin, et imelikul kombel jätsin nii ühe kui teise teaduskonna pooleli just eksamite ajal.

«See oli muidugi juhus,» selgitasin sellise naeratusega, millega püütakse jätta muljet, et mõeldakse vastupidist. Tegelikult vahetasin teaduskondi erinevatel aegadel.

Asusin siis Adā vallutamisele ja jätkasin samas vaimus, see tähendab, püüdsin näidata end talle koomilises valguses, naergu ta minu juuresolekul või seljataga, see oli ükspuha. Unustasin sealjuures, et eelistasin teda ta tõsiduse parast. Olen pisut veidrik, aga temale jätsin arvata-vasti täiesti tasakaalutu inimese mulje. Tõsi, seda ei tule tervenisti minu arvele panna, nagu selgub tõsiasiast, et minu poolt kõrvale jäetud Augusta ja Alberta olid minust teisel arvamusel. Aga Ada, kes tollal laskis oma tõsistel ja ilusatel silmadel ringi käia, otsides meest, keda võiks oma pessa lasta, ei olnud võimeline armastama inimest, kes talle naeru peale ajab. Ta naeris, naeris liiga palju, ja sellepärast muutus ta silmis naeruväärseks ka inimene, kes teda naerma sundis. Kahtlemata oli see tingitud ta alaväärsustundest, mis pidi paratamatult talle endale kahju tooma, aga esialgu tuli kahjuks mulle. Kui oleksin osanud õigel ajal vait olla, oleksid asjad ehk teisiti arenenud. Siis oleks pidanud rääkima tema ja minul olnuks aega tema paremaks tundmaõppimiseks, mis oleks mind paljustki säästnud.

Neli neidu istusid väikesel sohval, kuhu nad vaevu mahutusid, kuigi Anna oli Augusta süles. Üheskoos olid nad väga kaunid. Sedastasin seda sügava rahuloluga, tundes, kui õigel teel imetluse ja armastuse tekkimise poole ma liigun. Tõepoolest kaunid! Augusta tuhm heledus tõstis meeldivalt esile ta õdede kastanpruune juukseid.

Hakkasin raakima ülikoolist ja Alberta, kes käis gum-

matist ja kateedrist juttu oma õpingutest. Ta ütles, et ta ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust, et ma ei peaks teda sellepärast üldse kartma. Minu vastus oli, et ma ei kartnud teda üldse, sest ta ei olnud veel lõpetanud ühtegi kursust. Ta ütles, et ta ei olnud veel lõpetanud ühtegi kursust, et ma ei peaks teda sellepärast üldse kartma. Minu vastus oli, et ma ei kartnud teda üldse, sest ta ei olnud veel lõpetanud ühtegi kursust.

See oli tõesti hea päev, sest ma olin veetnud mõne kuu Inglismaal, kus ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust. Ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust. Ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust.

Ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust. Ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust. Ma olin saanud teada, et Inglismaal on palju inimesi, kes ei ole veel lõpetanud ühtegi kursust.

pärast suhtlesin Londonis ainult prantsuse ja itaalia perekondadega ja jõudsin lõpuks otsusele, et kõik selle linna korralikud inimesed on mandrilt tulnud. Ka oli mu inglise keele oskus väga napp. Sõprade abiga sain suured mõninga ettekujutuse saarerahva elust. Kõigepealt informeeriti mind antipaatiast, mida inglased tunnevad kolgi mitteinglaste vastu.

Kirjeldasin neidudele, kui ebameeldiv tundus vaenlaste seas elada. Ometi oleksin vist vastu pidanud ja Inglismaal nende kuue kuu jooksul talunud, millega isa ja Olivi olid mind karistanud, soovides, et õpiksin inglise kaubandust (muide, selle kaubanduse jälile ma ei jõudnudki, nähtavasti käib see neil kusagil allmaailmas), kui minuga poleks juhtunud ebameeldiv lugu. Astusin kord sõnaraamatu ostmiseks raamatukauplusse. Seal lebas letil imetore suuangaora kass, kelle kahune kasukas otse kutsus silitama. Ja mis juhtus! Väevalt sain teda kergelt puudutada, kul ta reetlikult kallale kargas ja mu käed julmalt ära kriimustas. Sellest hetkest käis mul Inglismaal viibimine üle jõe ja juba järgmisel päeval olin Pariisis.

Augusta, Alberta ja ka sinjoora Malfenti said südamest naerda, ainult Ada imestas ja arvas, et oli valesti mõistnud. Võib-olla solvas ja kriimustas mind raamatukaupmees ise? Mul tuli lugu otsast peale korrata, mis on alati väga igav, sest kordamisel kukub kõik halvemini välja.

Opetatud Alberta tahtis mulle appi tulla:

«Muistsel ajal lasksid inimesed end otsuste tegemisel samuti loomade käitumisest juhtida.»

Ma ei teinud ta abist väljagi. Inglise kass ei esinenud antud juhul oraakli, vaid saatuse osas!

Ada, suured silmad pärani, nõudis aina uusi selgitusi.

«Nii et kass kehastas teie silmis inglise rahvast?»

Oh mind õnnetut! See seiklus, mis minuga tegelikult oli juhtunud, näis mulle õpetlik ja huvipakkuv, otsekui oleks see välja mõeldud kindla eesmärgiga. Kas selle mõistmiseks ei piisanud meenutamist, et Itaalias, kus ma tunnen ja armastan paljusid inimesi, ei oleks kassi seesugusele käitumisele nii suurt tähendust omistatud? Aga ma ei ütelnud seda, vaid väitsin:

«Olen kindel, et ükski itaalia kass poleks niimoodi käitunud.»

Ada puhkes naerma ja naeris kaua, väga kaua. Mu menu tundus mulle isegi ülearu suurena, seepärast tõtta-

siin on tavaline, et inimesed hõlpsalt usuvad pisen-

... (selle kohta) ... sest ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

Augusta ja Alberta tõusis püsti, noor Augusta jättis raamatukaupluse ja viis tüdruku toast ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...

Ada tõusis üles, et ma ei taibanud, kuidas ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

Ada tõusis üles ja rääkis, et mul on kodus kõikide ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

Ada soovis minust lahkuda, hoiti mind tagasi. Nad soovisid ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...
... (selle kohta) ...

... (selle kohta) ...

«Kõige kindlam oleks nad ära tappa!»

Mõtlikult ja kõhklemisi tunnistas ta, et talle ei meeldi selline suhtumisviis. Elu väärtust vähendades teeme selle veel ohtlikumaks, kui on tahtnud emake loodus. Sellega o'i ta välja üelnud, et ma temale ei sobi, aga juba see oli minu meelest suur saavutus, et mul oli õnnestunud teda kahtlema ja mõtlema panna.

Sellepärast talle meeldivadki head tehingud,» ütles sinjoora Malfenti naeratades.

Maailmas pole midagi raskemat kui sölmida õnnelik
abiellu. See nähtub ka minu loost, kus otsus abielluda
sugenes hulk aega enne mõrsja valimist. Miks ma rohkem
rõõmuseid tundma ei õppinud, et vumaks ühe juurde

Ma ei jätanud Maltseid perele ja minu elu kesk-
mes. Nad olid jäänud sinna koos Giovanniga, kes oli sel-
le aja tunde, kui ta mind oma koju viis, minu vastu
olnud ja sõbralikum. Ta sõbralikkus oli nii suur, et
minul tundus, et ta on minu sõber. Algupeale tegin tema naisperele
tööd, kuni nad läksid, siis sagedamini ja lõpuks käisin seal
ka ise, veel sõbrapäevadeks nende seltsis mitu tundi.
Kui nad läksid, siis kühedamini ei olnud ja ma
ei ole veel, kui vabanen, et ajuti need koguni pandi mulle
järele. Ma ei ole järele kaasa viinud ja muusitseerisin veidi
Augustaga, kes perele järele annab mängis klaverit.
Ita oli minu, et klaverit ei mänginud Ada, ja halb oli
ta, et tema mängis viiulit väga kehvasti, üpris halb oli
et August polnud just suur muusikakunstnik. Ette-

• muudugi mõista väljamõeldud ettekaändel, et ma pole viiulit anmu käes hoidnud, tuli igast sonaadist mõni lühike tükike loik vahele jätta. Asjaarmastajast pianist ületab kiirelt asjaarmastajast viiuldaja, pealegi oli Augustal kaunis hea teoreetiline tehnika, aga mina, kes ma temast palju kuulsin, ei olnud rahul ja mõtlesin endamisi: „Kui osaksin mängida nagu tema, mangiksin siiski palju paremini kui tema.“ Sel ajal kui mina Augustat kritiseerisin, kriitseerisid teised mind, ja nagu ma hiljem teada sain, oli kriitika mulle kaunis ebasoodne. Augusta oleks võinud jätkanud sonaatide mängimist, kuid ma märkasin, et Ada igavleb neid kuulates, ja teesklesin mitu

korda, nagu oleksin viiuli koju unustanud. Sestpeale Augusta sellest enam juttu ei teinud.

Kahjuks ei veetnud ma Ada seltsis mitte ainult neid tunde, mis ma nende majas viibisin. Õige varsti sai temast mu saatja kogu päevaks. Olin selle naise teiste hulgas välja valinud, juba sellepärast oli ta minu oma ja ma ehtisin teda kõigi oma unistustega, et mu elu kroon paistaks veel kaunim. Ehtisin teda, varustasin ta nende omadustega, millest ma unistasin ja mis mul endal puudusid, sest temast ei pidanud saama mitte üksnes mu kaaslane, vaid ka mu teine ema, kes innustaks mind elama terviklikku, mehelikku, võitlus- ja võituderohket elu.

Unistustes ilustasin teda ka füüsiliselt, enne kui teda vääristatult teiste ette tuua. Olen elus paljude naiste järele jooksnud ja mul on õnnestunud paljusid ka kätte saada. Unistustes vallutasin kõiki. Kujutlemisi neid kaunistades ei muuda ma loomulikult nende näojooni, aga talitan samuti, nagu üks mu peen maalikunstnikust sõber, kes ilusaid naisi portreterides mõtleb intensiivselt mil-
• lestki muust ilusast, näiteks heast portselanist. See on ohtlik unistuste liik, sest nii võib ihaldatud naistele suuremat võimu omistada ja hiljem, kui nad ilmuvad meie ette reaalses valguses, säilitavad nad midagi puuviljadest, lilledest ja portselanist, millesse me neid unistustes rüütasime.

Mul on raske jutustada Adaga kurameerimisest. Sellele järgnes hiljem pikk elulõik, kus ma püüdsin unustada totrat seiklust, mida ma nii väga häbenesin, et olin valmis karjuma ja protesteerima. «Kas see tobu olin tõesti mina?» Aga kes siis muu? Ent protest ise toob veidi kergendust ja trotsi pärast ei jätnud ma ka seda vahendit kasutamata. Oleksin ma sel moel käitunud kümne aasta eest, kui olin kahekümnene, oluks sel mõtet! Aga olla karistatud sellise kuulmatu nürimeelsusega ainult sellepärast, et olin otsustanud abielluda, tundub ebaõiglane. Mina, kel oli seljataga hulk armuseiklusi ja kes oli sel alal silma paistnud ettevõtlikkusega, mis küündis vahel jultumuseni, olin äkki muutunud ujedaks poisikeseks, kes püüab märkamata puudutada oma armsama kätt, et pidada pärast seda vääristatuks ka enda oma, mida see puudutus oli austanud. Kõige puhtam mu armuseiklustest meenub mulle nüüd variast peast kui kõige sündmatum. See ei toimunud õigel ajal ja oli niisama kohatu kui kümneaas-

Uusima teaduse raamatid. Milline

et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla
et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla

et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla
et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla

et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla
et ma tol kuu lõppesin, selle
tõde ettepanek kas tahad mind
minu meelest lahkuda
tõde ettepanek, ja hiljem meelest
armastab ja arv oli alati paaritu,
minu kolm. Laksin sinna kindla

Kui mees naiste suhtumist endasse võõriti tõlgitseb, on
kindel mark ebaküpsusest. Varem ei eksinud ma selles
olukorras ja pean tunnistama, et Ada puhul oli mõõdalask-
mine minu süü, sest ma olin meie vahekorda algusest
alates võltsinud. Ma ei lähenenud talle mitte tema võit-
lusvõimega vaid temaga naitumiseks; armastuses on see eba-
õige tee, vist küll vabam ja mugavam, aga ei vii ees-
märgi, vaid kuhugi selle lähedale. Armastusel, milleni
ma ei jõutakse, puudub oluline tunnus — naise valla-
tus. Niiviisi valmistub mees enda osale täiesti inert-
seks. Mertsus aga võib levida kõigile ta meelele, kaasa
arvatud nägemine ja kuulmine.

Iga päev tõin kõigile kolmele neiule lilli ning panin neid
oma veidrustega imestama, ja mis peaasi — ilmutasin

uskumatut kergemeelsust, jutustades iga päev oma elu-
lugu.

Kui meil elus midagi tähtsat ette tuleb, hakkame tava-
liselt seda suurema ohinaga meenutama minevikku. Rää-
gitakse, et surijad lasevad surmaeelses sonimises silmade
eest mööda kogu oma elu. Ka minu minevik haaras minust
nüüd kinni viimse hüvastijätku meelevaldsusega, sest mul
oli tunne, et süstele jääb ta kaugele. Nõnda raakisid
kolmele neiule lakkamatult oma minevikust, leides jul-
gustust Augusta ja Alberta pinevast tähelepanust. Tõe-
näoliselt tahtsid nad heaks teha Ada hajameelsust, aga
see oletus ei tarvitse muide paika pidada. Pehmeloomulist
Augustat oli kerge kaasa tõmmata, aga Albertal, kui ta
kuulas mu lugusid üliõpilaspõlve vägitegudest, õhetasid
põsed kuumast soovist tulevikus samasuguseid seiklusi
läbi elada.

Hulk aega hiljem sain Augustalt teada, et ükski neist ei
uskunud mu lugude tõepärasusse. Augusta meelest olid
nad seetõttu veel meeldivamad, sest minu poolt välja
mõelduna olid nad rohkem minu omad, kui nad oluksid
saatuse poolt mulle peale sunnituna. Alberta jälle kuulas
minu lugudest meeleldi neid löike, mille tõepärasusse ta
ei uskunud, aga kust ta ammutas suurepäraseid ideesid.
Ainuke, kelles mu väljamõeldised nõrdimust tekitasid,
oli tõsine Ada. Nõnda meenutasin oma pingutuste tulemu-
sena laskurit, kes on tabanud küll kümnesse, kuid mitte
enda, vaid naabri märklaua.

Suuremalt jaolt olid need lood minuga siiski toimunud.
Ma ei oska ainult öelda, kui suurel määral, sest enne Mal-
fenti tütarde rääkimist olin jutustanud neid nii palju-
dele naistele, et minust sõltumata olid need pärast teise,
palju väljendusrikkama vormi saanud. Tõepärased olid
nad veel sellepoolest, et ma ei oleks enam osanudki neid
teistmoodi jutustada. Praegu pole mulle enam tähtis nende
tõepärasust kinnitada. Ma ei tahaks valmistada pettumust
Augustale, kes meelsasti usub, et ma nad välja mõtlesin.
Mis Adasse puutub, siis arvan, et ta on oma suhtumist
muutnud ja peab mu jutte tõestisündinuteks.

Täielik läbikukkumine Ada silmis tuli ilmsiks just sel
hetkel, mida pidasin kõige sobivamaks, et talle kõik
südame pealt ära rääkida. Läbikukkumise nähtavatesse
märkidesse suhtusin üllatusega ja algul isegi umbusuga.
Ta polnud ju öelnud ühtegi sõna, mis oleks väljendanud

... ade ees aga, mis
... et ta ei tundu tühjast vabata ei olist sumpaa-
... tühjast vabata. Peale polnud ma ise veel
... tühjast vabata. Aga, kes ei tead-
... tühjast vabata arvata, et
... tühjast vabata — tuullen

... tühjast vabata nendesamade
... tühjast vabata matrimoniaalsed.
... tühjast vabata Adat tervikuna, sealjuures tema
... tühjast vabata tühjast vabata nikerdades, hoolega ta
... tühjast vabata tühjast vabata, kuni ja julgu pisendades ning
... tühjast vabata tühjast vabata ja peenemaks muutet. Ihaldasin teda
... tühjast vabata. Aga otsustav on ju see, mis-
... tühjast vabata

... tühjast vabata et kolm korda järjest võtsid mind
... tühjast vabata Ada puudumist vabandati esimesel
... tühjast vabata tühjast vabata, teisel korral haiges-
... tühjast vabata korral ei öeldud aga midagi, kuni ma
... tühjast vabata põhjust pärisin. Augusta, kelle
... tühjast vabata pöördusin, ei vastanud midagi. Tema
... tühjast vabata Alberta, kes vaatas otsekui abi paludes
... tühjast vabata Ada olevat läinud tädi poole.

... tühjast vabata hing kinni. Oli ilmselge, et Ada väldib mind. Eel-
... tühjast vabata tühjast vabata veel kuidagiviisi talunud
... tühjast vabata tühjast vabata, et ta kord ikkagi välja tuleb,
... tühjast vabata tühjast vabata. Sel päeval aga jäin sinna ainult
... tühjast vabata tühjast vabata, tühjast vabata ja tõusin siis äramine-
... tühjast vabata tühjast vabata, vabandades end äkilise peavaluga. Huvitav, et
... tühjast vabata korda Ada vastupanule pörgates tundsin enne-
... tühjast vabata ja nõrdimust. Mõtlesin koguni Giovannile
... tühjast vabata, et ta neiu korrale kutsuks. Mees, kes kavat-
... tühjast vabata, on sellisteks tegudeks võimeline, ta mat-
... tühjast vabata, kes noil puhkudel niisamuti toi-

... kolmas puudumine osutus üldse kõige tähendus-
... tühjast vabata, sest juhusel tõttu sain jälile, et ta on kodus ja
... tühjast vabata

... tühjast vabata lisama, et majas oli veel üks isik, kelle soo-
... tühjast vabata mul ei õnnestunud võita. See oli väike Anna. Teiste
... tühjast vabata ta mind enam ei rünnanud, sest oli saanud
... tühjast vabata kõvasti noomida. Vahel tuli ta isegi koos öde-
... tühjast vabata võõrastetuppa mu lugusid kuulama. Aga kui ma

mist oli, hoopis teisiti käitunud. Kõigepealt rünnanud ja kättele voli andnud.

Ent ma ei jõudnud isegi neid paari sõna öelda. Nende väljautlemiseks oli siiski rohkem aega vaja. Pealegi pidi neid saatma anuv ilme, mida vahetult pärast võitlust Annaga ja ka Adaga oli raske näole manada. Lisaks sellele tõttas koridori otsast meie poole sinjoora Malfenti, keda oli kohale kutsunud tütre nutukisa.

Andsin Adale kätt, kes selle kohe südamlikult vastu võttis, ja ütlesin:

«Nägemiseni homme. Vabandage mind sinjoora ees.»

Ometi viivitasin, enne kui nii usalduslikult minu omas puhkava käe lahti lasksin. Tundsin, et kui ma praegu ära lähen, jätan kasutamata ainulaadse võimaluse, millal ta õe tigiduse hüvitamiseks kõigest väest püüab minu vastu viisakas olla. Järgisin hetke inspiratsiooni, kummardusin ta käe kohale ja riivasin seda huultega. Seejärel avasin ukse ja lahkusin kiiresti, jõudes siiski märgata, kuidas Ada, kes oli sirutanud mulle parema käe ja vasakuga tema seeliku külge klammerdunud Annat embas, silmitses kätt, mida mu huuled olid puudutanud, saarase imestusega, otsekui oleksid sinna mingid salamärgid kirjutatud. Ma ei usu, et sinjoora Malfenti midagi märkas.

Trepil peatusin viivuks, jahmunud oma ettekavatsemata teost. Veel oli võimalik äsja suletud ukse juurde tagasi astuda, helistada ja Adalt küsida, kas ma tohin need sõnad valjusti öelda, mida ta asjatult oma käelt oli otsinud. Minu meelest ei sobinud seda teha. Liigset kärsitust ilmutades oleksin kaotanud väärikuse. Pealegi, olles mõista andnud, et ma homme tagasi tulen, olin teda eelseisva avalduse suhtes hoiatanud. Nüüd olenes ainult temast, millal ta seda kuuleb, sest just tema peab leidma paraja juhuse, et saaksin esitada armuavalduse. Viimaks ometi olin lakanud ödesid oma lugudega lõbustamast ja selle asemel ühel neist kätt suudelnud.

Ent ülejäänud päev möödus pigem ebameeldivalt. Olin rahutu ja mures. Puüdsin end veenda, et see pinevus tuleb ootusest tolles seikluses lõpliku selguseni jõuda. Kujutlesin, et kui Ada mulle ära ütleb, võin asuda rahumeeli teist naist otsima. Minu kiindumus temasse tulenes mu vabatahtlikust otsusest, mida nüüd oli võimalik teise, eelmist kehtetuks tunnistava otsusega tühistada. Tõllal ei saa-

... edeerinud maa-
... just nimelt

... mabell piket, veetsin
... minna olin loobunud
... llin otsustanud abiell
... aguel poorduda. See
... dsedes und, et aeg

... edusega uskuma jäänud Ada
... puudumise kohta võõrastetoast
... il viitasin. See usk oli sele-
... endumusega, et minu poolt valitud
... detada. Aga õigel lo see usk kõikuma
... ma too informeeritud teda, kuidas Alberta
... nadrethetvannid oli vabandanud Ada puudumist
... lumbega. Ma ei maletanud tapselt, mis ma talle
... kut mul pea laugus, aga ma olin päris kindel, et
... talle selle vabanduse suhu. Kahjul! Kui ma
... pablen seda teinud, oleks ta enese õigustuseks võib-olla
... oodagi pannud välja mõelnud ja mina oleksin teda valelt
... tavadest hoidnud selgusele jõudnud.

... teledin pidanud märkama, kui tähtsa koha Ada
... mu elus oli saanud, kui rahustasin end juba mõttega, et
... naatibandis korral ma ületäidse ei abiellu. Teiste sõnadega,
... tema hääletlemine oleks kogu mu elu pahupidi keeranud.
... ta mõeld hakkasin visandama tulevikupilte, lohutades end
... mottega, et see äraütlemine võiks mulle ka õnne tuua.
... Mõenud kreeka filosoofi sõnad, et kahetsevad kõik: need,
... kes on naise võtnud, ja need, kes on poissmeesteks jäänud.
... lühidalt, ma polnud kaotanud võimet naerda oma armu-
... tunde üle; ainuke, mis oli päriselt kadunud, oli võime

... Ühine, kui väljas hakkas valgenema. Kui ärkasin, oli
... hilja, et selle ajani, millal oli luba Malfentide
... ilmuda, oli jäänud ainult mõni tund. Nii viisi polnud
... mingit mõtet tuleviku üle arutada ja mälu tühjas-
... rida, otsides märke, mis aitaksid valgust heita
... isundile. Aga raske on keelata end mõtlemast
... his on meile suure tähtsusega. Inimene oleks kõige
... onnellikum olend maailmas, kui ta seda suudaks. Välimust
... korvastades, millega ma sel päeval tõesti liiale läksin,
... mõtlen ainult ühele: kas tegin Ada kätt suudeldes hästi,

või tegin ma koguni halvasti, et ei suudelnud teda ka huulte?

Just sel hommikul tuli mul mõte, mis on mulle minu arvates palju kahju teinud, rõõvides needki meheliku initsiatiivi riismed, mis mul selles pentsikus noorukisestundis veel alles olid. See oli piinav kahtlus: aga kui Ada tuleb mulle naiseks ainult vanemate sunnil, ilma mind armastamata, minu vastu võib-olla isegi tülgaastust tundes? Kahtlemata armastab mind terve pere: Giovanni, sinjoora Malfenti, Augusta ja Alberta; kahelda võin ainult Adas. Silmapiiril koitis tavalise rahvaraamatu romantiline sužee neiust, kellele vanemad sunnivad peale vastumeelse abielu. Aga mina seda ei luba! Näe, veel üks põhjus Adaga vestlemiseks, õigemini ainult Adaga üksi vestlemiseks. Piisab, kui ütlen talle varem valmis mõeldud lause. Vaatan talle otse silma ja küsin: «Kas sa armastad mind?» Ja kui ta vastab «jah», haaran ta embusse, et tunda siirusevärinat.

Mulle näis, et olen kõigeks ette valmistatud. Aga varsti oli mul võimalus veenduda, et sellele omapärasele eksamile vastu minnes olin unustanud pilku heita õpiku neile lehekülgedele, mida pidin vastates teadma.

Mind võttis vastu sinjoora Malfenti, kes pani mind suure salongi nurka istuma ja hakkas nii elavalt vadistama, et ei jätnud aega isegi tütarde tervise järele pärida. Sellepärast, kuulasin teda veidi hajameelselt, korrates endamisi õppetükki, et see parajal ajal meeles oleks. Korraga äratati mu tähelepanu otsekui sõjasarve häälega. Sinjoora Malfenti viimistles sissejuhatust. Ta kinnitas mulle, et nii tema kui ka ta mees suhtuvad minusse sõbralikult, terve pere on minusse kiindunud, pisike Anna kaasa arvatud. Oleme juba nii ammu tuttavad. Juba neli kuud naeme üksteist iga päev.

«Viis!» parandasin mina, sest olin selle eelmisel ööl välja arvutanud, meenutades, et esimese visiidi olin teinud neile sügisel, praegu aga oli kevad täies hoos.

«Õige. Viis,» ütles sinjoora pärast mõningat mõtlemist, otsekui oleks ta minu arvutust endamisi üle kontrollinud. Ja nähvas äkki etteheitva näoga:

«Mulle näib, et te kompromiteerite Augustat.»

«Augustat?» küsisin mina, arvates, et olin valesti kuulnud.

«Jah,» kinnitas sinjoora. «Te ahvatlete ja kompromiteerite teda.»

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

korjata, et ialgi ei maksa kiirustada mõne äri likvideerimisega, kui see likvideerimine ei too endaga kaasa kasu: iga äri likvideerub varem või hiljem iseenesest, seda kinnitab ka maailma ajalugu, mille jooksul on õnnestunud püsima jääda ainult vähestel ettevõtetel. Kuni äri pole likvideeritud, on tal alati väljavaateid taas õitsvale järjele jõuda.

Ma ei hakanud meenutama Giovanni teisi aksioome, mis eelmisele otse vastu rääkisid, vaid haarasin kinni just sellest. Pidin ju millestki kinni haarama! Tegin raudse otsuse mitte midagi ette võtta, enne kui on teatavaks saanud, et asi on minu kasuks pööranud. See otsus tõi mulle niisugust kahju, et võib-olla just sellepärast pole ma antud töotustele hiljem kunagi nii kaua truu olnud.

Vaevalt olin selle otsuse teinud, kui sain sinjoora Malfentilt kirjakese. Ma tundsin ta käekirja ära juba ümbrikul ja tuln enne selle avamist meelitavale mõttele, et piisas vaid mu raudsest otsusest, ja juba ta kahetseb oma halba käitumist ning palub mind tagasi tulla. Aga kui leidsin, et kiri sisaldab ainult kaks tähte «P. r.», see tähendab tänu lillede eest, viskasin voodisse ja lõin hambad patja, justkui tahtes end paigale naelutada, et mitte jooksu pista ja endale antud sõna murda. Millist muretut ironiat õhkus nendest tähtedest! Palju suuremat kui sellest kuupäevast, mille olin märkinud oma nimekaardile ja mis väljendas vastuvõetud otsust ning võib-olla ka etteheidet. «Remember,» ütles Karl V, enne kui tal pea otsast raiuti, ja arvatavasti mõtles ta seejuures, missugune kuupäev siis oli. Ka mina manitsesin oma vastast, et ta mäletaks ja end hoiaks.

Õudsed olid need viis päeva ja viis ööd. Jälgisin kõiki koite ja loojanguid, mis tähistasid nende päevade algust ja lõppu ning lahendasid mu vabaduse tundi, millal võisin taas söösta võitlusse oma armastuse eest.

Valmistusin eelseisvaks võitluseks. Nüüd teadsin, millisesena mu neiu mind näha tahab. Kerge on meenutada neid kohustusi, mis ma tollal endale võtsin, esiteks sellepärast, et olin nendetaolisi endale alles hiljuti võtnud, teiseks sellepärast, et märkisin nad kõik paberile, mida hoian siiani. Töötasin muutuda tõsisemaks. Tookord tähendas

* Per ringraziamento (it. k.) — tänuga. — Tõlk.

** Pea meeles (ingl. k.). — Tõlk.

et hakka enam jätvatama anekdoote, mis kuulutavad minu kohta head teavd; nende pärast ma ei unustanud jätta Augusta ja põlgama. Ma olin veel teinud tähtsaks lüüsi hommikul kella kättööd. Kõik see polnud minu jalgagi ja mitte midagi, et tühjendada oma õlgade üle. Ma teadsin, et kogu loomade loomade, õppida lõpuks oma meelele jätvatama. Seda juurde pidin küll asuma rahulikult, kui see loomade, nagu plüüsi plaani kohaselt ka loomade meele jätvatama hiljem, kui olen oma vabaduse tagasi saanud, sest mina olen pärast oli vaja niigi koledat loomade veel loomadeks teha. Ada oli väärt täiuslikku loomade. Sellepärast oli seal ka teist loomade, nagu kohus-loomade loomade loomade, veeta iga päev pool tundi loomade loomade ja rahutuda paar korda nädalas. Ma teadsin, et kogu loomade neljast tunnist väheks.

Ma teadsin, et loomade jooksul oli mu alaliseks loomade kogu kogu armukadedus. Võtta otsuseks lahti ma kogu oma puudustest, et mõne nädala pärast val- olla Adal vallutama, oli muidugi sangarlik tegu. Aga loomade? Kas meie linna teised mehed jäävad sel ajal, loomade kogu end nii karmile enesepiiramisele, vagusi ma ega katsu minult mu väljavalitut üle lüüa? Seda ma ei teinud, et nende hulgas leidub kindlasti selliseid, kellele ma Adale meeldimiseks vaja minu kombel kõiki neid loomade läbi teha. Ma teadsin, see tähendab, ma uskusin, et kui Ada endale sobiva mehe leiaks, nõustuks ta viivitamatult ega raiskaks aega isegi armumise peale. Kui juhtus nende päevade jooksul nägema õitsva tervi- loomade enesekindlat meest, hakkasin teda loomade, sest mulle näis, et ta sobib Adale. Kõige loomade on mul nendest päevadest meelde jäänud just loomade, mis oli uduna mu elule laskunud.

Minu kahtlus, et Ada nende päevade jooksul minu eest ma napsatakse, ei olnud üldse naeruvaart, nüüd on ju loomade, kuidas asjad lõppesid. Kui ma neile kannatuspae- olele tagasi mõtlen, tunnen sügavat uhkust oma proh- iliku võime üle.

Mitu korda jalutasin öösel nende maja akende all, loomade, et seal lõbutseti täpselt nii nagu sel ajal, kui mina ol kuisin. Keskööl või veidi varem kustutati võõraste- ma tuled ja ma pagesin kartuses, et väljuvad külalised ikka mind märgata.

Iga tund nende päevade jooksul oli tolle kärsitu ootamise parast ängistav. Miks keegi mu järele ei päri? Miks Giovanni midagi ette ei võta? Kas ta ei peaks imestama, et ei näe mind ei oma majas ega Tergesteol? Tähendub, ka tema on minu eemaldamisega nõus? Sageli jätsin oma päevased või öised jalutuskäigud pooleli ja tormasin koju et teada saada, kas mind pole vahepeal otsimas käidud. Ma ei saanud magama heita, kui mul selles suhtes kahtlusi jäi, ja ma äratasin vaese Maria, et teda üle kuulata. Istusin tundide kaupa kodus sellises kohas ootel, kuni mind keegi keegi oli kätte saada. Aga keegi ei küsinud mu järele ja on täiesti kindel, et kui ma ise poleks esimest sammu astunud, oleksin siamaani vallaline.

Ühel õhtul läksin klubisse mängima. Austusest isale antud töötuse vastu ei olnud ma ennast seal juba mitu aastat näidanud. Nüüd tundus, et töötus ei ole enam kehvat, sest omal ajal ei saanud isa ette näha, kui kurbadesse olukordadesse ma satun ja kui vajalik meelelahutus mulle on. Alguses mul vedas mängus ja ma võitsin, aga see pigem kurvastas mind, sest mulle näis, et õnn kaardimängus on hüvituseks ebaõnne eest armastuses. Siis kaotasin ja kurvastasin jälle, sest mulle näis, et mul ei vea ei kaardimängus ega armastuses. Varsti hakkas mäng mind tüütama, see polnud ei minu ega Ada vääriline. Vaat kui vooluslikuks armastus mind tegi!

Mäletan noilt päevilt, et karm tegelikkus ahistas isegi mu armuunelmaid. Nüüd olid need hoopis teistsugused. Unistasin võidust, aga mitte armastusest. Kord kaunistas mu und Ada ilmumine. Tal oli laulatuskleit seljas ja ta sammus minu kõrval altari poole. Aga kui meid pärast üksi jäeti, ei mõelnudki me armastusele anduda. Olin nüüd tema mees ja võisin temalt küsida: «Kuidas sa võisid lubada, et mind sel viisil koheldi?» Teistest õigustest ei olnud ma huvitatud.

Minu laualaekas on säilinud Adale, Giovannile ja sinjoora Malfentile mõeldud kirjade visandid. Kõik tollest ajast. Sinjoora Malfentile kirjutasin lihtsa kirja, milles jätsin hüvasti, teatades, et asun pikale reisile. Praegu ei tule enam meelde, kas mul säärast kavatsust oligi: ma ei saanud ju linnast lahkuda, kui ei olnud enne lõplikult kindlaks teinud, et keegi ei tule mind otsima. Milline õnnetus, kui järsku minu poole tullakse ja mind kodunt ei leita! Ühtki neist kirjadest ära ei saadetud. Ma koguni

ei saanud, et kirjutasin nad selleks, et oma mõtteid paberile

lühikesi nuttuid pidasin end haigeks, aga ise ma oma tõve ... kannatanud, pigem kannatasid selle all teised. Tol- tal sügav teada, mis on «vaevusi põhjustav» haigus. See teadmine paljuid ebameeldivaid füüsilisi aistinguid, mis mind lõpuks lubini õnnetuks.

Algas nõnda. Umbes kell üks öösel, kui ma und ei saanud, tõusin üles ja läksin jalutama. Öö oli mahe ja ma hakkasin kuni, kuni jõudsin linnaäärse kohvikusse, kus toa taga polnud käinud ja kus ma järelikult ühtegi tuttavat ei voinud kohata. See asjaolu oli väga soovitatav, sest ma tahtsin jätkata sinjoora Malfentiga vaidlust, mida ma austanud voodis. Ma ei tahtnud, et keegi oleks sellega sekkunud. Sinjoora Malfenti oli esitanud mulle uusi ettepanekuid. Ta väitis, et olin püüdnud ta tütreid võrgutada ja «eksiteele viia». Tegelikult, kui ma seda oleksingi teinud, siis võinuks kõne alla tulla ainult Ada. Mu keha kattus külma higiga, kui mõtlesin, et Malfentide mees võidaks praegu minu vastu selliseid süüdistusi esitada. Femalolija on alati süüdi ja nad võisid minu eemaldamist ära kasutada, et ühisel nõul ja jõul minu kahjuks toetada. Kohviku eredas valguses kaitsesin end paremini. Õige küll, mõnikord olin püüdnud oma jalaga Ada kaitsta puudutada, ja ükskord see minu meelest koguni kadus, kusjuures Ada lubas seda. Ent hiljem selgus, et olin surunud jala vastu puust lauajalga, mis teadagi ei ...

Ma hakkasin enesepetteks teesklema, et tunnen huvi piljardimängu vastu. Üks kargule toetuv härra tuli lähemale ja võttis mu kõrval istet. Ta tellis mahla, ja et kel- ... minu tellimust oodates ära ei läinud, tellisin ka mina loomameelselt mahla, ehkki ma sidrunimaiku ei kannata. ... libises vastu diivanit toetatud kark pörandale ja ... kummardusin instinktiivselt, et seda üles tõsta.

«Zenol» hüüatas lonkur, kes tundis mu ara, kui tah- ...

... hüüatasin ma üllatunult ja sirutasin talle käe. ... koolivend, aga me ei olnud teineteist aastaid ... Tõrjisin temast üksnes niipalju, et pärast kesk- ... loptamist oli ta läinud pank ja töötas seal heal ...

... ikka veel niivõrd hajameelne, et küsisin temalt

järsku, millest see tuleb, et ta parem jalg on lühem ja ta peab karku kasutama.

Tullio oli heas tujus ja ütles, et haigestus poole aasta eest reumasse, mis tegigi jala vigaseks.

Tõttasin talle mitmesuguseid ravimenetlusi soovitama. See on kõige parem moodus vestluskaaslase hädadest suurema pingutuseta elavat osavõttu teeselda.

Lõpuks tegin talle veel märkusegi:

«Aga miks sa sellisel kellaajal voodis ei ole? Minu meelest on õine õhk sulle kahjulik.»

Tullio heitis heasüdamlikult nalja: ta arvab, et ka mulle ei ole õine õhk kasulik, sest kui inimesel ei olegi reumat, võib ta selle eluajal siiski veel saada. Oigus pärast keskööd voodisse heita on isegi Austria põhiseaduse järgi tagatud. Muide, üldlevinud arvamus ei ole reumat kuumaga ega külma midagi tegemist. Ta on oma haigust põhjalikult uurinud, veel rohkem, ta ei teegi muud, kui uurib selle põhjusi ja ravimeetodeid. Uurimise süvendamiseks vajab ta pikemat puhkust, mis on tähtsam mistahes ravist. Siis rääkis ta mulle, kui imelikult ta end ravib. Ta sööb iga päev tohutu hulga sidruneid. Täna oli ta neelanud kolmkümmend tükki, aga lootis harjutamise abil saavutada veel paremaid tulemusi. Usaldavalt teatas ta, et tema meelest on sidrunid head ka paljude teiste haiguste puhul. Sestsaadik kui ta neid sööb, ei kannata ta enam liigse suitsetamishimu all, mis piinas teda samuti nagu mindki.

Võibesisin nii suurt happehulka kujutledes, aga siis nägin kujutluses üsna helget pilti: mulle ei meeldi sidrunid, aga kui nad annaksid mulle vabaduse teha seda, mida ma tahan ja pean tegema, sealjuures mind kahjustamata ja ilma et ma mõne muu puuduse all peaksin kannatama, oleksin nõus neid misama suurel hulgal neelama. Selles seisnebki täielik vabadus: olla võimeline tegema seda, mida tahad, tingimusel, et teed ka seda, mis sulle vähem meeldib. Täielik keeldumine tähendab tõelist orjust: olla Tantalos, mitte Herakles.

Siis tegi ka Tullio näo, nagu huvitaks teda minu elukäik. Olin kindlalt otsustanud, et ei räägi talle oma õnnest armastusest, aga südant oli vaja kergendada. Hakkasin pajatama oma hädadest nii liialdatud kujul (neid loetledes võtsin nad omaks ja taipasin alles siis, kui tühi- sed nad on), et lõpetasin juba pisarsilmi; Tullio aga kuu-

stus tühedepaneelikumalt ja ta meel laks sedamooda joonuma, kuldus ta veendus, et olin tõbisem kui

ta kodus, kus ma tootan. Terve linn ränkis, et ma loobun, ja ma kartsin, et ta hakkab mind kadestama, kuni vajadus praegu tungivalt kaastunnet. Valetasin taile, ütlesin, et tootan oma kontoris, mitte väga palju, aga vähemalt kuus tundi päevas, teised kuus tundi kuluvad tööl ja emalt päranduseks saadud sassiläinud asjade joonumiseks...

«Kaketeist tundi!» tähendas Tullio rahuloleva naeratusega ja kinkis mulle siis nii ihaldatud kaastunde: «Ja-jaa, mul ei saa küll kadestada!»

See järeldus läks täppi ja ma hoidsin vaevu pisaraid tagasi. Tundsin ennast õnnetumana kui kunagi enne ja muutusin sellesenesehaletsuse pehmunud olekus arusaadavalt kergesti solvatavaks.

Tullio hakkas taas rääkima oma haigusest, mis oli ilmselt ta ainuke meelelahutus. Ta oli õppinud tundma sääre ja labapala ehitust. Naerdes jutustas ta, et kui inimene hakkab kiirel sammul, ei ületa aeg, mille jooksul samm astutakse, poolt sekundit, aga selle poole sekundi jooksul liiguvad vähemalt viiskümmend neli lihast. See pani järele mõtlema ja viis mu mõtte tahtmatult omaenda jalgadele, et astuda nende koletislikku mehhanismi. Mulle tundus, et maan sellele jälile. Loomulikult mitte kõigile viiekümne liigile osakesele eraldi, vaid üksikasjade keerulisele tervikule, mille kord läks kohe käest, niipea kui ma sellele tühedepanul pöörasin.

Hakkasin kohvikust longates ja lonkasin mitu päeva. Tundmine muutus raskeks tööks ja isegi kergelt valuliseks. Täna, nagu oleks see seadeldiste sasimus määrimata ja ega ei langeksid üksikosad liikumise ajal järjest rivist välja. Mõni päev hiljem tabas mind teine, raskem haigus, millest räägin hiljem; uue haiguse mõjul andis eelmine järele, kuid veel praegugi, kus ma neid ridu kirjutan, tarvitseb kellelgi mind ainult teraselt silmitseda, kui hakkab viiekümne nelja liigutused lähevad sassi ja mul on juba raske jalule jääda.

Ka selle vigasuse võlgnen Adale. Paljud loomad langevad küttide või teiste loomade saagiks armatsemise ajal. Sellepärast langesin minagi haiguse ohvriks ja olen kindel, et kui oleksin koletislikust mehhanismist teada

saanud mõnel muul ajal, ei oleks mulle sellest vahum. Ta kahju sündinud.

Mõni rida tollest ajast säilinud paberil meenutab mul ühte teist noil päevil juhtunud veidrat sündmust. Viimase sigareti kohta käiva märkuse ja paberile pandud lootuse kõrval, et mul õnnestub paraneda viieks nädalaks liigutuse tõvest, on seal ka luuletuse visand. Kui ma surmkindlalt ei teaks, et need värsired on minu tehtud, arvaksin, et need on sepitsenud hästikasvatatud neiu, kes sinatab tema poolt ülistatud putukaid. Ja kui juba minuga midagi niisugust juhtus, siis tähendab see, et igaüks meist võib teha mida teha.

Räägin, kuidas need värsid sündisid. Tulin hilisööl koju, ja selle asemel et magama minna, läksin kabinetti ning laitsin gaasilambi. Valguse peale lendas üks kärbes ja tüütas mind tükk aega. Lõpuks õnnestus mul talle laksukas anda, muidugi kerge, et kätt ei määriks. Olin ta juba unustanud, aga seal nägin, kuidas ta keset lauda aeglaselt toibuma hakkas. Paigale tardunud ja pingul, tundus ta kõrgem, sest üks jalg oli kangeks jäänud ega paindunud. Kahe tagumise jalaga silus ta hoolega tiibu. Püüdis sila lendu tõusta, aga kukkus seljale. Uuesti keeras ta end püsti ja jätkas usinalt oma endist tegevust.

Sis kirjutasingi need värsid, rabatuna avastusest, et see väike, hirmsates valudes vaevlev organism juhindub oma ääretus pingutuses kahest ekslikust eeldusest: esiteks, siludes nii visalt tiibu, mis polnud ju viga saanud, näitab putukas, et ta ei teagi, mis tal õieti valutab, teiseks tõendavad ta visad pingutused, et ta tillukeses ajus püsib vankumatu usk, et tervis on meie pärisomand, ja kui ta meid vahel maha jätab, siis peab ta ka tingimata tagasi tulema. Putuka puhul, kes elab ainult ühe aasta aja ega jõua kogemusi omandada, on selline eksitus täiesti andestatav.

Nii jõudiski kätte pühapäev. See oli viies päev pärast seda, kui ma Malfentide majas viimati külas olin. Sellele vaatamata, et ma peaaegu üldse ei töötanud, pean ma hinga mispaevast suurt lugu; see jaotab elu lühikesteks lõikudeks ja teeb talutavamaks. Too pühapäev aga tegi lõpu minu piinanädalale ja ma olin pälvinud mingi meelelahutuse. Ma ei tahtnud oma plaanides midagi muuta, aga et need selle pühapäeva kohta ei käinud, siis otsustasin külastada Adat. Ma ei kavatsenud milleski oma lubadusi

ei tahtnud teda lihtsalt näha, sest oli ju võimalik, et ta on juba minu jaoks pöördunud, ja sellisel juhul oleks ta olnud edasi minema.

Ma olin keskpäeval, kiirustades sedavõrd, kui mu vaevad lubad, tõttasin sellele tänavale, kust sinjoora tõi ja ta tütredest pärast missat läbi pidid tulema. Ma olin päikesepaisteline, nii et teel mõtlesin koguni seltsust, et võib-olla ootab ees ihaldatud uudis: Ada armastab mind!

Ma olin polnud, aga veel mõnda aega hellitasin seda lootust. Olin soosis mind uskumatult. Sattusin Adaga vastastikku, olles silma silma vastu, ja ta oli üks! Ma ei saanud loota edasi ja mul jäi hing kinni. Mis teha? Plaani ei olnud, et oleksin pidanud kõrvale astuma, teda rahulikult vaadates ja oma teed jätkama. Aga mu peas valitses hädas, sest enne oli mul mitmeid plaane ja otsuseid, mille hulgas — seda mäletasin täpselt — oli ka üks selline, kus ma kavatsesin Adaga täiesti avameelselt rääkida ja tema suust oma saatust kuulda. Niisiis ei tõmbunud ma kõrvale ega jätkanud oma teed, vaid hakkasin seepeale, kui ta mind tervitas, nagu oleksime viie minuti eest lahku läinud, tema kõrval kõndima.

Ta ütles:

Pervist, sinjoor Cosini! Mul on kiire.»

Ma vastasin:

Kas lubate ennast veidike saata?»

Ta lubas seda naeratades. Nuüd ehk oleksin pidanud küsima: Ta lisas, et läheb otse koju, millest järeldasin, et minu kasutuses on kõigest viis minutit, ja nendestki oli juba muist ära raisanud, arvutades, kas sellest ajast võib nii tähtsatest asjadest rääkimiseks. Paremini oleksin võinud ütlemata jätta, kui öelda poolikult. Mind hämmustas ka asjaolu, et tol ajal loeti meie linnas kompromiteerivaks juba ainuüksi seda, kui neiu tänaval noorimehe seltsis nähti. Aga ta ju lubas end saata. Kas sellest ei olnud? Nende mõtetega silmitsesin teda, püüdes taas selguses tunnetada oma armastust, mida olid pilvitavalt varjavad hirm ja viha. Ehk saan vähemalt oma unelmad tänu Nõtke rühiga Ada näis ühtaegu väike ja suur. Ja kui ta tulvasid siinsamas, kus ta reaalsena mu kõrval käis. Selline oli minu viis teda ihaldada ja ma tegin seda oma rõõmuga, hingest hajunud viimsedki jäljed tusa- ning solvumisest.

Aga seal kostis meie selja tagant kõhklevalt öeldud
«Vabandage, sinjoriina...!»

Pöördusin nõrdinult ümber. Kes sõandas segada mind seletust nõudmast, millega ma polnud veel algustki teinud? Üks brünett, kahvatu ja habemeta noormees vaatas Adale ootavalt otsa. Minagi vaatasin Adale otsa, hõimeeletult lootes, et ta mind appi kutsub. Juba ta ainna vihje peale oleksin sellele tüübile kallale sööstnud ning nõudnud, et ta oma jultumuse pärast vabandaks. Seda parem, kui ta oleks puiklema hakanud. Kõik mu tõved oluksid nagu peoga pühitud, kui oleksin leidnud loogastust toores vägivallas.

Aga Ada ei andnud märku. Spontaanse naeratusena, mis muutis ta põskede ja suu jooni ning valas sära silmadesse, sirutas ta mehele kae:

«Sinjoor Guido!»

Selline eesnimepidi kõnetamine riivas valusasti mu kõrva. Alles äsjä oli ta mind tervitades perekonnanime kasutanud.

Uurisn seda sinjoor Guidot tähelepanelikult. Ta oli rõivastatud otsitud elegantsiga ja hoidis paremas, kinnatatud käes ülipikka elevandiluuust nupuga keppi, mida ma poleks iialgi kätte võtnud, isegi kui mulle selle kandmise eest iga kilomeetri pealt oleks makstud. Ja ma ei teinud endale etteheiteid, et pidasin sellist isikut Adale ohlikuks. On küllalt kahtlasi tüüpe, kes käivad elegantselt riides ja kannavad isegi samasugust keppi.

Ada naeratus tõi mind tagasi tavalise seltskondliku suhtlemise tasemele. Ada esitles meid. Ka mina naeratasin. Ada naeratus meenutas virvet läbipaistval veel, kui selle pinda kerge tuuleil riivab. Ka minu oma meenutas sellist virvendust, ainult et vee liikumist põhjustas sinna heidetud kivi.

Ta nimi oli Guido Speier. Mu naeratus muutus kohe loomulikumaks, sest sellega avanes võimalus talle midagi ebameeldivat öelda.

«Te olete siis sakslane?»

Ta vastas lahkelt, et tõepoolest, selline nimi võib viia mõttele, et ta on sakslane. Aga perekonnaaktidest selgub, et nad on juba mitu sajandit itaallased. Ta kõneles väga vabalt toskaana murret, kuna meie Adaga pidime läbi ajama viletsa kohaliku dialektiga.

Silmitsesin teda, et paremini kuulda, millest ta räägib.

Ta oli vana noormees; kergelt paokil huuled lasksid
... Ta palk oli elav ning väl-
... ta kuu peast võttis, võisin näha, et
... kergelt loksus juuksed katavad kogu
... mida, mis loodus neile on määratud, kuna minu peast
... enda alla otsaesine.

... teda vihkama hakanud isegi siis, kui Adat
... laheduses olnud, aga selline viha tegi valu ja ma
... maha suruda. Mõtlesin: «Ta on Ada jaoks
... » Siis mõtlesin veel, et see usalduslikkus ja lah-
... vastu üles näitas, tulevad sellest,
... tal käskinud niimoodi käituda. Võib-olla olenes
... Malfentile tähtis tehing, sest mulle oli jää-
... et sellistel puhkudel oli terve pere kohustatud

«Kas te olete Triestes?» küsisin noormehelt.

Ta vastas, et on siin juba kuu aega ja kavatses kauba-
... Ohkasin kergendatult. Vist olin õigesti arva-
...

... liibates, aga täiesti vabalt, sest minu liipamist
... keegi. Silmitsesin Adat ja püüdsin unustada
... kaasa arvatud selle, kes meie kõrval sam-
... Põhiliselt olen olevikus elav inimene ja tulevikule
... alles siis, kui ta hakkab olevikule liiga margata-
... varje heitma. Ada kõndis meie vahel ja ta näol eks-
... narratuse piiril olev labane rõõmuilme. See ilme tun-
... mulle uudsena. Kellele oli see naeratus määratud?
... minule, keda ta nii kaua polnud näinud?

... kõrva, et kuulda, millest nad räägivad. Nad
... spiritismist ja ma taipasin kohe, et Guido on
... Malfentide majja tiirleva lauakese.

... soovist veenduda, kas Ada huultel mänglev õrn
... on minule määratud, ja sekkusin seepärast vest-
... Mõtlesin käigu pealt välja ühe loo vaimudest. Ükski
... poleks osanud etteantud riimile minust pare-
... improviseerida. Mul polnud aimugi, kuhu ma välja
... aga alustasin sellest, et olen hakanud vaimu
... ühe sündmuse mõjul, mis juhtus minuga eile, kui
... sellelsamal, ah ei, hoopis sellega paralleelsel
... millest me äsja möödusime. Siis meenutasin, et
... Ada tundis professor Bertinit, kes läks pensionile,
... Firenze ja suri seal hiljuti. Tema surmast ilmus
... kohalikus ajalehes lühike teade, aga ma olin selle

unustanud, ja kui ma professor Bertini peale mõtlesin, nägin teda ikka veel Cascines jalutamas ning väljateenitud puhkust nautimas. Nii et eile tuli seal — nimetatud isegi täpse koha —, sellega paralleelsel tänaval, mida mõõda me praegu liigume, mu juurde keegi härra, kes mind tundis ja keda ka mina arvasin tundvat. Tal oli ime-lik käimisviis: nõnda hõõritavad puusi naised, kui nad kiirustavad...

«Õige! See võis olla ainult Bertini!» ütles Ada naerdes.

See naer kuulus minule ja sellest ergutatuna jätkasin:

«Ma teadsin, et tunnen teda, aga ei suutnud meelde tuletada, kes ta on. Vestlesime poliitikast. Selle järgi otsustades, kui palju totrusi ta mulle määgiva lambahalliga kokku vuristas, oli see kindlasti Bertini...»

«Jah, muidugi, see on tema hääl!» puhkes Ada taas naerma, vaadates mind ootusärevalt, et kuulda loo lõppu.

«See'p see on! Ta pidi olema Bertini,» väitsin ma, teeseldes õudust meisternäitlejana, kes minus on kaduma läinud. «Ta surus mul hüvastijätuks kätt ja lahkus puusl hõõritades. Astusin mõne sammu tema kannul, puuden meelde tuletada, kes ta õieti on. Alles siis, kui ta täiesti silmist oli kadunud, taipasin, et olin rääkinud Bertiniga. Bertiniga, kes oli juba aasta otsa surnud.»

Varsti peatus Ada oma maja välisukse ees. Guidol kätt surudes ütles ta, et ootab teda täna õhtul. Seejärel minuga hüvasti jättes ütles ta, et kui ma igavust ei pelga, siis tulgu minagi õhtul nende juurde lauda keerutama.

Ma ei vastanud midagi ja isegi ei tänanud. Seda kutset oli vaja enne vastuvõtmist analüüsida. Mulle tundus, et see kõlas pealesunnitud viisakusavaldusena. Nii lõppeski minu pühapäev, punkti sellele pani too kohtumine. Ent olin otsustanud viisakat mängida, et kõik teed endale lahti jätta, nende hulgas ka võimaluse kutset vastu võtta. Küsisin Adalt, kus võiks olla Giovanni, sest mul on temaga rääkimist. Ada vastas, et arvatavasti leian ta kontorist, kuhu ta oli laanud mingi pakilise asja pärast.

Guido ja mina seisime mõne hetke, vaadates järele maja vestibüüli kadunud sihvakale kogule. Ma ei tea, millest Guido sel hetkel mõtles. Mis minusse puutub, siis tundsin end ülimalt õnnetuna; miks ei kutsunud ta külla algul mind ja alles siis Guidot?

Pöördusime tagasi sama teed, mida olime tulnud, ja peaaegu samasse kohta, kus me Adaga kokku olime saa-

nud. Vastades ja sundimatu Guido (kõige rohkem kades-
tust teha lubas tulevase juures just sundimatust) arutas minu
«ajamöödunud lugu, mida ta võitis tõe pähe. Tõeparast oli
ta loomaga ainult nii palju, et pärast Bertini surma
leides üks mees, kes rääkis aina lollusi, tal oli ime-
lik laul ja ta liikus veidra kõnnakuga, otsekui kikiarvul.
Olin temaga mõne päeva eest tutvunud ja ta oli mulle vii-
ta Bertini meenutanud. Mul ei olnud midagi selle
seda et Guido minu väljamõeldise kallal pead murrab
oli olnud, et ma ei hakka teda vihkama, sest Mal-
tadole oli ta ainult tähtis ärimees, ent ometi ärritas ta
mind oma valitud elegantsi ja kepiga. Ta oli mulle nii vas-
tupidav, et ma ei jõudnud ära oodata, millal ma temast

Nüüd kuulsin teda juba järeldusi tegemas.

«Lleest te rääkisite, võis olla Bertinist palju noor-
ta kõnnak võis olla grenaderi oma ja ta hääl mehe-
arnasus Bertiniga võis piirduda ainult sellega,
et ta tema rääkis lollusi. Aga sellestki oluks küllalt, et
ta mõtteid Bertinile suunata. Selle versiooni vastuvõt-
meks peaks eeldama, et olete väga hajameelne.»

Ma ei tahtnud ta seletuskatseid toetada.

Mina ja hajameelne? Mis jutt see on? Olen äriinimene,
kuhu ma jõuaksin, kui oleksin hajameelne?»

Ma leidsin, et raiskan asjatult aega. Ma tahtsin ju Gio-
vanni näha. Kui olin juba tüdart kohanud, siis võisin
kohtuda ka isaga, kes oli palju vähem tähtis. Mul tuli ki-
rutada, kui tahtsin teda kontorist leida.

Guido jätkas fantaseerimist selle üle, kui suur osa imes-
tust kanda selle inimese hajameelsuse arvele, kes imet
pohjustab, ja milline osa omistada sellele, kes ime juures
elab. Ent mina tahtsin hüvasti jätta ja otsustasin teha
da sarnasuguse sundimatusena, nagu oli omane temale.
Hän kavatsus kannustas mind teda katkestama ja ma
leidis seda nii rutakalt, et see sarnanes juba jõhkrusega:
«Minu meelest on imed olemas ja ei ole ka. Pole vaja
eruliseks teha. Neid tuleb kas uskuda või mitte, ja
mõlemal juhul leiame väga lihtsa seletuse.»

Ma ei tahtnud, et ta mu vastumeelsust märkaks, seda
enam, et nendes sõnades sisaldus minu meelest mõõndus,
kui arvestada, et olen positivist ja ei usu üldse imedesse.
«Mõõndus oli tehtud pahura meelega.

«Jätkasin endisest rohkem liibates ja lootsin endamisi,
et Guidol ei teki tahtmist mulle järele vaadata.

Nüüd oli tõesti vaja Giovanniga rääkida. Sellest varem lusest võiksin saada juhtnoore, kuidas täna õhtul käituda. Ada oli mind külla kutsunud ja Giovanni käitumise peidun pidin ära tundma, kas see kutse vastu võtta või pigem meeles pidada, et see käib sinjoora Malfenti selgesti väljendatud tahte vastu. Minu suhetes nendega oli vaja tal lihtsust, ja kui selle saavutamiseks ei peaks jätkuma pühapäevast, kulutan sellele ka esmaspäeva. Ükstele järel astusin endale antud töötustest üle, aga ise ma ei ei morganud. Veel enam, mulle nais, et ma järgin paratamatult viiepäevast mõtiskelu rangelt vastuvõetud otsust. Sellise sõnaga tähistasin oma viis päeva kestnud mõttetööd.

Giovanni võttis mind vastu südamliku, valjusti kaarditud tervitusega, mis kergendas mul südant, ja pakkus seinäärises tugitoolis teispool lauda istet.

«Viis minutit! Siis olen teie käsutuses.» Ja kohe selle järel: «Mis see siis tähendab? Te lonkate?»

Ma punastasin. Aga ma olin täna improviseerimishoos. Ütlesin, et libastasin kohvikust väljades, ja kirjeldasin talle täpselt seda kohvikut, kus õnnetus oli juhtunud. Samas ehmusin, et ta võiks kanda mu kukkumise jumala vilja pruukimisest saadud väsimuse arvele, ja lisasin naerdes, et viibisin tol õhtul reumahaige mehe seltsis, kes lonkas.

Üks ametnik ja kaks laadijat seisid Giovanni laua kõrval. Nähtavasti oli tegemist mingi vassinguga saatelehtedes ja Giovannil tuli lae asjadesse vahele segada, mida ta muidu peaaegu kunagi ei teinud. Nagu ta öelda tavatses, tahtis ta, et ta pea oleks vaba nende asjade jaoks, mida keegi peale tema teha ei oska. Ta karjus valjemini kui muidu, otsekui soovides, et ta korraldused alluvate kõrvadesse igavesti kumisema jääksid. Paistis, et jutt käis kontori ja lae vahelisest töökorraldusest.

«Sellele lehele,» röökis Giovanni, võttes paberilehe, mille ta ühest raamatust välja oli rebinud, paremast käest vasakusse, «pead sina alla kirjutama, ja ametnik, kes selle saab, annab sulle vastu täpselt samasuguse, aga tema poolt allakirjutatud lehe.»

Ta uuris mõne aja oma alluvate nägusid, kord läbi prillide, kord üle prillide, ja karjus siis:

«Saite aru?»

Ta tahtis oma seletusi taas otsast alustada, aga mulle tundus, et kaotan liialt aega. Mul oli veider tunne, et kil-

gi teha võin ma Ada eest paremini võidelda, ehkki usna vähe on tal puudu linke pannes, et keegi ei oota mind, et kaada et seda kedagi ja et mul pole üldse midagi teha. Ada on Giovanni juurde ja sirutasin käe:

«Täna on teie siin.»

Ja pöördus otsekohe minu poole, kolm alluvat aga tõmbasid veidi kõrvale.

«Kas teid nii kaua näha polnud?» küsis ta lihtsalt.

«Ma ei räägas mind ja viis hämmeldusse: Ada mulle üldse ei esitanud, ehkki mul oli seda täielikult ootatud! Kui siin poleks olnud kõrvalisi isikuid, oleksin teie juurde avameelselt rääkinud, sest seda küsimust ei ole ma nähtas ta, et tal pole aimugi loost, mida pidasin sellele suunatud vandenõuks. Tema üksi ei võtnud sellest osa ja pälvis sellepärast mu usalduse.»

«Ma lookord ei mõelnud ma vist sellise selgusega, seda ei ole fakt, et mul ei jätkunud kannatust ära oodata, sest ta töötajad on lahkunud. Peale selle tahtsin välja selgitada, kas Guido ootamatu ilmumine takistas Adal sellest kõhast esitamast.»

«Kas ka Giovanni ei lasknud mul edasi rääkida, andes mulle, et tal on vaja asjaajamine lõpetada?»

«Tõesti, näeme siis õhtul. Kuulete viiuldajat, kelle taotlus pole elus kuulnud. Ta esineb asjaarmastajana ainult sellepärast, et tal on raha jalaga segada ja et ta peab lootevaks viiulimängust elukutset teha. Ta kavatseb juhtendada end kaubandusele.» Giovanni kehtas põlglikult. «Te teate, kuidas ma armastan äritegemist, aga tema asemel müüksin ma ainult muusikat. Ma ei tea, kas te teate tunnete. Keegi Guido Speier.»

«Nii? Kas tõesti?» ütlesin ma meeldivat üllatust tehes, et see tähendab pead vangutades, suud avali ajades ja üldse kõike tehes, milleks ma olin võimeline end sunnima. Nii et see kena noormees mängib ka viiulit. «Kas ta mängib? Ja mängib nii hästi?» Lootsin, et Giovanni oli sellega teinud ja oma liialdatud kiidusõnadega lihtsalt tahtnud, et Guido on viiulikääksutaja. Aga ta vanas viimustatult pead.

«Ma usin tal kätt:

«Mõniseni!»

Läksin Ambates ukse poole. Lävel peatas mind uus hääl. Võib-olla oleks siiski parem seda küllakutset mitte vastu võtta? Sel juhul tuleks sellest Giovannile tea-

tinga. Olin juba tagasi poordumas, kui märkasid akki, et ta jälgib mind tähelepanelikult ja on isegi ettepoole kumardunud, et paremini näha. See oli juba liig ja ma lahkusin kohe.

Viiuldaja! Kui vastab tõele, et ta mängib nii hästi, oled lootusetult löödud. Kui ma ometi poleks seda pilli mängida osanud või vähemalt Malfentide pool mitte mänginud! Ma ei võtnud viiulit nende majja mitte selleks kaasa, et oma mänguga nende südameid võita, mängimine oli üksnes ettekäändeks, et seal kauem istuda. Olin tohtri. Nagu poleks leidunud mõnda teist, vähem kompromiteerivat ettekäändet.

Keegi ei saa öelda, et hellitan enda suhtes mingeid illusioone. Ma tean, et mul on peen muusikaline maitse, ja kui ma kõige keerulisemad palad välja valin, siis ei tee ma seda paljast eputamisest. Ometi hoiatab mind seesama peen muusikavaist, on juba aastaid hoiatanud, et ma ei suuda kunagi nii mängida, et oma kuulajatele naudingut pakkuda. Ja kui ma ikkagi edasi mängin, siis samal põhjusel, miks ma enese ravimist jätkan. Minust oleks saanud hea mängija, kui haigus poleks vahele tulnud, ja kui ma õpin tasakaalukust neljal keelel, siis tervise pärast. Mu organism kannatab kerge halvatusel, mis ilmneb kõige selgemini — ja on jarelikult sellega ka kõige kergemini ravitav —, kui ma viiulit mängin. Ka kõige arengumatum olend, kui talle selgeks teha, mis on trioolid, kvartoolid ja sekstoolid, oskab ühelt teisele sama rutmilise japsusega üle minna nagu silm ühelt värvilt teisele liikudes. Minuga aga on teisiti: tarvitseb mul vaid üht neist figuuridest mängida, kui see juba poogna külge kleepub ja ma temast enam lahti ei saa; ta tükkib järgmisse figuuri ja moonutab selle tundmatuseni. Et noodid oma õigetele kohtadele paigutuksid, olen sunnitud kas jalaga või peaga takti lööma, ja jumalaga sundimatus, jumalaga kindlus, jumalaga muusika. Muusika, mis sünnib tasakaaluka inimese poogna all, loob endale ise tempo ja järgib seda. Kui ma nõnda mängima hakkan, saan terveks.

Siin tuli mul esmakordselt mõte lahinguväljalt lahkuda, Triestest kuhugi ära sõita meelelahutust otsima. Loota polnud enam millelegi. Ada oli mulle kadunud, selles polnud mingit kahtlust. Kas ma siis ei teadnud, et ta abiellub niisuguse mehega, keda on enne sellise hoolikusega vaagitud, nagu oleks tegemist talle akadeemilise

teadusega? See näib pisut naljakas, sest tegelikult ei oleks abikaasa valik johtuda sellest, kuidas ta viiulit mängib. Aga mind see ei päästnud. Mõistsin, milline tähtsus on viiulil kolal. See otsustab kõik, nagu laululindudel.

Loputasin oma kabinetti peitu, sel ajal kui teistel pühapäevadeks kestis. Võtsin viiuli kastist välja ja heitsin talle hõõkleva pilgu: kas mängida midagi või virutada ta vastu maad? Normitsesin keeli, otsekui hüvasti jättes, aga lõpetasin sellega, et asusin taas harjutama igituntud Kreutzeri. Mu poogen oli selles toas nii palju kilomeetreid läbi ühelnud, et mu praeguse segase hingeseisundi juures hakkas ta masinlikult uusi kilomeetreid mõõtma.

Näed, kes on end neile neetud neljale keelele pühendanud, teavad omast käest, et niikaua kui sa end jumalatuksi hoiad, näib vähimatki pingutust aina edu kroonivat. Kes aga muidu taluma eluäegset sunnitööd, justkui oleks ta hellegi mõrvanud? Mõne aja pärast näis mulle, et mu õpetaja Guido vastu ei ole veel lõplikult kaotatud. Kes teab, võib-olla õnnestub mu võidukal viiulil end Guido ja Ada vahele kiiluda?

Ma ei olnud iseteadlikkus, vaid minu tavaline optimism, millest ma ilal ei vabane. Alati, kui mind ähvardavad õnnetused, valdab mind õudus, siis aga, usus, et mul õnnestub neid vältida, unustan nad kohe. Pealegi polnud praegu muud vaja kui enda kui viiuldaja võimete kohta võtta pisut oma hinnangut muuta. Teatavasti saab kunstivallas arvamust kujundada võrdluse abil, aga võrrelda polnud mul end seni kellegagi. Oma viiul kõlab kõrvale nii lähedal, et leiab hõlpsasti tee südamesse. Kui ma väsimusest mängimise lõpetasin, ütlesin endamisi:

Publi, Zeno! Oled oma leiva ära teeninud!»

Vähimagi kõhkluseta läksin Malfentide poole. Olin kutsu vastu võtnud ja ei võinud seeparast minemata jätta. Hea endena näis, et toatüdruk võttis mind lahke naeratusega vastu ja küsis, kas ma olin haige, et mind nii kaua näha polnud. Andsin talle jootraha. Tema suu kaudu rullus mulle sama küsimuse terve perekond, keda ta juhatas.

Ma viis mind võorastetuppa, kus valitses pilkane pimedus. Esiku eredast valgusest sinna astudes ei näinud ma midagi mitte kui midagi ega julgenud edasi liikuda. Siis märkasid salongi nurgas, minust kaunis kaugel, laua tagant istuvaid kogusid.

Mind tervitas Ada haäl, mis pimeduses tundus meelamu. Naeratav, otsekui paitus.

«Istuge sinna ja ärge häirige vaimel!»

Kui ta oleks samas toonis jätkanud, ei oleks ma neid mõistagi häirima hakanud.

Laua teisest otsast, kaugemalt, kostis teine hää, mis kuulus kas Albertale või Augustale:

«Kui tahate väljakutsumisest osa võtta, siis üks koht on veel vaba.»

Olin nõuks võtnud, et ei lase end kõrvale tõrjuda, ja läksin otsustavalt sinnapoole, kust oli kostnud Ada tervitus. Teel lõin põlve ära vastu veneetsia lauda, mis näis koosnevad ainult nurkadest. Sain kõvasti haiget, aga ei peatunud, ja kui olin kohale jõudnud, kukkusin kellegi poolt ettenihutatud toolile. Jäin istuma kahe neiu vahele, kusjuures arvasin, et minust paremal istub Ada, vasakul aga Augusta. Et hoiduda viimasega kokku puutumast, pöördusin Ada poole. Kartsin siiski, et olen eksinud ja küsisin, et kuulda paremal käel istuva naabri häält:

«Kas vaimud on endast juba märku andnud?»

Mind katkestas Guido, kes näis istuvat otse minu vastas. Ta hüüdis kaskivalt.

«Tasa!»

Siis veidi rahulikumalt:

«Keskenduge ja mõelge pingsalt surnule, keda te välja tahate kutsuda.»

Mul ei ole midagi katsete vastu heita pilk teise maailma. Olin endale isegi pahane, et mina polnud see, kes tõi Giovanni majja tiirleva lauaga mängimise, mis paistis neile meeldivat ja neil au sees olevat. Et mul polnud tahtmist Guido käskudele alluda, ei mõelnudki ma keskenduda. Pealegi olin endale sellepärast nii palju etteheiteid teinud, et ma polnud Adaga kordagi puhtast südamest rääkinud, et olin lasknud sündmustel sellise pöörde võtta. Nüüd, kus neiu soodustava pimeduse varjus mu kõrval istus, otsustasin lõpuks asjasse selgust tuua. Tagasi hoidis ainult õrnuhetulv, tundsin teda korraka nii lähedal, ehkki olin kartnud teda igaveseks kaotada. Tundsin riiete pehmust ja soojust, mis minu rõivaid riivasid, ja mõtlesin isegi, et selles ruumikitsikuses võiks mu jalg puudutada tema jalakest, mis õhtuti oli minu teada kängitsetud lakkkinga. Pärast nii pikale veninud piinu oli see koguni liig.

Sõna võttis jälle Guido:

«Tuln teid, keskenduge! Ja nüüd paluge teie poolt pealtnähtavat vaimu ilmutada end lauda liigutades.»

«Ille meeldis, et ta tegeleb aina lauakesega. Peale teaduse, et Ada talub nurisemata mu jala survet. Kui peale mind armastanud, ei oleks ta seda vist kannatanud. Meletuse saamise otsustav tund oli lõõnud. Võtsin ma kae laualt ära ja panin vaikselt talle piha ümber. Ja armastan teid, Ada!» ütlesin ma sumeda sosinaga, kallutasin näo talle lähemale, et vastust kuulda.

«Ma ei vastanud algul midagi. Siis, vacvukuuldavalt, mõneli nii, et tundsin rääkijas ära Augusta, küsis ta

«Miks te nii kaua meil ei käinud?»

«Mõnusest ja pettumusest oleksin peaaegu toolilt langenud kukkunud. Ent samas tundsin, et kui tahan sellele puga oma saatuse teelt kõrvaldada, pean osutama selle lugupidamist, mida minutaoline džentelmen võlgneb teile, teie armastavale naisele, olgu see või kõige suurem armastus maailmas. Kuidas ta mind armastas! Tundsin tema armastust isegi läbi oma kannatuste. Ainult armastus võis heeldata tal ütlemast, et ta pole Ada, ja panna suhu küsimuse, mida ma Adalt asjatult olin oodanud, kuid mida Augusta mind nähes muidugi mõista oli ette valmis esitanud.»

Mingi vaistu ajel ei vastanud ma tema küsimusele, vaid ütlesin pärast mõningat kõhklemist:

«Mul on siiski hea meel, et olen end teile avanud, Augusta. Ma tean, kui hea te oletel!»

Nüüd sain ka oma istme kolmjalal tasakaalu tagasi. Adaga ei olnud vahekord küll selgitatud, aga suhted Augustaga olid täiesti selged. Siin ei saanud olla mingeid armastusi.

Guido manitses jälle:

«Kui te ei taha vait olla, siis pole mingit mõtet pimeduse istumisega aega raisata!»

«Ma ei teadnud, et minul oli veel vähekeseks pimedust, ja et saaksin keskenduda, ilma et teised siinolijad mind ei häiriks. Olin oma eksitusest aru saanud ja ainuke tasakaal, mille võisin saavutada, oli tasakaal toolil istudes.»

Küll räägin ka Adaga, aga tulevalgel. Mul oli kahtlus, et vasakul käel ei istu mitte tema, vaid Alberta. Kuidas ma kindlaks teha? See ebalemine oleks mind peaaegu mõneti kätt pikali paisanud ja tasakaalu saavutamiseks

toetusin lauale. Kõik panid karjuma: «Ta liigub, liigub!» Tänu sellele tahtmatule liigutusele oleksin võinud selgusele jõuda, kustpoolt Ada hääl tuli. Seal aga kostis kõigat üle Guido hääl, kes nõudis vaikust, mida pidama ma oleksin meeleldi teda ennast sundinud. Andes oma haälele anuva värvingu (tobu!), pöördus ta vaimu poole, keda lootsis meie keskel viibivat.

«Palun sind, ütle oma nimi, kasutades selleks meie alfabeedi tähti!»

Guido oli kõike ette näinud: ta kartis, et vaim võiks hakata rääkima kreeka tähestiku abil.

Jätkasin komöödiat, ise aga piilusin kogu aeg pimedusse, et Adat leida. Pärast lühikest kõhklust kergitasin lauakest seitse korda, nii et täht «G» oli käes. Idee meeldis mulle, ja ehkki järgneva «u» jaoks tuli mul lauakest ütlemita palju kordi tõsta, dikteerisin siiski täpselt Guido nime. Ma ei kahtle, et tema nime dikteerides juhtis mu soov teda ennast vaimude hulka arvata.

Kui Guido nimi oli täielikult välja tulnud, kostis lõpuks Ada hääl.

«Võib-olla on see mõni teie esivanematest?» oletas ta nagu ette öeldes. Ada istus tema kõrval! Mul tuli tahtmine lauda nii raputada, et see nende vahele kiiluks ja nad teineteisest eraldaks.

«Võimalik,» ütles Guido. Ta uskus pealekauba veel esivanemate väimudesse, aga nüüd ma teda enam ei kartnud. Ta häält moonutas tõeline erutus ja mind valdas rõõm nagu vehklejat, kes märkab, et vastane ei olegi nii ohtlik, nagu ta enne oli arvanud. Nii et ta võttis asja tõsiselt ja laskis end kaasa kiskuda. Tõeline tobu! Tavaliselt suhtun inimeste puudustesse leebelt, aga Guidole ei saanud ma kaasa tunda.

Taas pöördus ta vaimu poole:

«Kui su nimi on Speier, koputa üks kord. Kui mitte — kaks korda.»

Et ta endale esivanemaid ihaldas, tulih talle meelsasti vastu ja liigutasin lauakest üks kord.

«Vanaisa!» pomises Guido.

Nüüd kulges vestlus vaimuga sujuvalt ja kiiresti. Valmilt küsiti, kas ta tahaks mingeid teateid anda. Ta vastas jaatavalt. Kas on tegemist äriasjadega või millegi muuga? Äriasjadega! Seda vastust eelistasin põhjusel, et selle andmiseks oli vaja lauda ainult üks kord liigutada.

... need uudised on head või halvad. ... tahtsin lauda ... kaks korda tõsta, kuid teise tõste ... vastupanu: keegi seltskonnast vist soovis, ... Ada, surusin end kogu kehaga vastu lauda ja ... Teated olid halvad!

... teine liigutus selle heitluse tõttu liiga ... et laua ümber istujad nihkusid paigalt.

... pomises Guido. Siis aga hüüdis otsustavalt: ... Keegi teeb meie kulul nalja!»

... allusid kõik juuresolijad otsekohe ja ... mis laideti mitmes punktis korraldusele tundus, et Guido oli väga kahvatu. Ada eksis ... ja ma olin kohustatud ta silmad

... kolme neiu olid võõrastetoas sinjoores Malfenti ... kelle nägemine viis mind hämmeldusse ... sest see oli tädi Rosina. Ehkki erinevatel põhjustel, said mõlemad daamid minult tagasihoidliku

Kõige toredam oli see, et olin jäänud laua taha istuma Augustaga. See oli minu poolt uus kompromiteering, aga ma ei saanud end lihtsalt sundida ühinema teistega, kes nüüd Guidot ümbritsesid. Too seletas neile õhinal, millal ta oli taibanud, et lauakest ei liiguta vaim, vaid lihtsalt ja luust kelm. Mitte Ada, vaid ta ise püüdis pealesemishoogu sattunud lauakest.

Minu hoidsin lauda kõigest jõust kinni, et ta teist ei kerkiks. Minu vastupanu murdmiseks pidi keegi ... charaskusega lauale vajuma.»

... mul spiritism: nii tugev kehaline pingutus ei võinud tulla vaimult!

... vaest Augustat, et näha, kuidas ta end pärast ... määratud armuavalduse kuulmist tunneb. Ta oli ... aga silmitses mind heatahtliku naeratusega. Alles nüüd otsustas ta mulle mõista anda, et oli ... kuulnud.

... ei ütle seda kellelegi!» sosistas ta mulle.

... meeldis mulle väga.

«Änan,» pomisesin ma ta kätt surudes, see polnud küll ... aga kauni kujuga. Olin valmis Augustale heaks ... hakkama, varem polnuks see võimalik, sest ma ei

oska sõbrustada inetute inimestega. Nüüd aga leidsin veetleva olevat isegi ta piha, mis embamise ajal osutus palju peenemaks, kui olin arvanud. Ka ta nägu oli vastuvõetav ja seda rikkus ainult silm, mis käis vale teed. Ent küllap ma olin seda puudust enne suureks puhunud, kandes ta näo vormituse üle tervele kehale kuni puusadeni.

Vahepeal anti käsk tuua Guidole limonaadi. Astusin teda ümbritsevale salgakesele lähemale ja pörkasin kokku sinjoora Malfentiga, kes tunglevast seltskonnast parajasti läbi murdis. Ülemeelikult naerdes küsisin temalt:

«On tal vaja karastavat jooki?»

Sinjoora Malfenti pigistas huuled põlglikult kokku.

«Ja see peaks olema mees?» ütles ta valjusti.

Nüüd jäin hellitama lootust, et mu võidul on määrav tähendus. Ei saanud ju Ada arvata teisiti kui tema ema. Võidul oli ka kohe märgatav tagajärg, mis minutaolise mehe juures ei saanud jääda tulemata. Mu vimm Guido vastu haihtus ja ma ei tahtnud, et ta rohkem kannataks. Maailm oleks kindlasti palju vähem karm, kui kõik inimesed minuga sarnaneksid.

Istusin tema kõrvale ja ütlesin teistele pilku heitmata:

«Te peate mulle andeks andma, sinjoor Guido. Tegin rumalat nalja. Mina olin see, kes käskis laual ütelda, et teda liigutab teie nime kandev vaim. Ma ei oleks seda ilialgi teinud, kui oleksin teadnud, et ka teie vanaisa kandis sama nime.»

Guido selginenud nagu reetis kohe, kui tähtis oli talle minu teade. Ta ei tahtnud seda küll kuulda võtta ja ütles:

«Daamid on liiga head. Ma ei vaja mingit lohutust. Kogu see lugu ei ole üldse tähtis. Täna teid aususe eest, aga ma arvasin isegi, et keegi siinolijatest on mu vanaisa paruka alla pugenud.»

Ta naeris rahulolevalt ja ütles:

«Te olete väga tugev! Oleksin pidanud kohe arvama, et lauda liigutate teie — peale minu ainuke mees meie seltskonnas.»

Tõsi, olin näidanud, et olen temast tugevam, aga varsti veendusin, et tegelikult olin temast palju nõrgem. Ada, kes oli mulle vaenulikke pilke heitnud, ründas nüüd õhetavi põsi:

«Mul on teie pärast häbi, et te endale sellist nalja lubasite.»

Mul jäi hing kinni ja ma ütlesin kogeldes:

«Mul tuli lihtsalt tuju pillada. Arvasin, et ükski meist ei võta seda laua lugu tõsiselt.»

Ent juba puut hilja Guidole kallale minna, pealegi, kui ta oleks teravam kuulmine, oleksin mõistnud, et võitjaks ei tule ma enam ilal võitjana välja. Paha meel mida Ada minu vastu üles näitas, oli väga tähenduslik. Kuidas ma ometi ei taibanud, et ta oli juba terve mehe tundu pliralt? Aga ma klammerdusin jonnakalt talle külge, et see mees pole teda väärt, sest ta pole see, keda Ada oma tõsiste silmadega otsib. Kas ta siis ei kuulnud, mida sinjoora Malfenti äsja ütles?

«Kas sa ei tuisid minu poolele, mis mu positsiooni veelgi kõigutab? Sinjoora Malfenti ütles naerdes:

«Oli lihtsalt tore nalj!»

Ent Rosina paks keha vappus naerust ja ta lausus muidevõtt:

«Lihtsalt haruldane!»

Mulle ei meeldinud, et Guido oli minu vastu nii südamest lahke. Näis, et talle polnud tähtis miski muu kui tunde teadmine, et laua poolt lubatud halvad uudised ei ole vaid vaimu kuulutatud. Ta ütles mulle:

«Vean kihla, et alguses ei liigutanud te lauda meelega. Võib-olla korda tõukasite kogemata ja alles pärast otsustasite jätkata kurja tagamõttega. Nii et sellel oli oma mõte, aga ainult seni, kuni otsustasite oma ideed kurjasti kasutada.»

Ada pööras ümber ja silmitses mind uudishimulikult. Lihtimatult tunnistas ta oma ääretut andumust Guidole üha sellega, et oli valmis andestama mulle üksnes sellepärast, et Guido andestas. Ent mina ei lasknud Adal andestust avaldada.

«Mitte midagi seesugust!» ütlesin ma kindlalt. «Olin nõus ootamast, sest vaimud ei tahtnud kuidagi tulla, ning otsustasin end lõbustada ja nende osa enda peale võtta.»

Ada keeras mulle selja ja kehtas niimoodi õlgu, et mulle tundus, nagu oleksin saanud kõrvakiilu. Isegi lokid ta kuklal väljendasid minu meelest põlgust.

«Ille asemel et vaadata ja kuulata, olin nagu ikka jäättult hõivatud oma mõtetest. Mind rõhus, et Ada end nii lohutavalt kompromiteerib. See piinas mind, otsekui oleksin avastanud, et armastatud naine murrab mulle truudust. Hoolimata Guidole osutatud lembusest, oleks ta

ikkagi veel võinud minu omaks saada, aga ma tundsin, et tema tänast käitumist ei suuda ma talle iial andestada. Vist liigub mu mõte liiga aeglaselt, et laseks mul järele jõuda arenevatele sündmustele, mis ei oota, millal mu ajus kustuvad eelmistest sündmustest jäetud muljed. Nii olin sunnitud liikuma seda teed, mille olin kavandanud eelmisel päeval tehtud otsusega. Lootusetu, sõge põikpäisus! Enamgi, tahtsin oma otsust sellega tugevdada, et teen ta veel kord avalikuks. Astusin Augusta juurde, kes mind rahutult jälgis ja ühtlasi avala naeratusega julgustas ning ütlesin talle tõsiselt ja nukralt:

«See on vist viimane kord, millal ma teie poole tulen, sest täna õhtul avaldan ma Adale armastust.»

«Te ei peaks seda tegema,» ütles Augusta paluvalt. «Kui te siis ei näe, mis siin sünnib? Mul oleks väga kahju, kui saaksite kannatada.»

Ikka veel trügis ta Ada ja minu vahele! Tema nõrdimuseks ütlesin talle otse:

«Ma raagin Adaga, sest pean seda tegema. Mulle on üsna puha, mis ta mulle vastab.»

Taas komberdasin ma Guido juurde. Jäin tema kõrval seisema, läitsin sigareti ja vaatasin end peeglist. Peeglist paistis vastu väga kahvatu nägu, mis annab mulle alati põhjust veel rohkem kahvatuda. Püüdsin vabaneda iiveldusest ja võtta sundimatu hoiaku. Aga samal ajal, kui olin ametis selle kahekordse pingutusega, sirutus mu käsi hajameelselt ette ja võttis Guidole toodud klaasi. Kui klaas kord juba käes oli, ei osanud ma paremat teha kui see tühjendada.

Guido puhkes naerma:

«Nüüd saate teada kõik mu mõtted, sest sellest klaasist jõin äsja mina.»

Sidrunimaitse on mulle alati vastumeelne olnud. Seda puhku aga tundus, et rüüpasin päris mürki, esiteks jõin Guido klaasist ja astusin seda tehes temaga mingisse vastastikkusse kontakti, teiseks rabas mind Ada näol peegelduv põlglik ärritus. Ta kutsus kohe teenija, käskis tuua veel ühe klaasi limonaadi ja jäi kangekaelselt oma nõudmise juurde, ehkki Guido teatas, et tal pole enam janu.

Nüüd hakkas mul Adast tõsiselt kahju. Ta kompromiteeris end üha rohkem

«Andke andeks, Ada,» ütlesin ma alandlikult ja vaata-

ma teda silguga nagu võlgneksin talle mingi
«Ma ei tahtnud teile meelehäärmi valmistada.»

... mind hirm, et võin kohe nutma puhkeda.
«Ta ei tahtnud end naeruväärseks teha ja hüüdsin:

«Idioot! Pritsis mulle silma!»

Kateldi allinud taskurätikuga. Nüüd polnud mul enam
«ja pisaraid tagasi hoida, tuli ainult nuuksumast hoiduda.

Ma ei unusta iial seda pimedust, kuhu ma nägu tasku-
rätikuga kinni kattes vajusin. Ma ei peitnud sinna mitte
«...» pisaraid, vaid ka hetkelise hullumeelsuse. Taht-
«...» talle kõik, et ta minust aru saaks ja mind armas-
tama hakkaks, kuigi ma seda kõike talle iial ei andesta.

Lonkasin rätiku näo eest, et kõik näeksid mu pisarais
«...» tegin katset ise naerma hakates teisi naerma

«...» n kihla, et sinjoor Giovanni laseb limonaadi teha
«...» pest.»

... jõudis koju Giovanni, kes tervitas mind tavalise
«...» üllatusega. See julgustas mind veidi, aga mitte
kannata, sest ta teatas kohe, et tuli koguni varem, sest soo-
«...» tuldot kuulata. Siin ta katkestas ja küsis, miks mul
«...» allunud märjad on. Talle esitati minu kahtlused tema limo-
naadi kvaliteedi suhtes ja ta naeris südamest.

Olin niivõrd heitliku meelega, et toetasin õhinal Gio-
«...» soovi Guido mängu kuulata. Mulle meenus äkki:
«...» selleks ma ju täna siia tulingi, et Guido viiulimängu kuu-
lata. Iluvitav, et Guido keelitamisega lootsin ma Ada soo-
«...» tust tagasi võita. Heitsin talle pilgu õrnas lootuses, et
«...» õnnakordselt selle õhtu jooksul tegutsen temaga ühel
«...» hetkel. Imelik küll! Olin see mina, kes alles äsja oli otsus-
tunud temaga rääkida ja talle mitte andestada? Aga ma
«...» unustasin ainult ta selga ja nõrдинud kuklalokke. Ta jooksis
«...» kiirelt kastist välja võtma.

Guido palus, et teda veel veerand tunniks rahule jae-
taks. Ta näis kõhklevat, kas mängida või mitte. Hiljem,
«...» pärast mitmeaastast suhtlemist temaga, sain teada, et ta
«...» alati kõhkleb, enne kui otsustab kas või kõige lihtsamat
«...» pulvet täita. Ta tegi ainult seda, mis talle meeldis, ja kaa-
«...» lus sellepärast tükk aega, enne kui mõnele palvele järele
«...» andis, püüdes endas selgusele jõuda, mida ta õieti tahab.

«...» siis järgnes mu kõige õnnelikum veerandtund sellel
«...» mälestusväärsel õhtul. Minu hüplev lobisemine lõbustas
«...» kõik, Ada kaasa arvatud. Ja õnnestus see mul vist see-

tõttu, et olin ulimalt erutatud ning püüdsin kõigest vältida varjutada ähvardavat viuhmangu, mis jõudis aina lähemale ja lähemale... See lühike ajalõik, mis tanu minu tundus kõigile nii lõbustav, on mul meeles kui tervenemispingsale võitlusele pühendatud aeg.

Giovanni rääkis, et trammiga koju sõites oli ta juhtunud pealt nägema rusuvat stseeni. Üks naine oli liikuvat trammilt maha hüpanud ja nii õnnetult, et oli saanud raske vigastuse. Pisut liialdades kirjeldas Giovanni seda ängistust, mida ta oli tundnud märgates, et naine vahtus tub hüppama, kusjuures talle oli algusest peale selge olnud, et naine kukub ja võib isegi trammile alla jääda. Oli õudne kõike ette näha ja siiski teada, et ei jõua enam vahele segada.

Mulle tuli mõttevälgatus. Jutustasin, et varem kannatasin minagi sellistel puhkudel peapöörituse all, aga leidsin selle vastu suurepärase abinõu. Kui ma jälgisin võimlejat, kes sooritas suures kõrguses harjutusi, või näen, kuidas mõni vana või kohmakas inimene hüppab liikuvat trammilt maha, siis raputan endalt vähimagi mure nende pärast ja soovin neile igasuguseid õnnetusi. Ütlen oma soovi, et nad surnuks kukuksid või viga saaksid, sõnadeski välja. See rahustab mind ääretult, nii et võin nende ohtlikku olukorda täiesti osavõtmatult jälgida. Kui mu soovid ei täitu, võin seda enam rahul olla.

Guido oli minu ideest haaratud, see näis talle psühholoogilise avastusena. Ta lasus seda analüüsima, nagu tegi iga lolluse puhul, ja ei jõudnud ära oodata, millal ta seda praktikas proovida saab. Ent ta tegi ühe reservatsiooni: et mu pahad soovid ei suurendaks õnnetuste arvu. Ada naeris koos temaga ja heitis mulle isegi imetleva pilgu. Ja mina, togu, olin sellega rahul. Leidsin, et eksisin, kui arvasin, et ei suuda talle andestada. Ja see eksitus tuli mulle suuresti kasuks.

Saime kõvasti naerda, kõik käitused nagu vanad head sõbrad omavahel. Korra jäin salongi nurka kahekesi tädi Rosinaga. Tema rääkis ikka veel lauakesest. Küllalt tüse, istus ta liikumatult tugitoolis ega vaadanud rääkideski mulle otsa. Leidsin võimaluse koosviibijatele mõista anda, et olen tema seltsis igavusest suremas. Meid vaadates naersid ja muhelesid kõik omaette, ilma et tädi Rosina oleks seda märganud.

Et lõbu ja lusti veelgi lisada, ütlesin talle ootamatult:

„Tädi, minjorä, te olete väga kosunud, ma arvan teie ei olede noorenenud.“

Tädi oleks natja saanud, kui ta oleks vihastanud! Kuid ta ei saanud et vihastada, tundis ta heameelt ja ütles, et ta ei ole kunagi halge olnud, aga on nüüd täiesti paranenud oma vanusest nii jahmunud, et see paistis vististi ühe naerokk, sest naer, mida ma taotlesin, ei jaanud tulemata. Vahetult hiljem anti sellelegi mõistatusele seletus. Tädi teada, et too ei olnud tädi Rosina, vaid tädi Maria, sõbranna Malfenti õde. Pahura tuju üks allikas oli seega salongist välja tõrjutud, kuigi see polnud peamine tuju- allikas.

Esimeses saabus hetk, millal Guido viulit palus. Sel hetkel lubas ta klaverisaatest loobuda ja mängis Bach'i „L'adieu“. Ada ulatas talle viuli, imetlusenaeratus täiesti. Guido ei vaadanud talle otsa, vaid silmitses ainult viulit. Justkui tahaks ta kõike unustada ja oma mängu- viuliga ning inspiratsiooniga omaette jääda. Ta astus salongist keskele, pööras tublisti poolele meie väikesest salongist selja, häälestas viuli, tõmbas kergelt poog- lusele ühe keelte ja võttis mõne arpedžo. Katkestas siis ja jätkas naeratades meie poole.

„Ma on minust küll hulljulge, kui mõelda, et ma pole ühtegi sellest ajast puudutanud, kui viimast korda siin man-“

Jätkatan! Ta seisis isegi Ada poole seljaga. Jälgisin hoolikalt, kas Ada kannatab selle all. Ei paistnud kannatavat! Küünarnukki lauale toetades valmistus ta käsi- poolele kuulama.

Ma nüüd astus minu vastu välja suur Bach isiklikult. Mitte kordagi, ei enne ega pärast, pole mul olnud võimalust nii sügavasti tunnetada selle muusika ilu, mis sündis mõeld neljast keelest justkui Michelangelo ingel ühest monumentaalsest. Mulle oli uudiseks hingeseisund, mis sun- tis mind ekstaatiliselt üles vaatama, otsekui näeksin seal- mingeid enneolematut. Panin koguni vastu, et seda muusi- kat endast eemal hoida. Ma ei lakanud mõtlemast: „Hoiat! Viul on sireen ja sellel, kes sind temaga nutma paneb, ei pruugi sugugi kangelase süda olla!“ Aga muu- taks ründas mind ja vallutas mu täielikult. Mulle näis, et ta jutustab kaasa tundes minu valust ja piinadest, leeven- dades neid naeratuste ja paitustega. Ja ometi oli see Guido, kes minuga rääkis! Ma püüdsin muusika võimusest

paaseda endamisi targutades: «Selleks et niiviisi mängida piisab ainult rütmist, kindlast käest ja matklust võimest; minul need omadused puuduvad, aga see ei tähenda alaväärtuslikkust, vaid on lihtsalt minu õnnetus.»

Panin vastu, aga Bach ründas järeleandmatult otsekult saatust. Ta laulis kirglikult kõrgetel nootidel ning laskis siis basso ostinato't otsima, ja ehkki kõrv ning süda seda üleminekut ette olid aimanud, üllatas see ometi, sest tõmus täpselt seal, kus vaja. Hetk hiljem oleks laulev fraas hajunud, resonants ei oleks talle järele jõudnud, aga hetk varem oleksid bassihelid end melodiale vastandanud ja selle summutanud. Guido puhul ei tulnud see kõne alla, tal ei väratanud käsi isegi siis, kui ta Bach'i kallale asus, ja selles seisnebki tõeline alaväärtuslikkus.

Präegu, kui ma seda kirja panen, on mu käsutuses mitu tõendit tema alaväärsuse kohta. Aga mind ei rõõmusta sugugi, et ma seda juba tollal nii täpselt läbi nägin. Tollal olin vallatud vihast ja seda ei suutnud ohjeldada isegi muusika, milles ma oma hinge ära tundsin. Pärast tuli tavaline argielu ja tegi sellele vihale lõpu, ilma et ma oleksin mingit vastupanu osutanud. Tavaline lugu! Argielu tuleb toime veel paljude muudegi asjadega. Häda geeniustele, kui nad seda teaksid!

Guido lõpetas efektselt. Peale Giovanni ei aplodeerinud keegi ja kõik vaikisid mõne aja. Paraku tundsin ainult mina vajadust sõna võtta. Ma ei mõista, kuidas ma seda sõandasin, inimeste ees, kes ka minu viulimängu tundsid! Näis, nagu räägiks minu asemel asjatult muusika poole pürgiv viul, teotades teist, mis oskas — seda ei saanud salata — muusikat eluks, valguseks ja õhuks muuta.

«Suurepärase!» ütlesin ma, aga see ei kõlanud kiitusena, vaid suuremeelse mõõndusena. «Ainult ma ei mõista, miks mangisite lõpus need noodid stakaatos, mis Bach'il on kirjutatud legaatos?»

Tundsin «Chaconne'i» noot-noodilt. Minu elus oli ajajärk, kus ma uskusin, et edu saavutamiseks tuleb selle taoliste paladega rinnutsi kokku minna, ja veetsin palju kuid Bach'i teoseid takt-taktilt läbi töötades.

Tundsin, et selles salongis sai mulle osaks hukkamõist ja pilge. Sellest hoolimata jätkasin, trotsides üldist vaenulikkust.

«Bach,» lisasin ma, «on oma vahenditelt niivõrd taga-

... et et lubaka kunagi sellist omavoli poogna käsit-

... vastavalt oli mul õigus, aga samas olin ka teadlik, et ... ei oleks selline omavolitsennine kõigile puue-

... hukkama samasuguse rumalusega kui mina.

... Ma ei tundnud Bach sellise väljenduslaadi või-

... Ma kingin selle talle!»
Ta tõstis kätt Bach'i vastu ja selles seltskonnas ei mõtel-

... üsna tühine seik, millel oli minu edaspidi-
... tähendus. Kaunis kaugel asuvast toast
... väikese Anna nuttu. Nagu hiljem selgus,
... katki kukkunud. Kõik tormasid salongist
... data, milles on asi, ja nii jäin ma mõneks
... Adaga üksi. Enne kui teistele järele tõtata, oli
... hinnalise viiuli Ada kätte andnud.

... ma hoiar viiulit!» ütlesin ma, nähes teda kõhk-
... teistele järgneda või mitte. Ma ei olnud veel

... et nii ammu ihaldatud juhus oli nüüd käes.
... hekke oli ta kahevahel, aga siis jäi peale tema veider

... Ta surus viiuli veel kõvemini enese vastu.
... vastas ta, «mul pole seal midagi teha. Ei usu, et

... Anna endale nii väga haiget tegi. Ta tõstab iga tühise
... parast kisa.»
Võib-olla ikka käes hoides võttis ta istet ja mul oli tunne,
... kutse vestlusele. Muide, kuidas ma oleksingi
... ilma temaga rääkimata koju minna? Mida ma selle
... jaoksul peale oleksin hakanud? Kujutlesin, kui
... voodis ühelt küljelt teisele vahkren või meelela-

... otsides tänavail ja mängupörgutes ekslen. Ei! Ma
... lohtunud sellest majast lahkuda, enne kui ma pole kõike

... selgitanud ja rahu saanud.
... tundsin olla lihtne ja napsõnaline. Ma ei suutnudki

... sest hing oli kinni jäämas. Ütlesin talle:
... armastan teid, Ada. Kas te lubaksite mul teie isaga
... ?
... lusedunult ja kohkunult vaatas ta mulle otsa. Kartsin

... kogun, et ta tõstab kisa nagu pisike Anna ukse taga. Ole-

... tunne, et ta selged silmad ja kindlajooneline nägu ei tunne

armastust, aga ma polnud teda iial armastusest nii kaua nainud kui sel hetkel. Ta hakkas rääkima ja ütles sõna, mis pidid olema justkui sissejuhatuseks. Mina tahtsin selgust: kas jah või ei! Võib-olla solvas mind juha seegi, et ta näis kõhklevat. Asja kiirendamiseks ja et ma dida teda otsustama, avaldasin kahtlust, kas tal on õigust järelemõtlemiseks aega küsida.

«Kuidas on võimalik, et te pole midagi märganud? Te ei võinud ju arvata, et ma Augusta kätt taotlen!»

Tahtsin oma sõnadesse paatost panna, aga kiiruga läks see täiesti kaduma ja lõpptulemus oli hoopis kurb: hääldasin vaese Augusta nime põlglikult, rõhutades seda põlgliku žestiga.

See aitas Adal hämmeldusest jagu saada. Kõigest üldist ei jäänud talle kõrvu muud kui solvav suhtumine Augustasse.

«Miks te arvate, et olete Augustast parem? Ma kahtlen väga, kas Augusta nõustuks teile naiseks tulema.»

Siis meenus talle, et ta võlgneb mulle vastuse:

«Mis minusse puutub, siis... mind paneb lihtsalt imetama, et teile midagi seesugust pähe võis tulla.»

Solvav ütlemine oli mõeldud kättemaksuks Augusta eest. Suures segaduses ei märganud ma neis sõnades muud eesmärki. Tundub, et ka siis, kui ta oleks mulle kõrvakiilu andnud, oleksin ma hakanud juurdlema selle põhjuste üle. Sellepärast käisin talle visalt peale:

«Mõtelge järele, Ada. Ma ei ole halb inimene. Olen rikas... Olen küll pisut veidrik, aga ma võin ennast hõlpsasti parandada.»

Ka Ada läks leebemaks, aga rääkis ikka veel Augustast.

«Zeno, mõtelge ka teie järele. Augusta on hea tüdruk ja sobib teile väga. Ma ei saa rääkida tema nimel, aga ma usun, et...»

Mulle oli suureks naudinguks kuulda, kuidas ta esmakordselt mind eesnimepidi kõnetab. Kas see ei olnud jälle kutse veel selgemini rääkida? Arvatavasti oli ta mulle kadunud, või vähemalt ei võtnud ta mu ettepanekut otsekohe vastu, vahepeal aga oli vaja saavutada niigi palju, et ta ei kompromiteeriks end rohkem Guidoga, kelle suhtes olin kohustatud ta silmi avama. Olin ettevaatlik ja ütlesin talle kõigepealt, et hindan Augustat väga ja pean temast lugu, aga ei mõtlegi teda naiseks võtta. «Ei mõtlegi teda naiseks võtta» ütlesin ma kaks korda, et kõik

oleks täiesti selge. Nii võlsin loota, et Ada, kes oli uskunud, et ma tahan Augustat solvata, on nüüd lahkemaks läinud.

Augusta on hea, armas, lugupidamisväärne neiu, aga ta ei ole mulle midagi.

Ma läksin välja kõik ülejäänud, sest koridorist ei saanud ma ja mind võidi iga hetk katkestada.

Adal hea mees ei ole teie jaoks. Ta on totakas! Kas te ei ole märganud, et ta kannatas tõsiselt lauakese vastuste pealt? Olete näinud ta keppi? Muidugi mängib ta hästi tennis, aga ka ahvid võivad mängimise selgeks õppida. Aga ta ei reedab, et ta on tobu...»

Ma kuulas ta mind nagu inimene, kes ei suuda täielikult taltsutada sõnade mõtet, aga siis katkestas järsult. Auhet ja poognat käes hoides hüppas ta püsti ja valas mulle sõnadega üle. Tegin oma parima, et neid hiljem unustada, ja see on mul õnnestunud. Mul on ainult meelde tulla, et ta alustas valjusti küsides, mis õigusega ma tema ja tunde kohta suud pruugin. Mul läksid üllatusest silmad suureks, sest mulle näis, et olin rääkinud ainult Guido. Olen unustanud kõik põlastavad väljendid, millega ta tiikord minu poole pöördus, aga ma pole unustanud ta nägu, mis oli kaunis, ülev, õitsev ja vihast lõkendav, kõik need põlgused veelgi jäigemad, otsekui marmorist. Ma ei nagu pole ma suutnud unustada, ja kui ma nüüd oma armastust ja noorust meenutan, näen ma taas Ada nägu, ülevat ja õitsvat nagu sel hetkel, kui ta mu oma elust lõplikult välistas.

Kõik tulid tuppa tagasi ja trügisid sinjoora Malfenti ümber, kes hoidis ikka veel nutvat Annat süles. Keegi ei teinud Adast ega minust välja ja ma lahkusin võõrastele hävasti jätmata. Koridoris võtsin kaabu. Imelik! Keegi ei püüdnud mind tagasi hoida. Nõnda siis viivitasin talle, sest mulle meenus, et ei tohi unustada hea kasvatuse mõtet: enne lahkumist tuleb kõigiga viisakalt jumalaga jätta. Arvan siiski, et tegelikult takistas mind sellest mõnest lahkumast teadmise, et nii oleks liiga vara alanud see, mis töötas tulla veel hullem kui eelmised viis. Lõpuks olin saanud täieliku selguse, aga nüüd oli mul vaja midagi muud: tahtsin rahu, rahu kõigiga. Kui mul õnnestuks suhtes Adaga ja kõikidega vaenulikkusest vabaneda, oleks mul kergem uinuda. Miks peaks meie vahele hõõrumine jääma? Ma ei saanud isegi Guido peale pahane

olla, ehkki ta polnud pälvinud, et Ada teda minule ootatas, aga ta polnud selles ju süüdi!

Ada oli ainuke, kes oli märganud mind koridori nühkivat, ja nähes mind nüüd tagasi tulevat, heitis muh rahutu pilgu. Kartis ta minu poolt stseeni? Otsustasin teda kohe rahustada. Möödusin temast ja ütlesin vaikselt:

«Andke andeks, kui teid millegagi solvasin!»

Silmapilkselt rahunedes võttis ta mu käe ja surus seda. See oli mulle suureks lohutuseks. Sulgesin isegi hetkeks silmad, et oma südames arutada, millist rõõmu tegi muh see käesurve.

Saatus tahtis, et sel ajal kui kõik veel väikese tüdruku vaigistamisega tegelesid, juhtusin istuma Alberta kõrval. Ma ei märganud teda algul, ja alles siis, kui ta minu poole pöördus, sain aru, et see on tema.

«Pole midagi tõsist. Halb, et isa on siin. Nii kui ta la nutmas näeb, teeb ta talle mõne kingituse.»

Ma jatsin hinge analüüsimise, sest nagin end koridori taites valguses. Hingerahu tagasisaamiseks oleks mul vaja ainult üht, et selle maja uks alati mulle avatuks jääks. Heitsin pilgu Albertale. Ta oli Adaga väga sarnane! Ainult kasvult veidi väiksem, peale selle olid temas silinud ilmsed lapsejooned: ta tõstis iga tühise asja pärast häält, ja kui naerda lagistas, siis tõmbus nagu kortsu ning läks punaseks. Kummaline!

Seal meenus mulle üks isa nõuandeid: «Vali endale noorem naine, sul on siis kergem teda oma tahtmist mööda ümber kasvatada.» See meenus otsustas kõik. Heitsin Albertale veel kord pilgu. Püüdsin teda mõttes lahti rõlvastada, ja seda kujutledes hakkas mulle ta õrn ning habras kuju meeldima.

Ütlesin talle:

«Kuulge, Alberta! Mul tekkis üks mõte. Kas te pole selle peale tulnud, et olete selles eas, kus võite juba mehele minna?»

«Ma ei mõtlegi abielluda!» ütles ta naeratades ja mind heasüdamlikult silmitsedes, ilma et oleks punastanud või segadusse sattunud. «Tahan edasi õppida. Ka ema soovib sedasama.»

«Aga te võite õpinguid ka pärast abiellumist jätkata.»

Siinkohal tuli mulle mõte, mis näis olevat teravmeelne ja mille ma kohe ka välja ütlesin:

«Ka mina mõtlen pärast abiellumist edasi õppida.»

Ita hakkas naerma ja ma märkasin, et raiskan. Ma arvan, sest auguste lollustega ei saada kätte ei lootetegi hingerahu. Selleks on vaja tõsidust. Pealegi on see mulle hea, sest mind voeti kuulda hoopis teisiti, kui ma tulnud Ada.

Ma tulin tõsiselt. Minu tulevane naine pidi teadma mind talle liigutatult:

«Ma tegin Adale sama ettepaneku, mille nüüd tein. Ta lukkas selle nõrdinult tagasi. Võite kujutada, ma end praegu tunnen.»

Ma rahunud, öeldud kurva näoga, olid mu viimane sõna Adale. Tundsin, et läksin juba liiga tõsiselt, ja naeratades:

«Aga, et kui nõustuksite minuga abielluma, saaks mul kõige õnnelikum inimene ja ma unustaksin teie kõikid kooli.»

Kui Alberta laks väga tõsiselt ja vastas:

«Ma pean pahandage minu peale, Zeno, sest see teeks mind kurvaks. Ma pean teist väga lugu. Tean, et olete tore inimene, peale selle ei tea te veel isegi, kui palju te teate, kui palju õpetajad aga teavad täpselt, mida nad teavad. Ma ei taha mehele minna. Võib-olla mõtlen pärast ümber, aga praegu on mul ainult üks eesmärk — saada kirjanikuks. Nüüd, kuidas ma teid usaldan. Ma ei ole seda veel kellelegi öelnud ja loodan, et te mind ei reeda. Omalt poolt tahan teile, et ei räägi teie ettepanekust mitte kellelegi.»

Ah, võite rääkida sellest kellele tahes!» katkestasin teda pahaselt. Tundsin, et mind ähvardab taas sellest võõradetoast väljatõstmise oht, ja ruttasin ettevaatusabinõu tarvitusele võtma. Pealegi oli see ainuke viis talitseda. Ma ütlesin talle: «Ma olen teile öelnud, et ta oli mu ettepaneku tagasi lükanud. Nüüd oli see mõte mulle tulnud, kui ma selle ka mängu panin. Ütlesin:

Nüüd teen ma selle ettepaneku Augustale ja jutustan teile kõigile, et abiellusin temaga sellepärast, et tema mulle need õed mulle korvi andsid!»

Ma arvan, sest mu veider käitumine viis mind heasse, isegi ülepingsutatult rõõmsasse tujju. Teravmeelne, mille üle ma nii uhke olin, ei pannud ma praegu mitte sõnadesse, vaid tegudesse.

Ma läksin Augustat otsides ringi. Ta läks just koridori, kuhu kandik, millel seisis poolik klaas Anna tarvis tehtud rahutiga. Jooksin talle järele ja hüüdsin teda nimepidi,

ta jai seinu vastu toetudes mind ootama. Astusin talle liht ja prahvatasin välja:

«Kuulge, Augusta, kas tahate, et me abielluksime?»

Ettepanek oli tõesti jämedalt sõnastatud. Mina pidin temaga abielluma, tema pidi mulle naiseks tulema ja ma ei küsinudki, mis ta sellest arvab; mulle ei tulnud pähegi, et minult võidakse seletust nõuda. Ma ei teinud ju midagi muud kui ainult seda, mida teised minult ootasid!

Augusta sihtis üllatusest pärani silmad mulle. Selle juures tundus ta kõõritav silm teisest veelgi erinevam. Ta valge, sametise nahaga nagu läks algul kahvatuks ja lõi siis õhetama. Ta haaras parema käega klaasi, mis kandikul akki vappuma hakkas, ja ütles vaevukuuldavalt:

«Te heidate nalja ja see on väga paha.»

Kartsin, et ta võib nutma puhkeda, ja mulle tuli kummaline mõte lohutada teda omaenda kannatuste kirjeldamisega.

«Ma ei tee nalja,» ütlesin ma tõsiselt ja nukralt. «Algu- ses palusin Ada kätt, aga Ada ütles mulle nõrdinult ära, siis küsisin Albertalt, kas ta tuleks minule, too rääkis mulle küll ilusaid sõnu, aga keeldus samuti. Ma ei ole ühe ega teise peale pahane. Tunnen end ainult õnnetuna, väga õnnetuna.»

Minu mure sundis teda end kokku võtma, ta vaatas mulle erutatult otsa, millegi üle pingeliselt mõeldes. Ta pilk meenutas paitust, aga see ei meeldinud mulle.

«Nii et mina pean siis teadma ja alati meeles pidama, et te mind ei armasta?» esitas ta küsimuse.

Mida tähendas see mõistatuslik lause? Töötas see nõusolekut? Ta tahtis meeles pidada! Kogu eluaja, mis ta minu kõrval veedab? Tundsin end inimesena, kes enesetappu kavatsedes on sattunud liiga ohtlikku olukorda ja on nüüd sunnitud kõvasti pingutama, et oma elu päästa. Kas poleks parem, kui ka Augusta mulle ära ütleks, ja mina, elus ning terve, oma kabinetti tagasi pöörduksin, kus ma isegi täna ennast sugugi halvasti ei tundnud? Ütlesin:

«Jah, ma armastan ainult Adat, aga olen valmis abielluma teiega, sest...»

Oleksin talle äärepealt välja lobisenud, et ma ei suuda leppida mõttega, et jään Adale võõraks, ja olen sellepärast nõus saama tema õemeheks. See oleks olnud liig ja Augusta oleks taas arvanud, et tahan tema üle nalja heita. Nõnda siis ütlesin ainult:

«Ma ei suuda enam üksi elada.»

Ma ikka veel vastu seinu toetudes, tal oli vist tüütu, aga ta näis juba palju rahulikum ja hoidis endki ainult ühe kaega. Kas ma olin päästetud, see tundub, kas pidin sellest voorastetoast lahkuma või võin siia jääda ja olin järelikult kohustatud abielluma? Nõnda lihtsalt kärsitusest veel mõne sõna, sest ei jõud-
... ootada, millal ta rääkima hakkab.

Lihtsalt olen ma tubli mees ja usun, et minuga saab ka hästi elada ka ilma suure armastuseta.»

Oli lause, mille olin nende viie päeva jooksul ette peetanud Ada jaoks, et ajendada teda jaatavat vastust. See tegi juhu, kui ta mind ei armasta.

Augusta hingas katkendlikult ja oli ikka veel vait. See ohutu võis ka äraütlemist tähendada, kõige peene-
tundelisemat äraütlemist, mida eales saab kujutleda, ja ma olin valmis juba kaabu järele sööstma, et torgata seda üht ajal pähe, mis oli selles täbaras seisukorras vigas-
tunnetu jäänud.

Aga Augusta oli juba otsuse teinud, väärika liigutusega, mille ma ilal ei unusta, ajas ta end sirgu ja tõukas seinast eemale. Koridor ei olnud väga lai ja ma seisin otse tema ees, kuid ta astus mulle veel lähemale ja ütles:

Zeno, teil on vaja naist, kes oleks nõus teile elama ja teid aitama. Ma tahan olla see naine.»

Ma ulatas mulle oma timara käe, mida ma peaaegu instinktiivselt suudlesin. Oli selge, et enam polnud midagi peata. Peale selle — pean tunnistama — valdas mind sel-
me rahuldustunne, et mu rind paisus sügavaks ohkeks. Mul polnud enam tarvis midagi lahendada, kõik oli juba lahendatud. See oli nüüd tõeline selgus.

Nõnda ma siis kihlusingi. Otsekohe hakkas meile õnnit-
lused kaela sadama. Minu menu võis koguni Guido viiuli-
mängu kõrvale asetada, niivõrd üksmeelne oli heakskiit. Giovanni suudles mind ja hakkas sinatama. Mõnevõrra hõlmutatud tundeküllusega ütles ta:

Tunnen end sinu isana juba tükk aega, sellest ajast peale, kui hakkasin sulle kaubandusalast nõu andma.»

Ma mu tüllevane ämm ulatas mulle suudlemiseks põse, mida ma hültega riivasin. Sellest suudlusest poleks ma saanud ka siis, kui oleksin abiellunud Adaga.

Kas näete, kuidas ma kõik ette ära aimasin,» ütles ta

mulle otse uskumatu sundimatusega. Ta pääses tere nahaga, sest mul polnud jõudu ega lusti temaga vaielda.

Siis kaelustas ta Augustat ja tema kiindumuse sügavust tuli ilmsiks nuuksatuses, mis talt rõõmuavalduste vahel lipsas. Ma ei võinud sinjoora Malfentit taluda, aga pean möönma, et see nuuksatus seadis mu kihluse vähemalt selleks õhtuks meeldivasse ja pidulikku valgusesse.

Naost särav Alberta surus mul kätt:

«Püüan teile heaks ööks olla»

Ning Ada:

«Braavo, Zeno!» Ja sosinal: «Olgu teil teada, et ükski mees, kes mõtleb, et toimib uisapäisa, ei ole targema teoga hakkama saanud kui teie»

Guido üllatas mind tublisti:

«Taipasin juba hommikul, et teid huvitab keegi Malfentide neidudest, aga ma ei tulnud selle peale, kes nimelt.»

Järelikult ei olnud nad omavahel nii lähedased, kui Ada ei olnud talle rääkinud minu kurameerimiskatsetest. Äkki toiminis tõepoolest uisapäisa?

Ometi ütles Ada veidi hiljem:

«Tabaksin, et armastaksite mind nagu vend. Kõik muu olgu unustatud, ma ei ütle Guidole kunagi sõnagi.»

Üldiselt oli üsna meeldiv tuua sellesse perekonda nii palju rõõmu. Ma ei saanud seda aga täiel määral nautida, sest olin väga väsinud. Unine olin ma ka, mis näitas muide, et olin toiminud väga ettenägelikult. Eelseisev õo töötas tulla rahulik.

Õhtusöögi ajal kuulasime Augustaga tummalt üha uusi õnnitlusi. Augusta pidas vajalikuks vabandada, et ei saa üldisest vestlusest osa võtta.

«Ma ei oska midagi öelda. Võtke arvesse, et veel pool tundi tagasi ei olnud mul aimugi, mis mind ees ootab.»

Ta rääkis alati täpselt seda, mida mõtles. Ta ei teadnud, kas nutta või naerda, ja vaatas mulle otsa. Püüdsin teda pilguga kallistada, aga ma ei tea, kas see mul õnnestus.

Samal õhtul ja sama laua taga sain veel ühe torke. Mitte kelleltki muult kui Guidolt.

Selgus, et pisut enne minu tulekut oli Guido spiritistliku seansi seltskonnale rääkinud, et ma olin hommikul väitnud, nagu poleks ma üldse hajameelne. Kohe oli talle toodud hulka näiteid, mis kinnitasid, et olin valetanud, ja

tahtsin näidata peituse eest (või lihtsalt naitamaks, kui ta ta joonistab) oli ta teinud minust nüüd kaks karikatüüri. Esimesel seisin, nina taeva poole, ja toetusin maa peale püüdnud vihmavarjule. Teisel pildil oli vihmavari püüdnud minust ja selle vars mulle selga tunginud. Mõlemad karikatuurid saavutasid oma eesmärgi ja panid kõiki meid väga lihtsa võttega, nimelt oli mind kujutatav tegevalikult üldsegi mitte minu sarnane, kuigi äratuntava külilaspaga — kummalgi pildil täpselt ühesuuneliselt, see tähendab, niivõrd hajameelne, et seisis hairinudalt edasi isegi siis, kui oli end vihmavarju varrega üldi torganud.

Kõik naersid palju, isegi liiga palju. Nii kordalainud kogu mind naeruväärses valguses näidata puudutas mind. Ja tollal tundsingi esmakordselt lõikavat valu. Tundus, et tabas valu paremat küünarnukki ja reit. Tundus, et kohtades tugevat kõrvetust, närvide kirvendust, hakkaksid liikmed surema. Imestades asetasin parema käe reiele ja haarasin vasakuga valutavast küünarnukist. Augusta küsis:

«Mis sul on?»

Ütlesin, et mul hakkas see koht valutama, millele ma talle vastust väljudes kukkusin. Tollest kukkumisest oli juba saanud palju juttu. Kohe tegin ka energilise katse vabanemiseks. Tundus, et see läheb kohe mööda, kui ma saan solvamise eest kätte maksta. Palusin paberi ja pliiatsi ning püüdsin joonistada tüüpi, kes on talle kaela kukkunud lauakese poolt vastu maad litsutud. Inimese kõrvale joonistasin kepi, mis tal selle õnnetuse ajal on kõigest libisenud. Aga keegi ei tundnud seda keppi ära, nii et minu katse Guidot solvata jooksis tühja. Sellepärast ütlesin, et kõigil oleks selge, kes see tüüp on ja kuidas ta selles olukorda sattus, kirjutasin joonise alla: «Guido laua alla kähmlemas». Muide, ainukesed asjad, mis õnnetusehunnikul laua alt välja paistsid, olid jalad, mis oleksid võinud meenutada Guido jalgu, kui ma neid mõnele poleks moonutanud. Niiviisi rikkus kättemaksuhinn mu selletagi lapselikult saamatu joonistuse.

Pliinav valu sundis mind joonistama kiirustades. Veel kummagi polnud mu vaest organismi vallanud nõnda kirglikult teisele haava lüüa, nii et kui mul oluks pliiatsi kätte käes mõök, mida ma ei osanud käsitseda, oleksin tõenäoliselt terveks saanud.

Guido naeris minu joonistuse üle südamest, aga tähendas siis lõplikult:

«Enda arvates ei ole ma selle lauakese läbi küll kannatada saanud.»

Tegelikult oligi nii, et ta polnud tõesti kannatada saanud, a selles seisneski ebaõiglus, mis mind väga piinab.

Ada võttis Guido joonistused ja ütles, et tahab neid malestuseks hoida. Vaatasin talle etteheitvalt otsa ja ta oli sunnitud silmad kõrvale pöörama. Mul oli õigus etteheiteks, sest oma teoga suurendas ta veelgi mu kannatusi.

Leidsin endale kaitsja Augusta näol. Ta avaldas soovi, et margiksin oma joonistusele meie kihluse kuupäeva, sest ka tema tahtis minu platserdust alles hoida. Kuum laine voogas mu soontest sellise armastusemargi peale läbi ja ma mõistsin, kui suur tähendus on minu jaoks sellel armastusel. Ent valu ei kadunud ja ma mõtlesin, et kui selline armastusemärk oleks tulnud Adalt, oleks see põhjustanud säärase veretulva, mis oleks silmapilk minema pühkinud kõik närvikiududesse kogunenud detrudid.

Selgest valust ei ole ma enam vabaks saanud. Praegu, raugapõlves, kannatan selle all vähem, sest kui ta mulle kallale tuleb, oskan seda leplikumalt taluda: «Ah! Sa oled jälle siin, see näitab, et olin kord noor.» Ent nooruses oli teisiti. Ma ei ütleks, et valu oli talumatu, ehkki see mõnikord mu liikumist piiras ja öö läbi magada ei lasknud. Aga see röövis suurema osa mu elust. Tahtsin terveks saada! Miks peaksin kogu elu kandma oma kehal säärast lüüasaanu stigmat? Olema Guido võidu liikuv monument. Ma pean selle valu oma kehast välja tõrjuma.

Niiviisi algasid ravikuurid. Ent õige varsti oli haiguse põhjustanud raevuhoog unustatud ja seda oli raske isegi meelde tuletada. Nõnda pidigi olema: kandsin südames suurt lugupidamist ravivate arstide vastu ja uskusin siiralt iga nende sõna, kui nad mu valu kas ainevahetuse, vereringe puudulikkuse, tiisikuse või järjekordse nakkuse arvele kirjutasid, kusjuures viimastest oli mõnigi häbi väärset päritolu. Peale selle pean tunnistama, et kõik ravimenetlused leevendasid mõneks ajaks mu kannatusi, nii et iga järjekordne diagnoos näis olevat see õige. Varem või hiljem muidugi selgus, et see polnudki nii õige, aga ka mitte täiesti vale, sest minu organismis ei funktsioneerinud midagi ideaalselt.

Ainult kord juhtus ränk eksitus: keegi ungur, kelle

...otsin end unustasin, püüas mind pikka aega istmiku-
...võile plussitred pannes. Lugu lõppes sellega, et mu valu
...talle pikka nina, lendas ootamatult reiest kuklasse,
...põlv lõikunärviga mingit pistmist. Kirurg sai
...ja vienas mu välja. Läksin minema, solvumata —
...on see hästi meele —, ainult imeks pannes, et uues
...oli valu jäänud samasuguseks kui enne. Ta oli nii-
...mõnukas ja tabamatu kui too, mis mu reies näris.
...johmatav, kuidas meie kehaosad ühtviisi valu-
...tegevavad!

Kõik üldjäreldused diagnoosid on äärmiselt täpsed ja elan-
...nõu kehas edasi, võideldes omavahel esikoha pärast.
...kõige mu elu päevade kaupa kusihaape diateesi
...all, siis jälle, kui diatees on kõrvaldatud, s. t. välja-
...raetud, veenipõletiku märgi all. Mul on kodus laekad
...ravimitega ja need on ainukesed laekad, kus ma isiklikult
...hoian pean. Armastan oma ravimeid ja tean, et kui ma
...mõnest loobun, siis millalgi pöördun tema juurde ikkagi
...tagasi. Muide, ma ei usu, et oleksin asjatult aega raisa-
...nud. Kes teab, kui ammu ja millise haiguse kätte ma olek-
...surnud, kui mu valu poleks neid haigusi järjest stimu-
...leerinud, sundides mind kaitseabinõusid tarvitusele võtma
...enne, kui nad mulle külge hakkavad.

Et ma ei oska selgitada selle nähtuse olemust, tean
...täpselt, millal ma esmakordselt seda valu tundsin. Selle
...põhjustas Guido joonistus, mis osutus minu omast pare-
...maks. Viimane tilk, mis karika üle ääre ajas! Täiesti kin-
...di et varem ma seda valu ei tundnud. Kord üritasin
...arstile valu päritolu selgitada, aga ta ei saanud
...minust aru. Kes teab, võib-olla toob psühhoanalüüs päe-
...va vapustuse algeod, mis sugenesid mu organismi
...nende viie päeva ja eriti nende tundide jooksul, mis kih-
...lusele vahetult järgnesid.

Neli tunde ei olnudki kokku nii vähe!

Kui seltskond üsna hilja laiali hakkas minema, ütles
Augusta lõbusalt:

Nagemiseni homme!

Kui meeldis mulle, sest kinnitas, et olin eesmärgile
...põudnud, et midagi polnud lõppenud ja et homme algab
...kõik jälle otsast peale. Augusta vaatas mulle silma ja lei-
...dis neist tulise nõusoleku, mis teda lohutas. Läksin see-
...kord trepist alla ilma astmeid lugemata ja arutasin enda-

«Mine tea, võib-olla ma armastangi teda.»

See kahtlus on mind kogu eluaja jaltanud ja praegu kaldun arvama, et tõeline armastus ongi see, millega kahtnevad niisugused kahtlused.

Ent ka pärast Malfentide majast lahkumist ei õnnestunud mul otseteed koju minna ja voodisse heita, et sügavalt ja kosutavas unes oma päevaste tegemiste vilja lõigata. Oli palav. Guidol tuli jäätisehimu ja ta kutsus mind kohvikusse. Ta haaras mind sõbralikult käevangu ja mu toetusin niisama sõbralikult tema käsivarrele. Ta oli mulle väga vajalik ja ma ei oleks osanud talle midagi kolata. Ka tegi suur väsimus, mis sel kellaajal oleks pidanud voodisse ajama, mind muidusest järeleandlikumaks.

Astusime samasse kohvikusse, kus vaene Tullio oli mind oma haigusega nakatanud, ja võtsime ühe kõrvalise laua ääres istet. Tee peal piinas mind valu, millest ma tolal veel ei teadnud, et ta saab mulle truuks saatjaks, aga kui seal maha istusin, läks mõneks ajaks nagu kergemaks.

Guido seltskond oli tõepoolest kohutav. Kõigepealt hakkas ta minu ja Augusta armastusloo kohta uudishimulikult küsimusi esitama. Järsku ta kahtlustas, et olin talle valetanud? Ütlesin habitult, et olin Augustasse armunud juba esimesest külaskäigust Malfentide majja. Valu tege mind jutukaks, tahtsin sellest justkui üle karjuda. Ainult ma rääkisin liiga palju, ja kui Guido oleks tähelepanelikum olnud, oleks ta märganud, et ma polnudki Augustasse nii väga armunud. Lõbisesin Augusta kõige huvitavamast kehaosast, tema kõõritavast silmast, mille mõjul jäi täiesti väär mulje, nagu poleks tal ka kõik muud liikmed õigel kohal. Siis tekkis mul soov selgitada, miks ma tänini polnud mingeid samme astunud. Guido võib-olla mõistas, et tulin kihluse ettepanekuga välja viimasel hetkel. Karjusin talle:

«Malfenti tütreid on harjunud luksusega ja ma ei teadnud, kas suudan sellist iket oma õlgadele võtta.»

Ebameeldiv oli, et niiviisi rääkides puudutasin teiste hulgas ka Adat, aga midagi polnud parata, mul oli aare tult raske Augustat Adast lahutada. Jätkasin veidi vaiksemalt, et võiksin paremini jälgida, mida ma räägin:

«Sellepärast tuli mul teha väike eelarve. Tegin kindlaks, et mu rahast ei piisa. Siis hakkasingi kaaluma, kas pole mõnda võimalust ari laiendada.»

Ütlesin veel, et need arvestused nõudsid palju aega ja

... ja ma ei leianud ma vlls parva Malfentide pool. ... järele jätetud keel välja jõudnud ... Malfentide meelelausent. Mul oli nutuvõru suu ümber, kui ...

... on väga pikk aeg!

... et tal on meeldiv leida minus nii ettenägelikult ...

... kuivalt ...

... ik inimene ei ole sugugi parem hajameel-

... et ettenägelik püüab kaitsta hajameelset!»

Ilma ühegi seoseta, teatas ta mulle, et kavatses lähemal ajal Ada kätt paluda. Kas ta oli mind selleks kahetsuse vedanud, et mulle seda pihtida, või oli ta lihtsalt tühjendatud kuulamast mind aina endast rääkimas ja tah-

... kindel, et mul õnnestus väljendada suurt ... ja ülimat vaimustust. Aga samas leidsin ka vöi-

Nüüd ma mõistan, miks Adale meeldis teie moonutatud ... See oli hästi mängitud, aga mõne kauni hoone ... vastu keelas Firenze magistraat «oma häda kergen-

... oli tugev ja Guido punastas pahameelest, kuid ... mulle siiski leplikult, sest siin puudus tal väikese, ... vaimustatud kuulajaskonna toetus.

«Oh issand!» alustas ta, püüdes aega võita. «Mõnikord ... et mängides tuleb ootamatu idee. Selles võraste- ... tundsid ainult vähesed Bachi ja sellepärast esita- ... teda veidi moderniseeritult.»

Nähtavasti jäi ta oma vastusega rahule ja ka mina pol- ... vahem rahul, sest tajusin ta sõnades alandlikkust ... andekspalumist. Sellest piisas, et muutusin jälle lee- ... pealegi ei tahtnud ma Ada tulevase mehega mitte ... hinna eest tülitseta. Ütlesin, et olen harva kuulnud ... armastajat nii hästi mängivat.

... aga oli talle vähe: ta märkis, et asjaarmastajaks ... teda pidada ainult niivõrd, kuivõrd ta ei taha esi- ... elukutselisena

Kas ta siis muud ei vajagi? Jäin temaga nõusse. Oli ... et teda ei saanud pidada asjaarmastajaks.

... olime saanud headeks sõpradeks.

Nüüd hakkas ta ootamatult naisi mustama. Mul kukkus suu lahti! Nüüd, kus ma teda paremini tunnen, tean, et ta võib lobiseda ükskõik mis teemal, kui on veendunud, et meeldib kuulajale. Kuna ma asja olin meenutanud! Minu fenti tütarde luksusehimu, alustas ka tema sellest, mis lõpetas naiste üldiste pahede sarjamisega. Väsimus takistas mind talle vahele segamast ja ma piirdusin ainult sellega, et andsin nõusolekust märku, ehkki ka seda oli vaja teha. Teistsuguses olukorras oleksin muidugi vastu väinud. Minu meelest oli küll minul täielik õigus mustada naisi, keda esindasid Ada, Augusta ja mu tulevane armastus. Aga temal polnud mingit õigust tõrvata õrnemat sugu, keda temale esindas üksnes Ada, keda ta armastas.

Guido oli väga haritud ja oma väsimusele vaatamata kuulasin teda imetlusega. Palju hiljem avastasin, et ta oli omandanud noore enesetapja Weiningeri* geniaalsed teooriad. Tõllal rõhus mind teise Bachi raskus. Arvasin koguni, et ta tahab mind ravida. Miks ta muidu hakkas mind veenma, et naine ei saa olla ei hea ega geniaalne? Leidsin, et ravil polnud ainult sellepärast tulemust, et ravijaks oli Guido. Ent pidasin need teooriad meele ja täiendasin neid Weiningeri lugemisega. Armastusest nad terveks ei ravi, aga on heaks seltsiks, kui naistega kurnameeritakse.

Lõpetanud jäätise, tuli Guidol tuju hingata värsket õhku ja ta meelitas mind äärelinna jalutama.

Mäletan, et noil päevil ootasid linnas kõik pikisilmi vihma, mis leevendaks varakult saabunud kuumust. Mina polnud seda leitsakut muidugi üldse märganud. Tol õhtul sügenes taevasse kergeid valgeid pilveudemeid, millest rahvas loodab ohtrat sadu, aga eresinisele, täiesti heledale taevaäärele hakkas kerkima ilmatu suur kuu, üks neist puhevii põskedega kuudest, mis rahva uskumuse järgi neelavad pilvi. Praegu oligi selgesti näha, et seal, kus kuu pilvedele otsa veeres, haihtusid need õhku ja taevast nagu puhiti puhtaks.

Et lõpetada Guido lobisemist, mis sundis mind aina jaatavalt noogutama — tõeline piin! — kirjeldasin talle kuu suudlust, mille oli avastanud poeet Zamboni: kui sulnis oli see südaõine suudlus võrreldes Guido ülekohtuste

* Weininger, Otto (1880—1903) — austria filosoof, omal ajal kuulsas raamatu «Sugu ja karakter» (1902) autor, — Tõlk.

... ta ei loota ta naisele, minna kõrval kõndides üle ... hakkama hakates arkasin tardedumusest, millesse ta ... peenestegulamise tõttu langenud, ja mulle tunne ... et valu tundub. See oli tasu massu tõsimise eest ja ... jatkasin oma jutustust.

... ta tõi jätti ulespoole vahtima ja naised ajutiseks ... kuni mitte kauaks! Kui ta minu osutusi ... oli avastanud kuu peal naise kahvatu kuju, pöördus ta minu teema juurde tagasi naljaga, mille üle ta ükski ... naeris, nii et naer tuhjal tanaval vastu kaikus.

... ta naine sealt alles asjul! Kahju ainult, et ta on ... neid meele pidada.»

... osa tema (või Weiningeri) teooriast, mille ... ei saa olla geniaalne, sest tal puudub mälu.

... Belvedere tänava alla. Guido arvas, et väike ... teeb meile head. Andsin ka seekord järele. ... hüppas ta poisikese kombel vallile ja heitis pikali ... mis ülemist tanavat alumisest tammist eraldas. ... siis julgustükiks, et riskib kümne meetri kõrguselt alla kukkuda. Alguses, nähes teda ähvardavat ohtu, ... nagu tavaliselt hirmujudinaid, aga siis meenus mulle süsteem, mille õhtul inspiratsioonihoo olin välja ... ja ärevusest pääsemiseks hakkasin kõigest hinda ... kukkumist soovima.

... olles jätkas Guido naistevastast jutlust. Nüüd ... ta, et naised vajavad mänguasju nagu lapsedki, ainult ... et hõlpsalt. Mulle meenus Ada kunagine ütlus, et talle meeldivad väga ehted. Kas Guido rääkis siis tõesti ...? Seal tuli mulle kole mõte! Mis oleks, kui aitaksin ... sooritada seda kümnemeetrist hüpet? Kas poleks ... mõrvata mees, kes võttis minult Ada, ilma et ta teda armastaks? Sel momendil tundus mulle, et kui ma ... tapaksin, võiksin kohe joosta Ada juurde tasu ... Sellel imepärasel kuupaistesel ööl oli mul tunne, et Ada võib kuulda, kuidas Guido teda kirub.

... et kavatsesin sel korral tõsiselt Guidot tappa. Ta oli siruli madalal rinnatisel, mina seisin ta kõrval ja kaalusin külmavereliselt, kuidas oleks hõlpsam tal ... kinni võtta, et plaani teoks teha. Siis aga leidsin, et mul polegi vaja tal ümbert kinni võtta. Ta lamis selili, ... kukla taga risti, ja ühest järsust tõukest oluiks külalt, et panna teda tasakaalu kaotama.

... tuli mulle teine mõte, mis näis niisama tähtis kui

kuu, mis taevas liugles ja selle pilvedest puhastis. Nõustusin Augustaga kihluma ainult selleks, et saaksin teda hästi magada. Kas ma siis üldse magada saan, kui ma Guido tapan? See mõte päästis nii minu kui ka tema. Ruttasin asendit muutma, sest Guido kõrval seistes tundub liiga suurt kiusatust. Langesin põlvili ja heitsin kummuli, nii et nägu puudutas peaaegu maad.

«Kui valus, kui valus!» karjatasin ma

Guido kargas kohkunult jalule, küsides, mis mul viga on. Ma ei vastanud ja oigasin edasi, aga juba vaiksemalt. Teadsin, miks ma oigasin: sellepärast, et tahtsin äsja tappa, ja võib-olla ka sellepärast, et ei suutnud seda teha. Mind piinav valu ja oigamine vabandasid kõike. Mulle tundus, nagu karjuksin, et ma ei tahtnud tappa, aga see jälle tundus, nagu karjuksin, et pole minu süü, kui ma seda teha ei suutnud. Kõiges oli süüdi mu haigus ja valu. Aga tegelikult on mul väga hästi meeles, et valu oli selleks ajaks möödas, ja mu oiged muutusid paljaks komöödiaks, millele ma asjatult püüdsin mõtet anda valu tagasi hüteldes ja taastada püüdes, et oma kannatusi uuesti läbi elada. Ent need katsed olid asjatud, sest valu tuli tagasi ainult siis, kui ise tahtis

Nagu ikka, hakkas Guido hüpoteese püstitama. Muuseas küsis ta, kas ei valuta mitte see koht, mille ma kohvikus kukkudes ära löin. Mõte näis mulle hea ja ma vastasin jaatavalt.

Ta võttis mul kaenla alt kinni, aitas mu ettevaatlikult jalule ja siis niisama hoolitsevalt toetades laugjast kalalakust alla. Kui alla jõudsin, tähendasin, et tunnen end paremini ja võin tema käele toetudes isegi kiiremini liikuda. Sedaviisi kõmpisin lõpuks ometi oma voodi poole. Peale selle valdas mind sel päeval esmakordselt tõeline rahulolu. Guido pingutas end minu heaks, sest ta lausa kandis mind. Lõpuks olin talle oma tahte peale sundinud.

Teel sattusime apteegi ette, see oli veel avatud ja Guidol tuli mõte, et enne voodisse heitmist peaksin mingit rahustit sisse võtma. Sealsamas mõtles ta välja terve teooria tegelikust valust ja selle liialdatud tajumisest; valu kasvab meeleheite mõjul, millesse ta ise meid on tõuganud. See esimene rohuklaas panigi aluse mu ravi- mitekogule ja oli loomulik, et selle valis välja Guido.

Et oma teooriat püsivamale alusele rajada, esitas ta oletuse, et kannatan selle valu all juba mitu päeva. Mul

tekkis sel juhul kahju, et ma seekord ei saanud talle vastu tulla. Teadsin, et täna õhtul Malfentide pool ei tundnud valu. Ju ma ei saanud valu siis tajuda, kui mu kannatus tundus tühine.

Enne kui molles tahtsin veelgi edasi minna ja ka tegelikult mollesse minna, kellena ma end temale kujutasin, ning molles mõtlesin mitu korda: «Ma armastan Augustat, ma armastan Adat. Ma armastan Augustat ja täna õhtul pole ma oma ammuse unistuse täitumiseni.»

Enne kui mollesse minna, Paistis, et pikapeale hakkas Guido minu talutamisest väsima, sest viimase päeva ta päris sõnaahtraks. Aga mind voodisse aitama ei tahtnud end küll. Ütlesin sellest ära, ja kui lõpuks enda järele jõudsin, ohkasin kergendatult. Polnud kahju, et ka Guido tõi samasuguse kergendusohke

muutuvu komberdasin trepist üles ja kümne minuti pärast olin voodis. Jäin kähku magama ja selle lühikese aja sees, mis eelnes uinumisele, ei meenunud mulle ei Ada ega Augusta, vaid ainult hea, hoolitsev ja kannatlik Guido. Muidugi mõista oli mul meeles, et alles äsja olin läinud teda tappa, aga sellel polnud tähtsust, sest mõju, millest keegi ei tea ja mis pole endast jälgi jätanud, pole ju olemas.

Järgmisel päeval läksin mõrsjakoju mõnevõrra kõhevil. Ma polnud kindel, kas mu eile õhtul võetud kohustused on teiste silmis samasugune tähendus, mis mina neile andsin. Ent tuli välja, et kõik olid tõepoolest ühtemoodi arvanud. Ka Augusta pidas end kihlatuks ja isegi kindlalt, kui oleksin arvanud

Kihlusaeg oli väga pingutav. Tagantjärele on mul tunne, nagu oleksin kihluse mitu korda tühistanud ja siis korraga uuesti võtnud ning suure vaevaga taas kosinud, ja mind paneb meenutama, et teised sellest midagi ei märganud. Lial polnud mul taht kindlust, kas ma tõesti abielusadamasse välja läksin, ent näib, et käitusin küllalt armunud peigmehena. Kõik see suudlesin Ada õde ja surusin teda rinnale, nii nagu kui selleks võimalus avanes. Augusta talus mu torget, sest pidas seda mõrsja kohuseks, mina aga jäin lubatud piiridesse üksnes sellepärast, et sinjoora Malfenti meel ainult mõneks põgusaks hetkeks üksi jättis. Mu mõrsja ei olnudki nii inetu, nagu olin kartnud, aga ta peaaegu ei olnud avastasin alles suudlemise ajal — see seisis ta

punastamisvõimes. Sellel kohal, kuhu ma teda suudlesin, süttis minu auks leek, ning seetõttu suudlesin teda pidevalt eksperimenteerija uudishimu kui armunu kirega.

Ometi ei puudunud ka ihaldus, mis tegi selle raske ja pisut talutavamaks. Hada mulle, kui Augusta ja ta ei poleks takistanud selle leegi lahvatamist ja ühekorraga ning päriselt ärapõlemist, nagu ma sageli soovisin. Ma moodi ma siis edasi oleksin elanud? Nüüd aga andis see, kui ma nende trepist üles läksin, mulle samasuguse karmustunde nagu tollal, kui läksin Ada südant vallutama. Trepiastmete paaritu arv ennustas, et täna teen Augustat selgeks, mida tähendab tema poolt nii kangesti igatsetud kihlus. Unistasin vägivallast, mis andnuks mulle tagasi vabadustunde. Muud ma ei tahtnudki, ja on kummaltki et kui Augusta aru sai, mida ma taotlen, pidas ta seda palava armastuse-märgiks.

Minu mälestustes jaguneb see aeg kahte jarku. Esimesel ajal laskis sinjoora Malfenti meid sageli Albertal valvata või saatis võorastetuppa meile seltsiks vaikese Anna ja tema kasvatajanna. Ada ei seltsinud meiega kunagi ja endamisi leidsin, et nii ongi parem. Siiski on mul ähmaselt meeles, et mõtlesin kord, milline mõju oleks Augustat Ada juuresolekul suudelda. Ei oska arvata, kui ägedalt ma seda oleksin teinud!

Teine järk algas siis, kui Guido end Adaga avalikult kihlas ja sinjoora Malfenti kui praktiline naine mõlemad paarid võorastetoas kokku viis, et need seal üksteist vastastikku valvaksid.

Sellele eelnenud ajast aga on mul niipalju meeles, et Augusta oli tollal minuga ülimalt rahul. Kui ma talle lähenema ei kippunud, siis muutusin väga jutukaks. Mul oli lausa sisemine vajadus ennast rääkimisega rahustada. Selle õigustamiseks võtsin endale pähe, et kui ma juba Augustaga abiellun, siis pean ka tema kasvatamise eest hoolitsema. Niisiis hakkasin temas õrnust, armastust ja ennekõike truudust kultiveerima. Täpselt ma enam ei mäleta, mis vormis ma talle neid manitsusi esitasin, mõnda neist, mis talle eluajaks meelde olid jäänud, meenutades ta pärastpoole mullegi. Tookord kuulas ta mind tähelepanelikult ja sõnavõtlikult. Kord tulin manitsemishoos välja vaitega, et kui ta peaks millalgi minu truudusemurdmisest kuulma, on tal õigus mulle samaga tasuda. Ta hakkas nõrdinult protesteerima ja ütles, et ei suudaks

suudelda muud isegi minu loal ja et minu reetmine annaks talle muud kui vaba voli nutta.

Arvan, et pidasin neid jutlusi siiski muu eesmärgiga, et paljast soovist midagi öelda, igatahes oli neil mu abiellumisel mõju. Augusta võttis neid tõsiselt ja nad jätsid ta hinge sügava jälje. Tema truudust ei pandud üldgi proovile, sest ta ei saanud iial teada minu truudusemurdmisest, kuid tema armastus ja õrnus püsisid muuamatuna kõigi nende paljude aastate jooksul, mis me üksteisega elasime; ta käitus just nõnda, nagu oli minu sunnil nõnda.

Kui Guido kihlus Adaga, algas minu peigmehepõlves uus etapp, mida tähistas järjekordne töötus, mis kõlas järgnevalt: «Lõpuks olengi terveks saanud armastusest vabaks!» Selle ajani uskusin, et minu paranemiseks piisab Augusta ainsast punastamisest, ehkki ma täiesti terveks iial ei saa. Mälestus sellest punastamisest juhtis mu mõtted tõsiasjale, et midagi samataolist toimub nüüd Adaga ja Ada vahel. Sellest oli küllalt, et minu iha Augustat järele kustutada.

Uuemesse etappi kuulus himu Augustat vägistada, järgnevat aga oli mu erutus palju nõrgem. Sinjoora Malfenti ei olnud oma kaalutlustes eksinud, kui organiseeris meie vastastikkuse valve ja veeretas selle mure enda kaelast teise kaela.

Mul on veel meeles, kuidas ma Augustat kord naljapätsat nende nähes suudlema hakkasin. Selle asemel et minu lempu naljaks pidada, hakkas Guido omakorda Adat suudlema. Mulle tundus, et tema poolt ei olnud see sugugi delikaatne, sest kui mina lugupidamisest nende vastu Augustat täiesti kärselt suudlesin, suudles ta Adat otse omale, lausa imes end tema huulte külge. Mul oli tunne, et tolleks ajaks olin harjunud suhtuma Adasse kui õesse, aga nüüd polnud ette valmistatud nägema, kuidas temaga ümber käituda. Kahtlen, kas õe selline kohtlemine oleks tõeliseks naistele meeldinud.

Järelpärest ei suudelnud ma Augustat enam kordagi Guido juuresolekul. Tema üritas veel kord Adat minu nähes enda vastu tõmmata, aga sedapuhku tõrkus Ada ise ja Guido ei korranud enam katset.

Kõik need koos veedetud öhtud on mul väga ähmaselt meeles. Üks lõpmatult korduv stseen aga on mulle mällu jäänud järgmisel kujul: istuma neljakesi elegantse

veneetsia laua taga, millel põleb suur, roheline t... kupliga petrooleumilamp. Selle vari jätab terve toa hama russe, välja arvatud näputööd neidude käes: Ada tikib... siidrätikut vabalt käes hoides, Augusta aga on oma j... tikkimisraamile kinnitanud. Mäletan pikalt-laialt juh... tavat Guidot, kusjuures tihtipeale olin mina ainus, k... tema arutlustega kaasa läks. Mul on meeles ka Ada tuu... date, kergelt laines juustega peake. Kollakasroheline... guses said ta juuksed mingi kummalise varjundi.

Selle valguse ja nende juuste tõelise värvuse üle tekki... meil kord vaidlus, Guido, kes oskas veel joonistadagi... selgitas meile, kuidas värve tuleb analüüsida. Ma ei o... tema õppetundi siamaani unustanud ja veel praegugi, k... tahan täpsemalt tabada maastiku toone, kissitan ni ka... silmi, kuni kõik piirjooned sulavad ühte ja jarele jäävad... ainult paljad veiklevad värvid, mis omakorda tihenevad... üheks, maastiku põhitooniks. Ja ometi, iga kord, kui m... sellise analüüsiga tegelen, ilmuvad reaalse piltide järel... otsekohe, justkui füüsilise reaktsioonina, mu võrkkestale... too kollakasroheline valgus ja kastanpruunid juuksed... millel õppisin silmi teritama.

Ma ei suuda unustada üht öhtut, mis erines kõikidest... teistest selle poolest, et Augusta laskis esmakordselt paista... armukadedust, millele mina vastasin taunimisväärt takti... tusega. Et meile nalja teha, läksid Guido ja Ada võõraste... toa teise seina ja võtsid meist kaugel Louis XIV stiili... lauakese taga istet. Varsti hakkas mul kael valutama, sest... nendega vestlemiseks olin sunnitud ühtelugu pead pöö... rama ja kaela nende poole õiendama. Siis ütles Augusta:

«Jäta! Nad on tõepoolest armunud.»

Ja mina oma mõtteinertsuses vastasin sosinal, et ta ei... peaks seda armastust tõsiselt võtma, sest Guido ei salli... naisi. Ise arvasin, et vabandan sellega vahelesegamist... armunute omavahelisse vestlusse. Tegelikult oli see minu... poolt nurjatu ebadiskreetsus rääkida Augustale neist... arutlustest naiste teemal, mida Guido arendas minuga... omavahel olles ja mitte kunagi mõrsja perekonnaringis. Mu... enda sõnade ja käitumise meenutamine tegi mulle... mitu ja mitu päeva meelehärmi, kuna mõte sellest, et... kavatsesin Guidot tappa, ei piinanud mind tundigi, seda... võin puhtsüdamlikult tunnistada. Aga tappa, olgu kas või... reetlikult, on ikkagi mehisem tegu kui sõbrale sellega... halba teha, et räägid ainult sulle usaldatud mõtted edasi.

Tõlled ei olnud Augustal enam õigust Ada suhtes kil... est tunda. Ma ei ajanud kaela selleks öieli, et Adat vaa... da. Guido oli see, kes oma jutukusega aitas mul pikki... tunde lühendada. Siis oli ta mulle juba sümpaatne ja... oma osa päevast veetsin ma tema seltsis. Mind sidus... tema ka tanumeel lugupidava suhtumise eest, mida... lugupidavat suhtumist nimelt — püüdis teistesegi... kuulada. Isegi Ada kuulas mu jutte nüüd tähelepane...

Põntud kärsitusega ootasin igal öhtul gongi, mis meid... luguugile kutsus, öhtusöökidest endist aga on mulle... tantselt mu alatised seedeäired meelde jäänud. Vaja... aktiivne olla söin liiga palju. Öhtusöögi ajal ei... nud ma laisk Augustale õrnust avaldama ja heli sõnu... minema — muidugi niivõrd, kui lubas täistopitud suu. Ta... mematele jäi vist ebameeldiv mulje, et mu loomalik... plus mõjub mu armastustunnetele halvasti. Nad olid... üllatatud, kui nägid mind pulmareisilt ilma tolle... hõltsutata naasvat. Isu kadus iseenesest, kui polnud enam... vajadust ilmutada tundmusi, mida mul polnud. Ei tohi ju... morsja vanematele just siis oma külmust demonstreerida, kui... valmistatakse temakesega voodisse minema! August... meeldib meenutada õrnusi, mida ma talle lauas sosis... toon. Küllap mul õnnestus kahe suutäie vahel mõnikord... teisti häid ütlemissi leiutada, ja kui ta mulle neid meelde... tuletab, ei ole mu imestusel otsa ega äärt, sest ma lihtsalt... ei usu, et need võisid minu suust tulla.

Õnne mu äi, kavalpea Giovanni oli lasknud end ära... petta. Sest iga kord, kui ta tahtis tuua näite suurest... armastusest, seadis ta eeskujuks minu tunded oma tütre... re on Augusta vastu. Sealjuures muheles ta õndsalt, sest... ta oli hea isa, kuid minust arvas ta selle kirglikkuse pärast... veel vähem, sest ta ei pidanud seda kellegi meheks, kes... naudab oma saatuse naise kättesse ega märka, et peale... tema kaasa on maailmas veel ilmatu hulk teisi naisi. Sel... best nähtub, et mitte alati ei otsustatud minu üle õiglaselt.

Mu ämm seevastu ei uskunud mu armastust isegi siis, kui Augusta ise oli usaldavaks taltunud.

Austaid seiras armastatud tütre kaekäigu pärast muret... amminind umbusklikult. Ka see on üks põhjusi, miks... ma arvan, et just tema suunas mind kihlusele eelnenud... puuvadel. Võimatu oli teda petta, sest mu hingelaadi oli... ta ju paremini ära arvanud kui mina ise.

Viimaks jõudis kätte lauluspäev ja just sel päeval lõin viimast korda kahtlema. Oleksin pidanud märkama juures olema kell kaheksa hommikul, aga veel kolmveerand kaheksa lebasin ma voodis, kiskudes raevukalt suitseti ja vahtides aknasse, mille taga säravalt naeratas sel talvel esimest korda väljailmunud päike. Arutasin endamisi, mismoodi Augustast lahti saada. Selle abielu mõttetus oli ilmselge just nüüd, kus mul polnudki enam tähtis Ada läheduses viibida. Mis seal ikka juhtub, kui ma kokkulepitud tunniks lihtsalt kohale ei tule? Pealegi oli Augustal kihlusajal küll väga armas olnud, aga kes teab, kuidas ta laulatusel järgneval päeval käitub? Kui ta mind äkki järsult tobuks nimetab, et ma nii totralt õnge laksin?

Õnneks tuli Guido ja tõrkumise asemel ma vabandasin hiline mis pärast, öeldes õigustuseks, et minu arvates oli laulatus nagu teisele kellaaajale üle viidud. Guido ei teinud etteheiteid, vaid hakkas rääkima enesest ja sellest, kui tihti ta on hajameelsuse pärast kohtumistele hiline nud. Isegi hajameelsusega tahtis ta mind üle trumbata, ja ma lihtsalt pidin teda poolelt sõnalt katkestama, et lõpuks majast välja pääseda. Nii juhtuski, et läksin oma laulatu sele jooksusammul.

Sellest hoolimata jõudsin kohale suure hiline misega. Keegi ei teinud mulle etteheiteid ja kõik teised, välja arvatud mõrsja, jäid rahule seletusega, mille Guido minu asemel esitas. Augusta oli nii kahvatu, et isegi ta huuled paistsid sinakad. Ehkki ma ei saa öelda, et ma teda armastasin, on ometi õige, et haiba ma talle ei soovinud. Selle pärast tegin katset juhtunut hüvitada ja sain hakkama lollusega, esitades hiline mis seletuseks korraga kolm põhjust. Seda oli liiga palju ja nad kõik kõnelesid nii läbinähtavalt sellest, millest ma voodis lesides ja talvist paikest silmitsedes olin mölgutanud, et meie kirikussesõit viibis — Augusta vajas toibumisaega.

Altari ees ütlesin oma jah-sõna hajameelselt, sest Augustale kõigest hingest kaasa tundes nuputasin hiline mis e kohta neljandat, eelmistest paremat seletust.

Aga kui me kirikust väljusime, märkas, et Augusta on kõik oma varvid tagasi saanud. See tegi mulle tuska, sest minu armastuses veendumiseks ei oleks talle pidanud piisama mu jah-sõnast. Valmistusin teda karmilt kohtlema, kui ta niivõrd kosub, et mind totralt õngeminemise

ga tobuks nimetab. Tema aga, kasutades hetke, millal ma hoolimata üksikult olime jäänud, ütles mulle nuttes:

Ma ei unusta iial, et sa minuga abiellusid, kuigi sa mind ei armasta.

Ma ei hakanud vastu vaidlema, sest asi oli niigi selge meile mõlemale. Aga kaastundest haaratuna embasin teda.

Ma ei olnud meil sellest juttu, sest abielu on palju tihedam kui kihlus. Abiellunud ei räägi enam armastu-

ma kui selline vajadus tulebki, siis segab vahele loomulikkus, mis sunnib kiiresti vaikima. Selliselt avalduv loomus võib küll inimesestuda, see tähendab, olukord võib keerulisemaks ja võltsimaks muutuda, millest johtubki, et meie juuste kohale kummardudes õnnestub meil kujutlusvõime pingutades esile manada isegi valgushelgid, mis tegelikult puuduvad. Suletakse silmad ja naine muutub tobeks, et siis, kui kõik on lõppenud, taas endiseks saada. Tõeliste puhkudel on su tänusõnad määratud tollele endisele, ja tänulikkus on seda suurem, mida paremaid tulemusi on andnud kujutlusvõimepingutus. Just seepärast, kui peaksin teist korda sündima (emake loodus on ju kõige võimeline!), nõustuksingi Augustaga taas abielu- luma, aga mitte mingil juhul kihluma.

Haudteejaamas ulatas Ada mulle põse vennalikuks muuduseks. Alles siis märkas, et seda varem oli saat- mata kumm mind eemale kiskunud, ja just sel hetkel ma tundsiingi: «Sina oled see, kes mind sellesse seisundis!» Tegin, nagu suudleksin ta sametist põske, kuid hoidusin seda riivamast. Esmakordselt tundsin rahuldust, sest taipasin äkki, milliseid eeliseid annab mulle see abielu: sain Adale kätte maksta, keeldudes kasutamast ainsat juhust teda suudelda. Pärast, kui rong juba liikus ja ma Augusta korval istusin, lõin kahtlema, kas olin ikka õigesti toimi- nud. Hakkasin kartma, et see võib ohustada mu sõbra- luseid Guidoga. Ent veel suuremat südamevalu valmistas mulle mõte, et Ada võib-olla ei märganudki, et jätsin peidetud põse suudlemata.

Et ta seda siiski oli märganud, sain teada alles mitu kuud hiljem, kui tema Guidoga omakorda samast jaamast läks. Ta suudles kõiki. Mulle aga sirutas väga karmilt kae. Ma surusin seda külmalt. Tema kätte- maks oli hiline nud, sest selleks ajaks oli olukord täiesti muutunud. Pärast minu pulmareisi olid meie suhted ven- nalikeks kujunenud, ja see, et Ada mu suudlust vältis, polnud enam millegagi õigustatud.

ABIKAASA JA ARMUKE

Oli mu elus siisuguseidki aegu, millal arvasin, et võin tervist ja õnne oma teekaaslasteks lugeda. Mitte ial enne ega pärast polnud see usk nii tugev kui pulmareisil ja mõni, nädal hiljem, juba kodus olles. See tunne algas avastusest, mis mind üllatas — ka mina armastasin Augustat nagu tema mindki. Alguses olin umbusklik, nautisin päeva ja ööta, et järgmisel kõik muutub. Aga päevad läksid, kõik ühesugused, helged, pilgeni täis. Augusta abivalmidust ja ka minu — mis oli mulle uudiseks — ennatlikku lahkust. Igal hommikul leidsin Augustalt taas sama hellitavat kiindumust ja eneses sama tänu-meelt, mis armastusega vähemalt väga sarnanes, kui ta ka seda ei olnud. Kes oleks võinud seda tollal ette näha, kui lonkisin Ada juurest Alberta juurde, et Augusta manu peatuma jääda? Leidsin, et ma polnudki sõge ja pime loom teiste oheliku otsas, vaid vägagi nutikas kavalpea. Nähes mu imestust, küsis Augusta:

«Mille üle sa õige imestad? Kas sa siis ei teadnud, et ahlelu ongi siisugune? Isegi mina teadsin seda, kuigi olen sinust vähem kooli saanud!»

Ma ei tea enam isegi, mis sügenes mu hinge varem, kas armastus või lootus, kirklik lootus saada Augusta, selle tervise kehastuse sarnaseks. Kihluse ajal ei olnud ma tema tervist tähelegi pannud, sest olin jäägitult süvenenud omaenda elamuste uurimisse ja Ada ning Guido jälgimisse. Vastuvõtutoa petrooleumilamp ei jõudnud kordagi säratada Augusta hõredaid juukseid.

Punastamisest rääkimata! Kui see kadus, ikka sama lihtsalt, nagu päikese kõrgemale tõustes kaovad koiduvärvid, astus Augusta kindlalt tee, mida siin ilmas olid astunud paljud ta suguõed, kelle ülimaks sooviks on sea-

da lõkkus ja kord, mille nimel nad on valmis kõigest lahti minema. Ja ehkki ma teadsin, kui kõikuval alusel on turvaline, sest toetub minule, armastasin, koguni jumaldasin oma kellest turvalisust. Olin kohustatud suhtuma temasse oma kallivusega, mida ilmutasin spiritismiga kokku puutudes. Kui oli võimalik vaimude olemasolu, siis miks mitte

Augusta hammastas mind: iga ta sõna, iga ta tegu ütles, et hingepõhjas uskus ta igavest elu. Ta ei öelnud midagi kull otseselt välja, kuid imestas, kui mina, keda eksiarvamused enne hairisid ja kes tema omi nüüd armastama hakkas, tundsin kord vajadust talle elu mõõnust meelde tuletada. Kus sa sellega! Ta teab n.igi, et kõik peavad surema, aga see ei muuda midagi, sest kord ajatunud, jääme me igavesti kokku, kokku ja kokku.

Ma ei tahtnud ta teadagi, et inimesed ühinevad nii lühikeseks, kohutavalt lühikeseks ajaks, et on lihtsalt kaotamatu, kuidas nad sealjuures sinatamiseni jõudsid, kui ei tundnud teineteist terve igaviku ja on peagi valmis teineteisest jälle terveks igavikuks lahku minema. Lõpuks mõistan, mida tähendab täielikult terve inimene, kui taistun, et olevik tähendab Augustale kombatavat tegevikkust, milles leidub nurk, kuhu võib sooja pugeda. Tundsin sinna vastuvõetud saada ja seal viibida, olles kindlalt otsustanud hoiduda naermast nii enda kui tema üle, sest kalduvus kõike naeruks teha on ju haigus ja ma pidin olema hästi ettevaatlik, et mitte nakatada seda, kes minust mulle oli usaldanud. See, et mul tuli teha pingutusi tema kaitsmiseks, mõjus mulle hästi, ja mõnda aega olin võimeline liikuma nagu terve inimene.

Augustalegi polnud tundmatud sellised asjad, mis võivad inimesi meeleheitele ajada, aga tema peas minetasid need kõik oma iseloomu. Et maa tiirleb, see ei anna veel põhjust merehaigeks jääda! Hoopiski mitte! Maa poörleb, ja see on muu püsib paigal, ja neil liikumatuil asjadel on tohutu tähtsus: laulatussõrmus, ehted, kleidid — roheline, must ja tänavakleit, mis kolis kappi, nuppa kui koju jõuti, ja õhtukleit, mida ei tohtinud mingil juhul selga panna päevase ajal ega ka siis, kui mina frakis polnud. Rangelt peeti kinni soogi- ja uneaegadest. Need tunnid olid määratud ja jäid alati oma kohale.

Pühapäeviti käis ta missal ja ma saatsin teda kirikusse, et näha, kuidas ta talub kannatust ja surma kujutavaid

pilte. Aga tema jaoks polnud neid nagu olemaski, kirikus tagasi tuli ta leebunult ja sellest malbusest aitas tulla kogu nädalaks. Kirikus kais ta ka mõnedel pühadel, need päevi teadis ta peast. Temale sellest piisas, kuna mina usklik olles — veetnuksin kirikus terved päevad.

Ka maa peal oli Augustal autoriteete, kes talle rahu kindlustasid. Kõigepealt Austria või Itaalia võimuesindajad, kes tänavail ning majades korra järele valvasid, ja ma pidasin kõige paremaks jagada tema lugupidamist nende vastu. Ka arstid olid võimud, neile oli õpetust antud, et nad meid aitaksid, kui meile — hoidku jumal selle eest! — mõni tööbi kallale tuleb. Nende võimude abil kasutasin mina iga päev, Augusta aga mitte kunagi. Tänu sellele oskasingi oma kohutavat saatust ette arvata, kui mind surmatöbi peaks tabama, tema seevastu uskus, et tal õnnestub taevaste ja maiste võimude toetusel ka sel juhul kuidagi pääseda.

Ma puian tema tervist küll analüüsida, aga sellest ei tule midagi välja, sest märkan, et minu analüüsis muutub see tema haiguseks. Ja kirjutades lõõn kahtlema, kas selline tervis ei vajanud siiski ravi või näpunäiteid, kuidas terveneda. Ent kõik need aastad, mis me teineteise kõrval elasime, ei kimbutanud niisugune kahtlus mind kordagi.

Millist tähtsust ta mulle oma tillukeses maailmas omistas! Olin kohustatud oma tahet teatavaks tegema iga ettejuhtuvas küsimuses, olgu see toidu või riietuse, seltskonna või lugemisvara valik. Pidin ilmutama suurt toimekust, kuid see ei tüüdanud mind. Töötasin kaasa patriarhaalse perekonna loomisel ja muutusin ise üheks neist patriarhidest, keda alati olin vihanud ja kes nüüd näisid mulle tervete inimeste etalonidena. On iseasi, kas kujutada endast patriarhi või osutada tähelepanu teisele, kes seda austavat tiitlit väarib. Endale tervist ihaldades määrasin haiguse kaela mitte-patriarhidele, ja mõnikord — eriti sageli juhtus seda pulmareisi ajal — võtsin meeleldi raidkujust ratsaniku uhke poosi.

Ent juba reisi ajal ei olnud mul alati kerge järgida enesele visandatud eeskuju. Augusta tahtis näha kõike, otsekui oleksime õppereisil. Ei piisanud Palazzo Pitti lihtsast külastamisest, meil oli vaja läbi käia kõik loendamatud saalid ja peatuda pilgukeseks iga kunstiteose ees. Mina keeldusin esimesest saalist kaugemale minemast ja vaevasin pead sellega, et mõelda välja ettekääned oma

teoseid külastamiseks. Veetsin pool päeva Medici maja raskete portreede ees ja avastasin, et nad meenutavad Leonardo ja Vanderbilti. Lihtsalt uskumatu! Ja ometi ei ole nad minu rassist! Augusta ei jaganud mu imestust, ta teadis täpselt, kes on Yankees, aga mitte päris täpselt, kes on mina.

Tal ku tema tervis ei pidanud vastu ja ta pidi muuseumide külastamisest loobuma. Rääkisin talle, et Louvre'is sattusin kord kunstiteoste paljuse keskel sellisesse raevu, et olin suurepealt valmis Venust tükkideks taguma. Augusta arvas leplikult:

«Hea, et inimesed külastavad muuseumi ainult pulmaraiskuse ja hiljem seda enam ei tee!»

Lõpuks, elu ise on vaba muuseumide monotoonsusest. Päevad, mis on väärt olnud raamistamist, lähevad mööda, aga nad on täis hääli, mis häirivad, peale joonte ja näide on neis ka tõelist valgust, mis kõrvetab ja seetõttu ei tundu.

Tervis tõukab inimest tegutsema ja sunnib askelduste kaudu kaela võtma. Muuseumidega lõpetanud, alustasin sisseostudega. Ehkki Augusta polnud meie villas veel elanud, tundis ta seda paremini kui mina ja teadis, et olles taas puudub peegel, teises vaip, kolmandas aga on koht vaikesele kujule. Ta ostis terve võõrastetoa mööbli ja linnast, kus me peatusime, läkitati teele vähemalt neli kaadetis. Minu arvates oluks arukam ja mugavam olla kõik need ostud Triestes, sest nüüd tuli meil mõelda saatmisele, kindlustamisele ja tollioperatsioonidele.

«Kas sa siis ei tea, et kõik kaubad peavad liikuma? Ise oled veel ärimees!» naeris Augusta minu torisemise peale.

Tal oli peaaegu õigus, kuid ikkagi vaidlesin vastu:

«Kaubad pannakse liikuma selleks, et neid müüa ja nende pealt teenida. Kui seda eesmärki ei ole, siis seisku peegel ja lasku ka meid rahulikult puhata!»

Ettevõtlikkus aga oli üks neid omadusi, mida ma Augusta juures kõige rohkem armastasin. Kui kütkestav ja naiivne ettevõtlikkus! Naiivne selles mõttes, et inimesel, kes arvab, et ta on mõnda eset ostes kasu saanud, pole aimugi maailma ajaloost — kui kasulik ta ost oli, selgub alles müümisel.

«Uskusin, et hakkab tervenema. Mu haavad ei veritse-

nud ega kartnud osatamist. Mu käitumine oli tol ajal nii biilne — olin kogu aja heas tujus. Heatujulisus oli otseselt kohustus, mille ma noil unustamatutel päevadel Augustas ees olin võtnud, ja see oli ka ainuke töötus, mida ma ilal ei murdnud, maha arvatud need harvad puhud, kus ei õnnestus mu üle naerda. Meie vahekord oli ja jäi naeratavaks, sest mina naersin aina teda, lootes, et ta seda ei näe, ja tema naeris mind, kellele omistas palju teadmisi ja palju puudusi, millest lootis mind vabastada. Väliselt jäi naeratavaks ka siis, kui haigus mind taas maha murdis. Nii lõbusaks, nagu oleks mu valu tühipaljas kripeldus.

Hoolimata taasleitud tervisest, ei pääsenud ma pikul reisil labi Itaalia rohketest kannatustest. Olime teele läinud ilma soovituskirjadeta ja väga sageli tundus mulle, et meid ümbritsevate võõraste inimeste hulgas on palju vaenlasi. See oli naeruväärne kartus, aga ma ei saanud sellest kuidagi lahti. Ükskõik kes võis mulle kallale tulla, mind solvata, ja mis veelgi hullem, minu peale laimujuttu ajada, ning polnud kedagi, kes oleks mu kaitseks välja astunud.

Kord oli mul isegi kriitiline hirmusööst, mida keegi õnneks ei märganud, ka Augusta mitte. Mul oli kombeks osta kõik ajalehed, mida teel müüdi. Ühel päeval ajalehete ees peatudes torkas mulle äkki pähe, et müüja võiks lasta mind puhtast tigidusest varga pähe areteerida, sest olin tema käest ostnud ainult ühe ajalehe, kaenla all hoidsin aga mitmeid teisi, mis olid mujalt ostetud ja veel avamata. Panin jooksu, ja Augusta, kellele ma kiirustamise kohta mingit seletust ei andnud, lippas mulle järele.

Sain sõbraks voorimehega ja ühe täitseroonega, kelle seltsis polnud vähemalt karta süüdistust, et ma tegelen arutute vargustega.

Voorimehel ja minul oli ilmselt midagi ühist. Ta armastas väga castelli veine ja rääkis, et vahetevahel lähevad tal joomisest jalad paiste. Neil puhkudel laseb ta end haiglasse viia, kus tal pärast ravimist soovitatakse veinist loobuda. Ta töötab siis joomise maha jätta, koguni raudselt, sest pidamise märgiks keerab ta oma taskukella metallketi sõlme. Kui mina temaga tutvusin, ripnes kett ta vestil küll ilma ühegi sõlmeta. Kutsusin teda Triestesse kaasa. Kirjeldasin talle meie veini maitset, mis siinsete veinide omast väga erineb, ja püüdsin teda veenda, et range ravikuur garanteerib ka meil sama tulemuse. Aga

ta ei võtnud mind kuulda ja ütles ära, kuigi näost oli näha, et ta ei taha tulla tahtis.

Täitseroonesse kiindusin sellepärast, et ta tundus oma teadmised üle olevat. Ei ole kuigi raske ajalugu minust teada saada, aga ka Augusta oma piinliku tapsusega ja tühjusega kinnitas mitmel korral täitseroone antud usust. Pealegi oli ta noor ja labis raidkujudega kaunistatud tanavaid jooksujalu.

Lahkudes Roomast, kui olin oma kahest sõbrast ilma, olin Voorimees, kes oli mult hulga raha teeninud, näinud ühel päeval, et vein võib talle vahel ka pähe hakata, ja sõitis meid ühe soliidsse vanarooma hoone vastu. Täitseroone püüdis meid ühel heal päeval uskuma panna, et vanadele roomlastele tuntud asi ja nad kasutavad seda alati. Selle kinnituseks deklameeris ta meile mitmeid luguseid ladinakeelseid värssse.

Nüüd tuli mulle lisaks veel üks tühine viga, millest ma ei saanudki enam lahti. See oli tõesti tühisest tühisem: minu vananemine, ennekõike aga surma ees. Arvan, et loomuse põhjustajaks oli armukadeduse eriline vorm. Vananemine ajas mulle hirmu peale, sest see tõukas mind ju surmale lähemale. Minu eluajal ei oleks Augusta mind ilal petnud, aga ma kujutlesin, et kui olen surnud ja maha maetud, kui kalmu korrashoidmiseks vajalikud asjad on astunud ja mälestusmissad tellitud, hakkab ta minukohe ringi vaatama, kust leida mulle järglast, keda palgutada sellesesamasse mõõdukate ja tervete eluviisidega maailma, kus mina praegu mõnulen. Ta õitsev tervis ei lohtunud sellepärast raisku minna, et mina ära surin. Minu tervisesse oli mul selline usk, et minu arvates võis see ainult kihutava rongi all otsa saada.

Mul on meeles üks õhtu Veneetsias, kui tegime gondli-õhtu kanalil, mille sügavat vaikust häiris siin-seal kalda- ja laevade avanevate tänavate valgus ja kära. Nagu alati olime Augusta kõike ja registreeris hoolikalt, mida nägime värsket rohetavat aeda, mis kasvas taandunud vee poolt mahajäetud kõntsa kihil, sogases vees peegelduvat keldatorni, pikka ja pimedat tänavat, mille teises otsas voogas rahvas ja valgus. Mina aga mõlgutasin pimeduse varjus nukraid mõtteid oma saatusest. Ütlesin Augustale, et aeg lendab ja varsti teeb ta jälle pulmareisi, ainult minu teise seltsis. Olin selles niivõrd veendunud, et mulle tundus, nagu räägiksin talle juba toimunud asjast. Ja

minu meelest oli üsna kohatu, kui ta mulle vastu vaatab ja selle loo alusetust kinnitades nutma puhkes. Ju ta minust valesti aru saanud ja arvas, et kahtlustan ta kavatsuses mind tappa. Mitte midagi seesugust! Ma mind paremini mõistaks, kirjeldasin talle oma surma ohtu tavalist varianti: mu jalad, juba nüüdki häiritud vereringega, kärbuivad ja gangreen tõuseb aina kõrgemale, kuni justades lõpuks mõnda eluliselt tähtsat organit, mille inimene ei saa elada. Mu silmad vajuvad kinni ja süda hüvasti, patriarh! Tal tuleb kiiresti mõni teine asemik otsida.

Augusta nuuksus edasi ja tema nutt selle kanali kaudu kurbuses näis mulle väga tähtis. Tuli see meeleheide, mida tekitas ta enese halastamatu tervise tunnetamine? Sellisel juhul oleks koos temaga nuuksunud terve maailm. Hiljem sain teada, et tal polnud aimugi, mida tähendab tervis. Terve inimene ju ei analüüsi ennast ega vaata peeglis. Ainult meie, haiged, teame enese kohta üht-teist.

Tookord ta rääkiski mulle, et oli minusse armunud juba enne, kui me tuttavaks saime. Ta hakkas mind armastama sellest peale, kui kuulis isa suust mu nime. Too oli iseloomustanud mind selliselt: Zeno Cosini on lihtsameelne, ajab mistahes ärikavalusest kuuldes silmad pärani ja tõtab seda kohe taskuraamatusse üles kirjutama, mis tal alataha kõhugi käest ära kaob. Kui ma tema segadussattumist meie esimesel kohtumisel ei märganud, siis näitab see, et olin ise samuti segaduses.

Tuli meelde, et Augustat nähes sattusin ta meeldivusest välimusest tõepoolest segadusse, sest olin lootnud leida sellest majast neli a-tähega algava nimega neidu, kes kõik on kaunitarid. Nii sain teada, et ta mind äärmiselt armastas, aga mida see ütleb? Ma ei tahtnud oma arvamust tema meeleheaks muuta: niipea kui suren, läheb ta ikkagi uuesti mehele. Pisaraid tagasi hoides surus ta end tugevamini minu vastu ja küsis jasku naerma puhkedes:

«Kust ma sulle asemiku leiän? — Kas sa ei näe, kui näotu ma olen?»

Tõepoolest, küllap võin mõne aja täiesti rahulikult hauas kõduneda.

Ent vananemise hirmust ei saanud ma enam lahti, ikkagi kartsin, et keegi teine saab mu naise endale. Hirm

armunud raasugi ka siis, kui ma talle truudust murdin ja ei muurenenud isegi mõtte juures, et samal kombel ta ka mind ka mu armuke. See oli iseasi, Augustaga mind sellel midagi tegemist. Kui surmahirm mind järelt ahistas, pöördusin lohutuse saamiseks Augusta nagu laps, kes haiget saanud käe valu ohutamiseks ümbeldada annab. Ta leidis mu lohutamiseks alati mu pulmareisil lubas ta mulle veel kolmkümmend päeva ja praegu lubab teist nii palju otsa. Mina teadsin, et meie pulmareisi rõõmunädalad on tunduvalt lähendanud lõpuagooniat jubedatele grippidele.

Augusta võib rääkida mida tahes, arve esitama peangi, sest iga uus nädal viib mind lõpule lähemale. Kui märkasin, et see valu mulle liiga sagedasti kallale hakkab kippuma, hoidusin Augustat ühtede ja samade sõnadega tüütamast, ja kui soovisin talle mõista anda, et loodan lohutust, piirdusin ainult sosistamisega: «Vaene Cosini!» Ta taipas silmapilk, mis mind piinab, ja tõttas minule armastuses mulle appi. Tänu sellele leidsin loodust isegi neil puhkudel, kui oli tegemist hoopis teistmoodi hädadega. Ühel päeval piinlesin väga sellepärast, et olin talle truudust murdnud, ja sosistasin üsna kogevalt «Vaene Cosini!» Sellest aitas, sest isegi niisugusel juhul ei ole tema lohus mulle vajalikku leevendust.

Minust pulmareisi ootas mind meeldiv üllatus: eales ei ole ma elanud nii hubases ja soojas majas. Augusta ei jätanud majja kõik mugavused, mis olid olnud tema elu, ja mõtles peale nende välja uusigi. Vannituba, mis tavaliselt ajast oli alati asunud koridori lõpus, poole kilomeetri kaugusel mu magamistoast, oli nüüd meie magamistuba kõrval ja kraanegi oli seal rohkem. Tüütu tuba kõrval muudeti kohvijoomise kambriks. Vaipadega vooderdatud ja suurte nahktugitoolidega sisustatud magamiskambris veetsime nüüd iga päev tunnikese pärast hommikuseid. Vastu minu tahtmist varustati tuba ka suitsetamistarvetega. Ka mu väike kabinet tegi minu vastuseisul hoolimata läbi mõningad muutused. Kartsin, et need muudatused teevad ta mulle vastumeelseks, aga juba märkasin, et ainult niiviisi oligi seal võimalik elada. Augusta seadis ümber valgustuse, nii et nüüd sain lugeda loodust istudes, tugitoolis jalgu sirutades või diivanil lamades. Isegi viiulimängimiseks oli puldil väike lamp, mis valgustas ainult noote ja jättis silmad varju. Ka siin,

jällegi vastu minu tahtmist, leidus kõik vajalik, et võin rahulikult suitsetada.

Kõigi nende ümberehituste tõttu tekkis majas korralagedus, mis häiris meie rahu. Augusta mõeldi olnud neil ajutistel ebamugavustel mingit tähtsust, aga töötas ju igaviku tarbeks, ent minule oli sellel teinud tähendus. Hakkasin energiliselt vastu, kui ta otsustas aeda väikese majakese ehitada ja sinna pesuköögi seada. Augusta väitis, et isiklik pesuköök on *bébé's* hädavise pant. Ent *bébé's*id polnud veel olemas ja ma ei näinud mingit vajadust nende pärast juba enne nende ilmumist tulekut oma mugavusi ohverdada. Augusta soovis mu vanasse majja instinkti, mis pärines vist loodusest, oma armastuses meenutas ta paasukest, kes mõtleb kolme pesale.

Ka mina olin armastusvaarne ja kandsin lilli naise ehteid koju. Abielumisega muutus mu elu hoopis teiseks. Pärast kerget katset vastupanu osutada loobusin harjumusest aega oma äranägemist mööda kasutada ja alistusin kõige rangemale päevakorrale. Selles suhtes kandis Augusta pingutused minu kasvatamiseks vilja. Ühel päeval varsti pärast pulmaretke naasmist jätsin lihtsalt hoolitsemisest lõunaootele tulemata, võtsin einet pustijalabast ja veetsin kogu õhtupooliku väljas. Kui ma öö hakul koju jõudsin, selgus, et Augusta on hommikust saadik soomata ja näljast nõrkemas. Ta ei teinud mulle ühtegi etteheidet, aga ei tahtnud ka kuuldagi, et on ise mõtlematult toimunud. Leebelt, kuid kindlalt teatas ta, et kui teda ette ei hoiatata, jääb ta mind alati kuni õhtusöögi ootama. See polnud naljaasi! Ühel teisel korral andsin järele sõbra pealekäimisele ja veetsin temaga terve päeva. Kui ma kell kaks öösel koju sain, leidsin Augusta ootamas, hamba külmast lõgisemas, sest ta oli lasknud ahjul kustuda. Sellele järgnes kerge haigestumine, mis sundis mind saanud õppetundi eluajaks meelde jätma.

Ühel hea päeval tuli mul tahtmine talle veel üks suur kingitus teha: otsustasin toole hakata! Ta soovis seda väga ja ka mina ise mõtlesin, et töö tuleb mu tervisele kasuks. Mõistagi on inimene harvemini haige, kui tal selleks aeg puudub. Läksingi büroosse, ja pole minu süü, et ma sinna pikemaks pidama ei jäänud. Asusin toole kõige paremat

* Laps (pr. k.). — Tõlk.

ja tugevate ja tõelise vagurusega. Ma ei nõudnud, et mul oleks aega aiasse juhtida, palusin vaid, et mul lubataks peabida pearaamatut. See paks raamat, milles sissekanded olid puugitud samasuguses korras nagu majad ja tanaalid, sisendas mulle säärast lugupidamist, et kirjutada oma nime ridu väriseva käega.

Ühel poeg, tagasihoidlikult elegantne prillidega noormees, kellel olid toeks kõik kaubandusteadused, võttis mu väljaõpetamise enda peale, ja mul ei tulnud tõesti tema juurest lahkuda. Ta küll tüütas mind vahel oma ökonoomikateooriaga ja nõudmise ning pakkumise teooriaga, mis aitas mulle palju arusaadavam, kui tema seda tunnustada soovis. Aga ta laskis paista lugupidamist peremehe vastu, mille eest olin talle tänulik, seda enam, et ta polnud saanud mulle isalt õppida. Nähtavasti oli omandist lugupidamist tema ökonoomikateaduse koostisosi. Ta ei noominud kunagi vigade pärast, mida ma registreerimisel üsna sageli tein, kuid kandes need minu teadmatuse arvele, arvutasin üsna ülearustesse seletustesse.

Kirja juur seisnes selles, et äriasju jälgides tuli mul lahendada neid ka ajama hakata. Lõppude lõpuks sümboliseeris pearaamat täiesti selgesti minu taskut, ja kui registreerisin mõne summa klientide «deebet» lahtrisse, tundus mulle, nagu hoiaksin sule asemel käes krupjee kottide, mis riisub kokku mängulaua lebavaid raha-

ala. Noor Olivi laskis mul mõnikord ka saabunud posti läbi vaadata. Lugesin seda tähelepanelikult ja pean ütlevat, et algsel olin veendunud: mina tulen sellega paremini toime kui kõik teised. Ühel päeval köitis mu tähelepanu ühe tavaline pakkumine. Juba enne lugemist tundsin, et see on midagi paisutavat, mis meenutas mulle mõnikord lühikest taga tulnud ähmast eelaimust. Sellist tunnet on raske kirjeldada. See avaldub äkilises kopsude laiendamisega, mistõttu hingate nautides sisse ka suitsust õhku. Aga selle taga on veel midagi: järsku tunned, et sul läheb veel paremini, kui panust kahekordistad. Et sellist ennetunnet, on vaja kogemusi. Teil tuleb tõusta laua tagant lahjade taskutega ja kibeda kahetsustundega, kui jätsite selle endele arvestamata. Pärast niisugust õpetust oskate teiegi olla! Sel päeval, kui te endele käega lööte, ei aita teil enam miski — kaardid maksavad kätte. Ometi on oodatavam säärasele endele käega lüüa roheline laua

taga kui rahulikult pearaamatu kohal konutades, ja kui mu hing karjus: «Osta need kuivatatud puuvill-otsekohe ära!» sähvaski mul too mõte pähe.

Raakis sinu asjast areldi ning ettevaatlikult Olivile, kuides loomulikult oma inspiratsioonile vihjamast. Oli vastas, et selliseid äriasju ajab ta ainult kolmandate kute läbi, kui saab tehinguga vaheltkasu. Sel viisil vastas ta minu äriasjade ajamisest inspiratsiooni ja varustab kolmandatele isikutele!

Õõsel kindlustus mu veendumus veelgi: eelaimus ei aia edasi. Mu hingamine oli nii võimas, et ei lasknud midagi isegi uinuda. Augusta kuulis mu rahutust ja ma olin sunnitud talle selle põhjuse avaldama. Otsekohe tuli ka tema peale sama inspiratsioon ja ta jõudis enne uinumist panna seda:

«Kas sina siis polegi seal peremees?»

Tõsi küll, hommikul, enne mu äraminekut, ütles ta mõtlikult:

«Sa ei peaks Olivit vihastama. Tahad, ma räägin papaga?»

Seda ma ei tahtnud, sest teadsin, et ka Giovanni silmad ei oleks inspiratsioonil suurt tähtsust.

Büroosse läksin kindla otsusega tormata oma idee pärast lahingusse, kas või sellepärast, et unetu öö eest kätte maksta. Lahing käis keskpäevani, kuni tähtaeg, millal oli veel mõtet pakkumist vastu võtta, hakkas ümber saama. Olivi jäi kõigutamatuks, ja lõpetas jutu oma tavallise märkusega:

«Võib-olla tahate kärpida oma kadunud isa poolt mulle antud volitusi?»

Solvunult pöördusin tagasi oma pearaamatu juurde ja tegin kindla otsuse: mitte iial ei topi ma oma nina äriasjadesse! Aga kivideta rosinate maik oli mulle suulakke jäänud ja iga päev pärisin Tergesteol selle hinna üle. Muu vastu ma huvi ei tundnud. Hind tõusis väga aeglaselt otsekui enne otsustavat hüpet hoogu võttes. Ja seal toimis uheainsa päeva jooksul uskumatu sööst üles. Seckordne löökus olnud väga kehva, mis ilmnes alles nüüd. Imelik, et see inspiratsioon! Ta ei näinud ette kehva saaki, vaid ainult hinna tõusmist.

Kaardid maksid enda eest kätte. Enam ei olnud ma sunnitud pearaamatu taga konutama ja kaotasin lugupidamise ka oma õpetajate vastu, seda enam, et Olivi ise pol-

... kindel, kas ta ikka oli õigesti toiminud. Naersin ühe ja pilkasin teda, viimasel ajal ma ainult seda

... teinud pakkumine, peaaegu kahekordistunud hinnas. Huvitades mulle meelehead teha, küsis Olivi nõu, ja teatades võidutsedes, et ei mõtlegi nii kalleid rosinaid, ta kolvunud Olivi pomises:

«Minu juhindun süsteemist, mida olen kogu elu järginud...»

... ostjat otsima. Ta leidis ainult ühe ja seegi võtta väikese koguse. Ikka kõige paremate kavatsustega tuli ta minu juurde ja kahtles:

«Mida, kas tasub selle väikese vaheltkauplemisega...»

Vastasin talle endise leppimatusega:

«Tulekalt mind kuulda võtnud, ei oleks praegu vaja...»

... sellega, et Olivi kaotas usu endasse ja loobus... mustaloonist. Rosinate hind aina tõusis ja me jäime... sellest tühisest kasumist, mida oleksime saanud... väikese koguse müügist.

... vihastas ja teatas, et oli mänginud ainult selleks, et... meeldida. See kavalpea unustas, et olin soovitanud... panna punase peale, kuna tema pani summa minu... mustale. Meie tüli oli lepitamatu. Olivi pöördus mu... väites, et seni kuni me koos töötame, kannatab... alati kahju, ja kui perekond peaks soovima, võib... pojaga lahkuda ja mulle täiesti vabad käed anda... otsekohe Olivi poolele ja ütles mulle:

... lugu oli vägagi õpetlik. Te ei saa koos töötada... küsimus selles, kes peab lahkuma. Kas see, kes... peaaegu teinud ühe hea tehingu, või see, kes juba... tundit juhhib üksi tervet kaubamaja?»

... Augusta hakkas isa pealekäimisel mind keelitama, et oma äriasjadesse ei sekkuks.

... et oma headuse ja lihtsameelsuse tõttu ei kõlba... töö peale,» ütles ta mulle. «Jää parem koju ja ole...»

... tõmbusin tagasi oma telki, see on kabinetti... ja lugasin tühja-tähja ja mängisin viiulit, aga... tundsin vajadust tõsisema tegevuse järele ning vahe... et oleksin keemia ja juura juurde tagasi pöördu-... lõpuks, ei tea öelda, mis põhjusel, pühendusin reli-

giooni uurimisele Tundus, et hakkan taas tegema. Aga
 lütega, mida olin alustanud pärast isa surma. See ei
 enk tähendas see energilist katset Augusta ja tema te
 mõistmisele lähemale jõuda. Mulle ei püüanud tulla
 sis missal käimisest; mina käisin missal ka teisel vii
 see tähendab Renani* ja Straussi** lugedes, esimest
 dinguga, teist otsekui karistust taludes. Räägin sellest
 ainult dokumenteerimaks, kui tugevasti mind Au
 poole kiskus. Ent nähes mu käes evangeeliumi ja
 kohta tehtud kriitilisi märkusi, ei saanud ta mind val
 nud tundest aru. Uurijateadmistele eelistas ta ükskõik
 sust ega osanud seepärast tookord hinnata ka mu aida
 tuse kõige pühamat kinnitust, mida ma talle eales võ
 anda. Lõpetanud kodused askeldused ja tualeti, oli ta
 tavaks ilmuda mu toa uksele ja öelda mõni sõbralik sõ
 aga nähes mind nende tekstide taga küürutamas, mo
 tas ta pahaselt huuli:

«Ikka veel istud sa nende teoste kallal?»

Religioon, mida Augustal vaja oli, ei röövinud tem
 aega ei sellesse süüvimiseks ega kommete täitmisel.
 Põgus kummardus, ja taas tagasi ellu! Mitte midagi ro
 kemat. Mina vaatasin religioonile hoopis teisiti. Kui ma
 oleksin tõeliselt usklik olnud, poleks ma muud teinud
 kui oma usu peale mõtelnud

Varsti hakkas mu suurepäraselt sisustatud tuppa suu
 nema igavus. Oleti oli see ängistus, sest just siis tundsin
 et pakatan jõust ning töötahtest ja ootan ainult, millal
 elu ise mulle mõne ülesande ette lükkab. Seda oodates
 käisin sageli linnas, olin kas Tergesteol või mõnes kohas
 kus.

Elasin simuleerides, et olen tööst hõivatud. Tohutult
 tüütu tegevus.

Ühe ülikooliaegse sõbra külaskäik — sõber oli pidanud
 raske haiguse pärast ülepeakaela maha jätma väike
 linnakese Steiermargis ja ravimise huvides kodulinna
 tagasi tulema — mängis mu elus Nemesise rolli, ehkki
 mees ise polnud seda nagu Sõber tuli minu poole, kui oli
 Tüüestes juba terve kuu voodis lamanud, millest oli kad

* Renan, Joseph Ernest (1823–1892) — prantsuse orientalist ja kirjanik, «Jeesuse elu» ja «Ristiusu paritolu» autor. — Tõlk.

** Strauss, David Friedrich (1808–1874) — saksa filosoof ja teoloog. Oma kauksa laamatus «Jeesuse elu, kriitiliselt toodetud» (1835–1836) käsitles evangeeliumi tänapäevassõnade mutoloogilisi aluseid. — Tõlk.

liti, et ta neerupõletik muutus krooniliseks ja arvatavasti
 ta suri. Tema arvas, et ta tervis on paremaks läinud,
 et ta on tugev ja valmistus juba samal kevadel kolima
 mõeldama kliimaga kohta, kus loots haigusest lõplikult
 järele saada. Võimalik, et talle sai tõesti saatuslikuks see,
 et ta oli jäänud liiga kauaks oma karmi sünnikohta.

Ma raskesti haige, kuid heatujulise ja naeratava mehe
 talvekuu loen ma endale väga kahjulikuks, aga võib-
 olla ma eksin, võib-olla oli see minu eluteel paljalt üks
 talle.

Minu sõber Enrico Copler imestas väga, et ma polnud
 midagi kuulnud ei temast ega ta haigusest, millest Gio
 vanni oli teadlik. Muidugi, sellest peale, kui Giovanni ise
 haigeks jäi, ei olnud tal enam mõtet muude jaoks, ta pol
 nud mulle Coplerist sõnagi lausunud, ehkki kasutas iga
 puhkesepaistelist päeva, et meile tulla ja värskes õhus
 minne tunnikeseks tukkuda

Võtsin kahe haigega mõnusa õhtupooliku. Jutt käis
 nende haiguste ümber, mis haigetele on kõige paremaks
 meelelahutuseks ja pole eriti tülikas ka tervele, kes pealt
 kuulab. Üks erinevus neil siiski oli: Giovanni vajus vär
 skel õhku, Copleril aga oli väljas viibimine keelatud. See
 lahikuminek aga kadus iseenesest, niipea kui tõusis kerge
 tuul, mis sundis Giovannit koos meiega väikeses köetud
 toas viibima

Copler rääkis meile oma haigusest, mis ei teinud talle
 palju, kuid röövis temalt jõu. Alles nüüd, kus ta end pare
 mini tundis, mõistis ta, kui haige ta oli olnud. Ta rääkis
 muu ravimistest ja mu huvi tõusis. Muude hulgas oli arst
 soovitanud talle tõhusat vahendit, mis tagas hea une, ilma
 et oleks organismi mürgitanud nagu tavalised uinutid.
 See just oligi, mida ma kõige rohkem vajasin!

Kuuldes, et vajan samasugust ravimit, hellitas mu
 õnnetu sõber hetkeks lootust, et kannatan ehk sama hai
 guse all. Ta soovitas mul käia arsti juures, lasta end läbi
 uurida ja teha vajalikud analüüsid.

Augusta puhkes südamest naerma ja teatas, et ma olen
 naeruhaige. Selle peale libises Copleri kurnatud näost üle
 tõlku meenutav vari. Aga kohe peletas ta alaväärsus
 tunde vapralt eemale ja ründas mind üpris energiliselt:

Naeruhaige? Hüva. Mina eelistan olla tõeliselt haige.
 Naeruhaige on ebahaige naeruväärne olevus, tema jaoks
 ei ole ravimeid olemaski, kuna meie, tõelised haiged, nagu

minustki näha, leiame apteegist alati midagi oma vastu »

Ta sõnad tulid nagu täiesti terve mehe suust, ja kui ta meelne olla, siis puudutasid mind väga valusasti.

Mu äi toetas teda tuluselt, aga tema ütlemistel polnud jaksu ebahaiget põlgusega riivata, sest paistis üsna selgesti, et ta kadestab mind mu tervise pärast. Ta ütles, et kui ta oleks nii terve nagu mina, siis ruttaks ta, selle asemel et ligimesi oma kurtmistega tüüdata, jooksu jala oma lemmiktegevuse juurde, eriti veel nüüd, kus ta on oma paksust kõhust lahti saanud. Ta ei teadnud sedagi, et ma ei pidanud tema kõhnumist heaks märgiks.

Copleri kallaletungi tõttu oli mul nüüd tõepoolest haigevälilimus, pealegi solvatud haige oma, ja Augusta kiirustas mulle appi. Silitades mu laual lebavat kätt, ütles ta, et minu haigus ei häiri kedagi ja et ta pole päris kindel, kas ma ise sellesse usun, sest kust tuleks muidu mu elurõõm. Nii et Copler pidi jälle oma alaväärsustundesse tõmbuma, mis oli kord tema saatus. Ta oli selles maailmas jumala üksik, ja kui võiski minuga jõudu katsuda tervise asjus, siis polnud tal midagi vastu panna armastusele, mida August oli äsja ilmutanud. Tal oli hädasti vaja põetajat ja hiljem, ühel avameelsushetkel, pihtis ta, kuidas ta mind naise pärast oli kadestanud.

Vaidlus jätkus ka järgnevail päevadel, kui Giovanni magas aias, aga nüüd arutasime asja juba leebemas toonil. Pärast järelemõtlemist oli Copler arvamusel, et ebahaige ongi see tõeline haige, ainult et tõi sööb teda sügavamalt ja sellepärast ka põhjalikumalt kui tõelist haiget. Tegelikult on ebahaige närvid nii labi, et osutavad haigusele isegi siis, kui see puudub, kuna närvide normaalse funktsioon seisneb üksnes selles, et inimest valu kaudu hädahoju eest hoiatada, nii et see saaks õigel ajal kaitsevahendid kasutusele võtta.

«Jah!» ütlesin mina. «See on nagu hammastega, mis hakkavad valutama alles siis, kui närv on juba väljas, ja et neid terveks ravida, tuleb närv suretada.»

Lõpuks jõudsime üksmeelsele otsusele, et ebahaiget ja tõelist haiget võib üht teisega visata. Just tema neerupõletiku puhul oli tal puudunud ja puudub veelgi närvide hoiatus, minu närvid aga olid nii tundlikud, et hoiatasid mind haiguse eest, mille kätte ma suren alles paarkümme aastat hiljem. Teiste sõnadega — need olid täiuslik-

kuud närvid ja nende ainuke puudus seisnes selles, et nad ei andnud mulle liiga vähe päevi elu nautimiseks. Lühidalt, lõpuks oli nüüd üllõnnelik, et tal oli õnnestunud mind haiguse hülka arvata.

Ma tean, miks, aga sel vaesel haigel oli maania rääkida patoloogiat, ja kui minu naist toas ei olnud, ei osanud ta muust rääkida. Ta väitis, et tõelisel haigel, vähemalt meile tuntud haiguste puhul, nõrgeneb seksuaaltung, mis on tavaliselt heaks kaitsevahendiks, kuna ebahaigel, kes puudub ju ainult närvihäirete all, sest närvid on tal liiga elevil (see oli meie diagnoos), muutub sugukihu otse patoloogiliseks. Kinnitasin tema teooriat oma kogemustega ja me avaldasime vastamisi kaastunnet. Ma ei tea, miks ma ei tahtnud talle öelda, et juba pikemat aega ei kannata ma liialduste all. Oleksin võinud end kui mitte palju terveks, siis vähemalt tervenejaks tunnistada, muidu ei oleks ta ehk solvunud, pealegi on oma organismi paljusid puudusi tundes ikkagi pisut raske end täiesti terveks pidada.

«Ja mina himustad kõiki ilusaid naisi, keda näed?» uuris Copler edasi.

Mitte kõiki!» pomisesin ma, püüdes mõista anda, et ma polegi nii väga haige. Tõepoolest, ma ei ihaldanud Adat, keda nägin nüüd igal õhtul. Tema oli mulle tõesti meelunud naine. Ta seelikute kahin ei ütelnud mulle midagi, ja kui mul oluks luba neid oma käega kahistada, ka siis ei oleks midagi muutunud. Lausa õnn, et ma polnud temaga abiellunud. See ükskõiksus oli — või vähemalt näis mulle — tõelise tervise tunnus. Võib-olla oli mu iha nii tugev, et hajutas end ise. Aga mu ükskõiksus avaldus ka Alberta suhtes, kes oli ometi nii armas oma tagasihoidlikkus ja korralikus koolikleidis. Kas Augusta omamisest piisas, et vaigistada mu ihalevat suhtumist Malfentide perekonda? See oluks tõepoolest juba moraalne.

Võib-olla ma ei raäkinud talle oma vooruslikust käitumisest, sest mõttes reetsin Augustat siiski, ja ka nüüd, Copleriga vesteldes, võbisesin himurusest, kui mõtlesin paljudele naistele, keda olin tema pärast ära põlanud. Kuulutasin naisi, kes kõnnivad praegu tänavatel, pealaest jalgadest kaetud, mistõttu nende sekundaarsed sugutunnetused mõjuvad eriti ahvatlevatena, kuna naisel, keda ma armastasin, need otsekui kaovad, atrofieeruvad. Minus küdes

ikka veel huvi seikluse vastu, mis algab kingast, kindel seelikust, kõigest, mis varjab ja moondab naise kolme vorme. Ent sellises ihas polnud midagi patust. Copleer teinud muidugi hästi, kui hakkas mu hinge analüüsima. Selgitada kellelegi, milline ta tegelikult on, on niisama hea kui lubada tal käituda nõnda, nagu ta soovib. Copleer sai hakkama veel halvemaga, ehkki ta sel ajal, kui ta all rääkis, ja ka siis, kui ta tegutsema asus, ei osanud aimat kuhu see mind välja võib viia.

Mu mälu omistab Copleeri sõnadele sellise tähenduse rikkuse, et alati, kui ma neid meenutan, manavad nad taas esile kõik tunded, mis nendega kaasnesid, samuti ka lapsed ja inimesed. Läksin aeda, et sõpra saata, sest ta pidi enne päikeseloojangut kodus olema. Minu villa juures mis asub künkjal, avanes tollal kaunis vaade sadamale ja merele; nüüd varjavad seda hilisemad ehitused. Jäähkumise ja vaatasime kaua kerges tuules virdavat merd, mis paljundas taeva rahuliku valguse punaste tulukest muriaadideks. Istia poolsaare mahe roheline laskis silmal puhata, laia kaarena tungis see merre, otsekui lihaka-saanud vari. Muulid ja kaldavallid oma rangelt sirgjooneliste vormidega olid tillukesed ja armetud, vesi dokkide all oli täiesti tume ja mustendas liikumatusest või oli lihtsalt sogane. Öötsuva veepunaga võrreldes oli sellel avaral panoraamil rahu tahaplaanile surutud, ja pimestatuna pöörasime varsti merele selja. Väikesele aasale maja et laskus juba öö.

Portikuse ees suures tugitoolis magas mu äi, barett peas, kasukakrae üles tõstetud ja jalad tekki mässitud. Peatusime, et teda silmitseda. Ta suu oli avali, lõug ripakil, otsekui elutu, hingamine häälekas ja kiire. Ühtelugu vajus ta pea rinnale, üles ärkamata heitis ta selle tagasi. Seejuures tõmblesid ta laud, otsekui kavatseks ta tasakaalu tagasisaamiseks silmad avada, ja ta hingamise rütm muutus. Tõeline katkendlik uni.

Esmakordselt oli mu äia raske haigus nii alasti mu silmade ees ja ma olin väga löödud.

Copleer ütles sosinal:

«Teda peaks ravima. Võib-olla on ka temal neerupõletik? See pole ju mingi uni. Tean endä käest, mis seisund see on. Vaeseke!»

Lõpuks soovitas ta pöörduda tema arsti poole

Giovanni kuulis meid ja avas silmad. Otsekohe muutus

ta ilme, ta polnud enam nii põdur ja isegi naljatas Copleeriga.

«Kuidas te julgestate värske õhu kätte tulla? Kas see ei ole kahju ei tee?»

Tema meelest oli ta hea uinaku teinud; ta ei märganud, et vaevles õhupuuduse käes nii lähedal merekaldal, kus õhku oli küllaga. Aga ta hääli oli kähisev, hingeldav, ta tahtis rääkimist ja nagu oli mullakarva; kui ta hingetoolist püsti tõusis, oli ta külmast nii kange, et pidi toetuma varju otsima. Ma naen veel praegugi otsekui ilmsi, kuidas ta üle muruplatsi sammub, tekk kaenla all, ise hanteldades, aga meile hüvastijätuks naerul näoga viipab.

«Värd nüüd, missugune on tõeline haige!» ütles Copleer, kes ei suutnud vabaneda oma lemmikmõttest. «Tal on üheks jalg hauas, aga ise ei teagi, et on haige.»

Ma mulle nais, et tegelik haige kannatab vähe. Mu äi ja Copleer puhkavad juba aastaid Sant' Anna kalmistul, aga ohel päeval, kui ma nende haudadest mööda juhtusin minema, mõtlesin, et paljalt see, et nad nii ammu nende haiguste all lamavad, ei tõesta sugugi, et tees, mida nad neist kaitses, ei võiks paika pidada.

Enne kodulinnast lahkumist oli Copleer likvideerinud oma ariasjad, ja nagu minulgi, polnud tal nüüd midagi teha. Kuid vaevalt voodist jalule saanud, ei läbenud ta enam rahulikult istuda, ja et tal endal ariasju polnud, hakkas ta tegelema teiste omadega, mis näisid talle palju huvitavamad. Tollal naersin selle üle, ent hiljem tean minagi, kui meeldiv kõrvalmaik on võõrastel äri- ja Copleer pühendas end heategevusele, ja et tal tuli

minul elada ainult oma kapitali protsentidest, ei saanud ta lubada endale luksust harrastada heategevust ainult oma tasku peal. Sellepärast hakkas ta organiseerima korjandusi ja kasseeris raha sõpradelt ning tuttavatelt. Asjaliku mehe pani ta kõik eri raamatusse kirja ja mul tuli talle öelda, et see on talle nagu viimne armulaud ja et tema asemel — kasutades uurikest elujaaki, ilma elusteta, nagu ta oli — oleksin kasutanud pigem põhi-kapitali. Ent tema oli nii-oelda näilik terve, ei tahtnud leppida mõttega, et ta päevad on loetud, ja võttis raha ainult talle laekuvate protsentide arvelt.

Ohel päeval ründas Copleer mind mõnesaja krooni nõudmisega, seda minevat vaja klaveri ostmiseks ühele vaesele toetule, kes minu ja teiste abil ning Copleeri vahendusel oli

juba saanud väikese kuutoetuse. Ostmisega oli k... mitte soodsat juhust käest lasta. Mul ei õnnestunud k... vale põigelda, seepärast tahendasin pisut ebaviisakalt... mu taskule olnuks tulusam, kui ma sel päeval pole... kodunt välja tulnud. Mõnikord käivad mul peal in... hood.

Copler võttis raha ja lahkus lühidalt tänades, aga... ütlemisel olid omad tagajärjed, millega pörkasid k... juba mõne päeva pärast, ja neil oli paraku oma tähta... Ta tuli mulle teatama, et klaver on kohale toimetatud ja sinjoriina Carla Gerco ja ta ema tahaksid mulle t... avaldada ning paluvad neid külastada. Copler kartis k... tada mind kui toetajat ja lootis mind sellega köita, et va... maldas mul nautida heateo osalisteks saanute tänu. Algu... ses tahtsin sellest tüütust kohustusest kõrvale hoida, k... nitades talle, et usun niigi, et ta korraldas tolle heateo... nagu kord ja kohus, aga ta käis väga peale, ja lõpuks ma... nõustusin.

«On ta vähemalt ilus?» küsisin ma naerdes.

«Haruldaselt ilus!» vastas ta. «Aga see pähkel pole... meie hammaste jaoks.»

Veider, et ta minu hambad oma jagude kõrvale seadis, ohustades mind oma kaariesega! Ta jutustas mulle selle õnnetu perekonna korralikkusest. Mõne aasta eest olid nad kaotanud oma toitja, kuid suutnud säilitada väarikat kombekust ka äärmises viletsuses.

Ilm oli vastik. Puhus jaine tuul ja ma kadestasin Coplerit, kes oli kasuka selga pannud. Mina pidin kogu aeg ka... but käega kinni hoidma, et see lendu ei tõuseks. Sellest hoolimata olin heas tujus, sest läksin vastu võtma tänu oma filantroopilise teo eest. Kõmpisime Corsia Stadiumi tänava uhest otsast teise ja läksime läbi linnapargi. See oli linnaosa, kus ma enne polnud käinud. Astusime ühte niinimetatud tulutoovasse üürimajja, mida meie esivanemad ehitasid aastat nelikümmend tagasi linnaservadesse, mis kasvav linn peagi endasse neelas. Maja oli tagasihoidliku välimusega, aga ikkagi esinduslikum nendest, mida tänapäeval samasuguse eesmärgiga püsti lüüakse. Treppkoda oli väga kitsuke ja trepp seetõttu järsk.

Peatusime teisel korrusel, kuhu ma jõudsin sõbrast märksa varem, sest tema astus aeglasemalt. Mind pani imestama, et kolmest korteriuksest oli kahel vastamisi asuval rõhknaeltega kinnitatud kaart sinjoriina Gerco

...nimega, kulmandal aga hoopis teise nimega. Copler selgitas, et Gerco del on paremat kätt köök ja magamistuba, ...nimega aga üksainus tuba, sinjoriina Carla kabinet. Neil oli õnnestunud korteri keskmise osa välja üürida, tänu millele tuli neil endil tüür odavam, ainuke ebamugavus oli, et lähtesid toast teise minnes pidid nad läbi trepikoja käima.

Kõmpasime vasakpoolsele uksele, kus meid kabinetis ootavad ema ja tütar, kellele oli meie visiidist ette teatatud. Copler esitles mind. Sinjora, kehvast mustast kleidist, ...nimega lumivalgete juuste ja väga ujeda olekuga ...nimega, pidas meile lühikese, ilmselt ettevalmistatud kõne: ...nimega olen neile oma visiidiga au osutanud, nad tänavad mind torede kingituse eest. Hiljem ta enam suud ei pööranud.

Copler jälgis neid nagu õpetaja, kes kuulab riigieksamit, kuidas vastab õpilane, kellele ta selle õppetüki on ...nimega vaevaga kätte õpetanud. Ta parandas sinjorat, ...nimega, et ma ei andnud raha mitte üksnes klaveri ...nimega, vaid annan osa ka igakuusesse toetusse, mida ...nimega on õnnestunud neile kokku saada. Ta armastas täp... nimega, see Copler!

Sinjoriina Carla tõusis klaveri kõrvalt, sirutas mulle kätt ja ütles lihtsalt:

«Tänan!»

See oli vähemasti lühidalt tehtud. Minu filantroobil... hoidmised hakkasid mind koormama. Tuleb välja, et ka... nimega tegelen võõraste asjadega nagu tõeline haige kunagi. ...nimega see veetlev neiu minus võis naha? — Lugupeetavat härrat, aga mitte meest. Ja veetlev oli ta tööpoolest. Tol... nimega mööda kohta liiga lühikese seeliku pärast tundus mulle, et ta tahab noorem näida. Aga võib-olla kandis ta... nimega kodu oma plikapõlist seelikut, millest oli välja kas... nimega. Ent üsna uhke soeng andis talle täiskasvanud naise... nimega, pealegi sellise naise välimuse, kes tahab meel... nimega. Paksud tumepruunid patsid olid seatud nii, et kat... nimega ja osa kaelast. Tookord olin nii hõivatud oma... nimega sailitamisest ja kartsin Copleri uurivat pilku, et... nimega õnnestunud neidu terasemalt, aga nüüd tunnen teda... nimega. Ta haales oli midagi musikaalset; rääkis ta mõneti... nimega, mis oli saanud ta teiseks loomuseks, veni... nimega enda meeleheaks silpe, otsekui paitades iga heli, mis... nimega kuuldavale tõi. Selle joone, samuti Trieste kohta liiga... nimega kõlavate täishäälikute tõttu oli ta häälduses

midagi võõrapärast. Hiljem sain teada, et mõned õpetajad nõuavad haalt seades täishäälikute venitamist. Lühidalt, ta hääldamine erines sootuks Ada omast. Tema suus tundus iga haalik mulle armukutsena.

Selle külaskäigu ajal naeratas sinjoriina Carla laulmatult, vist kujutledes, et stereotüüpne naeratus lisab näole tänulikkust. Pisut vägivaldne see naeratus oli, aga ju tänulikkus peabki niisugune välja nägema. Pärast mõned tunnid hiljem, kui hakkasin Carlast ümber kujutlesin, et sellel näol käis heitlus rõõmu ja piinluse vahel. Mitte midagi seesugust ei ole ma temas hiljem märganud. Kogesin, liigne kord, et naise ilu laseb mõnikord paista tundmusi, mida naisel tegelikult pole olnud. Niisamuti nagu lahingumaali kandev lõuend, millel enesest pole, mingeid sangarlikke tundeid.

Copler näis oma esitlemisega rahul olevat, otsekui olid nad mõlemad naised tema kätega loodud. Siis astus ta nende elu kirjeldama: mõlemad töötasid ja olid oma saatusega leppinud. Ta puistas sõnu, mis tundusid pärinevat kooliõpiku kaante vahelt, ja ma noogutasin automaatselt järele, justkui kinnitades, et ka mina olen midagi õppinud ja tean seeparast, millised peavad olema vooruslikud naised, kel pole hinge taga raharaasugi.

Seejärel palus ta Carlat meile midagi laulda. Neiu keeldus, öeldes, et on külmetanud, ja lubas laulda mõni teine kord. Meeldiv oli kuulda, et ta pelgab meie kriitikat, aga soovides seda visiiti pikendada, ühinesin Copleri palvega. Ütlesin, et ma ei tea, kas me teineteist veel näeme, sest olen tööga väga kinni. Copler, kes muidugi teadis, et mul pole sessinases maailmas mingeid kohustusi, kinnitas väga tõsise näoga mu sõnu. Sellest oli kerge mõista, et ta ei soovi minu ja Carla kohtumist.

Neiu püüdis veelgi vastu vaielda, aga Copler käis peaaegu käskivas toonis peale ja Carla kuuletus. Kui kerge oli teda alistuma sundida!

Ta laulis «Mu lippu». Pehmel diivanil istudes jalgu ta laulu. Tahtsin teda imetleda. Kui tore oleks, kui ta guks, et teda on andekusega õnnistatud! Seevastu kuulsin oma üllatuseks, et ta hääli kaotas lauldes igasuguse musikaalsuse. Seda mõnutas pingutatus. Carla ei osanud ka mängida ja ta konarlik saade tegi mannetu musitseerimise veelgi mannetumaks. Seal meenus mulle, et mu ees on alles õpilane, ja ma pidasin endamisi aru, kas tal on

midagi muud kui häälematerjali. Seda oli kuhjaga! Väikeste kõrvad kumisema. Mõitlesin, kuidas talle meeldis öelda, ja ka seda, et võib-olla on tegemist halvaga õpilasega.

Ühinesin, ühinesin Copleri valju aplausi ja kunda-

tsiooni, milline efekt oleks sellisel häälel korraliku integreerimise ütleks Copler.

Selle hääle jaoks olnuks vaja võimsat, tugevat orkestrit. Ütlesin suurima siirusega, et meile õiguse kuulata sinjoriinat mõne kuu pärast, et võiks anda otsuse ta häälekooli kohta. Siis lisasin, et kahtlemata vajab selline kooli õpetaja. Siis, et mahendada halba järelkooli, võis jätta algul öeldu, hakkasin filosofoerima, et iga haruldane hääle nõuab ka haruldast kooli. Kõik pakkumine tegi kõik heaks. Aga hiljem, kui olin juba jäänud, panin imeks, et tundsin juba tollal tahtmist olla Carla vastu siiras. Kas ma juba armastasin teda? Tundus polnud ma teda veel lähemalt vaadanudki!

Siis lõhnadega trepil ütles Copler veel kord:

«Lõhnadega tugev hääle. See hääle on teatri jaoks.»

Ma annan, et sel hetkel teadsin ma neist juba, et kui tema: see hääle sobis hoopis väikesesse ruumi, et nautida laulu vahetust ja unistada, kuidas selline hääle, see on elu ja valu sisse tuua.

Ma astusin jättes ütles Copler, et teatab mulle, millal Carla õpetaja korraldab oma õpilasele avaliku kontserdi. Tegemist oli meie linnas veel vähe tuntud õpetajaga, kellega pidi peituma tulevane kuulsus. Vaatamata sellele, et õpetaja oli üsna vana, oli Copleril temasse usku. Nähtavasti pidi ta kuulsuse saavutama alles nüüd, kus Copler oli temaga tutvunud. Kahe surmale mõistetud — maestro

— nõrkus!

Ma astusin, et pidasin vajalikuks jutustada sellest visiidist. Võiks uskuma jääda, et tegin seda ette-

Copler oli ju asjaosaline ja mul polnud mõtet paluda teda suud pidada. Jutustasin sellest siiski hiljem, sest mulle oli suu puhtaksrääkimine suureks ülesandeks. Siiani ei olnud mul endale muud ette heita, kui Augusta ees mõned asjaolud maha vaikinud. Kord olin ma süütu.

Ma küsis midagi neiu kohta ja tahtis teada, kas ta

on ilus. Mul oli raske vastata: ütlesin, et vaeseke tundub olevat verevaene. Ja samas tulin heale mõttele:

«Mis oleks, kui sa temaga veidi tegeleksid?»

Ent Augustal oli nii palju toimetamist uues majas oma perekonnas, kuhu teda kutsuti ühtelugu haiget põetama, et ta ei tahtnud sellest kuuldaagi. Ometi minu mõte suurepärase...

Copler sai Augustalt teada, et olin jutustanud talle meie visiidist, ja nahtavasti jättis temagi need omad hõlmed kahe silma vahele, mida ta ebahäigele omistas. Aupärase kuuldes ütles ta mulle, et varsti laheme veel kord Cöndra külla. Ta usaldas mind täielikult.

Tegevusetuse tõttu haaras mind otsekohe kirglik soov
Carlat taas näha, aga ma ei julgenud külastamisega lii-
rustada, sest kartsin, et Copler võiks sellest teada saada.
Ettekäänded mul ei puudunud. Ma võisin minna ja ilmselt
Copleri teadmata suuremat toetust pakkuda, ainult enne-
oleksin pidanud kindel olema, et neiu enda huvides nõust-
ub sellest vaikima. Aga kui see tegelik haige on äkki neiu
armuke? Mina ei teadnud tegelikest haigetest mitte kui
midagi ja oli täiesti võimalik, et neil on kombeks lasta
oma armukesel teiste poolt kinni maksta. Sel juhul oleks
piisanud ainult ühest käigust Carla juurde, et ennast
kompromiteerida. Ma ei võinud oma perekonnarahu ohtu
saata, või täpsemalt: ma ei saanud seda rahu seni ohtu,
kuni mu soov Carlat näha alles kasvab

See soov aga muudkui kasvas. Nüüd tundsin seda neiu palju paremini kui siis, kui tal hüvastijätuks kätt surusin. Iseäranis oli meelde jäänud tumepruun pats, mis langes lumivalgele kaelale ja mida tuli ninaga kõrvale nihutada, et selle alla peitunud kaela suudelda. Oma soovi ergutamiseks oli vaja ainult meenutada, et sellesama väikeses linnas, kus ma elan, on teatud korrusel üks trepikoda, kus kaib kaunis neiu, keda võib seal väga lihtsalt kohata, kui lühike jalutuskäik ette võtta. Sellises olukorras muutub patu vastu võitlemine ülliraskeks, sest seda tuleb pidada iga päev ja iga tund, millal neiu võib viibida selles trepikojas. Carla pikad täishäälikud kutsusid mind ja võib-olla just nende kõla istutas mu hinge veendumuse, et kui ma oma sisemistest tõrgetest jagu saan, siis kaovad teised tõrked iseenesest. Teisalt oli mulle selge, et võiksin ka eksida ja et Copler kujutles asju täpsemalt. Ka see kahtlus ainult aitas mul tõkkeid teelt pühkida, sest vaadates

... mu abielurikkumise eest kaitsta ainult
kõrgeks haritud naisel oli võimalik vastupanu osutada.

mu soov sudametunnistusepiinu tekitama, tult kõrge parajamal ajal, et päästa mind igav-
rõppus kiusama? Minu vahekorda Augustiga see
tõud ütlesin nüüd Augustale mitte üksnes
mis mul tema jaoks alati varuks olid, vaid ka
andisid mu hinges teise naise jaoks. Mitte ial

kodus nii palju õrnusi öeldud ja Augusta
 taiesti võlutud. Olin alati tappis selles osas,
 misin perekonna kodukorraks. Mul on nii tund-
 metunnistus, et juba tollal püüdsin ta tulevasti
 ilusil ette leevendada

...iski pisut vastu panin, seda tõestab fakt, et ma
...nd Carlale tormakalt, vaid järk-järgult, samun-
...es, mitme päeva jooksul, ei läinud ma kau-
...nnaparki, kosguures mind tomas sinna si-
...utusest helust, mis nü haljana kõrgub umbes-
...ja maade hallil tagapohjal. Ja et mul ei
...ei lohnud Carlat juhushikult, nagu loot-
...paagi ja läksin otse ta akende alla. Tegin
...armastega nagu noormees, kes armastuse
...kondist laheneb. Juba kaua olin puudust
...tusest ja kaotanud kiiresti selle juurde vii-

Ison pargas valja, kui poikasid rinnutsi kokku
 ja Eimut tekkis mul veider kahtlus tema
 suhtes, nõnda varaselt ajal ja kodast nu kungel!
 "peetab teinuga oma haiget abikaasat?" Ent kohe
 "olen teda asjatult kahtlustanud. Parast Gio-
 ranni neural veedetud rasket ööd käinud ta lihtsalt arsti
 juures lohutust otsimas. Arst oligi teda osavõtlikult lohu-
 tanud, et ta oli ikkagi veel erutatud ja hüvasti jättes
 ta läks imestada, et sattus minuga kokku kohas, kus
 tavaliselt käivad ainult vanad inimesed ja lapsed oma
 lõõtsades.

Ilus tema nägemisest, et jälle tunda perekonnaküt-
hoid hakkasin kodu poole astuma, sosistades sammude
allpool: «Ei iial! Ei iial enam!» Oma hädadega kimpus
allas allas Augusta ema mind mu kohustustes aratundmi-
selle jõuda. See oli hea õppetund ja mulle selleks päevaks
tolakuin kui küllaldane.

Augustat ei olnud kodus, ta oli rutanud isa juurde ja

jäi sinna lõunani. Lõunalauas ütles ta, et Giovanni olukorda arvestades olevat nad kaalunud, kas Ada laulatus, mis pidi olema järgmisel nädalal, ei tuleks edasi lükata. Praegu oli Giovannil jälle parem. Võib-olla oli ta eelmisel öhtul liiga palju söönud ja seedehäire saanud.

Ütlesin Augustale, et kuulsin juba kõike ta ema kaudu, keda ma hommikul pargis kohtasin. Ka Augusta ei imestanud mu jalutuskäigu üle, aga millegipärast tundsin mina vajadust talle seletusi anda. Ütlesin, et käin viimasel ajal linnapargis jalutamas, puhkan ja loen pingil istudes ajalehti. Ning lisasin siis:

«Ikka ja jälle see Olivi! Tegi karuteene, kui mind tegevusetusele sundis!»

Augusta, kes end selle koha pealt pisut süüdlaseks pidas, ei suutnud varjata kahetsust, ja kohe tundsin ma end suurepäraselt. Tema ees olingi tegelikult ilmsüütu öhtupooliku veetsin kabinetis ja võisin tööpoolest tunda, et olen kõigist häbenemisväärsetest himudest lõplikult terveks saanud. Lugesin koguni Ilmutusraamatut.

Sellest hoolimata, et olin nüüd saanud otsekui legaalset loa hommikuseks jalutuskäiguks linnapargis, oli mu sisemine vastupanu kiusatusele muutunud nii tugevaks, et teisel päeval kodunt välja minnes keerasin nimelt vastasuunda. Läksin otsima noote, sest tahtsin proovida uut viiulimängumeetodit, mida mulle oli soovitatud. Enne väljumist sain teada, et äi oli öösel suurepäraselt maganud ja sõidab öhtupoolikul voorimehega meile. Mul oli hea meel nii äia kui ka Guido pärast, kes viimaks ometi saab abielluda. Kõik läks hästi: päästetud olin mina ja paastetud oli ka äi.

Noodid viisidki mind Carla juurde. Paljude viiulimänguõpetuste hulka, mida müüja pakkus, juhtus ekslikult üks lauluõpetus. Lugesin tähelepanelikult tiitlit: «E. Garcia (poeg) laulukunsti (Garcia kool) täielik käsitus, mis sisaldab kokkuvõtte Pariisi Akadeemiale esitatud referaadist «Inimese haal»».

Lasksin müüjal teisi kliente teenindada ja hakkasin brošüüri lugema. Pean tunnistama, et lugesin ahmides nagu rikutud mõtteviisiga noormees pornograafilist kirjandust. Ennää, siin on tee, mis mind Carla juurde viib! Temal on seda teost hädasti vaja ja oleks kuritegu, kui ma teda selle juurde ei juhataks. Otsin lauluõpetuse ja läksin koju.

... ja saanud koosnes kahest osast: teoreetilisest ja praktilisest. Jatkasin lugemist kavatsusega teha too õpetusest endale nii selgeks, et Copleriga järgmisel korral Carla juurde võiksin anda mõne asjaliku näpunäite. Sel ajal võideti aega ja võin rahuliku südamega magada, sest loodan end seejuures mõttega eelseisvast seiklusest vabaks.

Tundnute kulgu tõukas tagant Augusta ise. Ta astus tuppa mind tervitama ja kiskus mind lugemise juurest. Minu kohale kummardudes riivas ta huultega mu põlve ja küsis, millega ma tegelen. Kuuldes, et tegevan muu meetodiga, arvas ta seda viiulimängimiseks. Ma näitasin, et ei hakanud raamatut lähemalt uurima. Talle teatati, et kuultesin labielatud ohtu suuresti liialdatult ja mõtlesin, et minu hingerahuks oleks küll parem, kui see raamat mul käeulatuses ei seisaks. See tuleb viivitada, talle määratud kohta edasi toimetada! Nõnda jäi vastu armuseiklusele. Nüüd oli mul ettekääne, sest rohkem kui ettekääne, et teha seda, millest olin koguni pöördunud tundnud.

Ma ei kõhelnud. Jõudnud ihaldatud korrusele, tõusin kohe vasakpoolse ukse juurde. Ukse taga jäin järele peatuma, kuulatades «Mu lipu» ballaadihelisid, mis kajasid võidukalt üle trepikoja. Näis, nagu oleks Carla pärast meie lahkumist vahetpidamata üht ja sama laulu laulnud. Sellise lapsikuse peale ma muigasin, ise murest ja ihast pakatamas. Koputamata paotasin ettevaatlikult ust ja astusin kikiarvul sisse. Tahtsin teda näha kohe ja viivitamatult. Tillukeses kambris oli Carla laulnud tööpoolest ebameeldiv kõla. Ta laulis püüdliselt ja palju elamuslikumalt kui eelmisel korral. Ta oli end koguni toolileenile nõjatanud, et vabamalt kuulda lasta oma kopsude täisvõimsust. Nägin ainult ta paksude patjadega kroonitud pead ja tõmbusin tagasi, sügavasti vapustatud, et olin endale liiga palju lubanud. Vahepeal oli minu jõudnud viimase noodini, mis ei tahtnudki lõppeda, ning ma jõudsin kotta tagasi minna ja ukse sulgeda, ilma et ta oleks midagi märganud. Viimane noot kõikus ebakindlalt kord üles, kord alla, kuni Carla selle lõpuks õigesti võttis. Järelikult kuulis Carla õiget nooti kuni ja Garcial tuli ainult vahele segada ning õpetada teda nooti kiiremini tabama.

Koputasin, kui olin veidi rahunenud. Ta tuli jooksu-

jalu ust avama ja ma ei unusta ilal ta piidale nõjatav
habrast kogu, kui ta suurte tumedate silmadega tunnlata
enne kui mind trepikoja hamaruses ara tundis.

Selleks ajaks olin niivõrd rahunenud, et kõik mu kol-
lused tulid taas tagasi. Olin valmis Augustale truudust
murdma, aga mõtlesin seejuures, et kui mõni päev ta
piisas mulle ainult linnaparki jõudmisest, siis seda ka-
gem oleks mul praegu uksele seisma jääda, kompromiteer-
iv raamat üle anda ja ülima rahuga koju tagasi pöörduda.
See tähendaks ainult lühikest, heade kavatsustega elu-
tatud hetke. Meenus isegi naljakas nõuanne, mida ma
suitsetamisest loobumiseks ja mis võis ka praegu aidata
mõnikord atab rahuneda, kui tikk süudata ja sigaretti
sigaretiga ära visata.

Mul omukski seda kerge teha, sest napea kui Carla mu
ära tundis, punastas ta ja tegi liigutuse, nagu tahab
tuppa pageda, häbenedes — seda pihtis ta pärastpoole
et oli luntunud ja kulunud kodukleidis.

Olles ära tuntud, pidasin vajalikuks oma tulekut õigusta-
tada:

«Tõin teile raamatu, mis võiks teid huvitada. Kui soov-
vite, jätan selle siia ja lähen kohe minema.»

Sõnad kõlasid usna järsult, või mulle vähemalt tundus
ni, aga sisult ei olnud neis midagi solvavat: nad jätsid
tema otsustada, kas pean ära minema või jääma ja Augu-
stale truudust murdma.

Ta lahendas küsimuse, võttis mul käest kinni, et ma
ära ei laheks ja juhatas mu tuppa.

Etatus soovis mult nägemise ja minu meelest ei olnud
selle põhjustajaks mitte niivõrd see õnn laepuuduta, kui
just familiaarsus, mis, nagu hiljem tundus, otsustas minu
ja Augusta saatuse. Seenärast usun, et astusin selle
mõneti vastu tahtmist, ja kui ma nuud oma esimese me-
astumise lugu mälus varskendan, on mul ikka mulje, et
mind sellesse nagu vägisi tõmmati.

Carla õhetav nagu oli tõepoolest kaunis. Olin meeldi-
valt üllatatud, märgates, et kui mind siin just ei oodatud,
siis vähemalt loodeti mu tulekut. Ta ütles vägagi rahul-
olevalt:

«Nii et tundsitate vajadust mind veel kord näha? — Seda
kehva neidu, kes võlgneb teile nii palju tänu.»

Kui oleksin tahtnud, oleksin võinud ta sealsamas kaissu
tõmmata, aga seda ei tulnud mul pähegi. Mõtlesin sellele

... et ei vastanud ta kompromiteerivana
... hakkasin kohe raakima Gar-
... kui väga tarvilik on talle see raamat. Raä-
... et pillasin sekka mõnegi mõtlematuse:
... häälekindluse saavutamist,
... nootidele metalse kõla ja õhulise kerguse.
... et helisev noot kujutab ainult sirgjoont,
... taldes tasapinda, taiesti siledat, poleeritud

... et piinavast
... lahti saada:

... et teile ei meeldi minu laul?»

Ta küsimus üllatas mind. Olin ta laulu karmilt kriti-
... aga ebateadlikult, ja protesteerisin nüüd täiesti
... Valdlesin vastu nii veenvalt, et mulle tundus,
... oleksid mu sõnad, mis käisid ainult laulu kohta, pan-
... mind taas tunnetama armastust, mis oli mind nii
... siia majja toonud. Mu sõnadest õhkus nii-
... armastust, et kaalukas osa sellest mu avaluse tõttu

... te võite niimoodi arvata? Kui see tõesti nõnda
... ma oleksin siis praegu siin? Seisin tükk aega
... ja nautisin teie laulu, mis oli nii võluv ja
... nõtuses nõnda kaunis. Arvan ainult, et täiusest
... veel mõneti puudu, ja seepärast tõingi selle raa-

... Mõlne võim oli Augustal mu vaimu üle, kui ma
... ikka veel tõrksalt eitasin, et mind oli siia toonud ainult üksi

... kuulas mu meelitusi, mille mõtet ta õieti ei tai-
... Eriti haritud ta ju ei olnud, aga oma üllatuseks
... peagi, et tal ei puudu terve mõistus. Ta ütles
... et kahtleb kõvasti oma andes ja ka hääles ning tun-
... et asi ei edene. Mõnikord pärast mitu tundi kest-
... lubab ta endal puhkuseks ja nähtud vaeva
... laulda «Mu lippu», lootes iga kord tabada
... hääles mõnd uut omadust. Ent kõik lõpeb alati üht-
... ta ei laula halvemini kui enne, laulab võib-olla
... hästi, nagu kinnitavad need, kes teda kuulavad,
... hulgas ka mina (siin pööras ta oma kaunid tume-
... minu poole ujeda küsimusega, mis näitas, kui
... oli tal veel kord kuulda mu arvamust, mille aususes
... ta ikka veel kahtles), aga mingit edasiminekut ta ei tunne.

Õpetaja ütleb kull, et kunstis ei olegi pidevat edasiminekut, vaid eesmärgile lähenetakse hüppeliselt, ja et ükskord ärkab ta silmapaistva kunstnikuna.

«See kõik on veel kaugel...» lisas ta, pilk eemale süüdatud, justkui naeks ees ootavaid igavaid ja vaevanõudvaid tunde.

Ausaks inimeseks peetakse kõigepealt otsekohest loomest, ja minu poolt oluks kõige ausam soovitada vaenele neiu jätta laulutunnid kus seda ja teist ning saada pigem armukeseks. Aga ma ei olnud veel linnapargist nii kaugel jõudnud ja peale muu ei olnud ma sugugi kindel selles, kas oskan laulukunsti õigesti hinnata. Juba mõne minutit piinas mind mõte ühest inimesest — sellest tühest Coplerist, kes veetis kõik pühapäevad meie villa minu ja mu abikaasa seltsis. Kas nüüd oli õige hetk otse kaane leida ja paluda, et neiu minu visiidist Coplerile raagiks? Seda ma siiski ei teinud, sest ei teadnud, missugusesse vormi oma soovi rüütada, ja õige see oligi, sest mõne päeva pärast haigestus mu vaene sõber ja suri üsna pea.

Seniks aga ütlesin Carlale, et ta leiab Garcias kõike, mida vajab, ja korraks, aga ainult korraks, jai ta seda uskuma ning hakkas sellest raamatust ärevalt imetootama. Ent samas, nähes enda ees niisugust sõnade hulka, lõi nende võlujõus kahtlema. Lugesin Garcia teooria talloitaalia keeles ette ja andsin itaalia keeles seletusi, kui sellest ei piisanud, tõlkisin teksti trieste murdesse, aga ma ei kuulnud Carla kõris midagi liigahtavat, ehkki tulu sellest raamatust võis avalduda ainult säärasel moel. Veel halvem oli, et peagi tundsin ka mina, kuidas raamat mu käes väärtusetuks muutub. Lugenud kolm korda kõiki neid juhatusi, ei teadnud ma, mida nendega peale hakata, ja maksin oma saamatuse eest teosele kurja kriitikaga kätte. See Garcia kulutas enda ja minu aega tõendama, et inimeshaal on võimeline kuuldavale tooma mitmesuguseid helisid, mistõttu pole õige pidada teda ühtseks terviklikuks instrumendiks. Sellisel juhul peaks ka viiulit vaatama kui mitme instrumendi mehhaanilist ühendit. Võib-olla talitasin valesti, et Carla kuuldes kriitilisi märkusi tegin, aga kui oled naise kõrval, keda tahad vallutada, on raske jätta kasutamata võimalust oma üleoleku demonstreerimiseks. Tegelikult hakkaski ta mind imetlema ja sõna otseses mõttes tõukas eemale teose, mis kujunes meie

lõpuks, kuigi ei taanud meile seltsiks kuni pattu langetamiseni. Mina ei olnud veel otsustanud raamatust loobuda ja lahkusin lugemise edasi. Kui Copler suri, ei olnud ta meile enam vaja. Minu kodu ja siinse maja vahel oli ikka lookenud side ja sündmuste edasist kulgu võis kindlalt ainult mu sudametunnistus.

Carl oli meie suhtlemisse sügenenud teatud intiimsuurem, kui oleks võinud oodata pooltunnistest veetlusest. Olen märganud, et kriitiliste hinnangute peetavategevus lähendab inimesi sisemiselt. Vaene Carla teadis seda intiimsust oma murede pihtimiseks. Pärast Copleri vabaleastumist elasid nad küll tagasihoidlikult, kuid püüdnud kannatamata. Nüüd koormas neid ainult

vikule, sest ehkki Copler tõi neile kindlatel kuudel toetust, ei lubanud ta neil sellega kindlalt arvestada ei soovinud endale muresid ja eelistas, et muretsid nemad. Pealegi ei andnud ta seda raha niisama, kui oli ta nende majas täielik peremees ja nõudis, et teda informeeritaks ka kõige tühisematest asjadest. Et ta neile, kui nad lubasid endale mõne lisakulutuse, mida polnud enne temaga kooskõlastatud. Mõni aeg tagasi oli Carla oma haige ja neiu tuli tegelda majapidamisega, nii et laulmine jäi mõneks päevaks unarusse. Kuulnud seda maestro käest, tegi Copler Carlale stseeni ja lahkus, teatades, et sellisel juhul ei maksa korralikke inimesi teostada palumisega tülitada. Mitu päeva elasid nad hirmus, et on saatuse hooleks jäetud. Kui Copler viimaks jälle ilmus, kordas ta kõiki varasemaid tingimusi ja määras kindlaks, mitu tundi Carla peab päevas klaveri taga istuma ja kui palju tohib majapidamisele pühendada. Kusjuures ähvardas ta, et astub nende juurde ootamatult ja kontrollib, millega nad tegelevad.

Muidugi mõista teeb ta seda meie huvides,» ütles neiu lootuseks, «aga ta raevutseb iga tühise asja pärast, nii et kindel võib siiski tulla aeg, kus ta vihahoos meid saatuse hooleks jätab. Võib-olla nüüd, kus ka teie meie eest hoolitate, ei ole seda enam karta, eks?»

Galeotto — vana rüütliromaani «Lancelot du Lac» kangelane, kes tähts kupeldaja osa Lancelot' (Lancillotto) ja kuninganna talle vahel. Seda romaani lugesid Dante «Jumaliku komöödia» kompelesed Paolo ja Francesca (Põrgu V laul), kusjuures raamat räägib nende elus Galeotto osa. — Tõlk.

Ja ta surus mul taas kätt. Kui ma kohe ei vastanud, kohkus ta, et olen äkki Copleliga solidaarne, ja lisas:

«Ka sinjoor Copler kinnitab, et te olete väga hea hulmenel!»

See lause tahtis olla komphmendiks nii mulle kui ka Coplerile.

Too Copler, kelle Carla mulle nii vastumeelsena visandas, oli mulle uudiseks ja aratas minus elavat sümpaatiat. Oleksin tahtnud olla tema sarnane, kuid see polnud võimalik, sest siia majja oli toonud mind iha! Tõsi küll, raha, mis Copler kahele vaesele naisele tõi, tuli teiste käest, aga tema oli ju selle hankinud ja pühendas sellele perekonnale osa oma elust. Pahameel, mis ta naistele välja valas, oli tegelikult isalik viha. Ent minus tärkas kahtlus: äkki ajendas ka teda sellisele heategevusele iha Carla järel? Hetkegi kõhklemata küsisin Carlast:

«Kas Copler on teilt kunagi suudlust palunud?»

«Mitte kunagi!» vastas Carla elustudes. «Kui ta minu käitumisega rahul on, väljendab ta kasinalt oma heameele, surub kergelt mu kätt ja lahkub. Teinekord, kui ta raevutseb, jatab ta isegi käepigistuse ära ega märkagi, et ma hirmu pärast nutan. Suudlus oleks sellisel korral mulle tõeliseks lohutuseks.»

Nähes mind naermas, tõttas Carla öeldut täpsustama:

«Nii vanalt mehelt, kellele ma pealegi nii palju võlgnen, võtaksin suudluse tänuga vastu.»

Näe, veel üks tõeliste haigete eelis: nad näevad välja vanemad, kui nad tegelikult on.

Tegin katse sarnaneda Copleliga. Naeratades, et vaest neidu mitte väga ehmatada, ütlesin, et ka mina tükin võimutsema, kui mul tuleb kellegi eest hoolitseda. Ja mind ei arvan, et kui juba kunstiga tegelda, siis tuleb seda teha tõsiselt. Elasin oma uude rolli nii hästi sisse, et lakka üldiselt isegi naeratamast. Copleril oli õigus kohelda karmilt neidu, kes ei oska hinnata aja väärtust: ta peaks meeles pidama, kui paljud inimesed toovad ohvreid, et teda abistada. Ma olin temaga tõeliselt vali ja karm.

Oli aeg lahkuda, sest pidin minema hommikueinele. Just tana ei tahtnud ma Augustat ootama panna. Sirutasin Carlale kae ja märkasin alles nüüd, kui kahvatu ta oli. Tahtsin teda lohutada:

«Ära muretsege, teen kõik, mis minust oleneb, et teie teid Copler ja kõikide teiste eest»

Ma naersin endist viisi masendatuna. Hiljem tunda, et vaevalt olin ma sisse astunud, kui ta ütles: «Tõde, mõistes, et olen temasse armunud ja et seega ma olen kahjustatud. Hiljem aga — nimelt siis, kui ma minek teie juurde — oli ta veendunud, et ka mina olen ainult teadusmõistisega armunud ja jätan ta seepärast kohe maha, kui ta lihtsalt laulab ja edusamme ei tee.»

Ta naeris mulle väga lööduna. Mul hakkas temast kahju, sest ma ei võinud enam aega kaotada, otsustasin lohutada teda viisil, millele ta oli äsja kui kõige tõhusamale abimeheks juba uksel olles tõmbasin ta enda ligi, nihutades teda ettevaatlikult kõrvale jämeda patsi, ja jõudnud kaelani, näksasin seda kergelt hammastega. Näidati see nali ja ta puhkeski lõpuks naerma, aga alles kui ma ta lahti lasksin. Selle hetkeni seisis ta mu käte vahel jahmununa ja liikumatuna.

Ma naeris järel trepikotta, ja kui ma alla hakkasin, ütles ta, kuis naerdes:

«Lülal te jälle tulete?»

«Kui homme või mõne päeva pärast,» vastasin ma ebaselgelt ja sejärel otsustavamalt: «Kindlasti homme.» Et ei oleks end liiga kompromiteerinud, siis lisasin veel:

«Kui me Garcia lugemist.»

«Lühikesel aja jooksul oli ta mõeldne muutumatu: ta lubas mu esimest kõhkleva lubaduse, siis tänuga tänuks ikka ühtmoodi naeratades ka kolmenda korda. Naised teavad alati, mida nad tahavad. Ei ole mind ära põlgas, ei Augustal, kes mu vastu võttis. Carlast, kes laskis mul oma äranägemist mooda toimetada, ei olnud kõhkluse hetke.»

Ma naeris tundes end kohe lähemal Augustale kui hiljuti. Ilngesin varsket ning puhast õhku ja mind valitses vabadustunne. See oli minu poolt üksnes väike võit, ei lakanud nali olemast isegi siis, kui ta objektiivselt valitud Carla patsiga varjatud kael. Lõpuks oli ka Carla suudluse vastu võtnud kui hea armamise töötuse ja ennekõike kui lubaduse toetust.

Ma hakkasin juba samal päeval söögilauas kannatama. Mu seiklus laskus suure sünge varjuna minu ja Augusta vahele ning mulle näis võimatu, et see võiks

Augustale märkamata jääda. Tundsin end marmeladina süüdlasena ja haigena. Vasakus küljes torkivat valu taustal sain närvivaluna, milles tuikas mu südamele tunda loodud suur haav. Sel ajal kui ma hajameelsesti mõtlesin, püüdsin valu leevendada, võttes vastu tunde sioonilise vankumatu otsuse. «Ma ei kohtu temaga enam, mõtlesin, «ja kui peaksingi teda viisakuse pärast veel kord külastama, siis olgu see ka viimane kord.» Minult ei ootatud ju palju, ainult ühte pingutust — et püüaksin Carla mitte enam kohtuda.

Augusta küsis naerdes:

«Mis sinuga on, kas käisid Olivi juures, et oled narmures?»

Ka mina hakkasin naerma. Oli suureks kergenduseks, et sain hakata rääkima. Õige küll, sõnad polnud need, mida võinuksid rahu tagasi anda, sest seesuguste väljaütlemiseks oluks vaja pihtida ja töotusi anda, aga aitas nondestki. Lobisesin õhinal ja palju, lõbusalt ja heasüdamlikult. Siis leidsin midagi veel paremat: viisin jutu väikesele pesuköögile, mida Augusta nii väga ihaldas ja millele ma seni olin vastu vaieldud, ning andsin sealsamas loa ehitamiseks. Ta oli nii liigutatud sellest loast, mida tal isegi nuruda ei tulnud, et tõusis ja tuli mind suudlema. Ta suudlus kustutas täielikult tolle teise ja ma tundsin end kohe paremini.

Nii saimegi pesuköögi ja veel praegugi, kui ma väikesest ehitusest juhtun mööda minema, meenub mulle, et seda soovis Augusta, kuid lubas teoks teha Carla.

Järgnev öhtupoolik oli tulvil armastust. Üksi olles vaevast südameleandmist mind palju rängemini. Augusta sõnad ja ta õrnus mõjusid mulle rahustavalt. Läksime koos välja, pärast saatsin teda ema juurde ja veetsin terve öhtu temaga.

Enne magamaheitmist vaatasin nagu tavaliselt tükk aega naist, kes juba magas, tasa ja ühtlaselt hingates. Ka unes nägi ta välja äärmiselt korralik: tekk löua alla tõmmatud, hõredad juuksed lühikesse, kuklale kinnitatud patsi palmitud. Mõtlesin: «Ma ei taha talle valu teha. Mitte iial!» Uinusin rahulikult. Kohe homme selgitan oma vahekorra Carlaga ja leiän mooduse, kuidas vaest neidu ta tuleviku suhtes rahustada, ilma et mul seejuures tuleks suudlusi appi võtta.

Nägin veidrat und: ma mitte üksnes ei suudelnud Carla

...võib, vaid õhtul seda. Haminustasin raevuka hirmu-
...kohtadel tekkinud haavad ei verit-
...kael ja samasuguseks nagu ennegi — nõ-
...nõutavaks, valge nahaga kaetuks. Mu embuses
...ei paistnud nende haminustuste pärast kan-
...Kas aga nende pärast kannatas, oli ei tea kust
...Augusta. Tema rahustamiseks ütlesin:
...kõrge ära, jatan tükikese sulle ka.»

...mulje lõi välja alles siis, kui ma keset ööd
...ja seda selge peaga meenutasin. Lummuses olles,
...und nähes ei vähendanud isegi Augusta juu-
...võndingut, mida see mulle pakkus.

...ganud, mõistsin täie selgusega, kui tugev on
...lillist ohtu kujutab see mulle ja Augustale.
...on minu kõrval magava naise üsas tärkamas
...elu, mille eest ma olen vastutav. Kes teab, mida
...nõuda, kui saab minu armukeseks? Mulle tun-
...neldasin tal kalduvust elu nautida, milleks tal
...olnud võimalust. — Kas ma suudan ülal pidada
...lõnda? Augusta nõudis mõistlikult ainult pesu-
...teine tahab midagi muud, mis muidugi ei ole oda-
...lägin otse ilmsi, kuidas Carla minuga pärast seda
...hüvasti jättis, kui olin teda suudelnud. Ju ta
...ette, et olen küps talle saagiks langema. Pimeduses
...mind selline hirm, et ma ei suutnud oiatust tagasi

...ta arkas ja küsis, mis on lahti. Vastasin lühidalt,
...ahetuleva mõttega ja suurivaevu hirmust vaba-
...oma ootamatu küsimuse oli ta esitanud just
...kui mu huulilt oli lipsanud too reetlik oie:

«Mõtlen vanaduse peale!»

...hakkas naerma ja püüdis mind lohutada, kuigi une-
...nagu ta siis veel oli. Ta tegi seda samade sõnadega,
...kordas alati, kui märkas, et mind kohutab aja kiire
...moodumine:

«Ära sellele enam mõtle. Me oleme alles noored... Nii
...praegu magada!»

...võikadne lohus lohus: ma ei mõelnud enam
...millelegi ja uinusin uuesti. Öösel öeldud sõna on nagu
...kiir — valgustab tegelikkuse üht tahku, mille kõr-
...võivad kõik fantaasia poolt loodud kujud. Miks
...pidin kartma Carlat, kelle armuke ma veel polnudki?
...hinnalt pingutasin kõigest väest, et antud olukorda halvas

valguses ette kujutada. Lõpuks ei olnud ka bébé, kelle ma Augusta uska olin kujutlenud, siamaani peale pesukõr-ehitamise muud elumärki andnud.

Hommikul tõusin eelmisel päeval kindlaks kujunenud parimate kavatsustega. Ruttasin kabinetti ja panin ümbrikusse raha, mida tahtsin Carlale pakkuda, kui tean talle, et ma teda isiklikult enam ei külasta. Seejuures teatan ka, et olen valmis postil teel raha saatma iga kord, kui ta seda soovib ja antud aadressil teatab. Just siis, kui hakkasin välja minema, tuli Augusta ja küsis lahkelt naeratades, kas ma ei tahaks teda isa juurde saata. Guido palmadeks oli Buenos Airesest saabunud ta isa, kellega tuli tutvust teha. Seejuures mõtles Augusta kindlasti rohkem minule kui Guido isale. Ta tahtis uuendada õrnust, mis oli sünenenud meie vahel eelmisel päeval. Aga nüüd oli lugu teine: mulle ei meeldinud, et selle külastäigu pärast ei saa ma oma heäd kavatsust kohe teoks teha. Sel ajal kui meie Augustaga tänaval kõrvuti sammusime, näiliselt veendununa vastastikusel kiindumuses, arvas teine naine juba, et ma teda armastan. See oli halb. Meie jalutuskäik tundus mulle sundusena.

Leidsime, et Giovanni tervis oli tõesti paranenud. Ainult saapaid ei saanud ta veel jalga panna, sest jalad olid palt. Ei tema ega mina omistanud sellele mingit tähendust. Ta istus salongis koos Guido isaga, kellele mind esitleti. Augusta jättis meid kohe üksi, et minna ema ja õdede juurde.

Sinjoor Francesco Speier näis mulle palju vähem haritud kui ta poeg. Ta oli umbes kuuekümnepäevane, vaikes kasvutüüpi meheke, üsna piiratud aruga ja loid, võib-olla ka sellepärast, et asja põetud haiguse tagajärjel oli kuulmine tõntsiks jäänud. Oma itaaliakeelses juttu poetas ta vahetevahel mõne hispaania sõna:

«Cada* kord, kui ma Triestesse tulen...»

Vanad vestlesid äriasjadest ja Giovanni kuulas Guido isa tahelepanelikult, sest neil asjadel oli Ada saatusele väga suur tähtsus. Kuulasin hajameelselt pealt ja taipasin, et vana Speier on otsustanud oma äriasjad Argentinas likvideerida ja kõik kogutud *duro*** Guidole anda, et poeg rajaks Triestes uue firma. Seejärel läheb ta ise

* Iga (hisp. k.). — Tõlk.

** Duro (hisp. k.) — Hispaania rahaühik. — Tõlk.

... kus hakkab naise ja tütrega ... maaalusest, mille ta endale jätab. Ma ... tea praegugi, miks ta raakis seda Giovanni minu juuresolekul.

... et nad vaikivad ja silmitsevad mind, just ... Soovides viisakas olla, tähendasin: ... ei olegi vist nii väike, kui kavatsete selle ... elada!»

Giovanni hakkas kohe mõirgama:

«Miks sa õige arvad?!» See mõiratus meenutas oma tugevust mu aia parimaid aegu ja ma olen kindel, et kui ta ... tõstnud, oleks sinjoor Francesco mu märkuse ... mööda lasknud. Nüüd aga läks ta kahvatuks ja ...

... loodan, et Guido ei keeldu mu kapitalilt protsente ...

... mõirgava häälega püüdis Giovanni teda rahus-

... protsentidest rääkida! Kui vaja, kuulaksid ... kahekordsed intressid. Ta on ju ometi teie poeg!» ... hoolimata ei paistnud sinjoor Francesco rahus- ... ja tundus, et ta ootas minult kinnitavat sõna. ... seda teha, aga et vanamees oli vahepeal veel ... kuulma hakanud, pidin palju sõnu kulu-

Vanade ärimeste vestlus jätkus, aga ma hoidusin targu ... sekkumast. Giovanni jälgis mind üle prillide ja ... muile aeg-ajalt uuriva pilgu; tema raske hingamine ... mulle hoiatusena. Siis rääkis ta midagi pikalt-laialt ... vahel kinnitust oodates minu poole:

«Kas ole nii?»

«Tahaksin teda varmalt.

... puüdlük toetus torkas silma rabadusega, sest igale ... ja liigutusele andis hoogu raev, mis minus aina ... Mis ma õieti teen selles ruumis, miks ma kaotan ... mida võin kasutada oma heade kavatsuste elluviik- ... eks? Nad sundisid mind käega lööma teole, mis oli ... ja Augustale nii kasulik! Otsisin mõttes juba vaban- ... etteväanet, et minema pääseda, aga siis tulid Gui- ... salongi naised. Guido oli kohe pärast isa saabu- ... kinkinud mõrsjale toreda sõrmuse. Keegi ei vaadanud ... poole ega tervitanud mind, isegi väike Anna mitte. ... rõrmes sätendas juveel. Kihlatu õlalt kätt võtmata

näitas ta seda isale. Ka naised silmitsesid kivi valmu sega.

Sõrmused mind ei huvitanud. Ma ei kandnud isegi oma laulatussõrmust, sest see takistas vereringet. Ilma hüva jätmata väljusin salongist ja olin eesukse juures juba lahkumas, kui Augusta mulle järele jõudis — ta oli mulganud mu pagemist. Mind üllatas ta moonutatud ilme. Huuled olid tal sama kahvatud kui meie laulatuspeeval enne kirikusse sõitmist. Ütlesin, et mul on ees pakiline asjaajamine. Siis meenus mulle väga õigel ajal, et mõne päeva eest olin paljast tujukusest otnud kaugenägeliku jaoks väga nõrgad prillid (ma olin nad vestitasku torganud ja sinna nad jäidki, ette ei pannud ma neid kordagi), ja lisasin, et mul on kokku lepitud kohtumine silmaarstiga, kes kontrollib mu nägemist, mis minu arvates on viimasel ajal tontsimaks läinud. Ta ütles, et võin kohe minna, aga enne peaksin Guido isaga hüvasti jätma. Kehitasin kirsitult õlgu, ent kuuletusin.

Astusin tagasi salongi ja kõik noogutasid mulle viiskalt. Mis minusse puutub, siis tuli mu hea tuju tagasi. Sest lootsin siit varsti minema pääseda. Guido isa, kellel polnud veel täit ulevaadet nii suure pere liikmetest, küsis:

«Loodetavasti me veel kohtume, enne kui ma Buenos Airesesse tagasi sõidan?»

«Oo!» ütlesin mina. «Cada kord, kui siia majja tulete, võite mind arvatavasti eest leida!»

Kõik puhkesid naerma ja ma lahkusin võidutsevalt, isegi Augusta jättis minuga küllalt lõbusalt hüvasti. Lahkusin nii kombekalt, olles täitnud kõik vajalikud formaalsused, et võisin nüüd astuda kindlal sammul ning rahulikult. Oli veel üks asjaolu, mis vabastas mind kahtlustest, mis mind siiani olid tagasi hoidnud: põgenesin äia majast sooviga sealt võimalikult kaugele jõuda, mis tähendas, et pidin minema Carla juurde. Selles majas kahtlustati mind alates septsustest Guido vastu, ja see polnud just esimene kord (nii mulle vähemalt näis). Ilma mingi tagamõtteta ja hajali olles tegin märkuse Argentiinas oleva maavalduse kohta, aga Giovanni järeldas, et tegin seda meelega ja soovist Guidot isa ees mustata. Guidoga'oleks mul lihtne asju klaarida, kui selleks vajadus peaks tulema, aga Giovannile ja kõigile teistele, kes mind selletaolistes nurjatustes kahtlustavad, vastan kättemaksuga. Mitte seda, et oleksin nüüdsama otsustanud Augustale truudust murda. Mulle

et lihtsalt paevalgeks, mida ma õieti tahan. Seales pole veel teinud hulba, et ma korraks Carla poole sisse astun, ja teigi kui ma veel kord peaksin siin kandis ämmaga ketta pöörkama ja tema juhtuks kuuma, mida ma siit ei muudaks talle silmaga pilgutamata:

«Mina olen küsidagi! Lähen Carla juurde.» Nii et see oli see kord, kus läksin Carla juurde Augustale mõtlemata. Olin vana oli mind solvanud äia kaitumine

Hepekajas ei kuulnud ma Carla häält. Hetkeks valdas mind hirm: äkki on ta välja läinud? Koputasin ja astusin kogu ilma vastust ootamata sisse. Carla oli kodus, aga toas ei olnud ka ta ema. Nad õmblesid ja arvatavasti oli selline kogu tootamine neil üsna tavaline, ainult mina polnud seda enne näinud. Mõlemad töötasid ühe suure lina kallal, kumki ise servas, teineteisest kaugel. Sah sulle! Mina tõrjedin Carla juurde, aga tema viibis ema seltsis. See muutis kõik. Sellises olukorras ei saanud teoks teha ei häid ega halbu kavatsusi. Kõik jäi õhku rippuma.

«Oo!» näost õhetama ja tõusis, kuna eideke võttis kätt prillid ninalt ja pani toosi. Mina aga mõtlesin endamisi, et mul on veel üks põhjus nõrdimuseks peale selle, et ma ei saanud südant kergendada. Kas polnud praegu just need tunnid, mis Copler oli laulmise jaoks määranud? Tervitasin vana sinjoorat viisakalt, ehkki polin ennast selleks sundima. Tervitasin ka Carlat ja ütlesin talle, peaaegu otsa vaatamata:

«Lulin vaatama, kas saame sellest raamatust veel midagi kasulikku ammutada.» Ja osutasin Garciale, mis lebas ilmselt puutumatu laual, kuhu ma selle eile olin pannud.

«Astusin samale kohale kui eelmisel päeval ja avasin raamatu. Carla püüdis algul naeratada, aga nähes, et ma teina viisakusest väljagi ei tee, istus kähku ning kuulekalt minu kõrvale ja vaatas samuti raamatusse. Ta ebales, sest ei saanud millestki aru. Vaatasin teda ja avastasin ta näos midagi, mis vihjas nõrdimusele ja jonnakusele. Kujutlesin, et sellise ilmega võtab ta vististi vastu Copleri etteheiteid. Ainult et praegu ta ei teadnud veel, kas minu etteheited võivad olla samasugused kui need, millega Copler teda kostitab, sest nagu ta hiljem tunnistas, oli tal meeles, et olin teda eelmisel päeval suudelnud, millest ta järeldas, et on minu viha vastu alatiseks kaitstud. Selleparast oli ta ikka veel valmis nõrdimuse ilmet lahkeks

naeratuseks muutma. Pean sünkohal utlema, sest hiljuti ei ole mul selleks aega, et mulle oli äärmiselt vastukarvne ta eneseusk, et on mu igavesti taltsaks teinud tihedat suudluse abil: naine, kes niiviisi mõtleb, on väga ohtlik naine.

Tol momendil oli mu hingeseisund siiski täpselt samasugune kui Copleyil: mu süda oli täis etteheiteid ja sügavad meelepaha. Hakkasin valju häälega lugema seda romaani, mida me olime juba eelmisel päeval lugenud ja mille mu ise olin põrmuks teinud; lugesin pedantselt, ilma kommenteerimata, rõhutades ainult mõningaid sõnu, mis näisid mulle tähtsatena.

Carla katkestas mind ja ütles veidi väriseva häälega: «Mulle näib, et seda oleme juba lugenud.»

Nii olin sunnitud välja tulema oma seletusega. Vahel võivad isegi omaenda sõnad mõningat kergendust tuua. Olles palju rahunekumad nii minu hingeseisundist kui ka käitumisest, tõlgid mu sõnad mind sotsiaalselt elu meeljoosse.

«Vaadake, sinjoriina,» — mahedahäälsel pöördumisega käis kaasas naeratus, mis võis olla ka armukese oma — «enne kui edasi minna, tahaksin need lehtkuljed veel kord läbi võtta. Võib-olla langetasime meie mõningate asjade kohta liiga tormaka otsuse; üks mu sõpra ho'atas mind hiljuti, et kui tahan Garcíast aru saada, siis pean lugema lõpuni.»

Nüüd viimaks pidasin vajalikuks osutada lugupidamist ka vaesele vanale sinjoorale, kes kogu elu jooksul, ükskõik kui ränk see ka polnud, ei olnud vist kunagi sellisesse täbarasse olukorda sattunud. Läkitasin ka temale naeratuse, mis nõudis rohkem pingutusi kui see, mille kinkisin Carlale.

«Raamat ei ole väga huvitav,» ütlesin ma sinjoorale, «aga selle kuulamisest on kasu ka neil, kes ei tegele lauluga.»

Jätkasin jonnakalt lugemist. Carla tundis end nähtavasti paremini ja ta täidlastel huultel mängles midagi naeratusetaolist. Vana sinjoora seevastu meenutas ikka veel vaest ahistatud loomakest ja tuppa jäi ta ainult seepärast, et ujeduse tõttu ei osanud leida õiget ettekäänet araminemiseks. Mina ei oleks mingi hinna eest reetnud soovi teda siit minema saada. See tähendaks rängasti kompromiteerivat tegu.

«... otsustas minust otsustusvoimelisemaks: väga viisakalt,» — mind lugemine ne korraks katkestada ja ütles: «... et ta võib ära minna, sest lina kallal jätkavad nad jätke need lounad.»

«... lähemale ja ulatas kõheldes käe. Surusin...» — ja väga südamliselt ja ütlesin:

«Ma mõistan, et see pole just huvitav lugemine.»

Vana paista, nagu oleks mul tema lahkumisest väga kahju. Sinjoora pani lina, mida ta seni oli käes hoidnud, toolile ja Carla läks talle trepikotta järele, et veel midagi öelda, kuid aga ajas kärsitus teda enda kõrval näha otse.

«Carla tuli tuppa tagasi, sulges ukse ja istus mu...» — ta kohale, suu ümber kalk võru, mis meenu-

... peegelduvat jonnakust. Ta ütles:

«... ma harilikult õpin. Oli nüüd vaja, et see kiire...» — mulle just täna kaela tuli!»

«... ei mõista, et mind teie laulmine üldse ei...» — lüüsin ma ja tõmbasin ta nii ägedalt kaen-... mul tuli teda alguses suule suudelda ja alles siis... kohta, kuhu ma eelmisel päeval suudluse olin... pidanud.

Väher lugu! Ta puhkes nutma ja vabastas end mu... Nuuksudes tunnistas ta, et on sellest peale juba... palju piinelnud, kui ma niisuguse näoga tema tuppa... Ta nuttis enesehaletsusest nagu inimene, ke... et teine ta kannatustele kaasa tunneb. Pisarates ei... undunud mitte ta valu, vaid selle valu ajalugu. Alati... nutu peale, kui tunned, et sinu suhtes ollakse ülekohtu... Tegelikult oligi ülekohtus sundida ilusat neidu... appima, kui teda selle asemel võis lihtsalt suudelda.

«... läks hoopis kehvemini, kui olin kujutlenud. Olin... oma käitumist selgitama, ja et seda tuli ruttu... ning mul polnud aega midagi välja mõelda, ütlesin... sulle suisa tõtt. Rääkisin, kui kannatamatult ma soovisin... teda näha ja suudelda. Mul oli tahtmine tulla tema juurde... tema varakult ja see soov küpses öösel veelgi. Loomulikult... ütelnud ma talle, mida ma kavatsesin tema poole tülles... võtta, aga see polnudki nii tähtis. Ma tundsin ju üht-... valusat kärsitust, ükskõik kas otsustasin tema juurde... tulla ja teatada, et jätan ta saatuse hooleks, või kiirusta-... tema juurde, et teda kaissu haarata. Veel pajatasin... hammikul toimunust, et mu naine sundis mind kaasa... tulema ja viis mu äia juurde, kus pidin kuulama ärijutte,

millega mul polnud midagi tegemist. Lõpuks õnnestus mul suure vaevaga vabaks rabelda. Kogu tee tulid jalgade jalu, ja mida ma kohale jõudes leidsin? — Üle kogu laiali laotatud lina!

Carla hakkas naerma, sest sai juba aru, et mul polnud midagi ühist Copleyga. Naer säras ta kaunil näol otse vikerkaar ja ma suudlesin teda jälle. Ta ei vastanud mu kallistustele, aga alistus neile kuulekalt. — Ma jumalannaistest seda võimet, vist sellepärast, et armastan õnneliku sugu seda enam, mida nõrgemad nad on. Nüüd ütles mulle esmakordselt, et on Copley käest kuulnud, kuidas ma oma naist armastan.

«Sellepärast,» lisas ta, ja ma märkasin, kuidas üle ta kauni näo libises tõsise otsuse vari, «ei saa meie vab olla midagi muud peale sõpruse.»

Minul ei olnud sellesse mõistlikusse otsusesse suurt usku, sest isegi seda öeldes ei märganud ta suud mu suudluste eest kõrvale pöörata.

Carla rääkis pikalt ja laialt. Ilmselt tahtis ta äratada kaastunnet. Mul on meeles kõik, mis ta tookord ütles, aga uskuma hakkasin seda alles siis, kui ta minu elust pöördus seks kadus. Niikaua kui ta minu kõrval oli, kartsin teda kui naist, kes varem või hiljem kasutab oma mõju selleks, et mind ja mu peret hävitada. Ma ei uskunud teda, kui ta kinnitas, et ei soovi muud, kui et ma kindlustaksin temale ja ta emale tagasihoidliku elatise. Nüüd tean kindlalt, et ta tõesti ei kavatsenud minult rohkem nõuda, kui ta tegelikult vajab, ja kui ma sellele mõtlen, kui halvasti ma teda mõistsin ja kui vähe oli selles armastust, pean häbi pärast punastama. Temal, vaesekesel, polnud minust midagi. Oleksin andnud talle kõik, sest olen neid inimesi, kes oma võlad kinni maksavad. Aga ma ootasin aina, et ta minult seda paluks.

Ta jutustas, millisesse valjapäasmatusse olukorda ta oli pärast isa surma sattunud. Kuude viisi tuli tal koos emaga päevad ja ööd läbi heegeldustööd teha, mida üks kaupmees neile andis. Ta uskus lihtsameelselt, et abi tuleb ikka jumala käest, ja seisis tundide viisi akna all, vaadates tänavale, kust see abi pidi saabuma. Sealt aga tuli Copley. Nüüd, väitis ta, on ta oma saatusega rahul, kuid sellest hoolimata ei saa nad emaga vahel mure pärast und silma, sest neile pakutav abi on nii ebakindel. Kui ühel päeval äkki selgub, et tal puudub hääl ja lauluand? — Copley

... ja mulle maha. Pealegi kavatses ta Carlale uhes...
... tema mõne kuu pärast debüüdi korraldada. — Aga kui...
... kogu elu labikukkumiseks?

«Arvestatud ikka samast soovist kaastunnet äratada, ütles ta, et nende perekonda tabanud krahhi oli purus-

... tema armuunelmad peigmees jätnud ta maha...
... et ta veel ei tärnanud minus kaastunnet. Küsisin:

«Kas teie peigmees on teid palju suudelnud? — Kas nii...
... nagu mina?»

«Tõesti, sest segasin tal rääkimist. Mina aga mõistsin, et...
... mees on mulle juba tee ette teinud.

Juba ammu oli möödas lõunatund, millal pidin kodus...
... oleksin tahtnud ära minna. Selleks päevaks pi...
... Olin kaugel südametunnistusepiinadest, mis mul...
... maal magada ei lasknud, ka rahutus, mis mind...
... juurde oli toonud, oli täielikult haihtunud. Aga...
... ma ka ei olnud. Vist on mu saatuse alati rahutust...
... Mul ei olnud südametunnistusepiinu, sest suudlu...
... millega Carla mulle lubas, nii palju kui tahtsin, olid...
... sõpruse nimel, mis ei võinud Augustat kuidagi...
... Ent seal näis mulle, et avastasin selle ärrituse...
... mille pärast mu organismis hakkasid nagu tava...
... andma põgusad valud. Carla nägi mind vää...
... valguses! Ta võis mind põlata, nähes, kuidas ma ihkan...
... suudlusi, kuigi armastan ise Augustat. Seesama...
... Carla, kes seni oli mu vastu üles näidanud nii palju lugu...
... pidamist, sest vajab minu abi.

Otaustasin võita tema lugupidamise ja laususin sõnad, mis mind hiljem kaua piinasid kui mälestus arast kuri...
... teed, reetmisest, mis sai teoks vabal soovil, ilma vähimagi...
... vabaduseta ja täiesti asjatult.

Olin juba päris ukse juures, kui ütlesin Carlale inime...
... kes küll ei muretse, kuid laskub avameelsusse...
... valutades:

«Copley on teile rääkinud, kui väga ma oma naist...
... armastan. See on tõsi: ma pean oma naisest väga lugu.»

Carla rääkis talle kõigis üksikasjades oma abiellumise...
... loo, et armusin Augusta vanemasse õesse, kes minust väl...
... jät ei teinud, sest oli armunud teisesse, et üritasin see...
... jätel kostida teist öde, kes mind samuti tagasi lükkas, ja...
... et alistusin lõpuks ning abiellusin Augustaga.

Carla jäi mu juttu kohe uskuma. Hiljem sain teada, et

Copler oli meie majas üht-teist kuulnud ja talle teada, et ma ei olnud üksikasju, mis polnud paris õiged ja andis nüüd kas tapsustasin või üle kinnitasin.

«Kas teie naine on ilus?» küsis ta mõtlikult.

«Oleneb maitsest,» vastasin ma.

Minus tegutses mingi pidurduskeskus. Olin äsja teinud et pean oma naisest lugu, kuid jatsin ütlema, et ma ei armasta teda. Ma ei olnud öelnud, et Augusta mulle meeldib, aga ma polnud ka öelnud, et ta ei saagi mulle meeldida. Tõllal arvasin et olen ääretult siiras, nüüd aga tean et nende sõnadega reetsin mõlemad naised ja kogu meie nende ja minu — armastuse.

Tõtt öelda ei olnud ma veel rahul, mul puudus midagi. Mulle meenus mu heade kavatsuste umbririk ja ma ei jätaks seda Carlale. Ta avas selle ja andis kohe tagasi, öeldes et mõne päeva eest oli Copler neile kuutoetuse toonud ja praegu ei ole tal raha vaja. Minu rahutus selle ajal oli kasvas, sest vana arvamuse põhjal uskusin, et tõeliselt ohtlikud naised ei võta kunagi vastu vaikesi suunaga. Ta märkas mu rahulolematust, ja võluva lihtsameelusega, mida ma alles praegu, neid ridu kirja pannes hõlmas, natas oskan, palus mult mõne krooni taldrikute ostmiseks, nad olid mingi köögiõnnetuse läbi omadest ilma jäänud.

Seal juhtus midagi, mis jättis mu müllu kustuma jälle. Lahkumisel suudlesin teda ja sedapuhku vastas ta mu suudlusele kirglikult. Mu mürk oli mõju avaldanud. Ta ütles ülima naiivsusega:

«Ma armastan teid, sest olete nii hea, et isegi teie rikkus ei saa teid rikkuda.»

Ja lihtsalt kolm kätt.

«Naud ma teid, peamine on, et teid ei tohi lasta põuda,» ütles ta sõnades, mis olid talle teada.

Trepil kõlas kätt ta veel.

«Kas võin nüüd lauluõpetaja ja Copleri sinnapaika jätta?»

Trepist alla rutates hüüdsin talle vastu:

«Eks vaatame!»

See oligi ainuke ebamäärasus, mis meie vahekorra kohale rippu jäi, kõik muu oli selgesti piiritletud.

Kõigest sellest hakkas mul nii halb, et kui ma välja olin kätte jõudsin, olin segaduses ja hakkasin meie majale vastupidises suunas minema. Oleksin läinud äärepealt Carla juurde tagasi ja selgitanud talle oma armastust.

Ma teadsin seda võis veel teha, sest ma polnud talle öelnud, et ma Augustat ei armasta. Ainuke asi — olin teinud oma meelt räägitud loo lõpetuseks öelda, et ma ei armasta Augustat tõepoolest armastan. Sellest oligi järeldanud, et ma oma naist ei armasta, ja vastanud talle sellest mu suudlusele, rõhutades sellega oma kindust. Mitte naist, et kui poleks olnud seda episoodi, olnuks muld kergem taluda Augusta usaldavat pilku. Ja mõelda, et et alles asja rõõmustas mind teadmine, et Carla usub, et ma oma naist armastavat, nõnda et seiklust, mida ma ei võin hõlmustasin, pakutakse mulle ta enese otsuse põhjal, et ma suudlusega maitsestatud sõprusena.

Ma ei laskunud pingile ja joonistasin hajameelselt kepijoonidega talle kuupäeva. Samas muigasid kibedalt: teadmine, et seda ei saa hoopiski lugeda piirdatumiks, millega mu reetmised lõpevad. See oli alles algus. Kust ma võin jätta, et mitte tagasi minna ahvatleva naise juurde, et ta teid ootab? Peale selle olin võtnud endale juba otsuse, mille täitmine oli auasi. Olin saanud suudlusi, millest sain vastu pakkuda ainult mõned fajanssnõud! Nüüd teadsin mind Carlaga tasumata arve.

Ikoonikusöök möödus nukras meeleolus. Augusta ei lubanud mu hilineamise põhjuste järele ja mina ei esitanud neid. Kartsin end reeta, seda enam, et pargist koduni oli mölgutanud ühel lühikesel teelõigul mõtet pihtida talle oma truudusemurdmise katset, arvates, et kogu lugu saab mu ausal näol peegelduda. See olnuks muidugi ainus viis, kuidas ma võin end usaldanud tema meelele ja järelevalve alla. See olnuks nii suure tähtsusega sündmus, et võinuksin täiesti siiralt tähistada selle kuupäeva oma pöördumist aususe ja tervise juurde.

Hoogi ajal vestlesime igasugusest tühjast-tähjast. Püüdsin teda lõbusana, aga ei teinud katsetki õrnust üles näidata. Augusta hingeldas. Kindlasti ootas ta seletusi, mis talle tulemata.

Parast hommikusööki jätkas ta oma tohutut tööd talvehoovaste paigutamisel erilistesse kappidesse. Nägin teda laotatuna veel pärastlõunalgi, kui ta pika koridori lõpus teenija seltsis askeldas. Tema suur südamevalu ei lasknud tal pühendumast tervislikele toimetustele.

Mõelustasin rahutult oma magamistoa ja vannitoa vahet. Mõelduga tahtsin Augustat kutsuda ja talle vähemalt

ütelda, et ma teda armastan, millest talle vaesole, lo-
kohtlasele inimlapsele oleks aidanud. Aga selle asemel
a nult mõtlesin ja suitsetasin

Mõistagi tegin labi mitu faasi. Oli isegi hetk, millal
rase voorusesoosti tõrjus kõrvale kärsitu soov hoida
päeva lähemale tuua, et võiksin Carla juurde tormida.
Võimalik, et sellegi soovi ajendajaks oli mõni hea ka-
sus. Tegelikult oli kõige raskem niisama, omal jõul va-
ruse ja kohusetunde teele tagasi pöörduda. Ülestunnist
mis oleks kindlustanud mulle naise kaasabi, oli mõeldud
matu; seega jai veel Carla, kellele võinuksin koos
suudlusega anda oma vande. Kes see Carla õieti on? Ta
pude lõpuks ei ole isegi väljapressimine kõige hullem ch-
mis mind tema poolt ähvardab. Järgmisel päeval saab ta
mu armukeseks ja kes teab, mis tagajärjed sellel võivad
olla. Teadsin temast niipalju, kui too tobu Copler mu-
oli rääkinud, aga temalt saadud andmete põhjal ei ole
minust ettevaatlikum inimene, näiteks Oliví, temaga isegi
äritehingusse astunud.

Kogu terve ja kaunis toimekus, mille Augusta mu ma-
oli toonud, oli tühja jooksnud. Abielu kui tugevatoimelise
vahend, mille külge ma klammerdusin oma ängistavate
püüdes terveks saada, oli alt vedanud. Olin veel raske-
mini haige ja pealegi nii enda kui ka teiste õnnetuseks
abielus.

Hiljem, kui ma tõesti sain Carla armukeseks ja pöördu-
sin mõttes tagasi tolle kurva pärastlõuna juurde, ei suut-
nud ma kuidagi mõista, miks ma ei jäänud pidama, mille-
ma ei katkestanud järjekordse kindla otsusega kõike juba
eos, kui ma polnud veel seotud mingite kohustustega. Ma
olin ette nii palju piinelnud oma truudusemurdmine-
parast, mis polnud veel teoks saanud, et näis kerge selle-
hoiduda. Tagantjäreletarga üle võib aletti naerda, aga
liiga ettenägeliku üle samuti, sest tulemus on ühesugune.
Neil ängistavatel aegadel ilmus sõnaraamatusse C(Carla)
tahe alla see kuupaev ja versaalides märkus: «VIIMANE
TRUUDUSEMURDMINE» Ent esimene tegelik truuduse-
murdmine, millega vältimatult kaasnesid kõik järgmised,
toimus alles järgmisel päeval.

Õhtul ei tulnud mul paremat pähe kui vanni võtta. Ihu
tundus räpane ja tuli tahtmine end puhtaks pesta. Aga kui
ma vannis olin, siis leidsin: «Et end päris puhtaks saada,
peaksin täielikult vees lahustuma.» Panin end küll rii-

... ja olin nüüd masendatud, et mul ei jätkunud
... juba end korralikult kuivatadagi. Parke loojus ja
... alla lehtivaid aiapuid vaatama. Äkki hakka-
... peal kaima ja ma lootsin rahuldust tun-
... on see palavikust. Ma ei soovinud surma,
... sest, mis oleks takistuseks või siis ette-
... tahtmist mõnda toimida.

Tund pakka kõhklust tuli Augusta mind vaatama
... ja tasase meelega ta oli, tabas mind tõeline
... ja ma hakkasin hambaid lõgistama. Augusta
... et sundis mind voodisse heitma. Lõgistasin
... hambaid, aga teadsin juba, et tegemist pole
... ja ei lasknud tal arsti kutsuda. Palusin teda
... istuda ja vaikida. Ma ei

... kaua aega me niiviisi olime, aga lõpuks sain sooja
... tuli mõnevõrra tagasi. Kuid peas valit-

... veel selline segadus, et kui Augusta jälle arsti
... hakkas, ütlesin talle, et mul on mu-
... põhjus teada ja et ma räägin talle sellest
... Seega pöördusin tagasi oma kavatsuse juurde talle
... Mulle ei jäänud muud teed rõhuvast tun-
... vabanemiseks.

... mõne aja tummalt. Siis märkas, et Augusta
... tugitoolist ja tuleb minu poole. Mind haaras hirm:
... on ta kogu lugu aimanud. Ta võttis mu käe, silitas
... ja pani oma peopesa õrnalt mu laubale, et katsuda,
... pole kuum. Lõpuks ta ütles:

«Seda oli ju oodata! Miks sa seda nii valusalt läbi elad?»

Mind üllatasid need imelikud sõnad ja ka see, et nad
... tal suust summutatud nuuksatuse saatel. Oli
... et ta ei vihjanud minu seiklusele. Kust ma võisin
... et ma niisuguseks osutun? Küsisin üsna järsult:

«Mis sa sellega tahad ütelda? — Mida oli oodata?»

Ta pomises hämmeldunult:

«Guido isa saabumist Ada pulmadeks...»

Lõpuks taipasin: ta arvas, et kannatan Ada eelseisva
... pärast. See näis mulle suure ebaõiglusena;
... patus mind küll süüdistada ei saanud. Tundsin
... puhtana ning süütuna nagu vastsündinu ja otsekohe
... rusuv tunne nagu peoga pühitud. Kargasin voodist

... na siis arvad, et ma kannatan Ada abiellumise
... Oled sa hull! Sellest saadik, kui abiellusin, ei ole

ma tema peale hetkegi mõelnud. Ja mul polnud ka meeles, et tana saabus see sinjoor Cada!»

Suudlesin ja embasin teda ihaldavalt. Mu sõnad kolin nii siiralt, et tal hakkas oma kahtlustuse pärast häd

Ka tema lihtsameelne pilves nagu selgines ja var sime õhtustama, mõlemad kaunikesti näljased. Sama la taga, kus me mõni tund tagasi nii palju olime kannatan istusime nüüd nagu kaks head puhkust nautivat sopra

Ta tuletas mulle meelde, et olin lubanud rääkida on halva enesetunde põhjusest. Nii mõtlesingi välja haigus mis võimaldaks mul teha kõike, mida ma tahan, muu tunneksin ennast suidi. Rääkisin talle, et juba tana on mikul kahe vana sinjoori se isis vajusin sügavasti tees Seejarel laksin prillide järele, mis silmaarst oli ma välja kirjutanud. Võib-olla mõjus mulle kõige masedamalt see vanaduse tunnusmark. Pärast hulkusin mõtundi sihitult tänäval. Rääkisin mind puunavatest kajutitest, kusjuures mul on meeles, et nendes on varjul viihje pihtimuselä. Ma ei tea, millises seoses tolle v mõeldud haigusega hakkasin rääkima verest, mis m ringleb ja maid püsti nojab, ning et tänu sellele v mõtelda ja tegutseda, järelikult ka patustada ja kahel seda. Augusta ei saanud aru, et jutt on Carlast, aga mulle näis, et olin talle selle välja ütelnud.

Pärast õhtusööki torkasin prillid ninale ja teesklesin tükk aega, et loen ajalehte; aga prillidega nägin kõike nagu läbi udu. See tegevus suurendas veelgi mu erutust, mis oli meeldiv nagu alkoholi joove. Ütlesin, et ma ei sa loetust aru. Teesklesin endiselt haiget.

Õo veetsin peaaegu unetult. Ootasin kirklikult Car embusi. Ihaldasin just teda, seda neidu paksude, isemoodi keeratud patsidega ja nii musikaalse häälega, kui tal polnud vaja noodist laulda. Ta oli nende kannatuste pärast seda ihaldatavam, mis ma tema pärast labi elasin. Kogu õo kordasin endamisi vastuvõetud raudset otsust. Ma olen Carlaga täiesti siiras, ja enne kui ta minu omaks saab, räägin talle tõtt oma vahekorra Augustaga. Oma üksinduses puhkesin naerma: vaga originaalne on minna üht naist vallutama, kaasas teisele naisele määratud armastussõnad. Võib-olla muutub Carla neid kuuldes taas passiivseks. Ja mis sellest? Ükskõik, kuidas ta ka praegu ei käituks, see ei vähenda tema alistuvuse ulatust, milles võisin enda arvates täiesti kindel olla.

...hommikul rõivastudes pomisesin sõnu, mida ta ei saanud talle ütelda. Enne minu omaks saamist peab ta olema teadlik, et tänu oma iseloomule ja tervisele on ta võinud võita nii mu lugupidamise kui ka armastuse. Juba olen võinud kulutada palju sõnu selgitamiseks, et tana Augusta tervise all mõtlen, ja see teadmine oleks ta teadete kosuks tulnud).

Kõhvatades olin nii ametis kõne ettevalmistamise ja muudatustega, et ainuke armastuse märk, mille Augusta annab mulle, oli põgus suudlus enne väljumist. Ma kuulusin end jaagiltu temale! Laksin Carla juurde, et taas hõõg- te paluda oma kirge Augusta vastu.

Kui ma Carla tuppa astusin, oli mulle nii suureks leed- musedele leida teda üksi ja ootamas, et tõmbasin ta kohe enda juurde ja kaisutasin teda kirklikult. Kohkusin energiast, millega ta mu eemale tõukas. Tõeline raev! Ta ei tahtnud kuulda mulle embustest ja ma jain ammuli sui keset tuba istuma, valusasti puudutatud ja pettunud.

Kui Carla toibus ja sosistas:

Kas te siis ei näe, et toauks jäi lahti ja keegi tuleb teid aidata?

Võtan tseremoniaalse kulastajahoiaiku ja säilitasin seda, kuigi kutsumatu segaja oli mõõda läinud. Siis sulgesin ukse. Carla kahvatas, kui nägi, et ma ka võtit keerasin. Nii oli kõik selge. Varsti mu käte vahel lebades sosistas ta hingeldades:

...a tahad seda? Kas sa tõesti tahad seda?»

...annatas mind ja see kujunes otsustavaks. Ma vastasin valmalt:

...mit seda ma tahangi, mitte midagi muud!»

...olin unustanud, et tahtsin talle enne midagi selgitada.

Vaevalt oli kõik toimunud, kui mul tuli tahtmine alustada juttu oma vahekorra Augustaga, sest see oli mul meelest ära läinud. Aga sellisel hetkel on see raske. Naakkida naisega niisugusel ajal millestki kõrvalisest teemadest vähendada ta eneseunustuses tehtud otsuse mõju. Isegi kõige nürim mees teab, et sääraseid asju ei tohi teha, pealegi teavad kõik, et ei saa võrreldagi teoks muuta eneseunustusliku söösti tähtsust sellega, mis järgneb vahetult pärast seda. Naisel, kes esimest korda on saanud kätte teie sülelemiseks, oleks äärmiselt solvav kuulda endale öeldavat: «Ennekõike pean sulle seletuse andma selle kohta, millest me eile rääkisime...» Mis eile?

Kõik mis toimus eelmisel päeval, ei ole mainimiseväärt, ja kui mõni džentelmen tunneb teisiti, seda halvem on endale, ta peab tegema kõik, et keegi seda ei märka.

Mina olingi üks neid tuimi džentelmene, ja kuna ei pidin teesklema, siis tegin eksisammu, mis võinuks jätta tegemata, kui olnuksin siiram. Ma küsisin:

«Kuidas see juhtus, et sa mulle andusid? Millega olen selle ära teeninud?»

Kas ma tahtsin talle sellega tänu avaldada või oli etteheide? Kõige tõenäolisemalt oli see mannetu kas selgituste juurde silda luua.

Ta vaatas mõneti üllatunult üles, et mu nägu näha.

«Mulle näib, et sina võtsid mind.» Seejuures naeratas ta südamlikult, soovides näidata, et tal ei ole mulle midagi ette heita.

Mulle meenus, et naised tahavad alati kuulda, nagu oleksid nemad need, keda on võetud. Ta markas kohe, et on end ebatäpselt väljendanud, et võtta saab esemeid inimesed aga lepivad omavahel kokku, ja sosistas:

«Ootasid sind! Sa oled see rüütel, kes tuli mind vabastada. Muidugi on halb, et sa oled abielus, aga kuna sa oma naist ei armasta, siis tean vähemalt, et minu õnn ei purusta teise naise õnne.»

Harilik valu vasakus küljes läbis mind nii lõikavalt, et pidin Carla oma embusest lahti laskma. Järelikult ma ei liialdanud, kui omistasin oma mõtlematult öeldud sõnadele sellise tähtsuse. Nii et mu vale ajendaski Carlat minuga omaks saama! Ja kui räägiksin talle nüüd oma armastusest Augusta vastu, oleks tal täielik õigus süüdistada mind löksu meelitamises. Õgvendused ja tapsustused olid pigem vähegi hea hetkel lausa võimatud. Ehk tuleb hiljem juhus, kui võin seletada ja sellesse küsimusse selgust tuua. Aga seni kui niusugune juhus tuleb, on minu ja Carla vahel veel üks side tekkinud.

Seal, Carla kõrval, taastus täielikult mu armastus Augusta vastu. Sel hetkel valdas mind ainult üks soov, tõtata oma seadusliku naise juurde, et näha, kuidas ta usina sipelgana askeldab meie varanduse ümber, paigutades seda kampri ja naftaliini päästvasse atmosfääri.

Ent ma jäin truuks oma kohustusele, mis kujunes küll väga raskeks, esmajoonelise episoodi pärast, mis mind väga hairis ja milles ma nägin uut ohtu sfinksi poolt, kellega mul oli tegemist. Carla rääkis, et eelmisel päeval kohe

ja et ta on teinud teinud lauluõpetaja, kelle ta tõst-
et ühtlasi üheks taha

«Ta ei suutnud tagasi hoida protesteerivat liigutust. See
võib tähendada, et kui teatada Coplerile meie armuvahekor-

«Ta Copler selle kohta ütleb?» hüüatasin ma.

Ta hakkas puhkes naerma ja puges seekord omal algatusel
meie vahel.

«Kas me pole siis kokku leppinud, et tõstame ka tema
et ta taha?»

Ta oli väga armas, aga ei suutnud mind enam enda
võtta. Leidsin samas pedagoogihoiaku, mis mulle
oli juba teada, sest andis võimaluse välja valada oma meele-
tunde, noomida naist, kelle pärast ma ei saanud rääkida
oma mehest, nagu oleksin tahtnud. Ütlesin, et meie maa-
tunne peavad kõik inimesed tööd tegema, sest nagu ta
tunneb on märganud, on see maailm kuri ja selles pea-
võet vastu ainult tugevad. — Aga kui ma juhtuksin
mõistma? Mis saab temast siis? Võimalus, et ma võin teda
võtta jätta, oli serveeritud niisuguses vormis, et ta ei või-
tud kuidagi solvuda, ja ta ilmutaski ainult meeleliigutust.
Tõst ütlesin, ilmse kavatsusega teda alandada, et minu
tõst puhul piisab ühestainsast sõnast ja kõik mu soovid
tõdetakse silmapilkselt.

«Olgu nii!» ütles ta alistunult, «saadame õpetajale sõna,
et ta tuleks tagasi!» Seejärel katsus ta sisendada mulle
oma antipaatiat, mida ta ise õpetaja vastu tundis. Iga
muu oli ta sunnitud taluma selle vastiku vanamehe selts-
konda. Tõst sunnib teda lõpmatult kordama ühtesid ja
sõnu harjutusi, millest pole mitte mingisugust kasu.
Ainult need päevad on tal õnnelikud, kui õpetaja juhtub
lõpuks olema. Ta loodab isegi, et õpetaja sureb, aga selles
sõlmes ei ole tal vist õnne.

Ennast üles
kõttes ja oma haavu osatades kordas ta neid kaebusi üha
rohukemalt: tal ei vea, ta on õnnetu, lootusetult õnnetu.
Ja kui ta meenus, et armus minusse esimesest pilgust
alust seepärast, et minu sõnadest, silmadest, kogu mu
olekust paistis õhkuvat töötust pakkuda talle elu, mis
oleks vähem karm, mitte nii igav ja raske kui praegune,
et ta ei suutnud enam pisaraid tagasi hoida.

Sel viisil õppisin kohe tundma ta nuukseid ja need ärrit-
tasid mind; need olid nii tugevad, et ta habras keha vap-

pus nende kaes. Mulle tundus, et mu taskule ja mu elu on toorelt kallale tungitud. Ma küsisin:

«Ega sa viimati ei arva, et minu naine ei teegi tööd? ajal kui me siin istume ja lobiseme, mürgitab ta meid kopse kampri ja naftaliiniga.»

Carla nuuksatas:

«Muidugi, sisustus, asjad, rõivad... Õnnelik naine!»

Mõtlesin ärritatult, et ju ta tahab vist, et jooksekannallegi kõiki neid asju ostma, võimaldades sellega teha vutit, mis paistab talle nii meeldivana. Tänu taevale näidanud ma seda pahameelt välja, vaid alistasin kogu tunde häälele, mis hüüdis: «Kallista neidu, kes on ka sinu kätte usaldanud!» Ja ma kallistasingi teda. Silistasin õrnalt ta juukseid. Selle mõjul vaibusid nuuksed ja pisarad purskasid silmadest ohjeldamatu ojana, otsekui vihm, mis järgneb äikesele.

«Sa oled mu esimene armuke,» ütles ta veel, «ja ma loodan, et jääd oma armastuse juurde!»

Minu ei liigutanud eriti teade, et olen ta esimene armuke, vihje, mis valmistas otsekui kohta teisele. See avaldus tuli hilinenult, sest tema ise oli juba poole tundi eest ammendatud. Ometi oli see uus ähvardus. Nüüd usub tavaliselt, et tal on oma esimese armukese poole kõik o gased. Sosistasin talle õrnalt kõrva:

«Ja sina oled minu esimene armuke... pärast seda kui ma abiellusin.»

Hääle õrnas maskeeris selles pihtimuses peituvat kaitset meie osi võrasustada.

Varsti lahkusin tema juurest, sest ma ei tahtnud mingil juhul lõunaootele hilineda. Enne äraminekut tõmbasin taskust taas oma ümbriku, mida ma mõttes heade kavatsuste ümbrikuks hüüdsin, sest selle oli loonud parim kavatsus. Tundsin vajadust olnut kinni maksta, et ennast vabamalt tunda. Carla keeldus jälle mahedalt seda raha vastu võtmast ja see pahandas mind väga, kuid ma suutsin hoiduda seda väljendamisest, maha arvatud see, et karjusin tema peale, ehkki leebeid sõnu kasutades. Karjusin, et mitte peksa anda, aga kes oleks võinud seda märgata? Ütlesin, et teda saades olin jõudnud oma ihalduste tippu, aga et selle omamise veel sügavamaks läbitunnetamiseks tahan ma teda täielikult ülal pidada. Ärgu ta mind ärrita tagu, sest ma elan seda valusasti läbi. Et ma äramineku

teema kohta, väljendasin oma mõtet napisõnaliselt, mis muutis selle pealegi karjutuna — sai kaunis toore vormi: «Kas sa oled mu armuke või ei ole? — Kui jah, siis sel juhul ta mu kohus sind ülal pidada.»

Carla elamus, et ajanud enam vastu ja võttis ümbriku, et tal ei jäänud aralt silmitsedes, et välja uurida, kus oli tema kuu minu raevukas karjumises või armastusest tühjaks saanud, millega talle annetati kõik, mida ta eales tahtis. Ta sai pisut rahu tagasi alles siis, kui ma väljudes talle ütlema, et ma ei puudutasin Trepil tärkas mul kohtlus,

«Trepil, saanud selle raha ja kuulnud, et ma tema tule-
dusandmed enda peale võtan, ei tõsta äkki ukse taha ka
Trepil, kui too pärast lõunat tema juurest läbi peaks
Trepil. Tahtsin juba üles tagasi minna ja teda keelitada,
et ta mind sellise teoga ei kompromiteeriks, ent polnud
võimalik, mul tuli kiirustada.

Loodan, et arst, kes seda käsikirja loeb, tuleb mõttele, et ka Carla kujutab endast huvitavat psühhoanalüüsi objekt. Talle võib näida, et Carla andumine, millele eel-
toiminguõpetaja vallandamine, toimus liiga kähku. Ka
naine näis, et vastutaks oma armastuse eest ootas ta
mõnelt liiga palju järeleandmisi. Läks vaja mitmeid kuid,
kuni ma ma vaest neidu paremini mõistma hakkasin.
Arvatavasti laskis ta ennast võtta, vabanemaks Copleri
tõttavast hoolekandest, ja see pidi olema talle kaunis eba-
mõeldav üllatus, kui ta mõistis, et oli andunud asjatult:
mõeld viisi nõuti temalt seda, mis oli talle nii vastu-
võetav — see on laulu. Ta lamas alles mu embuses, kui
kõhuli ta minu tunde tuleb jätkata. Sellest ta pettumus ja

... mulle väljendamiseks ta ei leidnud õigeid
... et taaresti erinevatel põhjustel rääkisime vasta-
vaste üsna imelikke asju. Alles siis, kui ta mind tõesti
... hakkas, sai ta tagasi loomulikkuse, mille oli
... võtnud too arvestus. Mina omalt poolt ei saavutanud
temaga suheldes iialgi loomulikkust.

Kogu kiirustades mõtlesin tee peal: «Kui ta teaks, kui
võta ma oma naist armastan, käituks ta teisiti.» Ja nii
... — kui ta sellest tõesti teada sai, hakkas ta teisiti

Valjus armisin sisse vabaduseõhku ega valutanud enam
... et olen oma vabaduse ohtu saatnud. Järgmise päe-
... jõi küllalt aega ja mul oli võimalus nuputada, kuidas
... pahanduste vastu kaitsta. Koduteel

kogusin isegi nii palju südikust, et hakkasin süüdistama ühiskondlikku korda, otsekui oleks see mu üleüldiselt eest vastutav. Minu meelest peaks kord olema seltsus lubaks mehel aeg-ajalt — mitte alati! — astuda naiste vahekorda ka naistega, keda ei armastata, ilma et sealjäre peaks kartma halbu järelmõjusid. Südametunnistuse mulle tüli ei teinud. Seepärast olen arvamusel, et südametunnistusepiinu ei tekita kahetsus juba kordasaadetakse halva teo pärast, vaid halva teo kavatsemine. Keha ühmine pool kummardub, et uurida alumist poolt ja langetada selle kohta otsus. Leides selle olevat sündsusetu, tekitab ta vastumeelsust, mida nimetataksegi südamevaluks. Ka antiiktragöödiats ei tõusnud ohver enam ette, kuid süümepiinad läksid üle. See tähendas, et hädad olid lunastatud, ja teiste pisarad ei tähenda meile midagi. Kui võis'n mina need südamevalud võtta, kui ma selle rõõmu ja armastusega oma seadusliku naise juurde tõttasin? Ammu enam ei olnud ma ennast nii puhtana tundnud.

Enne ajal olin Augusta vastu pingutamatult lahke meel. Sel päeval ei olnud meie vahel ühtegi võltsnooli. Ma ei lubanud ma endale midagi aarmuslikku kahtluse nõnda, nagu käitutakse korraliku naisega, kes kuulub kindlalt sulle. Hiljem tuli ette minupoolset õrnust, liialdamist, aga sedagi ainult siis, kui heitlesin sisimas kahe naise vahel; armastusavaldustega liialdades oli mul kergem Augusta eest varjata, et meie vahele on kerkinud — antud hetkel küllaltki tugev — teise naise vast. Veel võin lisada, et samal põhjusel eelistas Augustat mind siis, kui ma ei olnud täielikult tema päralt ja järelkult ka mitte päris siiras.

Mind ennastki pani mõnevõrra imestama mu tookordne rahu, aga ma seletasin seda faktiga, et mul oli õnnestunud sundida Carlat vastu võtma toda «heade kavatsuste ümbriku». Ma ei arvanud, et olen sellega oma arve tasunud. Seda mitte. Aga mulle tundus, et olen algust teinud indulgentsi lunastamisega. Õnnetuseks jäi kogu minu ja Carla vahekorra jooksul raha mu peamiseks mureks. Igal võimalikul juhul panin seda raamatukappi ühte peidikusse tallele, et olla valmis vastama oma armukese igale nõudmisele, mille ees turdsin lausa hirmu. Ent sel kombel, kuidas Carla mind maha jättis, jäi kõik raha minu käsutusse ja kulus hoopis teiseks otstarbeks.

Enne teinud veelma äia juures lõunasoozil, kuhu olid kutsutud ainult perekonnaliikmed ja mis pidi asendama teiste kutsutud laulatusle eelnevat vastuvõitu; laulatus pideti hommiku kahe päeva pärast. Guido tahtis ära loobuda Giovanni ajutist paranemist, mis tema meelest võis olla ainult lühiajaline.

Jahenud Augustaga sinna varasel õhtupoolikul. Teel teatas mulle meelde, et ta oli eelmisel päeval arvanud, et ma kummardaksin ma lähenevate pulmade pärast. Augusta teatas oma kuhtlustuste pärast veel kord häbi ja ma raatun pühalt ning laialt, kui alusetu see oli. Tõepoolest, mis ma ma arutada, kui ma täna hommikul koju tulles olin kogu muustanud, et juba õhtul toimub selle piduliku sünnipäevaseissejuhutamisel!

Liikmed kutsutud olid ainult oma perekonna liikmed, teinud vanad Malfentid pidusööki väärilt korraldada. Augusta oli palutud abiks saali ehtimisele ja lauakatmisele, sest Alberta ei tahtnud sellest kuulda. Ta oli äsja teinud võistlusel oma ühevaatuselise komöödia eest preemia saanud ja asus nüüd tarmukalt rahvusliku teatri reformimisele. Niimoodi jäime lauda katma mina ja Augusta, keda abistasid toatüdruk ja Luciano, Giovanni kontoris töötav noormees — ühtviisi võimekas korda teinud nii kontoris kui ka kodus.

Viitasin lilled tuua ja need ilusasti lauale paigutada.

Nad sa,» ütlesin ma naljatades Augustale, «ka mina annan oma panuse nende õnne heaks. Kui mind oleks palutud nende abieluvoodit kohendada, oleksin sedagi «ennepuuguse häirimisega teinud!»

Pärast läksime pruutpaari otsima. Nad olid tulnud puhtasti ühelt ametlikult visiidilt ja pugunud salongi kogu kaugemasse nurka. Võis arvata, et just enne meie «koostumist» olid nad suudelnud. Mõrsja ei olnud veel muuavakostüümi ära võtnud ja oli nüüd oma kuumusest ühetäna näoga väga kaunis. Ja et jätta mulje, nagu polekski nad seal suudelnud, lasksid nad paista, nagu oleksid nad hoopis teaduslike küsimuste üle vaieldud. See oli lapsik ja võib-olla isegi kohatu. Nad kas ei tahtnud muud oma intiimsustesse pühendada või kartsid, et nende «suudlused» võivad kellelegi valu tekitada. Ent mina ei tahtnud naljal tuju rakkuda. Guido ütles, et Ada ei usu, et on olemas herilasi, kes võivad oma mürgise pistega halvata teisi, neist märksa tugevamaid putukaid ning saali-

tada need elusaks ja värskeks toiduks oma järeltulijad. Mul oli küll kusagilt meeles, et looduses toimub tõesti midagi nii võigast, aga praegu ei tahtnud ma Guddol selle kinnitamisega meelehead teha.

«Kas sa pead mind herilaseks, et minu poole pöördud?» küsisin ma naerdes.

Jätsime pruutpaari omaette, et nad võiksid tegeleda meeldivamate asjadega. Mulle hakkas juba tunduma, et õhtupoolik venib, oleksin parema meelega kodus olnud ja oma kabinetis õhtusööki oodanud.

Esikus pörkasime kokku doktor Paoliga, kes tuli juot mu äia magamistoast. Ta oli alles noor arst, aga osanud endale juba hea klientuuri soetada. Ta oli heleblond ja nooruki roosatava jumega. Kõige tähtsamad ta jõulud isiku juures olid silmad, nii et ta mõjus sugestiiivsena ja tõsisena. Prillid tegid teda vanemaks, kuid ta pilk riivas esemeid otsekui paitades. Praegu, kus ma nii teda kui ka doktor S-i, oma psühhiaatrit, ühtemoodi hästi tunnesin, näib mulle, et viimase pilk on meelega puuriv, kuna doktor Paoli pilk on uuriv vaibumatu uudishimu pärast. Paoli näeb selgesti oma patsienti, aga ta ei lase silmist ka tema abikaasat ja tooli, millel too istub. Jumal teab, kes neist kahest paremini oma patsiente nahutas! Äia haiguse ajal käisin tihti peale Paolit keelitamas, et ta perekonnast saladuses hoiaks, kui ähvardavalt lähedal on katastroof, ja mulle tuleb meelde, et ühel päeval silmitses ta mind kauemini, kui see mulle oleks meeldinud, ja ütles naerdes:

«Küll te jumaldate oma naist!»

Ta oli terane vaatleja, sest tookord ma tõepoolest jumaldasin oma naist, kes isa haiguse pärast väga muretses ja kellele ma iga päev truudust murdsin.

Ta ütles meile, et Giovannil on parem kui eelmisel päeval, praegu ta tema pärast suuremat ei muretse, sest aastaaeg on soodus ja tema arvates võib noorpaar rahulikult pulmaretseile minna. «Loomulikult,» lisas ta ettevaatlikult, «kui ei teki ootamatuid tüsistusi.» Tema prognoos osutus õigeks, sest ootamatud tüsistused tekkisid tõesti.

Huvastijatul tuli talle meelde, et ka meie tunneme kedagi Coplerit, kelle voodi juurde ta oli täna konsiiliümile kutsutud. Copleril oli neeruhaigus. Halvatuse esimeseks endeks olnud kohutav hambavalu. Siis andis ta ka

«tõestliku prognoosi, kuid mahendas seda samas oma kohutusega»

«Ta oli paaseb veel eluga, kui hommikuni vastu

Augustale laksid kaastundest silmad märjaks ja ta palus poel tõesti meie vaese sõbra juurde minna. Kõhklesin, kuid kuuletusin siis, ja koguni meelsasti, sest ootamatult valdas mu meeli Carla. Kui karm ma olin vaese tema vastu olnud! Copleri surmaga jääb ta täiesti üksi oma tripikotta, mis ei saa mind enam kompromiteerida, ja alates nüüdsest peale minu maailmast täiesti ära lõigatud. Ta ei vaja tema juurde tõtata, et hajutada mulje, mille tema karm kaitumine oli jättnud.

Kõigepealt läksin siiski targu Copleri poole. See oli vajalik, et võiksin pärast Augustale ütelda, et olin tõesti teadlik näinud.

Legi eeholdlik, aga väga korralik ja mugav väike korter tuulises Stadionil, kus Copler elas, oli mulle tuttav. Selle omanik, vana pensionär, oli oma viiest toast kolm temale pühendanud. Mind võttiski vastu peremees, punetavate haigustega hingeldav paksuke, kes lühikeses pimedas kandes rahutult edasi-tagasi tatsas. Ta ütles, et Copleri tavav arst oli äsja lahkunud, sedastades, et haige on ootamas. Vanamees rääkis aina hingeldades ja sosinal, et kui kardaks häirida surija rahu. Ka mina tasandasin hoolt. Meie arvates on see lugupidamise avaldus, ehkki — kes teab — surijale oleks võib-olla meeldivam, kui ta viimastel minutitel kõlaksid tema ümber valjud ja selgesti kuuluvad hääled, mis meenutaksid talle elu.

Vanamees ütles, et voodi juures valvab üks nunn. Täis lugupidamist, seisin mõne aja toaukse ees, mille taga vaene Copler imetäpse rütmilise korinaga oma viimaseid eluhetki mõõtis. Ta häälekas hingamine koosnes kahest lühikesest ebakindlast ning puhutisest, kui ta sisse hingas, ja pikast, kui ta välja hingas. Suremise karsitus? Kõhete hõhile järgnes paus ja ma mõtlesin, et kui see pikenemine algakski uus elu.

Ma ei tahts, et ma tuppa astuksin, aga ma keeldusin. Laega palju surijaid oli mind etteheitva pilguga vaadatud.

Ma ei jäänud ootama pausi pikenemist ja kiirustasin Carla juurde. Koputasin ta toa uksele, mis oli lukus, aga see ei vastanud. Karsituses hakkasin ust jalaga taguma,

ja nüüd avanes mu selja taga korteri teine uks. Kuul
Carla ema küsimust

«Kes seal on?» Seejärel künnitas arg eideke end trep-
ko ta vaatama, ja kui ta mind kõögist tulevas kollase
valguses ära tundis, märkas ma, et ta nägu lõi puna-
tama ja näis lumivalgete juuste taustal veelgi teravam.
Carlat polnud kodus ja eideke oli valmis minema kabinetti
võtmete järele, et võtta mind vastu toas, mis tema nõi-
lest ainukesena seda au pälvis. Aga ma palusin, et ta ei
tult ei muretseks, astusin kööki ja istusin taburetil.
Katla all hõõgus kasin peotäis süsi. Ütlesin talle, et ta ei
katkestaks minu pärast õhtusöögi valmistamist, kuid
eideke rahustas mind ka selles suhtes. Ta keedab aedube
võtab tükk aega, enne kui need niikaugele saavad, et on
parajalt pehmed. Kehv toit, mida keedeti peres, kelle
ülalpidamiskulud olid nüüd täielikult minu kanda, tegi
mind leebeks ja haigutas tusa, mida tundsin oma armuke
puudumise pärast.

Sinjoora jäi seisma, ehkki palusin teda mitmel korral
istet võtta. Ütlesin talle järsult, et tulin Carlale kurba
uudist teatama — Copler on suremas.

Vanakesel vajusid käed rippu. Nüüd pidi ta istuma.

«Mu jumal!» pomises ta. «Mis meist nüüd saab?»

Seal aga meenus talle, et Copler on praegu siiski nõi-
dest hullemas olukorras, ja lisas haletsevalt:

«Vaene sinjoor! Ta oli nii hea!»

Juba voolasidki pisarad. Ju ta siis ei taibanud veel, et
kui too mehike poleks õigel ajal surnud, oleks teda sellest
majast välja visatud. Ka see teadmine andis mulle lohu-
tust. Näe, milline takt ja peenetundelisus mind ümbrit-
seb!

Tahtsin teda rahustada ja ütlesin, et kõik, mis Copler
seni nende heaks tegi, jääb nüüdsest peale minu hooleks.
Ta pidas vajalikuks õiendada: ta ei haletse üldse mitte
ennast — ta ju näeb, kui head inimesed ta ümber on —
vaid valab pisaraid heategija pärast, keda on tabanud sel-
line õnnetus.

Nüüd tahtis ta teada mis haiguse kätte Copler sureb.
Rääkides talle, kuidas lahenev katastroof avalduma hak-
kas, meenus mulle vaidlus Copleriga valu kasulikkuse
üle. Jutt oli sellest, et ta hamba närvid ei pidanud vastu
ja hakkasid abi kutsuma, sest umbes meetri kaugusel
nendest lakkasid töötamast neerud. Mis saab sõbrast,

ja mu ema kuulnud surmakorin mul veel kõrvus
— jättis mind nii ükskõikseks, et ma mängisin
et teaduste argumentidega edasi. Kui ta võinuks mind
oleksin talle öelnud, miks nüüd on selge, et
õivad närvid täiesti seaduspäraselt valutada
l, mis on puhkenud mitu kilomeetrit temast

... polnud vanakesega enam midagi rääkida ja ma
... Carlale toas ta saabumist ootama. Võtsin Garcia
... lehekülge lugeda, aga laulukunst ei
... mind enam.

Carlale tuli varsti uuesti. Ta oli tütre pärast rahutu,
... ka veel koju ei jõudnud. Too läinud ostma taldri-
... mida neil oli hädasti vaja.

Minu kannatus oli lõpukorral. Ütlesin pahuralt:

... et olete taldrikud ära lõhkunud. Kas te poleks
... ettevaatlikum olla?»

... küsimusega vabanesin vanakesest, kes eemaldus

... kaks tükki... Ja needki läksid katki minu
... .

Nend kõnad viisid mind viivuks heasse tujju, sest tead-
... et kõik taldrikud olid viimseni puruks löödud ja et
... Carlale teinud Carla, mitte vanake. Hiljem sain kuulda,
... Carlale ei kohelnud oma ema kaugeltki leebelt ja selle-
... pärast kartis too hirmsasti tütre asju nende toetajatega
... Kord oli ta oma lihtsameelsuses Coplerile öelnud,
... need laulutunnid Carlale tüütavad. Copler oli
... vihaseks saanud, Carla aga oli emaga pahan-

... et kui mu kütkestav armuke lõpuks koju jõudis,
... meenusin teda ägedalt ja vihaselt. Tema aga sädisias
... .

... ja mina veel kahtlesin su armastuses! Terve päeva
... mind mõte enesetapmisest, sest olin andunud
... kes vahetult pärast intiimsust oli minu vastu nii

... ütlesin selgituseks, et ajuti piinavad mind ägedad pea-
... . Rääkides neist valudest, suutsin varjata oma töö-
... . Kui juhtusin sattuma olukorda, mis nõudis
... suuri jõupingutusi, et mitte ummisjalu Augusta
... tormata. Õppisin käituma. Vahepeal haletsesime
... — tõepoolest koos! — vaese Copleri saatust.

Muide, Carla ei olnud oma heategija kurva lõpu muu-
sugugi ükskõikne. Sellest rääkides ta kahvatas.

«Ma tunnen ennast,» ütles ta. «Nüüd ei saa ma üld-
jäädes tükk aega hirmust lahti. Juba elavana sisendades
mulle pöörast hirmu!»

Ja esmakordselt tegi ta mulle argse ettepaneku ja tema
juurde terveks ööks. Selle peale ei olnud ma mõeld-
nudki, mul olnuks raske veel pooleks tunnikski talle
tuppa jääda. Ent puüdes oma hingeseisundit, mille all ma
ise kõige rohkem kannatasin, õnnetu neiu eest varjata
esitasin vastuväiteid, nende hulgas ka selle, et peale lõuna
on samas majas veel tema ema. Sügava põlgusega maini-
tas ta huuli:

«Oleksime võinud voodi siia üle tuua; ema ei julge
minu järele piiluda.»

Siis teatasin mind ootavast pulmabanketist, aga tundsin
samas, et pean teda ka tuleviku suhtes hoiatama — ma ei
saa siia ööbima jääda. Siia tulles olin nõuks võtnud
temaga õrnalt käituda ja nüüd jälgisin hoolega oma hääle-
tooni, mida mul õnnestuski südamlikuna säilitada. Aga
iga uus järeleandmine talle või isegi lootuse andmine tule-
vikus tehtavatele moondustele oleks tähendanud Augustat
järjekordselt petta, millest ma tahtsin hoiduda.

Sel hetkel tundsin, missugused olid need sidemed, mis
mind Carlaga kõige tugevamini koitsid: esiteks olus
temaga õrn olla ja teiseks vale minu ja Augusta vahe-
korra kohta, mille olin talle kord esitanud ja mida pidin
nüüd tasapisi leevendama ning lõpuks päriselt tagasi
võtma. Alustasin sellega juba samal õhtul, aga loomuli-
kult õige ettevaatlikult, sest mul oli veel hästi mees-
mis ma selle vale abil olin saavutanud. Ütlesin, et tunnen
end oma naise ees suure võlglasena, sest ta on nii kulda-
väärt inimene ja pälvib palju suuremat armastust. Selle-
pärast ma ei tahagi, et ta minu truudusemurdmisest teada
saaks.

Carla embas mind.

«Sellisena ma sind armastangi: nii heana ja õrnana,
nagu olid juba esimesel kohtumisel. Ma ei taha sellele
vaesekele iialgi halba teha.»

Mulle ei meeldinud, et ta Augustat vaesekeseks nime-
tab, aga olin vaesele Carlale tänulik ta malbuse eest. See
oli hea, et ta mu naist ei vihanud. Tahtsin talle oma tänu-
meelt üles näidata ja otsisin mõttes, kas leiduks midagi,

mis võiks talle armastuse märgiks pakkuda. Lõpuks oli
mul hea. Ka Carla sai kingituseks oma pesukoogi —
mis loob, et tal pole vaja lauluõpetajat tagasi kutsuda.

Võib öelda, et Carla pöörase tundmuste tulvaga, mis
tal hõimukesti tüttas, aga ma pidasin vapralt vastu. Siis
 ütlesin ta, et ei loobu ial laulmisest. Niigi laulis ta päev
 oma vana moodi. Ta tahtis üht oma laulu mulle kohe
 kuulda, aga mina jälle ei tahtnud sellest kuuldagi ja
 ma nägin muhakilikult plehku. Sellepärast arvan, et
 ta mõtles ka sel ööl enesetapmisele, kuid ma ei andnud
 talle kunagi võimalust sellest mulle rääkida.

Lühemal ajal veel kord Copleri juurest läbi, sest mul oli vaja
 Augustale hange seisundi kohta viimaseid uudiseid viia,
 et ta peaks uskuma, nagu oleksin kogu selle aja surija juu-
 res viibinud. Copler oli paari tunni eest, kohe pärast mu
 arstiga saanud. Vana pensionär, kes ikka veel sam-
 moes oma tillukest esikut mõõtis, saatis mind surnu-
 tuppa laip oli juba rõivastatud ja lebas voodis paljal
 mahatall, krütsifiks käte vahel. Pensionär ütles sosinal,
 et kõik formaalsused on õiendatud ja et varsti tuleb
 kalmistule, kes jaab ooseks laiba juurde valvama.

Ütlesin, et mu vaesele sõbrale on kindlustatud kõik see
 raha, mida ta veel vajab, oleksin võinud lahkuda, aga
 viibisin siiski mõne minuti teda silmitsedes. Olnuks
 võinud, kui mu silmist oleks veerenud siiras leinapisar
 vaesekeste mälestuseks, kes oli haigusega vapralt võideli-
 nud, hiljem aga püüdnud temaga vaherahu sõlmida.
 «Tahame,» arutasin ma endamisi. «Teda tappis halastama-
 tu haigus, mille vastu on nii palju rohtusid.» See näis
 olevat lausa pilge. Ent pisaraid ei tulnud. Copleri kurna-
 tud nagu ei olnud kunagi niisugust jõudu väljendanud
 kui ta, surmatardi mures. Nais, nagu oleks ta roosast
 vaatemais raunutud, mähkitud oli võimatu kujule, et
 ta ei ootab juba lagunemine. See oli elav elu, mis ta naolt
 nähtav; ta taunis nõrduvalt kas mind kui ebahaiget või
 talle, kes ei tahtnud laulda. Võpatasin, sest äkki tundus,
 et ta on koriseb. Ent toibusin kohe ja sain tagasi kriitil-
 lise laulestatud vaatleja rahu, tsibates, et korinaks pee-
 tud lahklisus oli vana pensionäri erutusest kiirenenud

...
Põlmees saatis mind ukseni ja palus teda soovitada,
 kui mõnel mu tuttavatel võiks sellist vaikest korterit vaja
 olla.

«Näete ise, et antud olukorras olen teinud kõik, mis on kohus, isegi palju rohkem!»

Seejuures tõstis ta esimest korda häält ja nüüd selles etteheide — kahtlemata vaesele Copley'le, kes korteri ilma korra kohaselt ette teatamata tühjaks jätnud. Kiirustasin minema, lubades talle kõike, mida ta tahtis.

Äia juurde jõudsin parajasti siis, kui kõik olid istumas. Minult küsiti, kuidas on lood Copley'ga, ja et ma ei tahtnud peolaua meeleolu rikkuda, siis ütlesin, et Copley elab ja on veel lootust.

Mulle tundus, et koosviibimisel valitses nukker meeleolu. Võimalik, et niisugune mulje jäi selleparast, et muu oli sunnitud leppima oma tavalise supi ja piimaga, kuna teised tema ümber kühveldasid oma lemmiktoite ette. Tal polnud midagi teha ja vaba aega kasutas ta teleri suutäite lugemiseks. Nähes, kuidas sinjoor Francesco eri roogadele pihta annab, pomises ta:

«Mõtles vaid — ää on kaks aastat minust vanem!»

Veidi hiljem, kui sinjoor Francesco oli jõudnud kolmanda veiniklaasini, torises ta endamisi.

«Juba kolmas klaas! Et see sul sappi kihisema jääks!»

Selline soov poleks mind üldse häirinud, kui ma poleks sama laua taga söönud ja joonud ning kindlasti olnud, et samasugune soov saadab ka seda veini, mis minu kõrist alla voolab. Seepärast püüdsin süüa ja juua vargasti. Kasutasin hetki, millal mu äi oma suure nina piimaklaasi torkas või mõnele küsimusele vastas, ning kugistasin ühe hooa suuri suutäisi või kummutasin suuri veiniklaase. Vist paljast soovist teisi lõbustada juhtis Alberti mu naise tähelepanu sellele, et ma joon palju. Augusta ähvardas mind naljatades sõrmega. Selles polnud midagi paha, aga halb oli see, et nüüd luhtusid kõik mu pingutused salaja süüa. Giovanni, kellele ma selle ajani polnud kordagi meelde tulnud, heitis mulle üle prillide pilgu, millest õhkus tõelist halvaksapanu.

«Mina pole kunagi liialdanud ei veini ega toiduga. Kes nendega liialdab, see pole õige mees, vaid...» Ja ta kordas mitu korda viimast sõna, mis polnud tõesti kompliment.

See solvav sõna, millele järgnes üldine naer, äratas jõudnud veini mõjul mu hingés tõesti arutu kättemaksuhimu. Ründasin äiapapat ta kõige nõrgemast kohast: ta haigusest. Karjusin vastu, et võrreldes sellega, kes orjalikult

«... ja jalgad jürgib, on see, kes joogi ja toiduga liialdab, tõeline mees. Mina tema asemel käitun hooletult. Oma tütre pulmas ei laseks ma endal — ei peetud armastusest — sõnnust ja joomist loelata. Lõundas tigitad!»

«... ja naha... nu naha!»

«... ja naha, kui näed mind mu enda... suutsetamise maha jätnud?»

«Kõrda elus õnnestus mul oma nõrkusega uhkel... sõnade kinnituseks läitsin otsekohe sigareti.»

«... ja hakkasid sinjoor Francescole pajatama, muu loogu on kubinal täis viimaseid sigarette. Ent... et olnud viimane ja ma tundsin ennast tugev... võitlusvalmina. Siiski kaotasid koosviibijate... kui kallasin Giovanni'le ta suurde veeklaasi... kõik kartsid, et Giovanni võib seda juua, ja hakkasid... et teda takistada, kuni sinjoora Malfenti... kätte sai ja eemale nihutas.»

«... mind tõesti tappa?» küsis Giovanni mind... silmitsedes malbalt. «Sinu vein on kur... ta ei teinud vähimatki katset pakutud veini...»

«... datud ja loodud. Tuli tahtmine äia ette põl... ja andestust paluda, aga ma panin sellegi... joodud veini arvele ja loobusin. Andestust paludes... end süüdi tunnistanud, aga et pidusöök kestis ja... kaua kesta, siis avanes ehk võimalus leida mõni... moodus viltuläinud nalja hüvitamiseks. Selles ma... kõike teha. Ega kõik purjus mehed kipu...»

«... ja naha... Isegi kui ma olen... analüüsin ma oma ajendeid just nagu selge... ja küllap ka samade tulemustega. Jätkasin ene... püüdes mõista, kuidas ma tuln õelale mõttele... halba teha. Siis taipasin, et see võis tulla var... nusest, et... väsinud. Kui teised oleksid teadnud, missu... päev mul seljataga on, oleksid nad mulle andeks... Olin kaks korda naise vallutanud ja teda kaks... toorelt hülganud, olin kaks korda oma naise juurde... poördunud ja teda kaks korda maha salanud. ... mingi assotsiatsiooni ajal mu mälestustesse... juures olin teinud asjatuid pingutusi pisaraid... ja mõlemad naised haihtusid mul meelest, muldu... vist Carlast rääkima hakanud. Isegi nüüd, kus olin

veini mõjul oma tavalise aumehelikkuse kaotanud, p mind soov pihutada. Kõik lõppes sellega, et hakkasin r kima Coplerist. Tahtsin, et kõik teaksid, et kaotasin ta parima sõbra. Siis antakse mulle mu käitumine and Huudsin valjusti, et Copler on surnud, tõepoolest n nud, et ma vaikisin sellest, sest ei tahtnud teisi kurv tada. Ja näe! Viimaks ometi tundsin, et mu silmadest v revad pisarad; nende varjamiseks olin sunnitud pü kõrvale pöörama.

Kõik puhkesid naerma, sest keegi ei uskunud. Aga n ilmutasin jonn, mis on kõige ilmsem joobe tundemisel Kirjeldasin neile, kuidas surnu välja nägi.

«Tardununa oli ta otsekui Michelangelo peitliga t, kestvast kivist raiutud.»

Tekkis üldine vaikus, mille katkestas Guido hüüatus:

«Ja nüüd? Kas sa arvad, et nüüd võib meid kurv tada?»

Märkus tabas. «Murdsin endale antud töötuse, mis ol mul meeles. Kas viga oli võimalik parandada? Puhkesin ohjeldamatult naerma:

«Tõmbasin teid alt! Copler on elus ja tal on isegi parem.»

Kõik vaatasid mulle otsa, püüdes mu näost välja lugeda kus on siis tõde.

«Tal on tõesti parem,» lisasin ma tõsiselt. «Ta tund mu ära ja isegi naeratas mulle.»

Mind usuti, aga nõrdimus oli üldine. Giovanni teatas, et kui ta ei kardaks endale liigse füüsilise pingutusega viga teha, virutaks ta mulle taldrikuga vastu pead. Täiesti andestamatu on teiste peotuju sellise teatega rikkuda, liiatigi kui see on väljamõeldis. Kui see vastaks tõele, ei lasuks mul mingit süüd. Kas ei oleks parem, kui avaldaksin neile taas tõe? Copler on surnud, ja nüpea kui üksi jään, voolavad mul iseenesest ja tõkestamatult pisarad. Otsisin juba vastavaid sõnu, aga seal segas sinjoora Malfenti suurilmadaami kategoorilise tooniga vahele:

«Jätkem see vaene haige rahule. Rääkigem tema homme.»

Kuuletusin kohe, isegi mu mõtted jätsid surnu selle käsu peale sinnapaika: «Nägemiseni! Kannata, küll me tuleme su juurde tagasi!»

Hakati noorpaari terviseks jooma. Giovanni oli arstilt selleks korraks loa saanud klaas šampanjat kaasa juua.

tooniga jälgis ta, kuidas talle veini kallati, ja ei lüüdnud enne, kui see oli pilgeni täis. Ta lausis üldole tavapärased õnnitlussõnad ning jõi neid rahulolevalt tühjaks. Minu poole viltust pilku heites ütles ta, et viimase lonksu rüübanud ta minu terviseks. «Ma tahan kooli ette väärata — olin muide kindel, et sa olid tal muidu sõnumisena mõeldud —, tegin õnnetuse, et ma ei laudlina varjus mõlema käe sõrmedega»

Siis tal õhtul veel tehti, seda mäletan üksnes ähmaselt, et Augusta eestvõttel lausuti lauasolijate poolt õnnitlusi häid sõnu ja ülistati mind kui musterabikaasat. Ta andestati kõik ja koguni äi läks mu vastu lahkest. Ta ütles ta lootvat, et ka Ada mehest Guidost saadama eeskujulik abielumees nagu mina, ent seal oli palju parem ärimees, ennekõike mees, kes Ta teinud sõna, aga ei leidnud, ja keegi meist ei kippunud talle seda suhu panema, ka sinjoor Francesco mitte, kes ei leidnud alles hommikul esmakordselt näinud ja teadnud üheksa vahe. Ma ei solvunud. Kui vaguraks teeb teadmine, et su hingel on patte, mis ka juvad teadategemise järele! Kuulaksin rahumeeli kõiki solveid, et need saadaks hooliv suhtumine, mida ma pole pälvinud. Valmusilmade ees, mida hägustasid küll väsimus ja vanus, aga mis sellest hoolimata olid nägijad, heilitasin ühelejuutust endast kui eeskujulikust abielumehest, kes pole sellepärast veel sugugi halvemaks muutunud, et on teinud truudust murdnud. Peaasi on olla hea, hea, hea — kõigel muul pole tähtsust. Saatsin Augustale üle laua kaardiluse, mille ta tänuliku naeratusega vastu võttis.

Kellelgi peolauas tuli himu minu nokastanud oleku meel palja saada ja mind sunniti toosti ütlema. Vahese jatkumise järel ma nõustusingi, sest mulle oli korraka. Ma tahtis oma headest kavatsustest avalikult teatada, et ma oleksin omaenda meelekindluses kahelnud — ma olin enda meelest just see, kellena mind äsja oli kirjeldatud —, vaid lihtsalt sellepärast, et kuulutades endale teatud kohustusi paljude inimeste juuresolekul, kes sellega nende otsekui kinnitava allkirja annavad, oleksin veelgi paremaks.

Nii juhtuski, et noorpaarile toosti öeldes rääkisin ainult endale ja Augustast. Teist korda viimaste päevade jook- kaudu läksin oma abiellumise lugu. Carlale olin seda

juba võltsinud, vaikides maha, et olen oma naisesse armunud; siin võltsisin seda uut moodi, sest ei lausunud sõna kahest inimesest, kellel oli tolles loos tahtis osa — Ada ja Albertast. Raakisin oma kõhklustest, mida ma tagantjärele kahetseda, sest nad olid röövinud mult peaaegu õnnepaevi. Siis, juba rüütellikkusest, oletasin, et Augustal võis tollal samasuguseid kõhklusi olla. Ta aga lükkas mu sõnad südamest naerdes ümber.

Jutujärje hoidmiseks tuli mul mõneti pingutada. Jutustasin külalistele, kuidas me pulmareisile läksime ja kõikides Itaalia muuseumides õrnutsesime. Olin nii väga sügavalt, kaelani oma vales, et toppisin loosse ka sellid väljamõeldud pisiseiga, mida polnud üldse vaja. Õeldes veel, et viinas on tõde!

Augusta katkestas mind teist korda, et asju panna panna, ja ütles selgituseks: tema püüdis muuseumis sellepärast valituda, et minu juuresolek seadis kunsti šedöövrid suurde ohtu. Ta ei märganud, et sellega paljatas ta rohkem kui tolle pisiseiga paikapidamatusel. Kui lauas oluks mõni tähelepanelik kuulaja, taibanuks ta kohe, mis laadi olid need õrnused, millega me selliste asjadeks hoopis sobimatutes kohtades enda jutu järgi tegelesime.

Jätkasin oma pikka ja seoseta pajatust meie tagasitulekust, maja ümberehitamisest, uuest kujundusest ja ölmelisest täiustamisest, muu hulgas ka pesuköögi ehitamisest.

Ikka naerdes katkestas Augusta mind uuesti:

«Kuule, seda pidu ei peeta ju meie auks, see on Ada ja Guido pidu! Räägi nendest!»

Kõik toetasid teda häälekalt. Ka mina hakkasin naerma, sest märkasin, et tänu minule valitses nüüd lauas lahe ja lõbus meeleolu, nagu niisuguste pidulike sündmuste puhul olema peabki. Ent ma ei leidnud midagi, mis kõlvanuks siin öelda. Niigi tundus, et olin rääkinud juba mitu tundi. Sellepärast jõin lihtsalt mitu klaasi veini järjest:

«Olgu see Ada terviseks!» Küünitasin end koguni vaatama, kas ka Ada teeb laudlina all sarvi sõnumise vastu.

«See Guido terviseks!» Kui olin veini ära joonud, lisasin: «Kõigest südamest!» olles unustanud, et esimest klaasi ma sellise sooviga ei saatnud.

«Ja see teie esimese poja terviseks!»

... ja veelgi mõne klaasi kummutanud — noor-
... te laste terviseks —, kui mind poleks vii-
... Olin valmis nende süütute olendite ter-
... kogu laual leiduva vein.

... jalgas, mattub mu malus täielikku pime-
... on mul meeles ainult pingutus kõigest
... et ma pole purjus. Hoidsin end siiski ge ja
... Ma ei usaldanud ennast ja kaasin hoo-
... enne kui selle välja ütlesin. Elak üldine
... ei saanud ma sellest osa võtta,
... oma segaseid mõtteid endale kullalt ku-
... Mul tuli himu erajuttu ajada ja nii

... et «Extérieure» äktsiad on kahe
... »

... kaudu uud. e. mis mind ennast
... vestide töist, teemadel,
... purjus inimesele ei saa pähegi tulla. Aga
... ei suhtunud sellesse teatesse mitte niisama
... kui mina. Ta nimetas mind koguni halbu
... ksuvaks kaarnaks. Jäin temaga ühtelugu

... oma lauanaabri Albertaga. Raaki-
... sest. Teda huvitas see teema üksnes teoree-
... mind ei huvitanud praegu praktika. Nõnda
... mõnus rääkida. Ta päris minu käest, mis ma
... ja ma avaldasin talle kohe ühe mõtte, mis
... muu arvavasti mu tänasele kogemusele. — Naine on
... hind muutub palju sagedamini kui lihtsasti
... sai minust võõriti aru, arvas, et taan sil-
... seisukohta, mille järgi naise hinde muutub
... Nüüd väljendasin end selgemini
... naine võib olla hommikul väga kõrges laamas,
... ei tarvitse ta mitte midagi, et ta oleks õhupo-
... lüüd tõusta kahekordseks, hiisõhtul ja vah-
... koguni negatiivne väärtus. Selgitasin selle, mis
... negatiivne väärtus: niisugune väärtus on
... kaalub, kui palju ta on valmis raskema, et
... mahikult kaugele saata.

... gemöödiakirjanik ei taibanud mu avastada taba-
... maha aga olin selle paikapidavuses surmündel, sest
... oli hästi meeles, milliseid väärtuse tõuse-langusi olid
... peeva jooksul läbi teinud Augusta ja Carla. Kui

püüdsin talle seda selgemini valgustada, hakkan ja vein mind segama ja mu jutt jooksis täiesti rappa

«Vaata,» ütlesin ma talle, «ütleme, et sinu vaata x, aga kui sa lubad, et puudutan oma jalaga su jalga, suureneb su väärtus otsekohe vähemalt veel ühe võrra»

Sõnadele jargnes tegu.

Alberta punastas sügavasti, tõmbas jala eemale, püüdes teravmeelne olla, noomis:

«Kuule, see pole enam teooria, vaid juba praktika. Ma kaeban Augustale.»

Pean tunnistama, et mulle ei tundunud see jalg sugugi kuiva teorianana, kuid ma protesteerisin kõige natuma näoga:

«See on puhas, absoluutselt puhas teooria, ja sinu pool on väga rumal, seda nii vääriti mõista.»

Veini toimetel sündinud fantaseeringud on tõelised luhted.

Üsna kaua ei suutnud me Albertaga unustada, et olin puudutanud üht tema ihuliiget ning tunnistanud seejuures, et teen seda naudinguga. Sõnad olid rõhutanud liigutust, liigutus sonu. Kuni abiellumiseni oli ta leidnud mu jaoks alati naeratuse ja punastuse, pärast abiellumise punastamise ja põlguse. Nii need naised on. Iga uus põhannab neil minevikule uue tõlgenduse. Igavuse üle ei nad kaevata! Mina tõlgendasin seda liigutust alati ühe moodi: oli, nagu oleksin varastanud tillukese, omapärase maitse ja lõhnaga eseme, ja Alberta on ise süüdi, kui mu oma tegu talle tükk aega püüdsin meelde tuletada, hiljem aga oleksin maksnud ei tea kui palju, et ta selle unustaks.

Mäletan, et enne lahkumist juhtus veel midagi, mis oli palju hullem. Jäin mõneks viivuks Adaga üksi. Giovanni oli juba ammu voodisse läinud, kõik teised aga jätsid hüvasti sinuoor Francescoga, kes hakkas Guahotelli minema. Silmitsesin Adat pikalt, ta oli uleni vöges pitsis, õlad ja käsivarred paljad. Olin tükk aega tumm, ehkki tundsin vajadust talle midagi öelda. Ent korralikult järele mõeldes heitsin kõrvale kõik laused, mis keelele kippusid. Mäletan, et kaalutlesin, kas tohtin talle öelda: «Mul on väga hea meel, et sa lõpuks abiellud, ja mitte ükskõik kellega, vaid mu parima sõbra Guldoga. Alles nüüd on meie vahel tõesti kõik läbi.» Tahtsin avalikult valetada, sest kõik teadsid, et meie vahel oli

lõpp juba mitu kuud tagasi, aga mulle näis, et see on kerge kaunim kompliment ja et nii rõivastatud mees meelest otse nõuab komplimente. Pärast pikeerimist ei öelnudki ma midagi. Hoidsin keelele talle sõnad tagasi, sest veinimeres, kus ma hulpsin, oli ikkagi plüastva ankru. Leidsin, et ei tasu riskida ühe armastusega, selleks et teha meelehead Adale, kes pole mind ilal armastanud. Aga sel ajal, kui need sõnad mind ründasid, ja pärast, kui ma valmisseatud sel suure pingutusega alla neelasin, silmitsesin Adat oma pilguga, et ta tõusis lõpuks püsti ja läks ära, jättes hirmunud üle öla tagasi vaadates ja end tub- jooksu võttes, et mitte jooksu pista.

Üks pilk me peame meeles nagu oma sõnugi, ja võib- ta potentsi, sest pilk on sõnast võimsam — ühestki sõnast ei leia te sõna, mis võiks naise lahti rõivas- ta. Näüd ma juba tean, et mu tookordne pilk andis talle mõeldud sõnu edasi moonutatult, neid lihtsusta-

Adale meelest püüdis mu pilk tungida riiete alla ja talle tsegi läbi naha. Ja sel oli kindel tähendussisu: «Kas lahksime õige kohe voodisse?» Vein on ohtlik jook, sest ta ei too pinnale seda, mida me tõeliselt mõt- tume. Tema toime käib tõele vastu: ta laseb pinnale ujuda minevikul ja unustatud lugudel ning vaikida sel- le, mille keskel me parajasti elame; ta toob tujukalt avalikule kõik mannitud mõtted, millega me kas lähemas või kaugemas minevikus mangisime ja mis on meie vaimse vajunud; ta ei tee väljagi mahakriipsutatud sõnadest ja loeb ette kõik, mis meie südames loetavat on. Kõik teavad, et sealt ei saa midagi lõplikult maha

aga, nagu tehakse näiteks vekslile ekslikult antud

ja meie minevik on alati loetav ja vein karjub

me häällega, põlates ära kõik hilisema elu teh-

me mõeldused.

Meie mõelduseks võtsime Augustaga tõlla. Pimeduse var-

me pildasin oma kohuseks Augustat suudelda ja emmata,

tegu olin samasugustel puhkudel teinud mitmeid kordi

me mõeld, sest kartsin, et kui ma seda ei tee, võib ta mõelda,

me hekkorras on midagi muutunud. Meie vahekor-

me mõeld midagi muutunud: vein karjus ka sellest!

me mõeld mehele läinud Zeno Cosinile, kes muutumatuna

me mõeld mõrval viibis. Mis tähtsust oli sellel, et olin täna

me mõeld ka teisi naisi saanud, nünu meeleheaks suuren-

das vein nende arvu ja lükkis nende kõrvale ka Ada ja Alberta, kumma nimeilt, seda ei tea ma isegi.

Maletan, et juba suikvel olles nägin hetkeks endu Copleeri marmornägu surivoodil. Tundus, nagu nõu õiglust, see on pisaraid, mida ma talle võlgnesin. Kui seekord ei saanud ta neid, sest uni võttis mind jalgade alla oma võimusesse. Ometi jõudsin enne veel viirastuse vabandada: «Oota veidi. Ma tulen varsti sinu juurde. Aga tema juurde tagasi ma enam ei läinud, isegi mitte. Kodu — ja minul ka väljaspool kodu — oli rohkem tegemist, et me ei leidnud tema jaoks aega. Vahetevahel, kui temast juttu tuligi, meenutasin oma muigamisi, kuidas joodud vein pani mind teda mõelda korda ära tapma ja jälle ellu äratama. Ta muutus mu peres koguni kõnekäänuliseks, sest kui ajalehed, mis vahel juhtub, avaldasid kellegi surmakuulutuse ja seejärel õienduse, tavatsesime öelda: «Nagu juhtus ta vaevalt Copleeriga!»

Järgmisel hommikul ärkasin kerge peavaluga. Pea häiris ka valu küljes, vististi selleparast, et veini ma ei all olles ma seda ei tajunud ja olin selle nagu unustanud. Põhiliselt ei olnud ma kurb. Augusta parandas mu meeleolu veelgi, öeldes, et tegin hästi, kui tulin pulmapeost seest enne minu saabumist tundunud talle, nagu viibida ta peitel ja mitte pulmalauas. Seega polnud mul eriti põhjust oma käitumise pärast tagantjärele häbi tunda. Hiljem kuulsin, et mulle ei andestatud iialgi ainult tema Adale heidetud jultunud pilku!

Kui me järgmise päeva õhtupoolikul taas kohtusime, ilmutas Ada mulle kätt ulatades teatavat rahutust, mis minu segadust veelgi suurendas. Aga asi võis olla ka selles, et tema hinge vaevas eilne ebaviisakas pagemine. Eile ka minu eilne pilk oli ilge. Mul on hästi mees, kuid ma teda vaatasin, ja ma mõistsin, et talle, kes sellega läbi puuriti, oli raske niusugust pilku unustada. Nüüd tundus mul toimunu laitmatu vennaliku suhtumisega heaks tehtud.

Raagitakse, et kui keegi vaevleb pohmeluses, siis pole paremat rohtu kui veel juua. Mina läksin sel hommikul Carla juurde ennast toibutama. Läksin tema juurde, valitud soovist elada intensiivsemalt, see tähendab samast soovist, mis tõukab inimest alkoholi pruukima, teel aga unistasin, et Carla kingib mulle teist laadi elu intensiivsust kui eelmisel päeval. Lühidalt, mind ajendasid eba-

soovid, kuid täiesti teadlikult soovid. Teadsin, et ma ei saanud teda otsekohe hüljata, kuid et mul on võimalus täiesti moraalset soovi aegamisi teoks teha. Vahetevahel nägin talle endiselt oma naisest. Ühel hea meele mõttel ta ilma et ta üllatunud, kui väga ma oma elu muutetan. Kuuetaskus oli mul teine ümbrik rahaga, et oleksin igaks juhuks ette valmistatud.

Ma läksingi Carla juurde ja juba veerand tundi hiljem ütles ta, mis mul kaua kõrvus kumises, sest see oli tema lause: «Kui toorelt sa armastades käitud!» Ma ei tea, kas ma talle just toores olingi. Hakkasin rääkima oma meele ja Augusta kohta öeldud kiidusõnad kostsid talle kõrvus tema vastu sihitud etteheidetena.

Nüüd oli Carla kord mind solvata. Et aega millegagi tulla, jutustasin talle, kui igav oli too pidusöök ja kui tohutu toostiga ma välja tulin. Carla tähendas:

«Kui sa oma naist armastaksid, ei oleks sa tema isa toostiga nii mööda lasknud.»

Seejuures ta suudles mind, otsekui püüdes heaks teha, et mul oma naise vastu armastusest vajaka jäi.

Minu soov elada intensiivsemalt, mis mind Carla juurde tõmbas, tõukas mind vahepeal äkki tagasi Augusta juurde, ainukese inimese juurde, kellele võisin uskuda, et armastan teda. Kas osutus turgutamiseks võetud veini kvantum liiga suureks või vajasin ma lihtsalt toetust veini, aga just sel päeval hingestas ning kroonis mu meele korda Carlaga sümpaatia, mida vaene neiu — nagu ma hiljem teada sain — täiesti palvis. Mitu korda avaldas ta soovi laulda mulle üht šansooni, mille kohta ta tahtis teada minu arvamist. Mina aga ei tahtnud laulust kuulda, isegi vahetul kaasaelamisel, millega ta seda ette pakkus, ei olnud mulle enam mingit väärtust. Ütlesin, et kui ta juba laulutundidest on loobunud, siis ei maksa tal ka minule laulda.

Muidugi oli see minu poolt ränk solvang ja ta tundiski end rüvatuna. Istudes mu kõrval, vaatas ta pisarate varjatult liikumatult oma käsi, mis olid süles kokku pandud. Ta kordas oma etteheidet:

«Kui toores sa võid veel olla nende inimeste vastu, kes ei armasta, kui sa juba minuga nii jämedalt käitud.»

Publi poisina, kes ma tegelikult olen, heldisin neist lahkuda ja palusin Carlat, et ta mu kuulmenahku selles

väikeses ruumis oma tugeva häälega vapustaks. Nüüd aga keeldus tema ja ma pidin ähvardama, et lahen kolminema, kui ta mind sellest naudingust ilma jätab. Peisegi moonma, kord tundus mulle, et olen leidnud ka kaande oma vabadust kas või ajutiseks tagasi võita, ja säärast ähvardust kuuldes tõusis mu orjatar püüti ja astus langetatud silmil klaveri juurde. Ta keskendus helikeks, äigas siis käega üle näo, otsekui selleks, et pühkida sealt rahulolematusepilvekest. See õnnestus tal nii hästi, et ma päris imestasin: kui ta käe ära võttis, ei olnud ta naos jälgegi asja labielatud valust.

Juba alguses ootas mind suur üllatus Carla retsiti oma šansooni, ta pigem jutustas kui karjus. Karjuma — nagu ma hiljem kuulsin — oli sundinud teda õpetaja, jätnud hüvasti maestroga, oli ta jätanud hüvasti ka karjumisega. Triestē šansoon:

Kuusteist aastat sain vanaks —
ja armastan. On see siis paha?
Ega te haudujaks kanaks
mind pesale panna ei taha!

on pooleldi jutustus, pooleldi pihtimus. Carla silmadest helkis kelmikust ja ta pilk rääkis rohkem kui sõnad. Minu kuulmed olid väljaspool ohtu ja ma nihutasin end Carlale hästi lähedale, üllatatud ja võlutud. Istusin tema kõrval ja ta jutustas oma šansooni otse mulle, vidutades seal silmi kus ta kõige õhulisemal puhtal noodil ütles, et neiu kuusteist aastat igatsevad vabadust ja armastust.

Esmakordselt nägin Carla näokest nii lähedalt: see oli puhtaimast puhtam ovaal, millesse lõikusid silmaaukude lugavad kaared ja õrnad sarnad ning mis lumivalge naha tõttu paistis veel puhtam, eriti nüüd, kus ta pale oli pööratud minu ja valguse poole ning sellele ei langenud ühtegi varju. Need mahedad jooned ja otsekui läbipaistev nahk, mis sellest hoolimata varjas väga hästi verd ja veresoonekesi, küllap nii ahtakesi, et need ei võinudki nähtavad olla, anusid armastust ja kaitset.

Olin tingimata valmis kinkima talle seda armastust ja kaitset, kuigi igatsesin samas kõige rohkem tagasi Augusta juurde: Carla anus ju ikaliku armastust, mida võin talle pakkuda kedagi reetmata. Kui tore! Jaa Carla juurde, kinkisin talle seda, mida palus tema

õnne nöölapike, ütle mata sealjuures lahti Augustast. Tõusis Carla vastu muutusid hingestatuks. Nüüdsest ei võinud ma —, kui mul tekib vajadus end ausana teatada tunda, ei ole mul enam vaja tema juurest minna, võin suu jääda ja ainult vestlusteemat vahele jätta.

Ma üllalle uue õrnuse põhjuseks, kas ovaalne näolapike, mille olin äsja avastanud, või neiu musikaalsus? Muid tal kahtlemata oli! See kummaline trieste šansoon oli ainaliga, milles laulja kurdab, et on nüüd vana ja ei ole enam vaja enam muud vabadust kui surma. Carla arvendas seda salmikest, lisades talle kelmikust ja eluarmast. Tema tõlgenduses ei lausunud neid värsse mitte vaimu, vaid seesama noor neiu, kes ainult teeskleb vana, et selle uue vaatepunkti abil paremini põhjendada oma praegust õigust armastada.

Kui ta lõpetas ja mu siirast imetlust märkas, tundis ta esmakordselt minu vastu mitte üksnes iha, vaid ka kiindumust. Ta sai aru, et see šansoon meeldib mulle rohkem kui laul, mida maestro talle oli õpetanud.

«Kahju!» lisas ta nukralt. «Et sellest ära elada, tuleb eeldant'idesse* laulma minna.»

Mul oli kerge teda veenda, et see ei ole nii. Maailmas on palju suuri kunstnikke, kes ei laulnud, vaid kirjutasid.

Ma tahtis kuulda nende nimesid ja teda tegi õnnelikaks teada, et ka sellise oskusega võib kuulsaks saada. Ma ütlesin, et niimoodi laulmine on palju raskem kunst kui kirjutamine, mida mulle õpetati ja milleks püsis ta haalega karjumisest,* ütles ta lihtsameelselt.

Ma muigasin, kuid ei vaielnud vastu. Tema kunst oli poolelt raske ja ta teadis seda, sest see oli ainuke, mida ta valdas. Trieste šansoon nõudis talt ränka vaeva, ta oli korranud seda lugematuid kordi, parandades iga intonatsiooni ja iga noodi kõlavust. Nüüd õppiis ta üht teist, mis pidi küpseks saama alles mitme nädala pärast. Varem ei tahtnud ta seda ette laulda.

Selles toas, mille seinad olid seni ainult tülitsemisi ja banaalseid stseene kuulnud, elasime labi hurmavaid hetki. Nägin Carla ees karjäärivõimalust. Niisuguse karjäärivõimalust, mis võis aidata mind temast vabaneda.

* Varietee kohvik (pr. k.). — Tõlk.

Väga sarnast sellele karjäärile millest oli unistanud Copley soovitasin tal o sõda uus õpetaja. Seda sõna kuulsin ta kohkus, aga ta ei s end peagi veenda, kui ütlesin, ta võib ju proovida ja siis ara utelda, kui tunnid peaks osutuma igavateks või kasututeks.

Ka Augustaga läks mul sel päeval väga hästi. Mu hing oli rahul, otsekui oleksin naasnud tavaliselt jahutuskultuult ja mitte Carla suurest; samasugune tunne võis vaim olla vaesel Copleyil neil päevil, kui ta lahkus Carla majast ilma et tal olnuks põhjust vihastada. Nautisin õnne tunde nagu oaasi jõudnu. Minule ja mu tervisele olnud muidugi väga halvasti mõjunud, kui mu pikk vahekoor Carlaga oleks kulgenud lakkamatute erutuste õhkkonnas. Alates sellest päevast kulgesid asjad justkui esteetiliselt elamuste tulemusena palju rahulikumalt, ainult lühikeste tõrgetega, mis olid vajalikud mu armastuse üles ehitamiseks nii Carla kui ka Augusta vastu. Igakordne Carla külastamine tähendas küll Augusta reetmist, aga ka ununes, niipea kui libisesin tervise teenimise ja head kavatsuste sõiduvette. Ja headel kavatsustel ei olnud enam seda toorest ja ärritavat vormi nagu tol korral, kui ma väevu talutsin soovida Carlale öelda, et ma ei taha teda enam näha. Olin temaga õrn ja isalik; hakkasin taas tema karjäärile mõtlema. Hüljata iga päev naine, et järgmisel päeval ta seeliku järel joosta, olnuks nii ränk koormus, et mu nõik sõda poleks sellele vastu pidanud. Nüüd aga oli Carla alati mu käsutuses ja ma ise võisin teda kord ühes, kord teises suunas juhtida.

Läks tükk aega, enne kui mu head kavatsused teoks said ja ma end tõsiselt sundin Carlale õpetajat otsima. Mangisin kaua selle mõttega ega võinud midagi ette. Seal teatas Augusta mulle ühel päeval, et saab eraks, ja siis kasvas mu hea kavatsus hirmootmeteni ning Carla sai õpetaja.

Kohklesin nü kaua ka teeparast, et markasin, kui tõsiselt Carla ilma õpetajatagi oma uue kunsti kallal teotab. Aga nadal oskas ta mulle ette kanda uue šansooni, sealjuures hoolikalt iga sõna ja žest arvestades. Teatud noodid oleksid vajanud pisut lihvi, aga võib-olla oleks see hiljem iseenesest tulnud. Otsest tõendit selle kohta, et Carla on tõeline kunstnik, nägin viisis ja visaduses, millega ta lakkamatult oma šansoone täiustas, kaotamata sealjuures ühtegi leidu, mille ta juba esimesel katsel oli

leitud. Ma keelitasin teda tihti ette kandma esimest laulu, mis talle selles iga kord midagi uut ning huvitavat. Kõikjal koolitust arvestades väärts imetlust, laulule suuremat väljendusrikkust anda, ei olnud ta sellesse kunagi midagi võltsi või liialdavat. Kui ta kummituna lisas ta ehitatavale hoonele iga päev midagi, jättes puutumata kõik ülejäänud. Šansoon muutus aga tunne, mis seda hingestas, oli muutumatu. Enne Augustat algust äigas Carla ikka käega üle näo ja keset laulu peopesa varjus selleks väikeseks kometimänguks, mida tal tuli esitada. See komöödia ei olnud alati lapsikult ette võetud. Irooniline mentor, jutustades lugu Rosinast, «kes olnud lihtsas hurtsikus», koguni ähvardas, olgugi mitte tõsiselt. Kangelanna näis meile ütlevat, et ta teab — et ta teab — lugusid juhtub iga päev. Carla pani sellesse laulu hoopis teise mõtte, kuid jõudis samale tulemuseni.

Atini sümpaatia kuulub Rosinale, muidu ei tasuks teda laulu lauldagi,» ütles ta.

Vahel juhtus, et enese teadmata puhus Carla minus ta huugvele süümepeinad ja armastuse Augusta vastu. Ta juhtus nii iga kord, kui ta minu naist solvavate sõnnakuid ette võttis, et selle kindlat positsiooni kinnistada. Ta hellitas ikka veel lootust, et jään tema juurde terveks ööks; kord tunnistas ta mulle, et tema meelest puudub meie vahekorras tõeline lähedus, sest me pole kordagi teineteise kõrval maganud. Soovist harrastada temaga õrnalt kaituma ei olnud ma talle kunagi lõplikult ära, ehkki teadsin, et niisugune asi on tõesti võimatu, sest kui tuleksin hommikul koju, leiaksin uduvõlts Augusta akna alt, kus ta on veetnud terve öö. Ta pole selle, kas ei tähendaks see uut truudusemurdumist oma naisele? Mõnikord, kui ruttasin kirest lõõmates Carla juurde, kaldusin ta palvele järele andma, aga peagi tean sellise teo võimatust ning süüvutust. Nõnda ei leidnud ma pikka aega võimalust tema soovi taita, aga ka mitte otsustavalt keelduda. Näiliselt olime kokku leppinud varem või hiljem veedame ühe öö koos. Seda enam, et need olid selleks ka vastavad tingimused loodud, sest olin sundinud Carlat ja ta ema ütlema üles kaasiurnitööle, kes nende korteri kaheks jagasid, mistõttu Carlal olid need oma magamistuba.

Vahel parast Guido pulmi tabas mu äia kriis, mis pidi

ta hauda viima. Olin ise ettevaatamatu Carlale ütlenud, et mu naine peab terve öö isa voodi juures olema, äärm vajab veidi puhkust. Nüüd ei saanud ma enam selle vale puigelda: Carla nõudis, et veedaksin selle muu seale nii raske öö temaga. Mul ei olnud julgust ta vastu vastu panna ja ma jäin raske südamega nõusse.

Püüdsin selleks ohvriks korralikult ette valmistada. Jätsin hommikul Carla juurde minemata ja tormin õhtul seetõttu sinna täis iha, korrutades endamisi, kui lapsik on arvata, nagu võiks truudusemurdmine naise sellepärast hullem olla, et see sünnib temale väga raske ajal. Kaotasin isegi kannatuse, kui vaene Augusta pidi mind liiga kaua kinni, seletades pikalt ja laialt, kusma asub ja mis mul öhtusoõgiks, magamaheitmiseks koguni hommikukohviks kõik vaja võiks minna.

Carla võttis mind vastu kabinetis. Too, kes oli ta ema ja teenija, serveeris meile varsti hõrgutava õhtuelu millele lisasin kaasatoodud maiustused. Siis tuli eidele veel kord tagasi, et lauda koristada, mind aga kiusas hirmotsekohe voodisse heita, kuigi oli veel vara ja Carla soovis, et ma tema laulu kuulaksin. Ta võttis läbi terve oma repertuaari ja kahtlemata oli see õhtu parim osa, sest kärsitus, millega ma oma armukest ootas, suurendas naudingut, mida Carla šansoonid mulle alati pakkusid.

«Publik oleks sind lillede ja kiiduavaldustega üle külvanud,» kuulutasin ma talle, olles täiesti unustanud, et publikut on võimatu samasse hingeseisundisse viia, milles mina viibisin.

Vilimaks heitsime vaheseinaga eraldatud koridoris, mis meenutavas väikeses ilma kaunistusteta toauberikus voodisse. Und mul ei olnud ja mind ajas meelega teinud, et kui jääksingi uniseks, ei saaks ma ikkagi magada, sest toas oli nii vähe õhku.

Siis hüüdis ema argliku häälega, Carla läks välja ja hakkas ukse enda järel kinni. Kuulsin, kuidas ta ema kaest arritatult küsis, mida see tahab. Eideke kogele vastuseks midagi, mille mõttest ma ei saanud aru, ja siis hüüdis Carla, ust ema nina ees kinni paugutades:

«Jäta mind rahule! Ütlesin, et täna öösel magan siin!»

Nii saingi teada, et Carla, kes kartis öösiti üksi olla, magas tavaliselt koos emaga oma endises magamistoas, kus oli teine voodi, kuna see, kus meie koos pidime magama, seisis tühjana. Nii et paljast hirmust üksi

oli ta sundinud mind Augustale säärase inetu ja nauguma! Kelmika lõbususega, mida ma temaga jagasin, tunnistas ta, et tal on minu seltsis juba kaua aega tunne kui ema seltsis. Mind hakkas vaevama mõte üksikust voodist, mis seni oli tühja kabineti poolt nii ligilähedal olnud. Varem ei olnud ma seda mõelnud. Olin armukade. Siis avaldasin nõrdimust selle kohta, et ta oli kohelnud oma vaest ema. Carla oli teist korda muutunud kui Augusta, kes loobus isegi minu seltsist, et ma vanematele abiks olla. Mina, kes ma nii malbelt olin talunud isa vihapuhanguid, olin selles suhtes eriti õnnelik, kuidas oma vanemaid koheldakse.

Ma ei märganud ei mu armukadedust ega nõrdimust. Augustale kõik kiivusemõtted maha, taibates, et mul pole ühtegi mingit õigust, kuna ma suurema osa päevast unistan, et keegi mu armukese ära kosiks. Ja ehkki äsjase aja ajel tehtud tähelepanekud olid mu nõrdimust suurendanud, polnud põhjust seda vaese neiu ees välja näidata, kui mõlgutasin ise mõtet teda lõplikult maha jätta. Kõigepealt tuli võimalikult kiiresti välja saada selle paugurikust, kus oli vaevalt kuupmeeter õhku ja see oli muumaks koetud.

Ma ei tahtnud enam, missuguse ettekäände ma välja mõtleksin, et nega viitmata minema pääseda. Hakkasin kiirustades loovastuma ja rääkisin seejuures midagi võtmest, mille olin unustanud naisele andmata, nii et ta ei pääseks, kui peaks tagasi tulema. Näitasin Carlale võtit, mis avas, mida ma alati taskus kandsin, nüüd aga esitan selle kui asitõendi, mis pidi mu väidete õigsust kinnitama. Carla ei püüdnudki mind tagasi hoida; ta pani end ütlema ja saatis mind valgust näidates välisuksele. Mulle tundus, et trepikoja hämaruses heitis ta mulle mõne pilgu, mis tegi mind rahutuks: äkki on ta taipama hakanud? Aga arvestades seda, kui hästi ma teeselda oskan, polnudki nii lihtne mind läbi näha. Tänu täheks, et ta mind minna laskis, riivasin ühtepuhku huultega ta nägu, simuleerides, nagu oleksin ikka sama ihaldusega, mis mind tema juurde oli toonud. Ei, mul polnud põhjust kahelda, kas mu teesklemine oli korda läinud. Tõepoolest oli Carla armupuhangus olnud, et nii labane olin nagu Zeno, mille mu vanemad mulle kaela on määrtanud, et sobi minu isikuga kokku. Tema sooviks, et mu nimi oleks Dario, ja näe, nüüd pimedas trepikojas minuga

Ma vasti jättes hüüdis ta mind selle nimega. Seal ma ei
 et ilm tõmbub vihmale ja tahtis tugesti minna
 vihmavarju tooma. Aga ma ei suutnud tema seltskonda
 enam taluda ja kiirustasin ninema pigistades
 millega seotud ettekäändesse hakkasin juba isegi

Sügisvasse oopmedusse lõikusid aeg-ajalt pimevõlv
 sahvatused. Äikesekõnn kosis kusagilt väga lennukalt.
 Ohk oli liikumatu ja sumbunud nagu Carla toas. Kõh
 vad saateelsed piisad olid soojad. Ilmselt laks
 seal üleval ohtlikuks ja ma pistsin jooksu. Minu
 oli Corsia Stadioni uks kangialune veel lahti ja val
 tatud, nii et jõudsin oigeaegselt sinna varjule pugeda
 samas vallutas äikesevihm paunul tanava. Viim
 dina katkestas äge tuuleil, mis näis äikest endaga k
 vedavat. Nüüd kõmas see juba üsna lähedal. Võputu
 Oleks kohutavalt kompromiteeriv, kui ma sellisel k
 ajal Corsia Stadioni tēnaval valgu läbi surma sek
 Hea seegi, et mu naine tunneb mind kui veidralt t
 dega meest, kes võib hilisoomi tont teab kus hulkuda
 mudugi seletaks asja

Pidin selles kangialuses konitama üle tunni. M
 korda tundus, et raju hakkab järele andma, aga s
 tis see jälle hoogu ja valas oma raevu nii- ja teistm
 välja. Nüüd rabistas rahet.

Mulle tuli seltsiks maja uksehoidja ja ma pidin tal
 mõne soldo andma, et ta värava sulgemisega viivitab
 Siis tormas kangi alla veest nõretavas valges ulkonn
 mees. Ta oli varia, kõhn ja kuivetrunud. Ma pole teda sel
 lest saadik eram näinud, aga mulle on alatusks m
 jaanud ta mustade silmade poletav pilk ja vaike k
 mis otse kiirgab energiat. Ta rajas ja vandus, et oli m
 lühimajaks saanud

Mulle meeldib vestelda tundmatute inimestega. N
 seltsis tunnen end terveks ja rahulikuna. Lausa puhk
 Tuleb ainult lonkamisest hoiduda ja k
 on korras

Kui torm lõpuks vaibus laksin kohe edasi, aga mu
 koju, vaid ära juurde. Tundus, et praegu pean tēttama
 naise juurde ja võin olla selle üle uhke, sest vestasin v
 vitamatult ta väljautlemata kutsele.

Mu äi magas ja Augusta, kellel oli põetaja abiks, l
 dis aega tema toast minu juurde tulla. Ta ütles, et tegu
 hasti, kui ruttasin siia, langes siis mu rinnale ja puhke
 nutma. Ta oli näinud, kui hirmsasti isa kannatab.

et olen tal meig. Ta pani mu tugitooli
 ja ta kätt tekkidega kinni. Mõneks ajaks võis ta
 minust kõrvale jaada. Olin väga väsinud ja isegi selle
 tõttu, mil ta minu kõrval istus, heitlen
 ma oma olemasolevust ja ood v
 kodu, tundsin end ilmauutuna, sest
 polnud ma talle truudust murdnud. See
 oli nii kaunis, et katsusin seda tug-
 midagi, mis meenutas pihtimust.
 end nõdrana ja suudlasena, aga kuna
 otsuses otsa vaatas ja küsis, mida see
 kohe tagasikaigu ja põikasin filosoof
 suutundest, mis saadab iga mu mõlet ja

mõtlevad ka usklikud,» ütles Augusta. «Kes
 võib-olla karistab jumal nend
 teadlikud pole»

onu, mis sobisid ta pisaratega, mis muudkui
 tundus, et ta ei saa aru, mis vahe on minu
 mõtete vahel, aga ma ei tahtnud hakata
 tuule ühetoonilise tuhisemise saatel ning
 labi rahunenud meeltega vajusin ma
 tervistavasse unne.

* * *

Ent kerkis küsimus lauluopetaja võtmisest, sai asi
 korda. Ma olin juba ammu välja vali
 juurde tõtt oelda ennekoike seppu, et pidama
 ta tunnid olid Trustes kõige odavamad. Ma ei
 kompromiteerida ja nii laks Carla ise
 Maakima. Ma ei ole teda kordagi näinud, aga
 ma, et nüüd, kus ma temast väga palju tean,
 ta kõige lugupeetavamaks meheks. Nahtavasti
 meelne ja terve inimene, mis on uhe kunstniku
 erandlik, sest Vittorio Lali elatus tööpo
 kunstist. Lühidalt, kadestamisväärt mees, se
 aneckas kui ka terve

tundsin, et Carla haal muutub pehmemaks,
 ja kindlaks. Meie aga ei me kartnud,
 sunnib teda misamuti kõri pingutama, nagu
 Ciperi poolt vahitud õpetaja. Ma ei tea, kas ta
 Carla soovidele järele, aga neiu jai oma lemmik-
 juurde pidama. Alles mitu kuud hiljem märkas ta,

et on sellest pisut eemaldunud, ent ikkagi poole. Ta ei laulnud enam trüeste šansoonide ega laulukesi, vaid laks üle vanaaegsetele itaalia lauludele ning Mozarti ja Schuberti repertuaarile. Ent mu meeles üks hallilaul, mida peeti Mozarti omaks. Põhjus ma eriti teravalt tajun, kui kurb on elu, ja kurb taga tõrksat neidu, kes kord mulle kuulus ja keda ma armastanud, kõlab see hallilaul mu kõrvus nagu heide. Naen siis jälle, kuidas Carla kujutab ema, kes oma lapse aidamiseks leiab oma rinnas imeõrnu hingetõmbet. Ja mõneti, kuigi ta oli unustamatu armuke, ei saanud ta olla hea ema, sest ta oli halb tutar. Nagu naha, vana õskus oma lauluga ematundeid väljendada kõik oma muvead.

Carla kaest kuulsin õpetaja käekaigust. Ta oli õppinud mõne aasta Viini konservatooriumis ja tulnud siis Tšehhis, kus tal oli õnn töötada ühe meie tuntud heliloojuures, kes oli pimedaks jäänud Tema ülesandeks oli helitoid etteütlemise järgi kirja panna, aga tal on ka maestro usaldus, mis pimedatel on aaretu. Nii tulvas ta helilooja kavatsustega, tema eluküpsete seisukohtade ja nooruslikult uljaste unistustega. Varsti oli ta hingetõmbel muusikat, ka seesugust, mida vajab Carla. Mulle meeldis ka tema valimust: noor, blond, tüsedavõitu, meelise suhtes hoolimatu, seljas targeldamata, millega kerge puhtaim sark, lõua all kohev, halvasti seotud hõlmis mullalgi võis olla must, peas tohutult laia serva viltkaabu. Napsõnaline oli ta ka, vähemalt Carla tõi mind mooda, mida pean uskuma, sest kui ta mõne kuu pärast lobisejaks muutus, rääkis Carla sellest otsekohe. Ennekoike oli ta tahtlikult saavinud endale võetud teadusesse.

Peagi hakkasid mu päevi häirima mõningad konfliktid. Hommikuti Carla juurde minnes ei viinud ma kaasa mitte üksnes armastust, vaid ka mõrkja armastatud kaduduse, mis päeva jooksul oma kibedusest palju kaotas. Mulle nais uskumatu, et noormees ei kasuta ara nime, mis on nii ja kerget saaki. Carla nais olevat jahmunud et võis midagi seesugust mõelda, aga ka mina olin tema jahmunusest jahmunud. Kas tal oli meelest launud, kuni see asi meie vahel arenes?

Ühel päeval läksin tema juurde kuvusest keele ja suures hirmus lubas ta, et jatab selle õpetaja silmapiiri.

Ma ei selle lubaduse ajadiks oli ainult kinnitama, sest tol ajal kinnitas ta oma sõnad. Hommikord tegid need kinnitused talle talle hingeliseks isund ja meeleolu olid talle talle väga, sest naised Augusta vastu ma, maes ma olin sunnitud vastu tahtma. Carla ettepanek viis mind segadusse. Miski ma tollal ka ei o'nud, kas armastus- või armastus, ma ei tahtnud temalt seda ohvrit. Minge side mu kahe eluseisu vahel pidi ju olema, ma tahtnud loobuda niigi piiratud vabadusest teise üle minna. Seeparast ei saanudki temast vastu võtta ja muutusin ettevaatlikumaks, kus olin kiivuse pärast meelehõlmatel, ma ei tahtnud varjata. Minu armastus muutus selle tõttu, et ta ei lõppes sellega, et mõnel ma teda ihaldasin või üldse ei ihaldanud — mulle alati liiki olendina. Ta kas murdis mu tunde või mul polnud temast sooja ega külma. Ma ei viikasin, ei tulnud mul tema olemasolu. Ma kuulusin tervesse ja ausasse maailma, kus Augusta, kelle juurde tulin alati tagasi nii hinge kui ka Carla mind vabaks andis. Ma otsustasin siirust arvestades tean tapselt, kui talle minule kuulus, aga mu korduvad armastused olid alateadlikud õigluseunde avaldused. Tõsi pidin saama, mida olin ara teennud. Ma meenutasin õpetaja Arvan, et ta armastus ei saanud avaldada, mis Carla mulle võidutseva naoga elasi. Ma veendunud, et need tahistavad tema eestest ja vaarivad seetõttu ka minu heaksliitu. Ma ei talle öelnud, et on oma õpetajaosast vaimusest kui Carla talle maksta ei saaks, jatkaks ta armastust. Äärmepalt oleksin Carla kõrvalikuks. Ma tegin suski nao, nagu rõõmustaks tema edu. Ma ei tahtnud. Ta unustas kogu krambi, mis oli mõnuvõrra, nagu oleksin sidunit haigunud, ja võttis talle talle muretu vastu. Õpetaja oli kõik oma talle ara raskunud ja seda polnud palju muusika, talle talle. Öde oli talle suuri ebameeldivusi põhjustanud ja ta oli Carlailegi suutnud sisendada vaenu talle naise vastu, keda ta ei tundnud. See vastu ma mulle kompromiteeriva sümptoomina. Nüüd

laulsid nad koos tema laule, mis tundusid mulle k
dena juba siis, kui ma Carlat armastasin, saati v
kui talusin teda kui koormat. Võib-olla polnud
laulud nii väga kehvad, ehkki ma ei ole kuulnud
räägitavat. Hiljem dirigeeris ta Ühendriikides orke
ja on tõenäoline, et seal neid laule ka lauldakse

aladele. Armukesega sidus mind nüüd uus tunne, hoidis mind uute köidikutega ja hõlvas juba minu armastuse ala. Ent kui ma olin koju jõudnud, hakkas Carla suhtes tekkinud uus tunne olemast ja pöördus mendentuna Augustale. Carla vastu ei tundnud ma üht peale sügava umbusalduse. Kes teab, kui palju tõi selles abieluettepanekus? Ma poleks sugugi imestunud, kui Carla oleks kinkinud mulle ühel päeval, kollase abiellumata, muusikaandelise poja. Ja taas algas need raudkindlaid töotusi, mis saatsid mind teel Carla juurde hülgasid mu, kui olin tema juures, ning ärkasid taas, kui olin temast lahkunud. Kõigel sellel polnud aga mu üht ohtlikke tagajärgi.

"Kuid terve igaviku näinud! Kuidas laheb? Kas ootad lõpuks vahem tööd?"

"Ei teinud minu kõrvale ja esimese ehmatuse ajal ütlesin end nõnda, et ta Carlat ei näeks. Aga tema ei tule, kui oli mul kätt surunud:

Pärast vähest mõtisklemist tõusis Carla püsti, ...
kuda.

«Nägemiseni,» ühmas ta ja suundus värava poole.
Ma teadsin, et meil temaga on veel kana kikkuda.
Tullio juuresolekut arvesse võttes püüdsin võtta ...
lasta Carlal vahepeal rahuneda. Küsisin luba teda
sest nagunii oli meil üks tee. Tema kuiv «nägemiseni»
tõepoolest tähendada suhete katkestamist ja ...
korda ehmun sin ma tõsiselt. Mul jäi hing kinni k ...
vale lahkumisohule mõeldes.

Aga Carla ei teadnud veel isegi, kuhu oma kindla
muga minna. Ta otsis väljapaatsu hetkelisele vihale,
lakski varsti üle

Ta ootas mu ära ja kõndis sõna lausumata mu kõ ...
Kui koju jõudsime, puhkes ta nutma, mis ei teinud mu
enam hirmu, sest nuuksumine sundis teda minu
vahelt lohutust otsima. Seletasin talle, mis mees on ...
ja kui palju pahandust võib tekitada tema väle ...
Nähes, et ta ikka veel nutab, ehkki minu käte vahel,
kisin otsustavamat tooni võtta: tahab ta siis mind ...
kompromiteerida? Kas me polnud kokku leppinud,
teeme kõik mis võimalik, et saasta vaest nais ...
ikkagi mu abikaasa ja mu tütre ema?

Carla näiski nagu aru pähe võtvat, sest ta soovis ...
jääda, et end päriselt koguda. Ülimalt rahul, tõtt ...
m'nema.

Arvatavasti selle vahejuhtumi tõttu tuli Carlal m ...
tahtmine avalikkuse ees ühtelugu minu naise osas ...
neda. Võis arvata, et ta on õpetajaga abiellumisest k ...
dudes otsustanud sundida mulle peale suurema osa m ...
dest kohustustest, mis muidu oleksid jäänud tolle ka ...
Mõnda aega tüütas ta mind palvega osta kaks piletit te ...
risse, kuhu oleksime tulnud lahus, leides end otseko ...
juhuse läbi kõrvu istumas. Mina seevastu nõustu ...
ku ostama temaga — ja sedagi paar korda — üksnes lu ...
naparki, oma eksituste piiriki, kuhu laksin nüüd te ...
kõndist. Mitte mingit muud mõndust! Seetõttu s ...
minu armuke õige varsti minuga ilma vahumagi ...
voldasid teda ootamatud vihasoost, mis ta minu p ...
valja valas. Tõsi küll, ta kogus end rutu, aga uhe ...
lastest soovist juba piisas, et mind alandlikuks ja talt ...
teha. Tihti leidsin teda nutmas, aga ei saanud mingit sel ...
tust, mis teda piinab. Võib-olla olin selles ka ise süüdi

... ja muud seletuse nõudmisega väga peale. Kui ma
... tundma õppisin, see tähendab, pärast seda,
... lülgas, polnud neid seletusi enam vaja. Ma ei
... talle, ta viskus seiklusse minuga üksnes viletsu ...
... Minu embuses sai temast naine ja —
... nii mõelda — korralik naine. Loomuli ...
... tulnud selles mingit teenet, seda enam, et mulle
... pahandusi.

... tuli tal uus tuju, mis pani mind algul imestama,
... ta tahtis näha mu naist. Ta vandus, et ei astu
... ja kaitub nii, et too teda ei märkagi. Luba ...
... et niipea kui saan teada, kuhu naine teatud
... lähed, annan talle sellest märku. Ja tema
... mu naisele pilgu, mitte meie villa lähedal —
... kohas, kus iga võõras silma torkas —,
... rahvarikkal tänaval

... ajal põdes mu amm mingit silmahaigust ja
... päevad seotud silmadega lamama. Tal oli hir ...
... ja et sundida teda arsti korraldusest kinni
... hakkasid tütre vaheldumisi tema voodi ees val ...
... minna; minu naine hommikul, Ada kella neljani
... Ootamatu otsuse ajal ütlesin Carlale, et mu
... hakkub iga päev täpselt keil neli mu ämma majast.
... ei oska ma mõistlikult seletada, miks ma
... oma naise asemel Adat pakkusin. Vist tahts'n
... pärast õpetaja abieluettepanekut tihedamini
... nädala jooksul ning arvasin, et mida kaunima ta leiab
... mu naise, seda rohkem hindab ta meest, kes talle
... naise nii-öelda ohvriks tõi. Augusta oli tol ajal
... tervisest pakatav tite-ema. Minu otsust võis
... ka ettevaatlikkus, sest mul oli põhjust oma
... tujusid karta, ja kui viimane oleks endale Ada
... midagi solvavat lubanud, poleks sellel olnud min ...
... tahtsust, sest Ada oli juba näidanud, et ei püüa mind
... mu naise silmis mustata

Kui Carla peakski mind Ada ees kompromiteerima,
... Adale, kuidas lugu on, ja teen seda isegi teatud
... tundega.

Tal minu poliitikal oli ettenägematu tagajärg. Täiesti
... rahutuse ajal läksin sel päeval Carla poole
... varem. Eelmise päevaga võrreldes leidsin ta
... muutunud. Tema õilsale näo-ovaalile oli lasku ...
... suur tõsidus. Tahtsin teda suudelda, aga ta tõukas

mu eemale ja lubas mul ainult huultega pöske jätta. Tada, et ma teda rahulikult ära kuulaksin. Istusin teda vastu teisele poole lauda. Kiirustamata võttis ta paberilehe, millele ta minu saabudes oli kirjutanud, ja loeks selle laual lebavate nootide vahele. Tookord ei pööranud ma sellele paberile mingit tähelepanu, alles hiljem teada, et see oli kiri, mida ta Lalile kirjutas.

Ometi tean praegu, et isegi tol hetkel ründasid hinge kahtlused. Tema tõsine pilk peatus uurivalt minu põikas siis aknast välja, et end ümbrusest lahti rebida sellele keskenduda, mis ta hinges toimub. Kes teab, kui ma oleksin tollal kohe taibanud, missugune heitlus hinges kaib, võib-olla oleksin oma veetlevat armu siiani suutnud säilitada.

Carla rääkis mulle oma kohtumisest Adaga. Ta oli tulinu mu ämma maja ees oodanud ja ta kohe ära tundnud, nii pea kui ta välja tuli.

«Võimatu oli eksida. Sa olid kirjeldanud mulle ta kogu iseloomulikumaid jooni. Oot Sa tunned teda põhjalikult».

Ta vaiks viivu, et saada jagu erutusest, mis nõõris tal kurku. Sus jatkas:

«Ma ei tea, mis teie vahel on olnud, aga ma ei taha enam petta nii kaunist ja nii kurvameelset naist! Kirjuta oma lauluõpetajale, et olen valmis temaga abielluma

«Kurvameelset!» hüüatasin ma üllatunult. «Sa eksid! Võib-olla pigistas tal king.»

Kurvameelne Adal Ta, ju naeris alailma. Ka seltsi
hommikul, kui ma teda viivuks meie pool nägin.

Ent Carla teadis paremini:

«King pigistas! Ta astus nagu jumalanna, kes kõnnib pilvedel!»

Üha rohkem erutudes rääkis Carla sellest kohtumisest. Tal läinud korda Ada suust mõnda sõnagi kuulda — on, kui õrna häälega! Adal kukkunud taskurätik maha, Carla võtnud selle üles ja ulatanud talle. Ada napisõnaline laulu liigutanud Carlat pisarateni. Veel midagi oli juhtunud nende kahe naise vahel: Carla väitis, et Ada oli märganud, et ta nutab, ja heitnud talle lahkudes kaastundliku pilgu. Carlale olnud kõik selge: mu, paine teadis, et mu talle truudust murren, ja kannatas selle pärast. Sellest sündis otsus minuga vahetõrje lõpetada ja Laliga abielluda.

Ma ei osanud end kuidagi kaitsta. Kerge oli rääkida

...Adast, aga mitte oma naisest, sellest õitsvast
...keer, kes oli jäägitult hõivatud oma uutest kohus-
...marganud üldse, mis minu hinges toimus.
...Carla, kas ta ei marganud Ada karmi pilku ja
...mudel ning kalk oli ta hää, selles puudus
...noojus. Et Carla armastust tagasi võita, oleksin
...meeldi veel mitu muud puudust omistanud,
...seda teha, sest olin teda ligi aasta aega
...ees taevani kiitnud.

...sellest olukorrast teisiti. Ka mind haaras äkki
...ratus, et mul tikkusid pisarad silma. Leidsin, et
...oluliku õigus end haletseda. Tahtmatult olin mäs-
...end sekeldustesse, mis ähvardasid mind väga õnne-
...Eriti talumatu oli Ada ja Augusta segiajamine
...olnud mu naine ju üldse nii kaunis, aga
...oli Carlos sellist kaastunnet äratanud, oli mulle
...hameeldivusi põhjustanud. Nii et Carla eksis täie-
...kuul, kui ta sel viisil minu üle otsustas.

Alu plehrad pehmendasid Carla meelt:

Rullin Dario! Su pisarad teevad mulle head! Te'e
 ette on mingi arusaamatus juhtunud ja te peate selle ära
 lahutama. Ma ei taha su üle väga karmilt otsustada, aga
 ma ei peta ma seda naist. Ma ei taha olla ta pisa-
 rite põhjustaja. Olen seda vandega tõotanud!»

Veepdest hoolimata pettis ta teda siiski veel üks kord, viimast korda. Ta tahtis mulle igaveseks hüvasti öelda suuallusega, mina olin nõus andma seda ainult teatud tingimustel, vastasel korral oleksin lahkunud äärmiselt rahulolevana. Seepärast ta alistus. Sosistasime mõlemad:

Vinast korda!»

See oli unustamatu hetk! Mõlemapoolne otsus pesi mind puhtaks igasugusest süütundest. Olime patuta ja uhked. Mu hea saatus kinkis mulle täiusliku õnnehetke.

Õnnesin end piiritult õnnelikuna ja jätkasin komöödiat kuni lahkumiseni. Me ei näe teineteist enam ial! Ta keeldus vastu võtmast ümbrikku, mis mul alati taskus oli, ka ei tahtnud ta midagi mälestuseks saada. Meie uuest elust tuli kustutada kõik jaljed möödunud üleastumistest. Siis suudlesin teda isalikult laubale, nagu ta alguses minuga hõõrdijaks oli soovinudki.

Hiljem, trepil, haaras mind kahtlus, kas asi mitte liiga tõrjaks ei läinud. Kui oleksin võinud kindel olla, et homme on ta uuesti täielikult minu, ei oleks mu mõtted

nii kiiresti tulevikku poordunud. Trepikojas seisis ta, kuidas ma alla laksin. Hüüdsin talle vaukelt naerukalt.

«Homseni!»

Ta tõmbus üllatunud ja otsekui ehmunult tagasi, hüüdis ukse taha kadudes:

«Ei iialgi!»

Mina aga tundsin ikkagi teatavat leevendust, et olla jäänud lausuda sõna, mis võis mind veel ühele viimasele kaisutusele tuua, kui mul selleks himu tuleb. Igasugustest soovidest ja kohustustest vaba, veetsin imelise päeva, alguses naise seltsis ja pärast Guido kontol. Pean ütlevat, et kohustuste puudumine lähendas mind naisele ja tütrele. Minus oli nende jaoks midagi rohkemat kui tavaliselt, ma polnud nende suhtes mitte nii vihakas ja sõbralik, vaid kaitusin nagu tõeline peremehe napea, kes kindlalt ning rahulikult korraldusi ja kade jagab, kõik mõtted oma kodu küljes. Voodisse heites ütlesin endamisi otsekui töötust andes:

«Kõik mu päevad peaksid sarnanema tänasega.»

Enne uinumist ei suutnud Augusta end tagasi hoida ja usaldas mulle suure saladuse: ta oli seda emalt alla tänas kuulnud. Mõne päeva eest oli Ada tabanud Guido teenijaga kaelustamas. Algul tahtnud Ada paista lasta, et on sellest üle, kuid teenijatüdruk kaitunud nii valjakutsuvalt, et ta tuli vallandada. Eile olid Ada ja ema muudkui ära oodanud, kuidas Guido sellesse teatesse suhtub. Kui ta oleks kahetsenud, oleks Ada nõudnud labatust. Aga Guido oli naernud ja öelnud, et Ada näeb viirastusi; temal pole midagi selle vastu, kui too naine vallandatakse, ehkki ta pole milleski süüdi. Ta olevat Guidole alati vastumeelne olnud. Paistis, et nüüd on asjal korras.

Mulle oli väga tähtis teada, kas see oli tõesti silma moondus, kui Ada nägi oma meest teenija käte vahel. Kas oli tõesti mingit alust kahelda? Sest on selge, et kui mees ja naine kaisutavad, siis seisavad nad hoopis teralt kui sel juhul, kui naine mehel saapaid harjab. Olin suurepärases tujus. Pidasin koguni vajalikuks Guido suhtes erapooletust ilmutada ja asja rahulikult kaaluda. Ada on loomult armukade ja on täiesti usutav, et vahemaa Guido ja teenija keha vahel näis talle väiksem, kui see tegelikult oli, ja muidugi võis ta ka nende poosi suhtes eksida.

Augusta, et on veendunud, et Ada ei torgita ja tolgitseb nahtut hiljem vaariti ainult oma teadmatusest Guido vastu. Ning lisas:

«Ta oleks paremini teinud, kui oleks sinuga abiellunud.»

Ma ei tundsin end üha suutumana, pillasin endale:

«Mida kull. Aga ei tea, kas see mulle oleks parem kui oleksin abiellunud temaga ja mitte sinuga.»

Ta ei ole ühe pomisesin veel:

«Mida kull! Rüvetada sel kombel oma kodu!»

«Mida kull! Täiesti siiras, sest minu etteheide käis selle kohta, mille suhtes mul endale polnud midagi ette heita.»

Ma hakkasin arkasin palava sooviga, et vahetada ühe tahtlikult eelmist meenutaks. Oli tõesti eelmisel päeval õhinal antud töötused ei sidunud ühtegi mind, kes ma tundsin end neist üheks. Nad olid selleks liiga kaunid, et millegi tõttu. Kärjitu soov teada saada, mida Carla mõis mind lausa jooksmas. Seejuures unistasin, et võin anda uusi lubadusi. Nii see peakski olema ühelt poolt naudingutest rikas elu, teisalt selle õilistamiseks, ja iga mu päev oleks selle peamiselt paremaks saamisele ning ainult üheks osaks kuuluks suumepiinadele. Tõsi küll, teatud asjad ei puudunud, sest kogu viimase, mulle nii meelmeelne aasta jooksul oli Carla võtnud endale ühe ülesande: kinnitada mulle oma armastuse, et ta täitnud, aga raske oli selle põhjal järeldada, kas ta on niisama kergesti võiks võtta endale teise ülesande, mis peale muu on eelmisele täiesti vastupidine.

Carla ei olnud kodus. See oli mulle suur pettumus ja ma hakkasin pahameelest sõrme. Ta ema kutsus teda ja ütles, et Carla tuleb tagasi alles õhtul. Ta ei tulinud et soob väljas, seepärast ei hõõgunud koldes, et ta ei soepeatäit.

«Kas ei teadnudki?» kasis ta, silmad imestusest.

«Mida kull ja pomisesin hajameelselt.»

«Mida kull, aga ma polnud kindel, kas see käib ka sinu kohta.»

Lahkusin armastusväarselt jumalaga jättes. Kõik see seda tehes hambaid, kuid nii, et ta ei kuuleks. Võttin aga kuni olin julgust kogunud oma vihale voli anda. Läksin linnaparki ja jalutasin seal ligi pool tundi, et endale selgeks teha. Ent kõik oli nii selge, et ma tõrkusin muud mast. Nii järsult, nii halastamatult sunniti mind endale enda peale võetud kohustust. Tundsin end halvasti, kellest tavalt halvasti. Hakkasin taas lonkama ja võitlesin jalgade tekkinud hingeldusega. Selliseid hingeldushooge on juud tihtipeale: hingan küll korralikult, aga samas loen hõlpsalt getõmbeid, sest hingan sedamoodi kavatsuslikult. Minu tunne, et ma lämbun, kui unustan, et pean hingama.

Sel kellaajal oleksin pidanud minema oma kontori või veel parem — Guido omasse, kuid ma ei saanud niiisama lahkuda. Mis ma pärast ette võtan? Jah, varu erinev oli tänane päev eelmisest! Kui ma vahemasti arvestanud neetud õpetaja aadressigi oleksin teadnud. Laulu ajal mis minu taskust kinni maksti, oli ta võtnud mulle oma armukese.

Lõpuks läksin Carla ema juurde tagasi. Tahtsin Carlale tema kaudu midagi sellist edasi öelda, mis sunnib teda minuga kohtuma. Kõige raskem oli teda võimalikult kiiresti käeulatusse saada. Ülejäänud ei peaks siis enam erilisi raskusi valmistama.

Leidsin vanakese köögis akna all istumas ja sukki mullumas. Ta võttis prillid eest ja heitis mulle küsiva, juba aegu kohkunud pilgu. Kohklesin hetke ja küsisin siis:

«Kas te ka teate, et Carla on otsustanud Laliga abielluda?»

Mul oli tunne, et teatan seda uudist iseendale. Carla oli mulle sellest kahel korral raakinud, aga eelmisel päeval ei olnud ma sellele tahelepanu pööranud. Eile olid Carla sõnad mul ainult kõrvaeni jõudnud, sügavamale mitte. Nüüd jõudsid nad sisikonda, mis valust krampi kiskis.

Ka vanake silmitses mind algul kõheldes. Muidugi kartis ta öelda midagi ebadiskreetset, mille pärast talle hiljem etteheiteid võidaks teha. Aga akki pahvatas ta natuke tava rõõmuga:

«Kas Carla ise ütles teile? Siis on see kindlasti nii. Minu meelest teeb ta hästi. Mis teie arvate?»

Nüüd ta naeris heast meelest, see neetud vanaeit, mina aga mõtlesin kogu aeg, et ta oli minu ja Carla vahel.

Ma oleksin ta meelsasti läbi kolkinud, aga ainult märkusega, et isiklikult oleksin soovitud nadada, kuni õpetaja jalad alla saab. Minu arvates nad nad luga.

Minu meelest muutus vana sinjoora minu seltskonnaks kord jutukaks. Ta ei olnud minuga nõus.

Õnneks, võib karjaäri ka hiljem teha.

Õnne peaks tegema? Carla on nii vahenõudlik.

Õnne koolitamine läheb nüüd vahem maksma,

et ta saaks ta endale ühtlasi õpetaja.

Õnne, mida võis muide võtta ka nurisemisena

õnne, andsid mulle mõtte, mis tundus suure-

õnneksena ja tõi hetkeks leevendust. Ümbrikus,

õnne ajal alati rinnataskus kandsin, pidi

õnne kenake summa. Ma võtsin selle taskust välja,

õnne kinni ja ulatasin vanakesele, et ta selle Carlale

õnne. Võib-olla pesitses mu hinges ka soov oma

õnne lõpuks sundsal kombel kinni maksta, aga veel

õnne soov teda jälle naha ja endale saada. Carlale

õnne kohtuda igal juhul — nii siis, kui ta raha

õnne tahab anda, kui ka siis, kui ta peab õigeks seda

õnne jätta, sest viimasel juhul tuleb tal mind tänada.

Õnne kergendatult: midagi põlnud veel lõplikult läbi.

Õnne vanakesele, et ümbrikus on ülejäänud sellest

õnne, mis Copleri sõbrad mulle nende jaoks edasi on

õnne, juba täiesti rahunenud, palusin Carlale

õnne kogu eluks tema sõbraks, ja et kui tal

õnne vaja olema, võib ta julgelt minu poole pöörduda.

Õnne Nel viisil sain anda talle oma aadressi, mis tegelikult

õnne küll Guido kontori oma.

Läksin minema palju nõtkemal sammul, kui olin tul-

õnne.

Õnne laksime Augustaga tülli. Põhjus oli tuhine.

Õnne supp on liiga soolane, tema vaidles vastu —

Õnne paras. Arvates, et ta tahab mind pilgata, sat-

Õnne meelest raevu ja rapsasin nii järsult laud-

Õnne, et kõik nõud lendasid põrandale. Lapsehoidja

Õnne tütreke hakkas valjusti nutma, mis mind

Õnne solvas, sest mulle tundus, et isegi see pisike

Õnne mulle etteheiteid. Augusta kahvatas, nagu ainult

Õnne oskab, võttis tütre sulle ja väljus. Ka see tun-

Õnne ülepakkumisenä: olen ma koer, et pean

Õnne? Ent ta tuli kohe ilma lapseta tagasi, kat-

tis uuesti laua, istus oma kohale ja hakkas taldrükua ja kaga liigutama, otsekuu valmistuks sööma.

Mõttes vandusin edasi, aga sain juba aru, et olin nagu manguasi looduse meelevaldne, tema jõudude püüda. Looduse, mis vähimagi vaevata oma jõude kätte ja veel kergemini valla päästab. Kogu mu puhkus poordus nüüd Carla vastu, kes ainult teeskles, et ta mib minu naise huvides. Näe, mis mu naine sellest sai!

Käitudes vastavalt oma süsteemile, millele ta on muutunud truuks jäänud, ja nähes, millises seisukorras ma olen, pahandanud Augusta, ei nutnud ega hakanud vaidlema. Kui ma temalt alandlikult andestust palusin, tahtis ta üksnes ühte selgitada: tema polnud naernud, vaid ainult sel viisil naeratanud, mis mulle alati oli meeldinud ja mille üle ma isegi uhke olen.

Mul hakkas hirmsasti häbi. Palusin, et laps kohe tagasi toodaks, võtsin ta süle ja mangisin temaga talle aega. Siis tõstsin ta endale pahe istuma ja pühkisin näo langeva kleidikesega silmist pisarad — neid igatahes polnud voolama pannud Augusta. Mängisin lapsega, kui teadsin, et sellega lähenen Augustale, ilma et peaksin pikemalt vabandama. Tegelikult olidki ta palged juba tagasi saanud oma tavalise jumekuse.

Nii et seegi päev lõppes väga hästi ja õhtupoolik muutus eelmise. Oli nii, nagu oleksin Carlaga hommikul nagu tavaliselt kokku saanud. Leidsin mõneti isegi leevendust. Palusin Augustalt mitu korda andestust, et meelitada välja emalikkude naeratust, mis ilmus ta näole iga kord, kui ütlesin või tegin mõne tobeduse. Häda mulle, kui ta oleks pidanud pingutama ja minu juuresolekul oma käitumist valvama, või kui oleksin peletanud ta näolt kas või ühegi ta tavalistest südamlikest naeratustest, mis minu meelest olid mu isiku kohta langetatud otsustest kõige heasoovlikumad.

Õhtul rääkisime taas Guidost. Paistis, et nad olid Adaga ära leppinud. Augusta imestas oma õe südameheadust. Sedapuhku oli minu kord naeratada, sest oli selge, et ta ei anna endale oma piiritust headusest üldse aru. Küsisin temalt:

«Aga kui mina oleksin meie kodu rüvetanud, kas sina ei oleks mulle andeks andnud?»

Augusta kõhkles.

«Mõtle, mis juhtus,» hüüatas ta lõpuks. «Adal ei ole aega teada selle mehe külge seoksid.»

Ta ei sallinud Guidot. Mõnikord paistis, et ta oli Guido jaoks sellepärast pahane, et mina tema pärast kannatada

Ma ei olegi hiljem sündisid Adal kaksikud ja Guido ei saanud tal teada, miks ma teda sel päeval nii soojalt austasin. Nüüd olid tal ju lapsed ja ta võis majas kõigi elajatega amelda, sest isegi Augusta vaatepunktist ei tundunud teda selles suhtes mingi oht.

Kui leidsin järgmisel hommikul kontoris oma laualt pildiku, millel oli Carla käega kirjutatud aadress, hingatuna kinnendatult. Näe, midagi polnud päriselt lõppenud. Aga mulle vajalike komponentidega võis edasi minna. Lühidalt, Carla määras mulle kella üheteistkümneks hommikul tema maja vastas asuva pargivärava poole kohtumise. Seega ei kohtu me enam tema toas, vaid aga sellele üsna lähedal asuvas kohas.

Ma olin kärsitu ja jõudsin kohtumispäigale veerand tundi varem. Kui Carlat poleks kohal olnud, oleksin talle koju järele läinud, mis oluks veelgi mugavam.

Ku see päev oli selge ja soe, täis kevadist hõngu. Kui lähenes Corsia Stadion oli seljataha jäänud, leidsin end endiselt maaelu vaikuses, mida kerge tuulekahin lehtedest ei hairinud.

Kui hakkasin kiire sammuga väljapääsu poole minema, nägin Carlat vastu tulemas. Tal oli minu ümbrik käes ja ta lähenes ilma tervitusnaeratuseta, isegi rohkem, tema pehvatuse näkku oli tardunud karm otsustavus. Ta kandis jumedakoelist sinisetriibulist puuvillast kleiti, mis talle hästi sobis. Ta näis osana sellest pargist. Hiljem, neil pildudel, kui ma teda vihaga meenutasin, omistasin talle kavatsuse tol vahekorra lõpliku katkestamise hetkel tõmmata ahvatlev välja näha. Tegelikult oli teda nii tundesse pannud ainult esimene kevadpäev. Tasub meelest pidada sedagi, et oma pikaajalise ja toore armatsemise hetkel ei olnud minu silmis mingit tähtsust, kuidas mulle kuuluv naine rõivastub. Läksin ju alati kohe ta tuppa, ja tavaliselt olid naised on kodus enamasti ikka väga lihtsasti riides.

Ta ütles mulle kae ja ma ütlesin seda surudes:

«Tanan sind, et tulid!»

Kui palju kombekam oluks, kui ma niisama leidsin oleksin käitunud ka kogu meie järgneva vestluse jooksul. Carla näis olevat erutatud, ja kui ta rääkis, varistas tal huuled. Ka laulmise ajal takistas samasugune tõullemine tal vahel õiget nooti võtmast. Ta ütles:

«Alguses tahtsin sulle heameelt teha ja selle ruby vastu võtta, aga ma ei saa, see on absoluutselt võimatu. Palun sind, võta see tagasi!»

Nahes, kui lähedal ta oli pisaratele, kiirustasin tema palvet täitma ja võtsin ümbriku vastu. Tüki aja pärast kui olin kohtumispäigast juba ammu lahkunud, märkasin, et hoian seda ikka veel käes.

«Kas sa tõesti ei taha minust enam midagi teada?»

Esitasin selle küsimuse, andmata endale aru, et olin sellele juba eelmisel päeval vastuse saanud. Oli see võimalik, et säärane ahvatlev naine minust lahti ütles?

«Zenol!» alustas Carla lahkema tooniga. «Kas me ei andnud teineteisele sõna, et ei kohtu enam iial? Seda tõotust andes olen võtnud endale kohustusi, mis sinu olid juba enne minuga tutvumist. Need on niisama pühad kui sinu omad. Loodan, et su naine märkab nüüd, et kuulnud ainult temale.»

Järelilikult oli tema mõtetes ikka veel tähtsus Ada ilul. Kui oleksin kindel olnud, et meie vahekorra katkestamine on sellest tingitud, oleksin leidnud võimaluse kõike heaks pöörata. Oleksin teinud talle selgeks, et Ada pole üldse minu naine, näidanud talle kõörsilmset, imetavat ema rinnaga Augustat. Aga vist olid tema poolt võetud kohustused minu omadest tähtsamad. Ennekõike tuli kummutada need.

Püüdsin rääkida rahulikult, ehkki ka minul värisesid huuled — ainult et ihast. Ütlesin talle, et ta ei aimagi, kui väga ta mulle kuulub, ja et tal pole enam õigust teha endaga, mida ta tahab. Minu peas keerles teaduslik kinnitus selle kohta, mida ma rääkisin, see tähendab too kuuluse Darwini katse araabia müraga, aga tänu taevale, tahan väga uskuda, et ma talle seda ei ütelnud. Omelt rääkisin vist väga palju loomadest ja nende füüsilisest truudusest, aga see oli mõttetu loba. Jätsin siis selle raske teema kõrvale, sest tol hetkel ei olnud see ei temale ega minule vastuvõetav, ja ütlesin:

«Mis kohustusi sa võisid endale võtta? Ja mis tähtsus

... oli, võrreldes tundega, mis meid üle aasta

... tal toorelt käest, sest tundsin, et siin on vaja-
... žest; sõnu, mis teda veenaksid, ma ei leid-

... Aga ta rebis käe sellise jõuga lahti, nagu oleks see esi-
... kus ma endale säärast žesti luban.

... ütles ta nagu tõotust andes. «Võtsin endale
... kohustuse! Inimese vastu, kes tegi sama
... »

... polnud kahtlust! Ohetus, mis optamatult ta pös-
... ilmus, tuli pahameelest inimese vastu, kes ei
... tema suhtes endale ühtegi kohustust võtnud. Edasi
... selgemaks:

... julutasime tänaval teineteise käevangus ja tema
... »

... ilusti ilmne, et mulle kuulunud naine eemaldus
... rohkem. Kiirustasin talle järele, pööraste
... nagu koer, kellelt on võetud maitsev lihapala.
... tal taas ägedalt käest.

... ütlesin ma, «lähme ka meie teineteisel käest
... hoides, seda ebatavalist intiimsust ilmutades, mis
... läbi terve linna.
... Corsia Stadioni Chiozza võlvkaarteni, Cor-
... Sant' Andreani ja tuleme teisest küljest sinu
... — pärast seda muidugi, kui terve linn on meid näi-
... »

... oli esimene kord, kus ma end Augustast täielikult
... Ja ma tajusin seda kui vabanemist, sest
... oli see, kes tahtis mult Carlat röövida!

... rebis taas käe lahti ja tähendas kuival:

... oleks peaaegu sama tee, mille me eile läbi käi-

... »

... Teab ta kõike? Teab ta, et sa
... kuulud mulle?»

... vastas ta uhkelt. «Ta teab kõike, viimseni!»

... raevus kaotasin pea, ja otsekui koer, kes
... kinni napsata ning hammustab
... seda, kes temalt tüki röövinud, ütlesin ma:

«Minu peigmehele on suurepärane magu! Täna seedis ta
... minu, homme seedib kõik, mis sa iganes soovid.»

Ma ei kuulnud täpselt, mis ma rääkisin. Tundsin ainult,

et kisendan valust. Carla pilk väljendas põlgust, ma poleks oodanud ta pruunidest vaguratest gunollimadest leida.

«Ja seda räägid sa mulle? Ehk leiad julgust seda temale öelda?»

Ta keeras mulle selja ja tõttas kiirel sammul välja pääsu poole. Ma juba kahetsesin öeldud sõnu, aga see kahetsust leevendas mõnevõrra üllatus, sest taipasin, et nüüdsest peale pean Carlat äärmise korrektsusega kohtlema. See naelutas mu paigale. Tülluke valge-sinise figuur oli lühikeste kiirete sammudega juba värskelt juurde jõudmas, kui otsustasin talle järele joosta. Ma ei teadnud veel, mida ma talle ütlen, aga oli võimatu, et ma nõnda lahku läheme.

Jõudsin talle järele ta maja uksele ja mu keelelt tulid siirad sõnad, milles vallandus mu suur valu:

«Kas me tõesti läheme sel kombel lahku? Pärast nii pikka armastust?»

Tema astus ilma mulle vastamata edasi ja ma järgisin talle trepile. Seal vaatas ta mind endise vaenuki pilguga:

«Kui tahate mu peigmeest näha, tulge kaasa. Kas te ei kuule? Ta mängib klaverit.»

Alles nüüd kuulsin Schuberti «Tervituse» süngoopel Liszti transkriptsioonis.

Ehkki ma ei ole lapsepõlvest peale mõõka ega kaigad käes hoidnud, ei kuulu ma ometi argade kilda. Kõiklik soov, mille vallas ma siiani olin olnud, haihtus ootamatult. Mehelikest joontest oli mulle jäänud ainult võitlustahe. Olin nõudnud meelevaldselt midagi, mis ei kuulunud mulle. Et seda möödalaskmist hüvitada, peaksin nüüd kasklema, muidu piinab mind elu lõpuni mälestus naisest, kes ahvardas mind oma peigmehe käe läbi karistada.

«Olgu nii!» ütlesin ma. «Sinu loal tulen kaasa.»

Mu süda puperdas, aga mitte hirmust, vaid murest, et ma ei oska sellises olukorras nagu kord ja kohus kaituda.

Laksin tema kõrval trepist üles. Aga akki jai ta seisma, toetus seinale najale ja puhkes sõnatult nutma. Ülevõlt kostsid ikka «Tervituse» helid, mida mangiti sellel klaveril, mille mina olin kinni maksnud. Carla nutt tegi need helid veelgi liigutavamaks.

Ma ei tea, mis sa tahad! Kas tahad, et ma lähen sinu juurde? Kuna sa nõnda tahad, siis tule ta seda lühikest sõna vaevaliselt hääldada.

«Tule!» ütlesin ma talle. «Kuna sa nõnda tahad, siis tule!»

Ma läksin trepist alla, vilistades Schuberti «Tervituse» heli, võib-olla oli see meelepete, aga akki tundsin, et ta mind hüüdnud:

«Ma ei taha, et sa läheksid minuga ka selle veidra poja «Durio», mida ta hellitavaks pidas, ma poleks tahtnud. Mind valdas suur kihk minema pääseda, et ma puhtana Augusta juurde tagasi poorduda. Ka koer, kes jalutuspäevade on emase juurest minema kihutatud, ei taha minuga ka puhtana ja süütuna.

Aga kui ma järgmisel päeval taas samataolisse meeleolusse langesin, mis mind linnaparki oli toonud, leidsin, et ma olin kaitunud lihtsalt argpüksina: ta oli mind kutsunud, ma ei olnud vastanud! See oli esimene piinav päev, millele järgnesid paljud teised, täis kibedat meeleheidet. Et ma ei osanud endale seletada, miks ma tookord sõna lausumata lahkusin, hakkasin end süüdistama selles, et lõin Carla peigmeest või skandaali. Nüüd olin taas sama ükskõik millise kompromissiga, kas või tolle pika jalutuskäiguga läbi linna, mida ma Carlale olin pakkunud. Olin lasknud käest libiseda soodsa juhuse ja teadeti väga hästi, et on naisi, kelle puhul see avaneb ainult üks kord. Ma poleks tohtinud soodsat juhust käest lasta!

Üksustasin Carlale kirjutada, ja otsekohe. Ma ei võinud enam päevagi kannatada, tegemata katset talle läheneda. Kirja valmis, kirjutasin selle ümber, püüdes suruda sõnadesse sõnadesse kogu leidlikkuse, mida mul oli. Kirjutasin kirja veel mitu korda ümber, sest mind lohutas kirja koostamine ise: see oli lõõgastus, mida ma vajasin. Lulusin temalt vihasöösti pärast andestust, väites, et ma ei saa kirg nõuab vaibumiseks aega. Ja lisasin: «Iga päev toob mulle raasukese rahu.» Kirjutasin seda kirja mitu korda, ise seejuures hambaid krigistades. Siis kirjutasin veel, et ma ei saa talle öeldud sõnu endale andestada ja pean jälle vabandust paluma. Paraku ei

olnud minu võimuses pakkuda talle seda, mida nad Lali ja mida Carla tõesti väga väärilis.

Kujutlesin, et mu kiri võib neile sügavat muljet avaldada. Ja kuna Lali on kõigest teadlik, siis näitab ta mu kirja kindlasti ka temale ja Lalil on isegi kogu minutaolisega sõbralikult läbi saada. Unistasin kogu meie kolme toredast läbisaamisest, sest mu armastus on taandunud juba selliseks, et ma oleksin leidnud leevendust, kui mul oleks lubatud Carlat ainult pilkudega hellitada.

Kolmandal päeval sain temalt lühikese kirjakese, kus mind ei nimetatud ei Zenoks ega Darioks. Seal loeti vaid: «Täna! Saage ka Teie õnnelikuks oma abikaanaga, kes on kõigiti õnne väärt!» Loomulikult mõtles ta Armandi kohta.

Pärast mõõdalastud soodsat hetke ei saanud enam tunda midagi järjele, sest kord alustatud lugu võib uhe naist jätkuda ainult siis, kui sa teda patsipidi kinni hoiad. Minu iha kääris nüüd sapiseks vihaks, ent mitte Augusti vastu. Mu mõtted olid nii hõivatud Carlast, et tundsin südametunnistusepiinu ja vedasin Augusta lähedusse näole rumala seltskondliku naeratuse, mida ta pidas tõeliseks.

Oli vaja midagi ette võtta. Ma ei saanud ju ootama jääda ja päev päeva järel kannatada! Kirjutada ma eni ei tahtnud. Paberile pandud kirjaread ütlevad naist liiga vähe! Tuli leida midagi paremat.

Ilma et oleksin isegi täpselt teadnud, mida ma tahasin, tõttasin jooksujalu linnaparki. Seal juba märksa aeglasemalt Carla maja poole. Jõudnud tuttavasse trepikotta, koputasin kõõgiuksele. Kui võimalik, püüan Laliga kohtumisest hoiduda, aga kui me ikkagi kokku satume, ei ole ka selles midagi halba. See tookski murrangu, mida ma nii väga vajan.

Nagu alati, istus vana sinjoora kolde ees, kust paistis paar laia lõkkekeelt. Ta oli mind nähes üllatunud, aga lihtsameelse inimesena, kes ta tegelikult oli, hakkas ta siis südamlikult naerma ja ütles:

«Mul on hea meel teid näha! Te olite nii harjunud iga päev meil käima, et nüüd on teil muidugi üsna raske ilma meie seltskonnata toime tulla.»

Teda oli kerge lobisema panna. Peagi pajatas ta, et Carla ja Vittorio on teineteisesse tõsiselt armunud ja et täna tuleb Vittorio koos emaga neile lõunale. Ning linnas

«Küllap näete, varsti sunnib ta Carlat endaga kaasa võtma laulutundidesse kaasa tulema. Nad ei tulevat meiega ilma teineteiseta läbi.»

Armandi moeldes naeratas ta emalikult ja ütles, et nad juba parast noored abielluvad.

Tundsin muus vastikut maiku ja astusin juba ukse alla, et läbi minna, kuid jäin siiski paigale, arvates, et nende lobisemine annab mulle ehk mõne hea mõtte vähemalt lootustki. Viimane eksisamm, mille ma Carlat suheldes tegin, oli just see, et pagesin enne, kui olin jõudnud kõik mulle pakutavad võimalused.

Kõik see juba, et olin leidnud oma hea mõtte. Küsin vanakeselt, kas ta kavatseb kuni surmani jääda oma juurde ümmardajaks. Lisasin veel, et minu arusaamist muuda ei kohtle Carla teda just väga armastus-
võimusega.

Ma jätaks kolde juures askeldamist, aga kuulas mind talupidajalikult. Tema avalat usaldust polnud ma tõesti võinud. Nõnda kurtis ta, et Carla ägestub jäh iga

peale ja parast, kuid lisas kohe ennast õigustades:

«Tõde on, eks ma lähe ju iga päevaga vanemaks ja aru ei tule enam. Aga mis ma sinna parata saan!»

Ma lootsin, et nüüd hakkab kõik paremuse poole minema. Carla lugutsemised jäävad harvemaks, sest ta on õnnelik, ja Vittorio on vanainimest algusest peale suure lugupidamisega kohelnud. Lõpetuseks arvas ta, ise ikka tainast ja juurevilja mingitesse vormidesse plätsides:

«Minu kohus on jääda tütre juurde. Kuidas siis

Ma ei saanud küsida, kas ta mõtteid teisale tüürima. Ühtegi, et ta võib üsna hõlpsasti sellest orjusest lahti saada. Mina olen ju olemas ja jätkan talle igakuise toetuse maksmist, mida seni olin andnud Carlate. Ma tahtsin tagumata kedagi üleval pidada. Tahtsin jätta endale vähemalt vanakese, kes tundus mulle osana ta tütrest.

Vanake avaldas mulle tänu ja pani imeks mu headust, et ta teda ajas naerma juba paljas mõte, et keegi soovitas tal tütrest lahku löüa. See oleks mõeldamatu.

Nüüd, viimaks olingi saanud kätte otsuse, mis pörkas mu mõttsaesisist ja jättis sinna muhu! Olin jälle tagasi oma üksinduse juures, mul puudus Carla ja ei paistnud ühtegi teed, mis võinuks tema juurde viia. Mäletan veel, et lahkudes tegin viimase katse endale vähemalt illu-

siooni luua, nagu võiks sellist teed ette märgistada. Ma ei sin vanakesele, et kõike võib juhtuda ja et võib-olla nad dab ta mõne aja pärast oma arvamust. Palusin teda puhul mind meelde tuletada.

Majast väljudes olin meelehärmist ja nõrdimust pakatamas, otsekui oleks mind just siis halvasti löödud, kui tahtsin head teha. See vanaeit oli mind oma rüga lihtsalt solvanud. Ta naer kõlas mul ikka veel vus ja ma tundsin, et seda ei olnud esile kutsunud ainult mu viimane ettepanek.

Sellises seisundis ei saanud ma Augusta silma minna. Nägin juba ette, mis mind siis ootaks. Kui läksin praegu tema juurde, kohtleksin teda toorelt ja karistaks mind oma kahvatamisega, mis mul alati meevaluga lõpeb. Eelistasin tänaval hulkuda ja rütmilist sammu astuda, mis pidi aitama mul hinges teatavat kergendust luua. Ja ma saavutasingi selle! Lakkasin oma saatu kurtimast ja nägin iseennast akki nii selgesti, et oleks ere valgus kõnniteele, kus ma käies pilku hoida mu portree projitseerinud. Ma ei vajanud Carlat, vaid vaid ta embust ja eelistavalt ta «viimast embust». Ma ruvaärne! Hammustasin huulde, et oleks kas või vähem põhjust millegi pärast kannatada ja anda oma koostöösele kujule kabeke tõsidust. Ma teadsin endast kõike ja oli andestamatult rumal selle pärast kannatada, et ma ei ole viimaks ometi käes ainus võimalus emarinnast võõrdumiseks. Carlat polnud enam, aga eks olnud ma ju sellest nii palju kordi unistanud!

Mu meeled olid niivõrd selginud, et kui ma vaikselt täiesti juhuslikult ühele eksootilisele tänavale sattusin, kus üks eredalt võõbatud naine mulle märku andis, jäin nesisin talle kõhklematult.

Hilinesin hommikusöögile, aga olin Augusta vastu rõõm, et ta leebus kiiresti. Ometi ei suutnud ma lasta sülle ja olin mitu tundi söömata. Tundsin ennast väga räpasena! Ma ei hakanud teesklema haiget, nagu olin teinud neil puhkudel, kui oli vaja mõnda üleastumist vajutada ja oma süümepiinu leevendada. Ka ei olnud mul tunnet, et võiksin leevendust leida mõnda kohustusliku võttes, mistõttu ma ei andnud esimest korda ühtki töödust. Läks hulk ääga, enne kui sain tagasi oma tavalise rütmi, mis kandis mind süngest olevikust kaugemale kirkudes paremate päevade poole.

Augusta märkas, et minus on midagi teisiti.

— Mis et hakka iial igav! Iga päev oled nagu uus inimene.

— Mind küll! See naine agulist ei meenutanud ühtegi tundeid ja ma olin temast midagi endaga kaasa toonud. Ma olin pärastlõuna ja õhtu Augustaga. Temal oli vana loomus, mina aga lonkisin tegevusetult ta kannul. Tundus, et mind, loidamit, kannab vool, puhta vee kiirde mu kodu korralik elu.

Atletid sellele voolule, mis mind küll kandis, aga ei andnud siin puhtaks. Otse vastupidi — koguni rõhutas mind edasi.

Ilma mulkult jõudsin järgneva pika öö jooksul mitu tundi anda. Esimene neist oli raudne. Muretsen endale elu ja lõpetan elu, niipea kui taban end kavatsuselt siin ja seal sellesse linnaossa minna. See töötus rahustas mind ja mul hakkas parem.

Vahepeel lamades ei oianud ma kordagi, teesklesin koguni magaja rahulikkude hingamist. Siis pöördusin igi- ja järele: puhastada end patust ja tunnistada, et olen naisele üles, nagu tegin tookord, kui olin valmis teda sügavalt petma. Ent tänane ülestunnistus' olnuks märksa raskem, ja mitte üleastumise ränkuse pärast, vaid keele- ja asjaolude tõttu, mis mind selleks olid ajendanud. Tulemuseks — see tähendab oma naise — palge ees pidanuks esitama süüid leevendavaid fakte, ja see olnuks võimalik ainult siis, kui saanuksin selgitada, kui ootamatult ja järsult katkes mu vahekord Carlagi.

Aga see tähendas, et siis oleksin pidanud pihtima ka seda juba aegunud truudusemurdmist. Too oli asjast ootamatu, kuid abikaasale (kes teab?) ehk solvavam.

Tulepisi ennast uurides jõudsin aina mõistlikumate koostööde võtmiseni. Mõtlesin, et leian endas ehk jõudu vältida viimase eksituse kordumist, kui sõlmin kiiresti ühe vahekorra, mis meenutab asja lõppenut ja osutub mulle ilmselt vajalikuks. Aga ka uuele naisele mõtlemine ajas hirmu nahka. Tuhat ohtu varitses mind ja mu vahekorra perekonda. Sellessinases maailmas ei leia ma enam talle Carlat ja ma leinasin teda kibedate pisaratega — teda, ta õrna ja head, kes püüdis armastada isegi naist, kellele kuulus minu armastus, ja kellele ta ei saanud poolehoidu osutada ainult sellepärast, et olin talle ette lükanud hoopis teise naise, selle, keda ma üldse ei armastanud!

ÜHE KAUBAKOMPANII LUGU

Guido ise tahtis, et hakkaksin äsja rajatud ettevõtte temaga koos töötama. Ma otse põlesin soovist seal kinnastada, aga tean kindlasti, et ei pillanud oma soovist talle ainsatki sõna. Mõistagi, minu logeleva eluviisi juures oli ettepanek sõbraga koos töötada üsna ahvatlev. Aga mul polnud ainult selles. Tol ajal ei olnud ma veel kaotanud lootust saada silmapaistvaks ärimeheks ja mulle näis, et Guidole äritegevust õpetades jõuan sellele eesmärgile kiiremini kui ise Olivi juures õppides. On ju palju selliseid inimesi, kes siin maailmas on võimelised midagi omandama ainult iseennast kuulates, või vähemalt on võimelised midagi teistelt õppima.

Mul oli ka teisi põhjusi Guido kompanjoniks hakata. Tahtsin talle kasulik olla. Kõigepealt ma armastasin teda ja ehkki ta laskis end paista tugeva ning tahtejõulise inimesena, nais ta mulle alati kaitsetuna, inimesena, kes vajab abi, mida ma tahtsin talle südamest anda. Peale selle arvasin täiesti ausalt, ja mitte ainult silmakirjale Augusta ees, et mida rohkem ma Guidoga sõbrustan, seda silmanähtavamaks saab mu ükskõiksus Ada suhtes.

Nüüsi piisas Guido ainsast sõnast, et mind tema all kaaslaseks teha, ja seda sõna ei öeldud varem ainult sel-

ad, et naies, kui vähe ma omaenese ettevõtte vastu tunnen, et osanud ta oletada, et mul on kalduvusi tal tegutseda.

„Mul hea meel, et mulle:“

„Minu lõpetanud Kõrgema Kaubanduskooli, aga mind ei ole ikka mõte, kas ma suudan funktsioneerima panna selles töös. Olgu peale, et ärimehel endal pole vaja teada, sest bilansi koostamiseks on tal raamatupidaja, ja kui on vaja klaarida mõnda juriidilist küsimust, kutsuab ta juristi, arveid aga peab arveametnik. Kui on kuidagi imelik usaldada isiklikud finantsid ka peale võõra hoolde.“

„Ma olin esimene selge vihje ta kavatsusest mind enda kutsuda. Tegelikult piirdus kogu mu raamatupidamispraktika nende mõne kuuga, kui pidasin juures pearaamatut, aga ühes olin kindel: ma olen arveametnik, kes pole Guidole võõras.“

„Avalikult rääkis ta meie võimalikust koostööst esimest korda siis, kui käis kontorimööblit ostmas. Direktori kabinetis jaoks tellis ta kaks kirjutuslauda. Küsisin sellest:“

„Mööblirast kaks?“

„Tolme on sinu jaoks.“

„Tolma talle nii tänulik, et oleksin talle äärepealt kaela löönud.“

„Aga kui me kauplusest välja saime, seletas ta pisut rahulolevalt, et esialgu ei saa ta mulle oma ettevõttes veel midagi anda, kuid oma kabinetis annab ta minu käsutusse selle laua, et ergutada mind tema juurde sisse astuma, kui mul selleks tuju peaks tulema. Ta ei tahtnud mind millekski sundida ja soovis ka endale vabu käsi. Kui ära ei oleks peaksid hästi minema, annab ta mulle koha tema juhatuses.“

„Ära ei oleks rääkides muutus Guido ilus tõmmu nagu vana tõsiseks. Näis, nagu oleks ta juba läbi mõtelnud kõik võimalused, millele kavatseb end pühendada. Ta vaatas üle minu pea kuhugi kaugusse, ja ma jain ta mõttevõrkude tõsidusse niivõrd uskuma, et pöörasin isegi ümber, et näha sedasama, mida tema seal paistis nägevat, ja ühendas tehinguid, mis talle varandust pidid kuhjuma. Ta ei tahtnud minna seda teed, mida nii edukalt

oli kainud meie ai, ei ka tagasihoidlikumat ja kaardumat teed, mille oli valinud Olivi. Tema meelest olid need vanamoelised ärimehed. Tuli valida hoopis uus teekäik, ühines minuga nii meelsasti sellepärast, et vanad teadused mind veel rikkuda jõudnud.

Mulle tundus see õige olevat. Mu esimene arutelu kadaminek jooksis ise mulle sulle nagu kingitus ja mõeldes punastasin ma veer kord heameelest. Nii putuski, et tänuks lugupidamise eest, mida ta oli mulle näitanud, hakkasin koos temaga ja tema heaks töötama, tehes kord suurema, kord väiksema pingega oma lühikese aja, aastat, tasuks mitte midagi muud kui aukoht direktoris. Siinamäni oli see kahtlemata kõige pikem aeg, mille kestel ma uue ja sama tööga tegelesin. See uhkustada polnud siin millegagi, sest mu tegevus ei tulnud kasu ei mulle ega Guidoale, ari üle aga otsustata teatavasti tulemuste järgi.

Sellesse, et minu ees on avanenud tee suurkaubandusse, uskusin ma kolm kuud, kogu aja, mis laks viieteveote rajamiseks. Sain teada, et mul ei tule korraldada mitte üksnes kirjavahetust ja arvepidamist, vaid teostada järelevalvet ka tehingute üle. Guido oli mulle suur mõju, nii suur, et ta oleks võinud mind täielikult laostada, ja seda ei juhtunud ainult sellepärast, et olen sundinud õnneseenena. Tarvitses tal ainult marku anda, kui ma kohe talle appi tõttasin. See häämmastab mind veel praegugi, kui ma neid ridu kirja panen, ehkki mul on küllalt aega olnud selle üle järele mõelda, sest suure osa mu elust on juba seljataga.

Kirjutan neist kahest aastast veel seeparastki, et me kiindumus Guidosse tundub mulle mu haiguse ilmsel tunnusena. Mis mõtet oli mul siduda end temaga suurkaubanduse tundmaõppimiseks ja hakata ise talle jaekaubandust õpetama? Mis mõtet oli end selles olukorras ainult seetõttu hubaselt tunda, et mulle nais, nagu võiks mu suur sõprus Guidoga kinnitada mu ükskõiksust Ada suhtes? Kes mult seda nõudis? Kas ei püüanud meie vastastikkuse ükskõiksuse tõestamiseks lastest, kelle ilmale tulekuks me mõlemad usinust ilmutasime? Ma ei ütlen, et ma Guidot ei armastanud, aga kindlasti ei olnud tema see mees, kelle ma vabatahtlikult endale sõbraks oleksin valinud. Nägin nii selgesti ta puudusi, et ta mõttekaigud ärritasid mind tihti, hardaks tegid mind ainult ta nõrku

... olveidasin talle oma vabaduse ja ... onult selleparast kõige ebameeldivama ... massida, et tahtsin teda aidata! See ... haigus või aaretu headuse avaldus, ... on omavahel tihe side.

... selleks, mis ta on, ehkki me aja jooksul ... kindusime, nagu korralike inimestega ... nad iga päev kokku saavad. Igal juhul ... poolt suur kiindumus! Kui ta suri, tund ... aega suurt puudust, terve mu elu näis ... osa sellest olid täitnud tema ja ta ärias-

... kui tuletan meelde, kuidas me kohe oma ... — moobli ostmisega — alt laksime ... juba hunnik mooblit, aga me ei jõudnud ... küsimust otsustada. Koha suhtes ... ja Guido vahel tõsised lahkarvamused, mis ... pikale. Oma äia ja Olivi kogemustest olin ... pannud, et ladude järele saab tõhusalt val ... kus, kui kontor on nende läheduses. Aga ... tõlastava näo, vaidles vastu: «Ah, teadagi ... kontorid, kuivatatud tursa ja nahkade haisu ... kinnitas, et järelevalvet võib väga hästi teos ... tult. Seda väitis ta küll mõneti ebakindlalt. ... otis mööblikaupmees kätte ja nõudis, et me ... ara koristaksime, muidu tõstab ta selle tana ... tond tormas Guido kontorit uurima, võttes esi ... tuhtuva ruumi, tegelikult viimase nende hul ... talle oli pakutud ja mis asus kesklinnas, kus ... lagi ladu. Seetõttu ei saanudki me endale lao-

... loosnes kahest avarast valgusküllasest toast ja ... kesest ilma aknata ruumist. Selle pügeriku ... kleebitud paber lakoonilise teatega «Raamatu- ... Kahest toast oli uue uksel sedel «Kassa», ... launistas inglispärane silt «Erakabinet». Ka ... oppinud kaubandust Inglismaal ja toonud sealt ... vlikke teadmisi. Nagu kord ette näeb, oli kassa ... surepärase tulekindla kapiga ja traditsiooni- ... Meie «Erakabinet» oli toreda sametpruuni ... taksuslik tuba kirjutuslaua, duvani ja mitme ... tooliga.

... jarg raamatute ja igasuguste kantseleitar-

vete kätte. Siin ei kippunud keegi mu juhataja kallale. Tellisin, ja esemed toodi kohale. Tõtt öeldes, sin eelistanud, et mu korraldusi sellise valmisoleku poleks järgitud, aga mu kohuseks oli loetleda ja hankida kõik asjad, mida ühes kontoris vaja võiks minna. Näis mulle, et olin avastanud suure erinevuse Guido vahel. Kõike, mida ma teadsin, kasutasin ainult rääkimiseks, Guido aga tegutsemiseks. Tal teadsin ainult kuulda, mida mina teadsin, ja ta asus oma Tõsi küll, mõnikord kaldus ta kaubanduses ka passimisele ei müüma ega ostma —, aga seegi tundus enesekindluse inimese otsusena, kes on veendunud, et teab palju. Ma oleksin ka tegevusetuses kahtluste käes vaevelnud.

Oma ostudes olin väga ettevaatlik. Käisin Olivit juures ja kirjutasin üles kopeerpressi ja arveraamatute nimekirja. Pärast aitas noor Olivit mind arveraamatutesse sisestada sissekandeid teha ja seletas ära kahekordse raamatupidamise põhimõtted — see on muide üsna lihtne, kui olgugi et kõik ei püsi hästi meeles. Ta lubas mulle ka bilansisiladusi valgustada, kui me kord niikauplemise jõuame.

Ma ei teadnud veel, millega me oma kontoris tegeldame hakkame (nüüd ma tean, et seda ei teadnud Guido ka), ja me vaidlesime ainult ettevõtte organisatsiooni küllale üle. Mäletan, et arutasime mitu päeva, kuhu panna tulevased ametnikud, kui neid vaja peaks tulema. Guido arvas, et peaksime panema nad kassasse, kui nad sinna ainult ära mahuvad. Aga väike Luciano, tolle aja paiku meie ainuke ametnik, väitis, et kassas ei tohi olla inimesi, kellel pole kassaga otsest tegemist. Oli kaunim kohe tunne saada õpetust jooksupoisilt! Äkki sähvatas mul mõte:

«Mulle nagu koidaks, et Inglismaal teostatakse kõiki maksed tšekkide abil.»

Kuulnud olin seda küll Triestes.

«Õige!» hüüdis Guido. «Nüüd tuleb ka minul meelde. Imelik, et see mul meelest ära läks!»

Ja ta hakkas Lucianole pikalt ning laialt seletama, kuidas meie päevil ilma sularahata läbi saadakse: tšekid, ükskõik missugustel summadel peale, rändavad kätt kätte. See oli meie hiilgav võit ja Luciano jäi vait.

Luciano sai suurt kasu kõigest, mis ta Guido kätt

Minu jooksupoisil on praegu Trieste lugupeetav. Ikka veel tervitab ta mind roomava sõbrusega, mida mahendab naeratus. Guido raiskas ära oma tööpäevast õpetamise peale, algul õpetas ta mind, et mitte mind ja viimaks meie koristajat. Mäletan, et ta küsis mõnda aega ringi kavatsusega tegelda hooajajoonkaubandusega, et mitte isikliku rahaga riskida, vaid saarase kauplemisviisi eripära ka mulle, et ta lausa lennult aru sain, asus ta selgitama Lucianole, kes kuulas teda tükk aega, oma habemeta ja muhuvate silmadega üksainus elav tähelepanu. Ei ole et Guido oleks aega asjatult raisanud, sest ta on meie hulgast ainuke, kes seda liiki kaubandust on olnud. Räägitagu veel, et peamine oleval

Luigi hakkas Buenos Airesest pesosid saabuma. See oli ari! Algul näis see mulle lihtne, aga varsti selgus, et Trieste turg ei ole nõus sellist eksootilist raha võtma. Meil läks jälle vaja noort Olivit, kes õpetas, kuidas assigneeringuid realiseerida. Otsustanud, et me juba õigele teele juhitud, jättis ta meid oma pead, mitu päeva kõndis Guido ringi, taskud kroonidest täis, kuni leidsime tee ühte panka, kes vabastas meid kassast ja andis vastu tšekiraamatu, mille abil me ruttu selgeks õppisime.

Guido pidas vajalikuks kinnitada Olivile, kes aitas meid ettevõtte rajamisel:

«Anna sõna, et ma ei konkureeri ilal oma sõbra ettevõttega.»

«Mulle, kellel olid kaubandusest teised arusaamad, mis sulle peale?»

«Miks? Oleks ainult rohkem võistlejaid, siis läheks äri paremini!»

Guido suu jäi ammuli. Nagu ikka, taipas ta kohe, mil-

le ab, kiindus sellesse teooriasse ja jagas selgitusi, kuidas maldas teda ära kuulata.

Luigi annab oma õpingutele Kõrgemas Kaubanduskoolis. Olid Guidol väga ähmased ettekujutused deebetist ja kassa. Ta jälgis üllatusega, kuidas ma avasin «Põhikonto» ja registreerisin väljaminekuid. Pärast selle ametipidamises nii pädev, et kui talle mõnda äri-tingimust pakuti, uuris ta selle kasulikkust kõigepealt

raamatupidamise seisukohalt. Talle tundus kogu raamatupidamise tundmine laseb maailma näha ootamatult vaatenurgast. Ta nägi kõikjal deebitore ja krediteere isegi kui kaks inimest kaklesid või suudlesid.

Võib öelda, et ta astus kaubandusse maksimumi oma vaatlikkusega. Ta loobus paljudest tehingutest, veelisemast — rahuliku näoga, nagu inimene, kes teab, mida teeb, ei võtnud ta esimese kuue kuu jooksul ühtegi tehingut ette.

«Ei!» ütles ta, ja võis arvata, et see ühesilbiline vastus põhjaliku kaalutlemise tulemus, ehkki tegemist oli ka sellega, millest tal polnud mingit aimu. Kogu arupidamise kulus tal selleks, et analüüsida, kuidas tehing — ka see lõpptulemus, mis väljendub võitudes või kaotustel — läbi raamatupidamise kulgeb. Raamatupidamine oli võõrmane asi, mida ta õppis, ja selle tõstis ta kõigist teadmistest kõrgemale.

Mul on valus oma vaesest sõbrast nii palju paha tunda, aga ma pean oma loos tõest kinni pidama, sest see läbi hakkab ma ka ennast paremini mõistma. Ma lootsin, kui palju leidlikkust kulutas ta selleks, et kuhjata mõnelt tillukesse kontoris mitmesuguseid fantastilisi projekte, mis takistasid vähimatki arukat tegevust. Et alustada komisjonikaubandust, tuli meil posti teel laiali saata tuhandeid ringkirju. Guido esitas sellega seoses järgmise mõtte:

«Kui palju marke võiksimme kokku hoida, kui me võime ringkirjade väljasaatmist täpselt teaksime, milliste adressaadid neid kuulda võtavad!»

Ütlemine ütlemiseks. Paljas ütlemine poleks midagi takistanud, aga see mõte meeldis talle sedavõrd, et ta hakkas juba kinnikleebitud ringkirju õhku pilduma otsustades välja saata ainult need, mis kukuvad aadressi ülespoole. See eksperiment meenutas mulle mõnevõrra ühte teist, mida mina millalgi olin proovinud, aga omalt tundub mulle, et nii kaugele ma kull ei lainud. Loomulikult ei korjanud ma tema poolt väljapraagitud ringkirju maast üles ega läkitanud teele, sest kust ma võisin teada, kas ta ei juhindunud selles väljapraakis mitte töölistest inspiratsioonist, ja mis õigus mul olnukski loopida sellisel juhul tuulde kirjamarke, mis temal tuli kinni maksta.

Mu hea saatus ei lasknud Guidol mind laostada, aga

ma hea saatus takistas mind ka ta äritehingutest ehittevali osa võtmast. Kuulutan seda valju häälega, et mõni inimene Triestes arvab teisiti: kogu selle aja jooksul, mis ma Guido juures olin, ei sekkunud ma ühtegi tehingusse kordagi mõttesähvatuse ajal, nagu juhustlikult kuivatatud puuvilja puhul. Kordagi ei veenud me teda mõnda tehingut sooritama ega laitnud ka ühtegi neid. Olin ainult hoiataja! Ergutasin teda tööle ja vaatlikkusele. Aga kordagi ei sõandanud ma tema loominguale visata.

Maatupidamine tema kõrval väga loiuks. Püüdsin teda õigele teele juhtida, aga vist liigse loiduse pärast ei läinud see üldse korda. Muide, kui kaks inimest kokku satuvad, siis on nende otsustada, kes neist osutub Don Quijoteks ja kes Sancho Panzaks. Tema tegi äri, mina aga kandsin need tingimused hea Sanchona aegamööda oma raamatutest läbi. Jätkasin neisse süvenenud ja nende kohta oma kriitilised märkused teinud.

Komisjonikauplemine lõppes täieliku fiaskoga, kuid ei takistanud mingit kahju. Ainus, kes meile oma kaupa laenuks, oli kantseleitarvete kaupmees Viinist. Osa tema kaupadest ostetud esemetest müüdi Luciano kaudu, kes jõudis teatavasti selgusele, kui suur komisjonitasu meile kuulus, ja laskis selle Guidol endale peaaegu tervelt välja maksta. Guido andis järele, sest see oli tühine asi, pealegi oli kõige esimese kaubapartii mahamüümine õnnestunud. See esimene tehing jättis oma jälje meie kollektiivsele hunnikusse laotud kantseleitarvete näol, mis oli kinni maksta ja endale jätta. Seda kraami oli nii palju, et jätkunuks aastateks palju aktiivsemale ettevõttele kui meile oma.

Meie esimese kuu jooksul oli väike valge kontor kesklinnas meie armastatumaks kohaks. Tööd polnud palju, vaid et sõlmisime kõigest kaks tehingut, mis tõid meile väikese kasumi: need puudutasid pruugitud taarat, mille nõudmine ja pakkumine sattusid meie juurde ühel (ja samal päeval), rohkem sai heade sõprade kombel lobitud, ka lihtsameelse Lucianoga, kes ärilistel teemadel meile läks niisama elevile kui teised temaealised mehed naistest rääkides.

Tõlud olid mul kerge ja meeldiv nende seltsis aega viita, sest ma polnud Carlat veel kaotanud ja tundsin end süü-

siis, kui Guido kuue jarele sööstis, selle selga ajas jo-
ilusa päevitunud näo ning säravad silmad neiu
pööras.

Nüüd võin tõemeeli väita, et niisama kaunid
kui Carmen olin elus ennegi nainud, aga nõnda sil-
kavat, lausa agressiivset ilu kuil mitte. Tavaliselt
naisest kujutluse meie enda iha, kuid Carmen puhul
nud seda esimest faasi vajagi. Teda vaadates mu
muhelesin, siis aga puhkesin naerma. Minu meelest
nutas ta töösturit, kes kihutab mööda maailma ja rek-
mib valjuhäälselt oma kaupade omadusi. Ta tuli
kohta saama, aga minul oli himu nende läbirääkimiste
vahele segada ja küsida: «Missugust kohta ja n. n.
voodis?»

Markasin, et ta polnud varvitud, ent kõik värvid
helkjalt vaevas näos olid niivõrd puhtatoonilised, k-
puuvilja meenutav puna kaasa arvatud, et nagu
kunstlikuna. Ta suurtest sõstrasilmadest kiirgas nii
valgust, et iga pilk nendest tundus tähendusrikas.

Guido oli talle istet pakkunud ja ta istus, tagasihoid-
kult oma vihmavarju otsa või pigem lakk-kingi silm-
des. Kui Guido teda kõnetas, tõstis ta silmad ja kihut-
nendega nii tugevasti, et mu vaene šeff oli rabatud. Ta
vastatud oli ta tagasihoidlikult, kuid sellel polnud
seisvat mõju, sest tema seljas minetas mistahes kleit
tagasihoidlikkuse. Ainult kingad olid luksuslikud ja me-
nutasid mõnevõrra lumivalget paberit, mille Velasquez
oma modellidele jalge alla pani. Et rõhutada Carmen
eripära, oleks ka Velasquez ta mustale laktaustale se-
nud

Lahedas tujus olles kuulasin nende vestlust huv-
Guido küsis, kas neiu tunneb stenograafiat. Too tun-
tas, et ei tunne, aga lisas, et see-eest on tal suur prakt-
dikteerimise järgi üleskirjutamises. Huvitav! Sellel pika-
sihvakal ja harmoonilisel olendil oli kähisev hääl! Ma
osanud varjata oma üllatust:

«Kas olete külma saanud?»

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

ta keele, min keeli ta oskab, kas inglise, prantsuse
keelt, ning jättis talle võimaluse valida, sest me
oleme veel isegi, missugust meil vaja läheb. Carmen
ei oska saksa keelt, kuid õige vähe.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

«Ei!» vastas ta. «Miks te seda küsite?» Ta oli niivõrd
üllatatud, et mulle heidetud pilk oli muidusest veelgi
intensiivsem. Järelikult ta ei teadnud, et tal on nüüd
neeriv hääl, millest võisin järeldada, et ka ta tillukesed
kõrvad ei olnud nii täiuslikud, nagu nad väljast paist-
sid.

silmad kiirgasid vahem valgust kui Carmen omad, olla olid tal need ainult nägemiselundid asjade nägemiseks, mitte lummamiseks? Olgu nüüd Carmen pidas ta põlglikule ja ühtaegu uudistavale suureparaselt vastu. Võib-olla oli selles ka pisut dust, aga võib-olla mõtlesin selle ise juurde.

Tol päeval nägin Adat viimast korda ilusana, sellisena nagu ta oli tookord, kui ta minu kosimisele korvitas. Siis tuli see õnnetu rasedus, ja kaksikud ning ilmalepääsemiseks kirurgilist abi. Pärast seda ta haigus ja see röövis talt kogu ta ilu. Sellepärast ma ei külastäiku nii hästi mäletangi. Aga meelde on see jäänud ka seepärast, et tol hetkel kuulus mu sumpaatia talle ta malbe ja argliku ilu pärast, mis sai teise naise nime neva ilu poolt lüüa. Muidugi polnud ma Carmenile armunud ega teadnud temast rohkemat, kui et tal olid imetabased silmad, hea näojume ja kähisev hää; lõpuks teadsin küll ka seda, miks ta meile tööle võeti, aga polnud tal mingit süüd. Mina armastasin tol hetkel Adat, ja see oli kummaline — armastada naist, keda tol kord palavalt ihaldanud, keda sa pole saanud ja kes sulle nüüd täiesti ükskõikne. Lõpuks jõuame samale olukorda, milles oleksime olnud siis, kui naine meile taotlustele järele oleks andnud, ja nõnda veendume tol kord, kui väike tähtsus on asjadel, mille nimel me oleme elanud.

Tahtsin tema kannatusi leevendada ja viisin ta talle tuppä. Guido, kes peaaegu samal ajal sisse astus, nägi naist nähes näost üleni punaseks. Ada ütles talle midagi väga usutava põhjuse, mis teda siia oli toonud, aga ta ei kudes ta küsis:

«Kas olete kontoris uue ametniku võtnud?»

«Jah!» ütles Guido ja ei leidnud oma segaduse varjamiseks paremat kui küsida minu käest, kas keegi on talle vahepeal taga otsinud. Saanud eitava vastuse, krimpas ta rahulolematult nägu, otsekui oleks lootnud mõnda tähtsat külalist näha, ehkki ma teadsin, et me ei oodanud kedagi. Alles siis ütles ta Adale ükskõikse näoga, mida tal lõpuks õnnestus ette saada:

«Meil oli vaja stenografisti!»

Mulle tegi suurt lõbu kuulda, et ta kasutas seejuures meessoos lõppu — ta oli koguni unustanud, mis soost oli talle nii vajalik ametnik.

tolle tulek pani meie kontoris elu käima. Ma ei saanud mitte olla seda ergutavat mõju, mis ta silmale avaldas, et ta nõtket figuuri ega ta värsket näojumet; see oli ilusajadest. Selle neiu juuresolek ajendas mind tööle. Kõigepealt tahtis ta tõestada mulle ja kõigile teistele, et uus ametnik on meile tõesti vajalik, ja iga mõttega ta neiuale välja uusi töid, millest ta ka ise osa võttis, üsna pika aja kestel, oli tööõhin talle abitahtne, et neiu ümber lipitsemist põhjendada. Ta saavutas suure hulga edu. Tal tuli neiuale õpetada, kuidas kirjutada kirju, mida ta oli dikteerinud, ja parandada arvukaid ortograafilisi vigu. Seda tegi ta nii meeldiva leebusega, et neiu poolt poleks ükski kompensatsioon suur olnud.

See oli valusad tehingud, mis Guido tolle armastuse tõttu, tõi meile kasu. Kord raiskas ta tükk aega arile, et ta kaubandusartikkel osutus keelatuks. Ühel heal päeval meile ette kannatusest moonutatud näoga mees, kellel oli kogemata konnasilmadele astunud. Ta tahtis meile me selle kaubaga tegelema hakkasime, ja oletas, et meid olid ärgitanud ta võimsad välismaised konkonnad. Ta oli väga erutatud ja kartis kõige halvemat. Me aga meie lihtsameelsust ja kogenematust nagi, et ta meile näkku ja kinnitas, et niimoodi ei jõua me sellele. Asi lõppeski sellega, et temale jäi õigus, aga enne kui ta selle otsusega leppima pidime, läks mööda palju aega ja Carmenil tuli kirjutada hulk kirju. Viimaks meile aru, et too kaup on meie jaoks seitsme luku taga. Me ei saanud me hgi ei pääse. Augustale ma sellest ärist ei rääkinud, aga ta viis ise jutu sellele, sest Guido oli meile teinud mainimisega tahtnud Adale tõestada, kui meile meil on meie stenografistil. Ent too tegemata-oluline tehing osutus Guidole siiski väga tähtsaks. Ta ei saanud sellest iga jumalapaev ja oli veendunud, et kogu maailmas poleks kusagil mujal võinud midagi seesugust saavutada. Meie kaubandusringkonnad on nii alatud, et nad ei suuda iga ettevõtliku ärimise.

Meie pööraselt segaste tehingute rohus, mis meilt tolmustas läbi käisid, oli üks, mis me käsi otse kõrvetas. See oli see, mida ta otsinud, see äri tuli meie juurde ise. Selle äri omanik kaela üks dalmaatslane, keegi Tacich, kellel oli olnud Argentiinas koos Guido isaga. Esimesel korral tuli ta meie juurde ainult selleks, et annaksime

talle mngit kaubandusl.kku informatsiooni, to...

Tacich oli ilus noormees, võib-olla hiigaga, kasvatukselt tugev, oliivikarva nahaga, mis tõstis tema silmade tumeda sina, pikkade ripsmete juures seks põetud tihedate kullendavate kastanpruunide juustega. Luhidalt — ta näos oli nii valitult peen vanadus, et ta näis mulle otse Carmenile looduna. Tema paistis olevat sedasama ja hakkas meil kaima ühe mehe igapäevaste nõupidamised kontoris kehtima. Tema arvamus nendest ei tüdinud. Kaks meest võisid naise pärast, ja nagu kõik loomad armastamise aegsasti kahtlased välja oma kõige paremad omadused. Tacich hoidis pisut tagasi ajaolu, et dalmaatslane kehtima juures kodus ja oli tuttav Adaga, ent Carmenile saanud see Gu'dot kuidagi kahjustada. Mina, kes selle silmu hoolõega olin jälginud, taipasin seda usinasti. Tacichi ajudest jõudis see palju hiljem, ja et Carmenit ei geelanini näha, leidis ta ettekäände ja ei ootanud mitte ühegi too jult, vaid meie vahendusel matu vöö seepi, teinides seejuures mõne protsendi võrra vahet. Pärast, jällegi selle armastuse tõttu, massis ta meid selle õnneusse tehingusse.

Tacichi isa oli manganud, et vasksulfaadi hind ta
aastaagadel tõuseb ja pärast jälle langeb. Sellepärast
otsustas ta osta Inglismaalt kõige soodsamal ajal kuu
kummend tonni vasksulfaati, et sellega spekulatsioon
Arutasime tolle tehingu igakülgselt läbi ja valmistati
seda isegi ette, luues sidemed ühe inglise firmaga.
telegrafeeris isa pojale, et tema arvates on paras
käes, ja teatas ka hinna, mida ta on nõus maksma. Ar
nud Tacich tormas meie juurde ja usaldas tehingu m
kontorile, saades Carmenilt tasuks kauni, pika ja he
tava pilgu. Vaene dalmaatslane võttis selle tänulikk
vastu ja pidas seda omaks, aimamata, et see armu
oli maaratud Guidole

Maletan, millise rahu ja enesekindlusega võttis Guido ette asjaajamise, mis tegelikult naistki väga lihtne, kui tellisime kauba Inglismaalt koos meie sadamaseadusega, võisime selle ostjale ilma maha laadimiseta edasi muuta. Guido nägi ette tapse kasumi, mida me saada, ja määras minu abil kindlaks piirhinna, mille meie sõber Inglismaal pidi ostu juures kinni paluma.

...kõik, mis kosta meid, aga teie teie telegrammi.
...nõudnud, hõõrus Guido käsi ja hakkas arvutama,
...me tema ka sisse l... suks selle uhtsa n...
...keldust nõudnud tehingu eest lausa taevast
...lõunadate soosingu sailitamiseks pidas ta õiglaseks
...mist minule ja veel — olgugi patuga poo-
...t... t... osa Carmenilegi, kes oli sellest äriasjast
...n... k... silmadega osa võtnud. Meie — Carmen ja
...me ta pakkumist tagasi lukata, aga ta kee-
...meid vähemalt teesklema, et võtame selle vastu,
...nõudnud võiksime kogu äri ära kaetada. Tema rahusta-
...n... nõustusin. Matemaatilise täpsusega teadsin, et
...n... ei ole tal iial midagi paha karta, aga samas
...n... tema võib selles kahelda. Maaailmas on
...n... et kui me kellelegi halba ei soovi, siis
...n... k... aga meie kõige siiramad soovid käivad
...n... ainult sellega, millest me kogu hingega osa

...oli igast kuljest vaetud, mul on isegi mee-
... Guido arvutas välja, mitu kuud ta saab saadud
... ulal pidada perekonda ja kontorit, see tähen-
... kaht perekonda, nagu ta mõnikord ütles, või
... , nagu tavatses raakida keegi teine naissoost
... kodus oli pahandusi. See tehing oli vist liiga
... labi vaetud ja selleparast ta vist luhtuski. Lon-
... tuli lühike telegramm: «Teadmiseks võetud,» ja
... teade vasksulfaadi hinna kohta, mis oli palju
... meie ostja poolt lubatud hinnast. Jumalaga äril
... Tacichit ja kohe pärast seda lahkus ta
...

... ei tõstnud ma kontorisse umbes kuu aega jal-
 ... parast ei saanud minu käest läbi käia ka too-
 ... jõudis meile väliselt küll süütuna, kuid tõi Gui-
 ... pahandusi. Selle kirjaga kinnitas inglise firma
 ... mmi ja teatas, et loeb meie korralduse kehti-
 ... me seda tagasi ei võta. Guido ei mõelnudki
 ... tuda, ja kui mina taas kontorisse tulin, oli mul
 ... minu meelest lainud. Nii tuli Guido ühel öhtul
 ... anigem minu juurde koju telegrammiga, millest
 ... ud aru ja millest ta arvas, et see on eksikombel
 ... detud, ehkki seal seisis must-valgel meie tele-
 ... es, mille ma olin ise parast meie kontori ava-
 ... teerinud. Telegramm sisaldas ainult kolm

sõna: «60 tons settled,»* ja sellest ma taipasin, mill-
asi. Seda polnudki raske taibata, sest vasksulfaat oli
ainuke suur äritehing. Ma seletasin talle: telegrammi
tab, et hind on jõudnud selleni, mille olime maha-
ostuks, ja et oleme nüüd kuuekümne tonni vasku-
õnnelikud omanikud.

Guido protesteeris:

«Kuidas nad võisid arvata, et ma nõustun! Minu kor-
dusest on ju nii palju aega möödas.»

Mõtlesin kohe, et meie kontoris peab olema kirjalik
eelmist telegrammi kinnitab, aga Guido ei mäletanud
ta oleks säärast saanud. Suures mures palus ta mind
kohe koos temaga kontoris tulla, et kontrollida, kas
niisugune kiri on olemas. Ettepanek oli mulle teretulnud,
sest mul oli piinlik arutada seda asja Augusta kuue-
kes ei teadnud, et ma polnud kuu aega kontoris saanud.

Tõttasime sinna jooksusammul. Guido oli nõrdunud
teadmisest, et seda sunnitakse tegema ta esimest suure
äritehingut, millest pääsemiseks ta oleks valmis käinud
Londonisse jooksma. Avasime kontori ukse, kopperdame
pimeduses kobamisi oma kabinetti ja läitsime gaasi. Jä-
oli peagi käes ja selles öeldi seda, mida ma olin oletanud
meid informeeriti, et meie korraldust loetakse selle tü-
tamiseni kehtivaks.

Guido vahtis kirja kas nõrdimusest või pingutusest
kipras kulmul: näis, nagu tahtnuks ta seda oma pilgu-
hävitada, mis oma olemasolust sellise lihtsusega teada-
«Ja mõelda vaid!» imestas ta. «Oleks piisanud panna
sõnast, et hoida ära niisugust kahju!»

Loomulikult ei olnud see etteheide määratud minule
sest sel ajal ma kontoris ei käinud, ja ehkki ma kirja kol-
kätte leidsin, sest teadsin, kus see võib olla, ei olnud see
seda enne näinud. Aga südametunnistuse puhastamiseks
ja igasuguste võimalike etteheidete vältimiseks pöördun
otsustavalt tema poole:

«Minu äraolekul oleksid sa pidanud tähelepanelikult
kirjavahetust lugema.»

Guido otsaesine tõmbus uuesti siledaks. Ta kehita-
õlgu ja pomises:

«Mine tea, äkki võib see ari meile veel õnne tuua!
Varsti ta lahkus ja minagi läksin koju tagasi.

* 60 tonni laaditud (ingl. k.). — Tõlk.

Tulehull oli õigus: kindlal aastaajal langes vask-
sulfaadi hind aina madalamale, iga päevaga allapoole, ja
meie võimalus uurida seda nähtust kõigis üksik-
tel olime saanud kauba omaenda korralduse
tulehuures selle hinnaga polnud meil võimalik seda
ostuda. Meie kahjud aina suurenesid. Esime-
ks tal kuuls Guido minult nõu. Veel võis ta müüa oma
sulfaati väikese kahjuga, kui võrrelda sellega,
mis hiljem tuleb kanda. Ma ei tahtnud anda mingit
arvamist, aga meenutasin talle Tacichi arvamust, mille järgi
sulfaadi hind võib toimuda viie kuu jooksul. Guido

tahtis veel puuduks, et ma oma äriasjades peaksin juhini-
sime provintslase arvamustest!»

Ma tahtsin talle aru pähe panna, öeldes, et see
sulfaat on elanud palju aastaid väikeses Dalmaa-
sias, kus tal kogu aeg on silmade ees vasksulfaat
tulehull teha endale etteheiteid kahjude pärast, mida
ta selle tehinguga kandis. Oleks ta mind tollal kuulda
saanud, oleks ta nendest pääsenud.

Ma arutasime vasksulfaadi tehingut tühe maakle-
ri väikese elava ja aruka paksukesega, kes laitis küll
seda ostu eest, aga ei jaganud ilmselt Tacichi arva-
muse oma arvates oli vasksulfaadil küll oma turg, kuid
seda metalli hindade kõikumisele. Sellest intervjuust
Guido mõningat kindlust. Ta palus maaklerit, et see
hindade kõikumisest informeeriks; ta kavatses
seda ei tahtnud oma kaupa kahjuga müüa, vaid
seda vaheltkasu saada. Maakler naeris diskreet-
tes siis lause, mille ma jätsin meelde, sest see

mulle väga õige:

«Vähe on maailmas inimesi, kes lepivad
seda kahjudega; ainult suured kahjud sunnivad in-
imesi vahetult alistuma.»

Guido ei teinud maakleri ütlemisest valjagi. Muidu, ka
ta olin tema käitumisest vaimustatud, sest ta ei raaki-
simele, kuidas me selle tehingu peale tulime
seda talle seda ja ta oli väga uhke. Ta kartnud, ütles
ta meile, ja meie äri sellest ostust jutustades diskredi-
tatsiooni.

Minu aega ei rääkinud me üldse vasksulfaadist, kuni
tulehull saabus kiri, millega meid paluti tasuda arve
ja lahutada juhendid kauba kohaletoimetamise kohta.

Võta vastu ja panna lattu kuuskümmend tonni. Hakkas pea ringi käima. Arvutasime välja, kui palju ei maksnud sellise hulga salitamine mitme kuuga. 'Tohutu suure summa' Mina ei ütelnud midagi, sest sel juhul oleks talle varem või hiljem usaldatud muudmine, tähendas Guidole, et summa, mis näib talu tohutu, ei olegi nii suur, kui väljendada seda prokseni kauba maksumusest.

Guido hakkas naerma, sest säärane tähelepanek talle veider.

«Ega mul pole seda sulfaati sada kilo, paraku on kuuskümmend tonni!»

Lõpuks oleks ta vist lasknud ennast veenda ma hinarvutusest, mis oli ilmselt õige, sest juba üsna tõenäoliselt hinarvutuse puhul oleksid kõik kulud olnud kuhjaga kulumad, aga seal segas end vahele tema nõndanumetatud pratsioon. Kui ta juhtus tulema mõnele isiklikule kohtumisele, olid ta sellest lausa pimestatud ja ta ei leidnud korda teiste kaalutlustele. Tema kordne idee oli järgmine: kauba müüsid talle franko maa sadam Trieste agendid, kes pidid selle kohale tooma inglismaalt. Kui ta loovutaks nüüd kauba samadele agentidele, kes olid selle müünud, hoiaksid need kokku kauba, müüvad ja ta võiks nõuda neilt seetõttu kõrgemat hinda ka too, mida talle Triestes võidakse pakkuda. Asi ei olnud sugugi nii selge ja õige, aga et talle meelehead teha, et hakanud keegi temaga vaidlema. Kui tehing oli sel viisil likvideeritud, ilmus ta näole mõrkjas naeratus, mis näitas pessimistliku mõttetarga nägu:

«Rohkem me sellest ei räägi. Õppetund läks meile kallis; on vaja vastavad järeldused teha, et see meile kasuks tuleks»

Ometi tuli sellest asjast veel kord rääkida. Guido meenutas oma suurepärase kindluse tehingutest loobumisel, kui ma aasta lõpul talle näitasin, kui palju raha me oleme kaotanud, pomises ta:

«See neetud vasksulfaat tõi mulle õnnetuse kaela! Täna sin seda kahju kogu aeg millegagi hüvitada!»

Minu ajutine eemalolek kontorist oli tingitud Carla kaotamisest. Ma ei suutnud Carmen ja Guido armastust pealt vaadata. Nad vahetasid minust välja tegemata pilke ja naeratusi. Läksin nõrdinult ära, olles otsustanud

et mitte enam tagasi pöörduda. Selle otsuse tegin ootamatult õhtul, kui ma lahkudes kontori sulgesin, ja ei tulnud sellest kellelegi. Ootas, et Guido küsiks, kuidas minun kontoris ei käi, ja mõtlesin vastuseks talle, et tuleb kõik, mis ma temast mõtlen. Võisin olla tema jaoks range, sest minu jalutuskäikudest parki ei tulnud midagi.

Tulnud midagi kiivusetaolist, sest Carmen näis olevat ka Carla, ent alandlikum ja sõnakuulelikum Carla. Kui edaspidi, nõnda vedas tal ka teise naisega rohkem. Aga võib-olla — ja see oli aluseks uutele ettepanetele — ei võlgnenud ta säärast vedamist neile isiklikele kohtumistele, mida ma kadestasin, ehkki pidasin neid kahjulikuks liikide joonteks: ta piiritu enesekindlus eluküsimiste oli otsekui paralleeliks kindlusele, millega ta oli viltulit. Mis minusse puutub, siis teadsin ma teda kindlalt, et olin Carla Augustale ohvriks toonud. Kui pöördusin mõttes tagasi kahte õnneaastasse, mis olid mulle kinkinud, oli mul raske mõista, kuidas ta oli hoolimatu juures, mida ma nüüd tunnen, võis mind hoolimatu aega taluda. Kas ei solvanud ma teda armastusega Augusta vastu iga päev? Aga Guidost teadsin päris kindlalt, et tema naudib Carmen armastust, ilma Adat kaalumatagi. Tema vabale hingele ei olnud kaks naist midagi palju. Ennast temaga võrreldes näisin ma ajuti hoolimatu täiesti süütuna. Olin abiellunud Augustaga ilma armastuseta, aga ei osanud talle truudust murda ilma armastumata. Võib-olla oli ka Guido abiellunud Adaga ilma armastuseta, aga mul oli mees armastus, mida Ada ei mõistnud (olgu et nüüd jättis ta mind täiesti hoolimatuks), ja mulle tundus, et tema asemel oleksin olnud delikaatsem just sellepärast, et ma Adat varem armastasin, tema aga ei armastanud.

Guido ei tulnudki mind otsima. Läksin ise tagasi kontorist lahti saada mind vallanud igavusest. Guido vastavalt meie kokkuleppele, mille järgi mul polnud mingit kohustust tema asjadega pidevalt tegelda, ja kui ta temaga kodus või kusagil mujal kohtusime, ilmutas ta oma tavalist sõbralikkust, mille eest olin talle tulnud; piis, nagu poleks tal üldse mees, et jätsin tühjaks selle aua taga, mille ta minu jaoks oli ostnud. Jätnud oli meist kahest ainult üks: see olin mina. Kui ma oma kohale tagasi tulin, võttis ta mind vastu

nõnda, nagu oleksin ma ära olnud üheainsana pool avaldas tuluselt oma heameelt, et saab jälle minna viibida. Kui ta aga kuulis, et kavatsen taas tööle hüüdis ta:

«Tähendab, et tegin hästi, kui ei lubanud kellegi sinu raamatute külge panna!»

Ja tõepoolest, sissekanded nii pearaamatus kui žurnaalil lõppesid seal, kuhu nad minust olid jaanud.

Luciano ütles mulle:

«Loodame, et teie tulekuga nihkuvad asjad poole. Ma nu arvates on sinjoor Guido kaunis lõõdnud nende teiningu parast, mis ta vahepeal ette võttis ja minust unustas läksid. Ärge talle edasi raakige, et ma seda ütlesin, aga katsuge talle kuidagi julgust sisse puhuda.»

Märkasid tõesti, et kontoris tehti vähe tööd, ja pidi mõningat ärevust, mida põhjustas vasksulfaadist saadud kahju, elati siin lausa idülliliselt. Järeldasin sellest, et Guidol ei tarvis enam pakilist tööd otsida, et Carmen oleks kasutuses hoida, ja üsna varsti tegingi kindlaks, et hiljemise ajajärk on neil seljataga ja et Carmenist ei saanud Guido armuke.

Vastuvõtt, mis mind Carmenil poolt ootas, valmistas mulle üllatuse, sest ta pidas vajalikuks meenutada oma kohe ühte asja, mille olin sootuks unustanud. Jäi mulle et enne kontorist lahkumist, siis, kui ma meeletult jooksin paljude naiste sabas, kuna ma oma armukesele üldse ligi ei pääsenud, olin püüdnud vist ka Carmenile kõnelda. Carmen kõnetas mind nüüd tõsiselt ja pisut rõõmsalt ebalevalt: tal on hea meel mind taas näha, sest ta on veendunud, et suhtun Guidosse hästi ja et mu nõuanded on Guidole kasulikud, tema aga tahaks säilitada minuga kui see mulle vastuvõetav on — vennalikud sõbrastused. Lühidalt, ta ütles mulle tõesti midagi selletaolist ja üldiselt hoogsa liigutusega käe. Ta kaunis näol, mis naiselike õrnana, oli sel hetkel mingi jäik karmus, mis oli mõeldud mulle pakutava puhtvennaliku suhtlemisviisi rõhutamiseks.

Nüüd tuli mulle kõik meelde ja ma punastasin. Kui ma varem oleks meenunud, ei oleks ma vististi oleks tööle tagasi tulnud. See oli niivõrd lühike episood ja üldiselt samataoliste hulka aru kadunud, et kui seda mulle sel hetkel poleks meelde tuletatud, oleks tundunud, et seda poleks seda üldse olnudki. Mõni päev pärast seda, kui olin

kontorist lahkunud, hakkasin kontrollima kontorirahade ning palusin Carmenil appi. Ja et naha paremini minna kohale me koos temaga kummardusime, et saapisi käe piha ümber, pigistades seda üha tihedamini. Carmen vabastas end järsu tõmbega ja mina jäin kontorist ära.

Kõik oleksin võinud naeratada, sundides ka Carmenit naeratama, sest üldiselt kalduvad naised säätsustest naeratusega üle saama. Oleksin võinud öelda: «Tegin tõepoolest katset, aga mul polnud aega. Kahju küll, aga ma pole sugugi solvunud ja olen valmis jääma teie sõbraks, kuni teil ei tule muud

tehti võinud vastata ka tõsise inimese kombel ning öelda temalt ja Guidolt vabandust: «Andke mulle aega ja ärge mõistke mind liiga karmilt hukka, sest te ei mõistate minu seisundis ma tookord olin.»

Ma ei saanud ma sõnagi suust. Ilmselt olid kõik need vaikitud solvanguid mulle kurku kinni jaanud ja ei saanud rääkida. Kõik need naised, kes mind nii meelekindlusega tagasi lükkasid, andsid mu elule traagilise varjundi. Ei enne ega pärast olnud mu elus ühtegi õnnestuse rodu. Vastuse asemel võinuksin ainult ühtegi mõistada, mis pole sugugi meeldiv, eriti kui pead võidama. Võib-olla kaotasid kõnevõime ka seepärast, et mul oli valus lõplikult maha matta lootust, mida ma ei saanud ikka veel hellitasin. Ma ei saa seda pihtimata öelda, et Carmen ei oleks saanud asendada mulle kaotatud armukest — mind nii vähe kompromiteerivat armukest, kes ei soovinud muud kui ainult luba minu kõrval elada ja hiljem seda, et ma enam tema juurde ei tuleks. Ma ei saanud kompromiteeriv armuke on kahasse peetav armuke. Muidugi mõista ei mõelnud ma tollal kõike sellest, tollal ma ainult tundsin seda, täpselt tean seda praegu. Carmenit armukeseks võites oleksin teinud ühe praegu. Carmenit armukeseks võites oleksin teinud ühe Adale ja ega Augustagi poleks seepärast nii väga kaotada saanud. Mõlemaid oleks petetud palju vähem kui ma olen, kui siis, kui meil mõlemal — Guidol ja Carmenil — oleks olnud eraldi armuke.

Võib-olla Carmenile alles mitu päeva hiljem, aga selle pärast punastan veel praegugi. Vist olin ikka veel ühele meeleandis, millesse Carla kaotamine mind tõukas, et võin üldse nii kaugele minna. Mul on selle teo

parast rohkem habi kui millegi muu pärast. Kord suust väljalipsanud tottrad sõnad pidi palju rohkem kui ükskõik missugused alad ajendatud teod. Loomulikult nimetan ma sõnadel ainult sõnu, mis ei ole teoks saanud, sest tean, et naiteks Jago suus tahendavad sõnad kõige tegu. Aga kõik teod, Jago sõnad kaasa arvatud, kaiku selleks, et naudingut või kasu saada. Ta saab terve meie loomus, muude hulgas ka see, mis hiljem võtab endale kull kohtuniku rolli, kuid osalemise tõttu väga leebe kohtunik. Meie rumal tegutseb ainult omaenda lõbuks ja meie organ, mille tükese osa nimel, mis ilma temata tunneb end atuna. Ta püüab isegi siis veel võitlust simuleerida, võitlus on juba lõppenud ja kaotatud. Ta tahab hõõr ja hellitada ning ajada ühtelugu suust välja memmutmetafoore. Ja kui sõnad on tulised, kõrvetavad ka lausujat ennast.

Oln morganud, et Carmenil erksatooniline jutt, millele ta nii kahku meie kontoris võeti, on. Jätkasin, et see tuleb mõnest kannatusest, ja olin andnud, et need ei saa olla fuusilised, kandsin teadum muutuse armastuse arvele, teadagi Guido vastu. Meie, mehed, kaldume alati kangesti kaasa tundma. Meie, kes' on teistele andunud. Me ei saa kuidagi aru, kas kasu võiks neil sellest olla. Me võime isegi armastada meest, kellest on jutt, nagu Guido puhul oligi, aga me ei suuda ka saarasel juhul sundida end unustama, kuid sellised seiklused tavaliselt lõpevad. Tundsin Carmenit kõige siiramalt kaasa, niisugust poolehoidu ei olnud mul ei Carla ega Augusta vastu. Ütlesin talle: «Kui olite lahke, et soovisite mind endale sõbraks, siis ehk luban et ma teid hoiatan?»

Seda ta ei lubanud, sest nagu teisedki naisel seltsolukorras, arvas ta, et hoiatamine tähendab juba rändamist. Ta punastas ja kogeles: «Ma ei saa aru, nad te sellega tahate öelda?» Ning lisas kohe, et mind vabandustundida: «Kui mul on nõu vaja, siis poordun muudkui mõista teie poole, sinjoor Cosini!»

Nii ei saanudki ma luba talle moraali lugeda, nagu mulle suureks loogiks. Talle moraali jutlustades oleks jõudnud siiruse kõrgeimale astmele ja uritanud vastusesti teda oma embusse haarata. Valemalt ei oleks ma

... oma selle parast, et oln teinud men-

... ei naidanud Guido end kontoris, ... ja kalastamiskärg. Mina aga — ... parast tagasipoordumist pidevalt platsis ... arveraamatute kornastamisega. Tihedalt Carmenil ja Lucianoga, kes suhtusid ... ulemusse. Mulle ei jaanud muljet, nagu Carmen Guido araoleku pärast, ja arvasin, et Guido nii vaba, et tunneb rõõmu, kui teab ... meelt lahutavat. Ta vist teadis ka ette, et Guido kontorist puudub, sest ei ilmutanud ... Augusta kaudu teadsin, et Ada kaitus ... ja kaebas kibedasti mehe sagedaste araolekute. Muude, see polnud ainuke kaebus. Nagu kõik ... armastata, kurtis ta uhtviisi nii suurte kui ... solvangute üle. Vahe sellest, et Guido talle ... — kodus olles mangis ta veel lahkama ... oma viiul, mis mulle nii palju kannatusi ... oli Guidole Achilleuse odaks kõigis ta ... Teadsin, et viiul käis ara ka meie kontoris, ... Carmenil ümber lipitsemist «Habemeajaja» te ... variatsioonide abil tublisti aitas edasi viia. ... sest kontoris polnud teda enam vaja, ja ... koju, kus aitas Guidol valtida igavaid juua- ... ga.

Carmeni vahel ei olnud enam midagi. Üsna ... ta mulle täiesti ükskõikseks, otsuse oleks ... etanud; midagi selletaolist tundsin ka Ada ... vahvat poolehoidu, seda kull, kuid mitte midagi ... ülesti nii!

... alvas mind üle sõprusavaldustega. Usun, et ta ... seltskonda hindama selle kui jooksul, mis ta ... mem-taolise naisukelega on meeldiv aeg-ajalt ... ga teda päevade kaupa taluda on muidugi ... Guido kutsus mind kord jahile, kord kalale. Ma ... mist ja ütlesin selleparast järele. Aga ... naga ühel õhtul laksin, kui mind igavus pii- ... tõukas. Kaladel ei ole mingit võimalust ... selleparast ei arata nad meis ka kaastun- ... univad süga õhku isegi vees olles, kui nad

... operit «Sevilla habemeajaja», — Tõlk.

on elus ja terved! Isegi surm ei muuda nende valla. Valu, kui nad seda üldse tunnevad, on kindlalt peetavate soomuste alla.

Niisiis, kui Guido mind ühel päeval öisele kutsus, vastasin, et esiteks pean küsima Augustalt, kas lubab mind öhtul kodunt välja minna ja öö läbi koolada. Ütlesin talle veel, et mul on hästi meel, et sõidab Sartorio muulilt välja kell üheksa, ja kui mul on aega selleks ajaks seal. Enda arvates andsin talle mõista, et tol öhtul ta mind küll ei näe, sest nagu mõni korral ennegi, jään lihtsalt kohtumispäigale tulemata.

Ent sel öhtul pagendas mind kodunt mu väikese Anna kisamine. Mida rohkem ema teda rahustas, seda enam jeminis ta nuttis. Siis võtsin appi oma meetodi, mis seis selles, et karjutakse ähvardusi tolle kriiskava pärga väiksesse kõrva. Tulemuseks oli ainult see, et muu nutu laad ja tugevus, sest nüüd nuttis ta juba hiljem pärast. Tahtsin kasutada teist, veelgi tõhusamat võtet aga Augustale meenus õigel ajal Guido kutse ja ta tõstis mind ukse taha, lubades, et heidab üksi magama, kui peaksin kauaks ära jääma. Tal oli minu väljatoimetamisega nii kiire, et ta oli nõus ilma minuta isegi hommiku kohvi jooma, kui ma peaksin hommikuni ära olema.

Minu ja Augusta vahel oli ainult üks lahkarvamus selles, kuidas suhtuda laste tujutsemisse. Mina arvan, et võrreldes nende kannatustega, mida lapse tujutsemise täiskasvanutele põhjustab, ei ole tema enda omad nii tähtsad, ja et vahel tasub temalegi meelehärmi teha, kui see aitab täiskasvanu hingerahu säilitada. Augustale aga näib, et meie, kes me neile elu oleme andnud, peame oma huvid nende omadele allutama.

Mul oli kohtumiseni veel küllalt aega ja ma lonkasin läbi terve linna, silmitsedes naisi ja nuputades samal ajal mõttes mingit seadeldist, mis aitaks vältida lahkarvamusi minu ja Augusta vahel. Ent minu seadeldise jaoks ei olnud inimkond veel küps. See lükkus kaugesse tulevikku, kui saanud mind praegu aidata, naidates sellega veel kord, et tühisel põhjusel tekivad mul tülid Augustaga: lihtsalt mingi viletsa seadeldise puudumise pärast! See peaks olema üsna lihtne, - justkui toatramm, rõõbastel liikuv ratastega tool, milles mu tütreke veedaks terve päeva, selle juurde kuuluks lüliti ja oleks vaja ainult nupule vajutada, et karjuva lapsega tool vuhiseks rõõpaid mööda

kaugemale nurka, kus ta nutt kaugelt kostes muu-
kõrvale koguni meeldivaks. Ja meie vahekord
oleks püsiks alati häirimatu ning südamlük.

Taevas kirendas tähtedest ja kuud ei olnud; oli
õhukeid öid, millal näeb väga kaugelt ja mis mõjub
kõrvalt ning vaigistavalt. Vaatasin tahti,
kui saadaks mu sureva isa hüvastijatupiku.
Kui millal lapsed mähkmeid reostavad ja kisa-

tema vanaks mooda. Parast saavad neist minusugu-
tised mehed; ma hakkan neid nagu kord ja kohus armas-
tada kuul nõnda, et see ei nõua erilisi pingutusi. Kaunis,
et ta on talutud mu meel nii täielikult, et mul ei tulnud
kõrvale isegi mitte kohustusi võtta.

Minu muul tipust ei olnud liinatulesid enam näha,
et vajab lagunenu hoone, millele muul ise oli otsekui
kõrvandiks. Pimeduses tundus, et rahulik must vesi
voolab tavaliselt ja aeglaselt.

Minu vandanud ei taevast ega merd. Minust mõni samm
kaugemal üksik naine, kes tõmbas mu tähelepanu
selle hetkeks pimeduses läigatava lakk-kingaga. See
naineapp ja pimedus löid tunde, nagu oleks meid
selle naisega — kes oli pikka kasvu ja arvatavasti
elegantne — ühte tuppa suletud. Kõige huvitavamad
tulevad alati siis, kui sa neid tuldse ei oota, ja
kui, et naine hakkab järsku minu poole astuma, tund-
u meeldivat ärevust, mis kadus, niipea kui ma Carmen
häälest kuulsin. Ta tegi näo, nagu oleks tal rõõm
seda, et ka mina võtan kalarekkest osa. Ent pimeduses ja
häälega oli tal raske teeselda.

Minu talle jämedalt:

„Kutsus mind kaasa. Aga kui soovite, võin mõne
minu soovite leida ja teid kahekesi jätta!“

Minu talle ja kinnitas, et on õnnelik mind täna
kolmandat korda nähes. Lisas veel, et selles pisike-
suses saab kokku terve meie konfor, sest ka Luciano
hädaga meie arrehingule, kui see paat peaks põhja
minu! Luciano kaasatulekust teatas ta muidugi mõista
selleks, et rõhutada tolle väljasõidu süütust. Edasi
tuleb ajas ta ühtelugu midagi segi: nii ütles ta algul,
et Guidoga kalale esimest korda, siis aga lobises
minu välja, et juba teist korda. Tal lipsas n'elt
sõnad, et talle ei meeldi istuda paadipõhjas õlgmattidel,
et mulle tundus kohe kahtlane, kust ta seda sõna tunneb.

Nii tuligi tal tunnistada, et ta oli kuulnud seda (f...)
kui ta koos temaga esimest korda kala! kas.

«Tookord,» lisas ta, rõhutamaks esimese vaip
süütu iseloomu, «püüdsime skumbriat, mitte me
Hommikuni.»

Kahju, et mul polnud aega teda veel midagi v...
sema panna, muidu oleksin saanud teada kõik, mis
Sacchetta pimedusest ilmus välja ja tuli kiiresti ta
Guido paat. Mina olin ikka veel kahevahel: kui
kutsutud Carmen, kas minul poleks siis mõistlik
minna? Guido võib-olla ei kavatsenudki meid mõ...
kutsuda, mul oli meeles, et olin talle peaaegu ära üt...
Vahepeal tuli paat randa, pimedusest hoolimata ho...
Carmen noorele inimesele omase kindlusega sinna
jättes toetumata Luciano käele, mida too talle vi...
pakkus. Kuna ma ikka veel kõhklesin, karjus Guido

«Sinu pärast kaotame aega!»

Ka mina olin ühe hüppega paadis. Mu hüpe oli pe...
tahtmatu, seet reageerisin kähku Guido hütudele. L...
kahetsusega vaatasin veel maad, aga pärast lüh...
kõhklusetke oli juba võimatu maale minna. Lõppes...
lega, et kukitasin väikese paadi ninasse. Kui pimed...
harjusin, hakkas silm seletama, et ahtris istub Gu...
tema jalgade ees õlgmatil Carmen; meie vahel...
Luciano, kes sõudis. Mul ei olnud selles väikeses pa...
kuigi rahulik ega mugav, aga varsti harjusin ka selle...
hakkasin vaatlama tähti, mis mind taas rahustasid. S...
et Luciano — meie naiste ja seega perekondade t...
teenri juuresolekul poleks Guido riskinud Adale t...
dust murda, nii et selles ei olnud midagi paha, et ka...
siin viibisin. Tahtsin nautida taevast ja merd ja ta...
rahu. Kui tahtnuksin end suumepiinadega koo...
järelkult kannatada, olnuks mul küll parem koju...
ja lasta end vaikesel Antonial taudata. Tõmbasin ko...
võrsket õõhku tais ja mõistsin, et võin väga hästi m...
lahutada ka Guido ja Carmen seltsis, kellesse ma te...
likult hästi suhtusin.

Saime majakast mööda avamerele. Mõni mi...
särased arvutute purjekate tuled: seal lasti merre hoop...
teistsuguseid püüniseid kui meie omad. Jõudnud v...

* Oraata ehk doraata (*Chrysophrys aurata*) — Valg...
levinud kala, kuulus hõrgutava liha poolest. — Tõlk.

...müraka — Bagno Militare joonele, hakka...
...Andrea rannajoont järgides edasi-tagasi
...oli kalurite lemmikkoht. Täielikus vaikuses
...hulk paate meie kõrval sama manöövrit.
...valmis kolm õngenööri ja pani sõdaks vai...
...vahel, torgates need sabapidi konksu otsa. Siis
...õnge, hoiatades, et minu oma — ainuke
...paadininas on kalade poolt
...Nägin pimeduses oma läbitorgatud sabaga
...ja mulle tundus, et ta liigutab keha ülemist,
...osa. See liigutus jättis mulje pigem mõtiskle...
...valukrampides vaevlevast olendist. Võib-olla
...mis suurtes organismides valu põhjustab, til...
...uue tunde ja ergutab mõtlema? Lasksin
...nagu Guido oli käskinud — kümne küünra...
...Pärast mind lasksid oma õnge vette Carmen
...Guido. Guido võttis ahtris aeru, millega ta osavasti
...et õnged sassi ei läheks. Nähtavasti ei olnud
...sellist triivimiskunsti veel selgeks õppinud.
...talle anti kahv, millega ta pidi veepinnale tõm...
...kula paati tõstma, kuid tükk aega ei olnud tal sel...
...teha. Guido vatras vahetpidamata. Kes teda
...võib-olla ei sidunud teda Carmeniga mitte niivõrd
...kui just õpetamise kirk? Mina ei tahtnud teda
...ja mõtlesin ikka väikesest loomakesest, keda
...sõdaks apladele kaladele. Need imelikud liigu...
...peaga — kui ta neid ka vee all jätkas — oleksid
...kalu veel rohkem ligi meelitama. Aga Guido
...korduvalt minu poole ja ma olin sunnitud kuu...
...tema kalapüügiteooriat. Kala näksab sõota mitu
...ja me tunneme seda, ent peame hoiduma õnge
...aputamisest, enne kui nõör on päris pingul. Siis
...tegema järsu nõksatuse, mis haagib konksu kalale
...lõuga. Nagu tavaliselt, oli Guido oma seletustes
...Ta tahtis meile üksikasjalikult selgeks teha,
...meie kasi tunneb, kui kala soota naksab. Ja ta jat...
...seletuste andmist isegi siis, kui meie Carmeniga
...põhjal juba tundsi seda peaaegu helilist
...mis käele iga näksamise korral üle kandub. Meil
...õnge välja võtta, et sõota vahetada. Ilma
...oleks kätte makstud, lõpetas pisike mõtlik olend
...mõne ettevaatliku kala lõugade vahel, kes oskas
...hoiduda.

Paadis oli õlut ja võileibu. Seda kõike maitsestas lakkamatu loba. Nüüd latras ta tohututest rikkumida meri endas varjab. Jutt polnud ei kalade varandustest, mis inimesed sinna on kaotanud, nagu Luciano. Merevees on lahustatud olekus kulda. Siis olnus Guidole järsku, et olin keemiat õppinud, ja ta mulle:

«Sina peaksid seda teadma — seda kulla asja.»

Mul ei olnud sellest suurt midagi meeles, aga ma nitasin ta sõnu, riskides ka ühe märkusega, mille ta vastavuses ma küll kindel polnud. Tähendasin:

«Mere kuld on kõikidest kuldadest kõige kallim. Saada kätte üht siin lahustunud napooleoni, tuleks kulla, mida viis samasugust.»

Luciano, kes oli kõrvad kikki ajanud ja minu poole pöördunud, soovides kuulda aaretest, mille peal sõjaväe, keeras mulle pettunult selja. Mere kulla vastu tundnud tä enam huvi. Guido kinnitas kõike, mida ma olin öelnud, ka temale tundus, nagu oleks ta kuulnud. Ta püüdis mere kulla püüdmine laheb maksma viis korda rohkem. Ta päris meelitas mind sellega, et kinnitas mu väidet, mis minu teada oli küll täielik valjamõeldis. Oli ilmne, et ta ei pea mind ohtlikuks ja temas ei ole märkigi armukadedusest ta jalgade ees lebava naise pärast. Kord ta mul kinnitas seda segadusse ajada ja kuulutada, et ma olen meenus mulle kõik paremini: ühe napooleoni merest väljapüüdmiseks piisab kas kolmest või — hoopis viiest — selleks läheb vaja koguni kümme napooleoni.

Just siis köitis mu tähelepanu õngenöör, mis ootamatult tugevast tõmbest pingule veeti. Tõmbasin ka mina ja karjatasin. Ühe hüppega oli Guido mu kõrval ja rebimul õngenööri käest. Ma loovutasin selle talle meele ja ta hakkas seda välja tõmbama, alguses aeglaselt ja järk-järgult, ja kui vastupanu nõrgenes, siis pöördus tõmmetega. Tumedas vees valgatas mingi suure kühvli hõbedane kere. Ta liikus vastupanu osutamata sellele järele, mis talle valu tegi. Ma mõistsin selle tumma olendi piina, sest sellest karjus ta kiire, tõttamine surma poole. Varsti oli lõõtsutav kala mu jalgade ees. Luciano oli selle kahvaga veest välja tõstnud, hoolimatult minu kaest ära haaranud ja konksu lõuast välja võtnud.

Ta kompis paksu kala:

«Doraata, umbes kolm kilo!»

Guido nimetas ta hinna, mis sellise eest kala maksis. Siis tähendas Guido, et vesi on vaikseks jäänud ja praegu on raske midagi võtta. Ta ütles, et kalurite arvates ei võta kala, kui vesi on nii rahulik, ja seepärast ei saa neid siis ka püüda. Guido soovitas ta ohtude üle, millesse isu iga elusolend satub. Puhkes naerma ja ütles, märkamata, et reedab

meie ained ainuke, kel täna õhtul midagi püüda õnnestub.

Guido viskles ikka veel paadi põhjas, kui Carmen kohalutas. Kohalt liikumata küsis Guido, hääles vaevu kuulunud naer:

«Mis on, kas veel üks doraata?»

Guido vastas hämmeldunult:

«Mulle tundus küll! Aga vist laskis juba lahti!»

Guido aga olin täiesti kindel, et Guido oli teda kirgliku rõõmuga näpistanud.

Guido hakkas selles paadis ebamugav. Enam ei jälginud ta pingsalt oma õngekonksu nagu alguses, vaid hakkas koguni nõõri sikutama, et vaesed loomad õnge otsa tuleks. Teatasin, et olen unine, ja palusin Guidot mind

hoolitsesin ka selle pärast, et tal ei tekiks kahtlust, nagu oleksin minema kipunud. Carmenil kiljatuse pärast ja et mind on ära tüüdnud, mis sellega seoses. Selleks jutustasin talle, kuidas ta on

stseeni mu väike tütar mulle täna õhtul oli näinud, ja et ma põlen kärsitusest teada saada, kas ta on

Võitulelik nagu alati, juhtis Guido paadi kai äärde. Ta pakkus mulle minu püütud doraatat, aga ma ei võtnud. Soovitasin tal see vabadusse lasta ja merre tagasi laskuda, mis kutsus välja Luciano protestihüüde. Guido tähendas heasüdamlikult:

«Kui ma teaksin, et annan talle sellega tagasi elu ja tervet, teeksin seda meeleldi. Aga praegu kõlbab see loom ainult pannile!»

Guido ei jätnud neid pilguga ja veendus, et ei Guido ega Luciano lasutanud ära minu poolt vabastatud kohta. Guido nagu ennegi teineteise lähedale libunult ja meeleldi, mina kergelt püsti, sest achter oli raskem. Guido pisikesel on palavik, tundus mulle jumala võim. Võib-olla ta sellepärast haigestuski, et ma

Guido ees teesklesin, nagu oleksin lapse tervel mures? Augusta ei olnud veel magama heitnud, oli käinud doktor Paoli, kes oli teda rahustanud, et nasugune kõrge ja järsult tõusnud temperatuur olla tõsise haiguse sümptoom. Jäime Antoniat, kes lamas, käed laiati, oma väikesel asemel, kuna naoke padjale laotunud kastanpruunide lokkide all. Ta ei nutnud, kuid oigas aeg-ajalt nõrgalt, millele ma jales jalle täielik teadvusetus. Mu jumal! Kui lähed ja kalliks ta haigena muutus! Oleksin andnud oma elust, et tal hingamist kergendada. Kuidas rahustada südame-tunnistusepiinu, et võisin mõelda, nagu ei annaks ma teda? Pealegi olin mina sel ajal, kui tema alles, temast kaugel, ja veel säärases seltskonnas!

«Ta on Ada nägu!» ütles Augusta nuuksudes. See õige! Tollal märkasime seda sarnasust esimest korra, see muutus Antonia kasvades aina silmatorkavamaks, et puhuti tõmbus mul süda krampi mõtte juures, et ta ootab samasugune saatus nagu seda vaesekest, keda ma meenutab.

Tõstnud lapse voodi Augusta voodi kõrvale, heitnud magama. Ma ei saanud und: mu südamele lasus koormus nagu ikka neil öhtutel, kui mu päevased üleastumised muundusid kannatuste ja süümeepunade õisteks viirusteks. Lapse haigus vaevab mind nii, nagu oleks minu süü. Ma tõstsin mässu! Olin täiesti suutu ja võimatu rääkida kõigest. Ning rääkisingi. Jutustasin Augustale oma kohtumisest Carmeniga, sellest, missuguses asendis ta paadis istus, ta kiljatusest, mille põhjuseks, nagu ma kahtlustasin, oli Guido toores hellitus, kuigi ma pole selles paris kindel. Augusta seevastu oli täiesti kinnine. Miks oleks Guido haales muidu vaevu tagasihoidnud ja võhisenud? Puudsin ta arvamust kõigutada, aga siis pöördusin oma loo juurde tagasi. Pihtisin talle kõik, muu hulgas ka selle, mis ainult mind puudutas: kirjeldasin ta tundumust, mis mind majast välja ajas, ja süümeepiinu, mis mind sellepärast vaevavad, et ma Antoniat küllaldaselt ei armasta. Mu enesetunne paranes otsekohe ja ma vajusin sügavasse unne.

Järgmisel hommikul oli Antonial parem, palavik oli peaaegu kadunud. Laps lamas rahulikult, hingas vabalt, aga oli nii kahvatu ja rammetu, nagu oleks ta katkestanud end võitluses, mis käis ta tillukesele organismile üle

olev oht, et sellest lühikesest heitlusest tuli ta välja juba ilma rahu tagasi ja meenutasin kahetsedes, kui ta ma olin Guidot oma eelse lobisemisega kompromitseerinud. Võtsin Augustalt sõna, et ta minu kahtlustele kellelegi ei räägi. Ta vaidles algul vastu, et tegeleda kahtlustustega, vaid täiesti ilmsete faktidega. Ma ei võinud tema arvamust kummutada, aga ei jõudnud teda üldse ümberlüüa, lubas ta mu palve täita ja ma läksin rahus-sona kontoris tagasi.

Tähtis, et olnud veel tulnud ja Carmen ütles, et pärast mu lahkumist oli neil vedanud. Nad püüdnud veel kaks nädalat, küll väiksemad kui minu oma, aga kaunis raskesti. Ma ei uskunud seda ja mõtlesin endamisi, et ta tahab minult veenda, nagu oleksid nad pärast minu lahkumist lahutanud oma intiimsustest, millele nad pühendusid isegi juba jutt ma veel seal olin. Vesi oli ju liikumatu! Mis võin nad siis merele jääd?

Ma tulnud lõplikult veenda, kutsus Carmen tunnistajaks Luciano, kes kinnitaski kahe doraata püüdmist, ja sellest järele mõtlen ikka, et Guido soosingu pälvimiseks on ta juba valmis ükskõik mida tegema.

Ma ei olnud idüllilisel rahuperioodil, mis eelnes vasksul-sona lõppu, juhtus meie kontoris üks veider lugu, mida ma ei saa unustada, sest see tõi ilmsiks Guido piiritu enesekindluse ja asetas mind säärasesse valgusse, milles mul ei olnud iseenastava ära tunda.

Ühel päeval istusime kõik neljakesi kontoris, ja nagu tavaliselt, oli Luciano ainus, kes äriasjadest rääkis. Guido ei olnud kõlas ta jutt noomimisena, mida tal Carmen juures oleks polnud meeldiv taluda. Aga teisalt oli tal ka teine eesmärk, sest Lucianol oli tõendeid, et tehing, mille ta Guidole mitme kuu eest oli soovitanud ja millest ta juba ütelnud, tõi sellele, kes seda asja ajama võis suurt vahetlikas. Lõppes sellega, et Guido ei võinud kaubandust põlgavat ja kinnitas, et kui tal selles ei oleks apardub, siis leiab ta teisi rahateenimisvõimalusi, mis oleksid palju kõrgemal tasandil. Näiteks viiulimänguga, mis oleks juba temaga nõusse, mina samuti, ehkki väikese

suurusega.

«Amullik, kui palju harjutad.»

Minu küsimisel ei meeldinud talle ja ta ütles kohe, et kui jutt on harjutamisest ja õppimisest, siis on ta võimeline seda muutama ka muudel aladel, näiteks kirjanduses. Ja

jälle kiitsid kõik talle üksmeelselt järele, ja kuigi tegin seda kõhklemisi. Mul olid meelest need naod halvasti meeles ja need pausid, mida äratada, et leida nende hulgast kes võitluseks nutaks Guidot. Siis hakkas Guido lausa karjuma.

«Kas soovite häid valme? Ma improviseerin teile nagu A.sopos!»

Kõik naersid, tema aga käskis tuua kirjutusmasinat ühtlase tempoga ning otsekui diktaadi järgi, ent ta žestiga, kui nõuab kirjutusmasinal tippimine, juba kirja esimese valmi. Juba oli ta lehte Lucianole näitamas, aga mõtles ümber, keeras selle uuesti masinale, tippis teise valmi. See nõudis rohkem vaeva kui esimene, ni et ta unustas isegi inspiratsiooni žestidega minna rida ja pidi kirjutatud teksti mitu korda parandama. Seepärast arvangi, et esimene valm ei olnud tema jaoks, aga teine oli tõesti tema peas sundinud ja seda oli teinud ka näha. Esimene valm rääkis linnukesest, kes ei tahtnud äkki, et tema puuri uks on lahti. Algu! tahab ta sealt kaotada ja minema lennata, aga mõtleb siis juba, et loob kõhklemata, sest tema äraolekul võidakse teda kaotada panna ja ta kaotaks oma vabaduse. Teises valmis oli elevandist ja lugu ise oli tõesti elevandi kaalukusest. Kannatades jalgade nõtruse all, läks elevand ühe kooli arsti käest konsultatsiooni saama, aga too hüüatas tema võimsaid jäsemeid nähes: «Ma pole elus nii tugevat jalgu näinud!»

Luciano ei olnud neist valmidest juba sellepärast valustunud, et ta ei saanud nendest aru. Ta naeris kogu laigina, aga oli ilmne, et naljakaks pidas ta ainult seda, et niisuguste lugude loomist peeti tulusaks tööks. Ta talle oli seletatud, et linnuke kartis kaotada puuri taga saminemise vabadust, inimene aga imetles elevandi jalgade jalgade toekust, puhkes ta naerma viisakusest, kui kiskus ta veidi hiljem.

«Kui palju kahe sellise valmi eest võiks saada?»

Guido vastas talle üleolevalt:

«Esiteks pakub nende loomine mulle lõbu, ja kui need palju teha, saab nende eest ka palju raha.»

Carmen seevastu oli pööraselt erutatud. Ta palus luba mõlemad valmid ümber kirjutada ja tänas Guidot südamest, kui see talle oma valmide lehe kinkis ning mäletuseks allkirja alla maalis.

«Oli minu sellega tegemist? Mis mõtet oli mul võis-
tundoga ja taotleda Carmen valmuseid, kui ma, juba teadnud, olin tema suhtes täiesti ükskõikne? Mõeldes, mismoodi ma tollal käitusin, arvan ma, et ma ei ole, keda meie ihaldus pole kübile tõstnud, võib et voolima innustada. Kas ei võidelnud ka keskaja kunstide pärast, keda nad polnud näinudki? Kui juhtus seekord nii, et need torkivad valud, mis elundite organismi alati vaevavad, läksid nii teravaks, et teinud selleks ei leidnud ma paremat nõu kui teinud astuda ja samuti kaks valmi kirjutada kirjutusmasina ja improviseerin ka tõesti valmi. Tunnistan küll, et esimene neist oli mul mõne päeva mõttes mõlkunud. Panin sellele pealkirja «Elu elule». Siis, pärast lühikest mõtlemist, kirjutasin alapealkirjaks «Dialog». Mulle paistis, et loomise panna on palju kergem kui neid kirjeldada.

Väike vähk (mõtiskledes): Elu on ilus, aga tuleb teha, kuhu sa istud.

Elu (hambaarsti juurde rutates): Elu on ilus, aga veel parem, kui poleks neid õelaid olendeid, kes peavad toidupalasse peidavad terava metallkonksu.

Need oli vaja maha saada ka teise valmiga, aga ma ei saanud kimpu. Vaatasin nurgas lamavat koera ja ütles vastu: Ta pelgik pilk aitas mul midagi teha. Teletada: mõni päev tagasi tuli Guido jahilt, oli kogu päeva ja puhastas end kaua kolikambris. Valm oli lõpetatud ja ma kirjutasin lühelalt:

Lord prints, kes oli hädas kirpudega. Ta palus abi, et need karistaksid teda üheansa, olgu või ühe ühe, aga üheansa kirbuga, ning jataksid teiste teistele inimestele. Aga ükski kirp ei olnud nõus selle nõudmisega üksi jääma ja ta oli sunnitud neid kõiki endale pidama.»

Mulle endale tundusid mõlemad valmid imehead. Kõik, mida meie aju sunnitab, tundub ülimalt meeldiv, eriti kui see pärast nende sündimist. Käti südamele panema, et dialog meeldib mulle praegugi, kus ma kirjutan, et kenasti toime tulen. Suri suust tulev sõna teeb alati meelehead neile, kes ta surivoodi viivad, ja tõsi on ka see, et paljud surijad raisavad oma viimase hingetõmbe selleks, et teistele teata-

vaks teha, mida nad peavad oma surma põhjuseks, hoides sel kombel hünni teiste elule, nõnda et nad võivad tanu ohu kättenaitamisele seda vallida ja valmi puutub, siis ma parem vaikiksin. Seda kommenteeris teravmeelselt Guido, kes hüüdis naerdes:

«See pole valm, sa mõtlesid ta välja selleks, et ta tööpraks nimetada.»

Naersin koos temaga, ja valud, mis olid mind kirjutama tõuganud, vaibusid otsekohe. Ka Lucia ravis, kui olin talle seletanud, mida ma oma vaime, öelda tahtsin, ja arvas, et nende eest ei annaks keegi küsige, Guido omade eest samuti mitte. Carmenile rääkida ei meeldinud. Ta heitis mulle uuriva pilgu, mis silmist oli väga ebatavaline ja mida ma nii selge teinisin, nagu oleks ta valjusti ütelnud. «Sa ei sahi Guido

See pilk viis mind lausa segadusse, sest Carmenal oli õigus. Leidsin, et minu poolt on rumal lasta paista, nagu ei salliks ma Guidot, kuigi teen ise tema heaks on ta puudmatult nii palju tööd. Edaspidi pean oma käitumist kontrollima.

Ütlesin Guidole vaguralt:

«Tunnistan meelsasti, et sinu valmid on minu omadest paremad. Aga ära unusta, et mina tegin neid enne sinu korda elus.»

Guido ei andnud alla:

«Kas sa arvad, et mina olen neid enne teinud?»

Carmeni pilk oli mahenenud, ja et selle maheduse veelgi suurendada, ütlesin Guidole:

«Sul on kindlasti talenti valmide loomiseks!»

Minu kompliment pani nad mõlemad naerma ja nende järel naersin ka mina, aga see naer oli heasüdamlik, ja kõigile oli selge, et olin öelnud seda ilma halva mõtte mõtteta.

Vasksulfaaditehing sundis meid oma tegevusse tõsiselt suhtuma. Valmide treimiseks polnud enam aega. Võtsime vastu peaaegu kõik tehingud, mida meile pidi. Mõned andsid teatavat kasumit, kuigi väikest, teised kahju, seejuures suurt. Guido peamiseks puuduseks oli imelik ihnsus, muidu oli ta väljaspool aiasju väga lahke kaega. Kui äri töötas kasu, kurustas ta asjaajamist ja püüdis seda väikest vaheltkasu, mis tal saada oli, võimalikult ruttu sisse kasseerida. Aga kahjumiga seotud asjaga kimpus olles ei suutnud ta sellele kuidagi otsustada.

Et tappa teha ja püüdis hetke, millal ta pidi oma kukrut tõmbama, võimalikult edasi lükata. Arvan, et seepärast, et inimesed alati suured ja kasumid väikesed. Mõned omadused ei ole tegelikult midagi muud kui tagajärjed resultandid — juukseotstest kuni varbaotsani. Guidole oleks sobinud kreeklaste väljanäpustada. «Kaval lollipea». Ta oli tööpoolest kaval, aga loll. Ta töötas tasa ja targu, aga need ettevõtted aitasid teda ainult ühes: silusid kallakut, et nad ei läheks ta aina allapoole veeres.

Guido vasksulfaadiga kukkusid talle kaela kaksikud. Samene reageering oli jahmumine, mis oli meeldivast üllatumisest; kuid mulle sellest teatades sai ta hakkama naljaga, mis ajas teda naerma, ja sellest menust leebudes jättis ta teatamise. Lisades kaksikud kuuekümnele tonnisulfaadile, ütles ta:

«Ma halvaks saatuseks on töötada hulgi kaubanduse alal.»

Tema lohutamiseks ütlesin, et Augusta on jälle seitsmendat kuud õnnistatud ja et mis lastesse puutub, siis on õige varsti tema tonnažile järele. Ta vastas sellele teravmeelsusega:

«Mulle kui vilunud raamatupidajale paistab, et need tulevad asjad.»

Mõned päevad pärast seda kiindus ta tükiks ajaks oma lastesse Augusta, kes osa päevast õe juures veetis, ja ütles, et Guido puhendab lastele mitu tundi päeva. Poputas ja aitas neid ning Ada oli talle selle eest tänulik, et abikaasade vahel nais õitsele puhkevat uustööd. Neil päevil maksis ta ühte kindlustusseltsi sisse suure summa, et pojad kahekümneaastaseks saades saaksid väikese kapitali omanikud. Mul on see meeldinud selle summa ise tema deebetisse.

Guido kutsuti kaksikuid vaatama. Augusta ütles, et võin tervitada ka Adat, kes saab mind voodist ainult voodis lamades, ehkki sünnitusest oli juba päeva möödas.

Adalaps lamas oma hällis, nende tuba oli vanemaistoa kõrval. Ada hüüdis mulle oma voodist: «Zeno, Zeno!»

Adalaps ta haalekõla. See oli muutunud maheda-

maks: ehkki ta neid sõnu hoidis ja pingutus oli ta
 jai hää ometi mahedaks. Kahtlemata tuihise-
 ltoon ernadusest, aga n- sugune mhedes em-
 sest see ilmes siis, kui Ada pöördus min- pool
 sellele mahedusele jai mul mulje, nagu poleks Ada
 mitte ainult nimepidi huudnud, vaid sellele otse-
 hellitava sõna lisanud, nagu näiteks «armas» voi-
 Ma olin talle selle eest tänulik ja muutusin h-
 südamlikuks. Vastasin rõõmsalt:

«Ilusad, armsad ja tapselt uhesugused — l-
 imet!» Tegelikult naisid ta kaksikud mulle vaiken-
 tute koolnutena. Mõlemad vaaksusid, aga kumbi-
 ette.

Varsti pöördus Guido oma endiste eluviiside-
 tagasi. Pärast sulfaadilugu käis ta kontoris j-
 malt, aga iga nädal sõitis ta laupäeval jahile ja tui-
 esmaspäeva hilishommikul tagasi, nii et jätkus pa-
 aega enne hommikusooki kontoris pilku heita-
 kas ta õhtuti ja veetis merel sagedasti terve oo-
 raakis mulle Ada meeleharmist. Adat piinas-
 armukadedus, kuna ta pidi suurema osa päeva-
 oloma. Augusta puüdis teda rahustada, öeldes, et-
 ju jahil ja kalal ei käi. Aga Ada oli säiski ei tea kelle-
 kuulnud, et Carmen on vahel kalapüügil Guidole-
 Guido bli selle ka ise hiljem õigeaks tunnistanud ja-
 nud, et ta ei leia selles midagi halba, kui osutab h-
 d. mist teenistujale, kellest kontoril on nii palju tui-
 pealegi — kas polnud siis alati kaasas Luciano? I-
 lubas ta Carmenit mitte enam kaasa kutsuda, kui-
 Adale ei meeldi. Aga teatas ühtlasi, et ei mõtle-
 jahilkaikudest, mis talle hulga raha maksma l-
 ka kalastamisest. Ta vartis, et töötab palju (tol ajal-
 meie kontoris tööpoolest palju tööd), ja arvas, et-
 kõigiti pisut meelelahutust Ada oli teisel arva-
 tema leidis, et parimat meelelahutust pakub-
 perekonnaring, ja Augusta toetas teda täielikult-
 m nusse puutub, siis seda laadi meelelahutused tui-
 mulle liiga larmakad.

Augusta huuatas:

«Aga sina tuled ju iga päev kindlal ajal koju?»

See oli tõsi ja ma pidin omaks võ-
 ma, et minu ja Guido-

aga ma ei osanud sellega kuidelda.
 kinntasin talle.
 sine oled minu kasvatamisel tuge-
 hendeid kasutanud.»

Tegelikult vaesel Guidol asjad iga päevaga
 olgugi et lapsi oli kaks, oli neil esiotsa
 sest oli veel lootust, et Ada suudab ühte
 Agat. Aga tal ei jätkunud selleks jõudu ja nad
 ot omi teise amme. Kui Guido tahtis mind
 hakka ta kontoris edasi-tagasi käima,
 otmi sõnadega: «Naisi — üks, lapsi — kaks,
 kaks...»

aga vihkas Ada eriti Guido viiulit. Ta talus laste
 aga viiulihelid panid teda kohutavalt kann-
 ole ole ta pihunud:
 muu koera moodi ulguda, kui ma neid helisid

Augustale meeldis pööraselt, kui ta minu
 moodudes sealt viiuli rütmilisi helisid kuulis!
 helu on ju ometi armastusabielu!» imestasin
 mul on parim osa Guidost!»

Need jutupuhumised olid mul täiesti meelest läi-
 ma Adat esimest korda pärast sünnitamist
 mina panin tema haigust enne kõiki teisi
 üks esimesi novembripäevi — külm, pilvine ja
 kui lahkusin kontorist erandlikult kell kolm-
 nat ja tõttasin koju, kavatsedes paar tundi
 oma soojas kabinettis unistada. Kabinetti jõud-
 minema läbi pika koridori ja Augusta töö-
 ludes jain seisma, sest kuulsin Ada haält. Ta
 kas ornalt või ebakindlalt (mis minu arvates
 teesama) nagu tol korral, kui ta küsis, mis ma
 arvan. Uudishimu tõukel astusin tuppa: taht-
 tui, kuidas rahulikult ja muretul Adal on õnes-
 oma tundmatuseni oma haält, nii et see meenu-
 na tleja oma, kes tahab vaatajaid nutma panna
 te nuttu teeselda. Igal juhul oli see haal volts
 tunnin selles vahemalt võltse toone, ilma et ma
 ankule otsa oleksin vaadanud, sest mitu ja mitu
 otum kõlas see täpselt nagu esimesel korral —
 otatult ja niisama lugutavalt. Mõtlesin, et na-
 Guidost, sest missugune muu teema oleks või
 ot sugavalt heldima panna

Selle asemel vestlesid naised kohutassi lõhnava
masinadest, pesust, teenijatest ja muudast. Jäi
vaja heita Adale ainult üks pilk, mõistmaks, et
ei ole võlts. Niisama heldinud oli ka ta nägu, mis
esimesena avastas muutusi, ja kui Ada haal
nudki ta tõelisi tundeid, siis peegeldas ta ikkagi
seisundit ja oli seepärast ehtne ning siiras. Seda
kohe. Ma ei ole arst ja mul ei tulnud pähegi mõelda
mõnele haigusele; püüdsin Ada ilmes toimunud muutust
seletada sellega, et ta pole pärast sünnitust veel
kosunud. Aga kuidas seletada, et Guido polnud
nud seda muutust, mis tema naises toimus? Mina, kes
ma tundsin ta silmi — neid silmi, mida ma nii kaua
sest olin kohe mõistnud, et nad uurivad inimesi ja
meid kiretult ning külmalt, et neid siis vastu võtta
ära tõugata —, mina täheldasin kohe, et nad olid
tunud, suurenenud, otsekui oleks Ada neid kogu
pärani hoidnud, püüdes paremini näha. Kahvatus ku
tud näos olid need suured silmad täiesti võõrad.

Ta sirutas mulle väga südamlikult käe.

«Ma juba tean,» ütles ta, «sina kasutad iga võimalust
et naist ja tütarit vaatama tulla.»

Ta käsi oli higist niiske ja ma tean, et see oli nõrk
märk. Ja see kinnitas veelgi mu mõtet, et niipea kui
kosub, saab ta jälle tagasi oma endise jume ning põ
joone ja silmakoobaste kindlad kontuurid.

Tõlgendasin minule öeldud sõnu kui etteheidet Guido
dole ja tähendasin heasoovlikult, et Guidol kui
omanikul on palju rohkem kohustusi, mis sunnivad teda
kontori peale tublisti aega kulutama.

Ta silmitses mind uurivalt, et veenduda, kas ma räägin
tõsiselt.

«Ja ometi,» ütles ta, «võiks ta minu arvates leida pi
aega oma naise ja laste jaoks.» Seejuures oli ta ha
kuulda pisaraid. Ta sai neist mõistmist sooviva naerat
sega jagu ja lisas:

«Peale äri on veel jaht ja kalapüük! Just need rõõ
vad talt suurema osa ajast.»

Mind jahmatava jarjekindlusetusega hakkas ta koh
rääkima, milliseid hõrgutavaid roogi nende lauas tund
Guido jaht- ja kalastamiskirele süüakse.

«Sellele vaatamata loobuksin ma neist meeleldi!» lõp
tas ta ohates ja tal tuli taas pisar silma. Siisk. et tal
tud

vesta pugu oleks ta õnnetu, otse vastupidi! Praegu ei
ole ta ette kujutatagi, et tal poleks neid kahte jumal
... el pugu. Mõninga kelmusega lisas ta naeratades, et
... kus kummalgi on oma amm, armastab ta neid veel
... Ta magab kull halvasti, aga kui tal õnnestub
... ei hauri vähemalt keegi ta und. Ent kui ma küsi
... kui ta magab tõesti vähe, erutus ta ja ütles tõsiselt,
... teda kõige rohkem häiribki. Kuid lisas siis rõõmsa
...

«Aga nüüd on mul juba parem!»

... lahkus ta meilt, sest pidi enne õhtut veel ema
... minema, ja teiseks ei talunud ta meie suurte
... tubade soojust. Mina, kes ma seda tempera
... vaevult parajaks pidasin, mõtlesin, et seda taluma
... pidada tähendab vististi tugevat tervist.
... et sa polegi nii nõrk,» ütlesin ma naljata
... «Minu eas laulaksid sa teist laulul!»

Ta oli väga rahul, et teda veel väga nooreks peetakse.

... Augustaga ta trepile. Ilmselt oli meie kahe
... suhtumine talle väga vajalik, sest need mõned
... astus ta meie vahel, võttes alguses kae alt
Augustal ja siis minul, nii et ma tardusin hirmust: kart
... annan järele vanale harjumusele pigistada iga nai
... mida puudutan. Trepikojas lobises ta veel natuke,
... kui tal isa meelde tuli, läksid tal silmad jälle niiskeks,
... kord veerand tunni jooksul. Kui ta oli läinud,
... Augustale, et see pole naine, vaid purskkaev.
... manganud Ada haiglast olkui ei andnud ma
... erilist tähendust. Tal olid silmad välja tunginud,
... kõhnunud, hää ja iseloom endisega võrreldes võõ
... tundeliseks muutunud, ent selle kõik panin ma ta
... emaduse ja sünnitusjärgse nõrkuse arvele.
... näitasin end tähelepaneliku vaatlejana, sest olin
... kõike, aga samas ka täieliku tobuna, sest ei
... oma tähelepanekutele õiget nime: haigus!

Järgmisel päeval kutsus günekoloog, kes Adat ravis,
... tatsioonile doktor Paoli, kes ütles otsekohe sõna,
... mina ei osanud leida: *Morbus Basedowii**. Mulle
... sellest Guido, kes kirjeldas suure asjatundlikku
... haiguse sümptoome ja haletses Adat, kes pidi
... kannatama. Ma ei taha öel olla, aga arvan, et ei

... töbi (lad. k.). — Tõlk.

tema kaastunne ega ka teadmised sellest haigusest olnud kuigi suured. Abikaasast kõneldes mainis ta nukkuse, aga kui ta Carmenile kirju dikteeris, rõõmust, et elab ja et tal on kedagi õpetada. Põl arvas ta, et mees, kes haigusele oma nime oli andnud, Goethe sõber Basedow, aga kui ma selle haiguse kol entsüklopeediast andmeid hakkasin otsima, sain teada, et tegemist on hoopis teise inimesega.

Hirmus ja raske on see Basedow' tõbi! Sellega tule mine oli mulle üpris vajalik. Uurisin seda mitme mu graafia abil ja mulle tundus, et avastasin meie organismi põhilise saladuse. Arvan, et paljudel, mitte üksnes minu on elus aegu, millal teatud mõtted ummistavad pea täielikult, et muude mõtete jaoks ei jätku seal lihtsalt ruumi. Mis siis veel rääkida, kui nii sünnib tervete üh konnadega! Mõeldakse ainult Darwinist, pärast seda kui mõeldi Robespierre'ist ja Napoleonist, nende järel mõeldakse aina Liebigist* või koguni Leopardist**, kui terve selle kosmose üle ei trooni parajasti Bismarcki!

Aga Basedow'st toitub ainult minu mõtel! Mulle tundub, et just see inimene oli päevavalgele toonud elu juurde ja see elu on ehitatud nii: kõik elavolendid võib seada ühte ritta, mille ühes otsas paiknevad Basedow' haiguse põdejad, kes on määratud pillavale, ohjeldamatule elu jõudude kulutamisele pöörases südamerütmis, teises otsas aga orgaanilisest kitsidusest kärbuvad organismid, kes on määratud hukkumisele haiguse läbi, mis võib näida kurnatusena, aga on tegelikult lihtsalt loodus. Nende kahe vahel on kuldne keskpunkt, mida ekslikult peetakse terviseks, aga mis tegelikult on ainult ajutine lõõgastumine. Keskpunkti ja rea selle otsa vahel, mida märgistab Basedow' tõbi, asuvad kõik need inimesed, kes on kahestunud ja põletavad elu suurte kirgede, auahmed, taotluste, naudingute ja ka tööga, teises otsas ohjad loodavad eluvaagnale ainult raasukesi, muus aga hoiduvad kokku, seades end valmis selleks ilgeks pikaajalisuseks, mis lasub ränga koormana ühiskonna õlgadel. Mure näib, et selline koorem on ka vajalik. Ühiskond lihts

* Liebig, Justus (1803—1873) — kuulus saksa keemik. — Tõlk.

** Leopardi, Giacomo (1793—1837) — väljapaistvamaid Itaalia luuletajaid. — Tõlk.

...tõbi, sest teda tõukavad tagant Basedow'-tõbi-... ei varise, sest teised takistavad. ...olnud, et kui võeti kord juba rõuks rajada ...võidud teha kõike palju lihtsamalt, aga ...mimoodi ehitatud, et selle ühes otsas on ...turse, ja selle vastu pole mingit rohtu. Kes- ...kellel kas hõõtsik või turse on alles alg- ...aga täielikku terveolemisse puutub, siis ...selles reas ega inimkonnas ülepea olemas. ...kui ma Augustalt kuulsin, ei olnud Adal veel ...aga kõik teised sümptoomid olid juba ilmsed. ...Adal! Ta ilmus mu ellu kui tervise ja tasakaalu ...et ma tükk aega arvasin, et ta valis mehegi ...nagu temalt, nagu tema isa valis kaupa, ja näe, seal ...oma tangide vahele haigus, mis kiskus teda ...elurütmi ja alluvusse! Ta psüühika oli moo-

...koos haigestusin ka mina, see haigus ei olnud ...aga pikk. Nimelt mõtlesin liiga palju Base- ...Tundub küll, et kui juba millegi külge pidama ...nakatud lõpuks paratamatult. Tuleb liikuda! ...mürke, aga elus leidub ka teisi mürke, mis toi- ...vastumürkidenä. Ainult lakkamatu liikumise läbi ...esimeste mõju alt ja muuta viimased endale ...aks.

Minu haigus seisnes ühes kinnisidees, ühes unenäos ja ...hirmus. Selle algmed olid vist järgmises mõttekäi- ...loomuvastasuse all mõeldakse tavaliselt normist ...kaldumist, tähendab ilmajäämist tervisest, mis ...käs oli. Ada tervisest oli mul hea pilt. Aga ...tervena tagasi lukkas, kas ei tõuka just ta häl- ...psüühika-teda nüüd mind armastama?

Ma ei tea, kuidas mu ajus võis sündida selline õudus ...lootus).

Võib-olla peitus põhjus ainult selles, et mulle tundus, ...kõlaks Ada õrnas ja murtud hääles armastus, kui ta ...poole pöördus. Vaene Ada oli muutunud üsna ine- ...ja ma ei olnud enam võimeline teda ihaldama. Aga ...meie minevikusuhteid meenutasin, paistis mulle, ...ta minusse äkki armuks, satuksin ma samasugu- ...kimbatusse nagu Guido selle kuuekümne tonni ...faadi pärast oma inglise kolleegi suhtes. Täpi- ...ühesugune olukord! Mitme aasta eest avaldasin

talle armastust ja sellele ei järgnenud tollest avastamisest lahtiütlemist, kui arvata maha tõsiasi, et abiellumise oega. Säärase kontrahi puhul ei kaitsnud teda vaid ainult minu rüütellikkus. Enda arvates olin endale tookord tema suhtes nii suured kohustused, et ta mitu aastat hiljem oleks minu ette astunud, kui oma Basedow' tõve tõttu hõõtsikuga kaunistatult, olid pidanud ikkagi oma firma au eest hea seisma.

Ometi maletan, et selline väljavaade pani mind A. sõbralikumate tunnetega mõtlema. Siamaani, kui ma räägiti kannatustest, mida Guido talle põhjustas, ma ei dugi ei parastanud, ent viisin mõtted ikkagi teatud rõõm oluga oma kodule, kuhu Ada omal ajal keeldus tulema ja kus praegu keegi ei kannatanud. Nüüd olid lood muutunud: seda Adat, kes mulle põlglikult korvi andis, ei olnud ju enam olemas — kui mu arstiteaduslikud raamatud mind muidugi ei petnud.

Ada haigus osutus raskeks. Mõne päeva pärast saatsis doktor Paoli tal koguni perekonnast eemale minna, ennast Bologna sanatooriumis ravida. Kuulsin seda tõsi dolt, kuid Augusta jutustas hiljem, et isegi niisugusel hetkel ei säästetud teda tõsistest ebameeldivustest. Guido jätkus jultumust teha ettepanek, et naise äraoleku juhiks majapidamist Carmen. Ada ei julgenud talle avalikult öelda, mis ta sellisest ettepanekust arvab, kuid ütles, et ei liigu majast sammugi, kui tal ei lubata majapidamismuresid tädi Maria hooleks usaldada. Guido teadis nõustust, aga hellitas endiselt lootust, et võib Carmen talt oma meelevalda saada, kui sobitab ta Ada jaoks vabaks jäetud kohale. Ühel päeval ütles ta Carmenile, et kui see poleks kontoris nii väga kinni, usaldaks ta teda meelsasti oma majapidamise juhtimisega. Vahetasi Lucianoga pilke ja märkasime kahtlemata mõlemad tema neteise näol kaunis ühemõttelist naeratust. Carmen punastas ja pomises, et ta poleks saanud seda pakku mist vastu võtta.

«Nii on see alati!» ütles Guido südametäiega. «Rahvast eelarvamusest, et mida inimesed selle kohta ütlevad, ei saa ma algi teha seda, mis oleks kõige mõistlikum.»

Ent ka tema jäi kohe vait ja oli üllatav, et ta nii huvitava jutu sinnapaik jättis.

Terve pere tuli Adat jaama saatma. Augusta oli palunud, et toaksin ta õele lilli. Jõudsin mõninga hilinemisega

teha oma ohideekimbuga, mille andsin Augusta kätte. Ta võttis seda ja ütles, kui Augusta talle lilled ulatas: «Mina teid südamest!»

Guido tahtis ta öelda, et oli lilled vastu võtnud ka minu poolt, mina aga tõlgendasin neid sõnu kui õelikku kiitust — õrna ja võib-olla pisut karget. Igal juhul Basedow siin kaasa ei rääkinud.

Ma meenutas mõrsjat, see vaene Ada oma punnis silmadega, mis näisid kiirgavat õnne. Tema haigus võimaldas tal lugeda igasuguseid tundeid.

Meie lahkumise koos temaga: ta pidi naise kohale toime- ma ja mõne päeva pärast tagasi tulema. Ootasime per- meid rongi ärasõitu. Ada seisis vaguniaknal ja lehvitas koratiga, kuni ta meie silmist kadus.

Ma meenutas nutva sinjoora Malfenti koju. Iluvasti- meid ümbritses ämm Augustat ja seejärel ka mind.

«Mina ei oleks!» ütles ta läbi pisarate naeratades. «See on kogemata, aga kui lubad, suudlen sind veel kord.»

Ta väike Anna, nüüd juba kaheteistkümnenaastane, tõi mulle musi anda. Alberta, kes pidi lähemal ajal tõusma ja rahvusliku teatri järelikult saatuse hooleks võtma, ütles, et ta oli minu suhtes tavaliselt väga reserveeritud, kirjutas mulle tol päeval lahkelt käe. Kõik armastused mind sellepärast, et mu naine oli õitsev ja terve, ta tõlgendasid sel moel vaenulikkust Guido vastu, kelle vastu ta oli haige.

Päev just neil päevil pääsesin vaevu ohust saada vabariigi eeskujulikuks abielumeheks. Tahtmatult tegin, et mu naisele suurt valu ja selles oli süüdi üks unenägu, mille mu oma lihtsameelsuses talle edasi rääkisin.

See unenägu on: Augusta, Ada ja mina küünita- me end välja ühest aknast, ja kui täpne olla, siis oli see akna lõlme — minu, ämma ja Ada — maja peale kokku tõusnud aken. Seisime mu ämma maja köögiaknal, mis tõelikkult avaneb väikesele õuele, aga unenäos me oleme Caisole. Kitsas aknavahes oli nii vähe ruumi, et meid vahel seisev ja meid käevangus hoidev Ada libus minna vastu. Vaatasin talle otsa ja nägin, et ta silmad on muutunud jälle jahedaks ning selgeks ja et ta näojooned hakkasid jälle säbruste lokiide raamis, nendesamade lok- kide raamis, mida mul oli võimalus nii sageli näha, kui Ada mulle selja pööras, on saanud tagasi oma puhtuse.

Kogu oma jahedusele vaatamata (millegipärast tema terveolekut just sellisena) surus ta end nana, nõnda, nagu ma ekslikult olin kujutlenud keerleva juures oma kihluspäeva õhtul. Ütlesin ülemele Augustale (pidin küll pingutama, et teda meelde tada): «Vaata ainult, kui terveks ta on saanud! Kuhu jäänud Basedow?» — «Kas sina siis ei näe?» Augusta vastu, sest ainukesena meie hulgast oli nägemisulatuses terve tänav. Ka meie küünitasime suure vaevaga aknast välja ja nägime suurt rahvahulket, kes liikus ähvardavalt karjudes meie poole. «Kus on Basedow?» küsisin ma veel kord. Ja siis ma nägingi teda. Teda see rahvahulk jälitaski, joostes tema — vana juse — kannul, kel oli seljas pikk lõhkirebitud, aga tühjast toredast brokaadist mantel. Ta suure pea ümber vis tuules hall juukselakk, koobastest väljapungituv silmades sama pilk, mida olin sageli täheldanud tagavatel loomadel: hirm pooleks ähvardusega. Ja rahvahulk karjus: «Surm katkulevitajale!»

Sellele järgnes tühi, unenägudeta intervall. Kui pärast seda seisime Adaga meie kolme maja kõige juures, mal trepil, sellel, mis viib minu villa põõningule. Ada paar astet minust kõrgemal, näoga minu poole; oli, nagu oleksin mina üles minemas ja tema alla tulemas. Enne sin ta jalgu, tema aga kummardus minu poole, ei tea, kas nörkusest või selleks, et mulle lähemale tulla. Kõnnak näis ta oma haigusest moonutatuna, aga terasemalt. Siis mitsedes leidsin ta olevat samasuguse, nagu ta aknal — ilus ja terve. Ta ütles mulle oma jaheda häälega: «Mine ees, ma tulen kohe järele!» Poordusin kuulakalt, et tema ees astuma hakata, aga ei teinud seda. Lõpetalt kühku ja jõudsin nana, et poõningu uks laks tasahiljalt paokile ja sealt ilmus nähtavale Basedow' salkus lühike pea, kohkunud ja ähvardav ilme näol. Nägin ta tühjaid jalgu ja põdurat keha, mida mantel ei suutnud vaadata. Panin jooksu, aga ei tea, kas selleks, et Adast jõuda, või et tema eest põgeneda.

Siin ma vist ärkasin hingeldades ja poolunes olles raskisin Augustale kas terve unenäo- või osa sellest, et vajuda taas rahulikkusse ja sügavasse unne. Usun, et poolärkvel järgisin pimesi oma vana harjumust — eemal distada end üleastumises.

Hommikul oli Augusta näol vahakarva kahvatus, mis

mis ilmus erakordseid sündmusi. Mul oli unenägu, mis oli meele, aga ma ei mäletanud täpselt, mida Augustale jutustanud. Alistunud ja kannatava

«Teda...»
«Ta on end õnnetuna, sest ta on haige ja sõitis ära. Ma ei näedki teda unes.»

«Teda...» end, nagu oskasin, naersin ja pilkasin teda. Ma polnud tähtis Ada, vaid Basedow, ja ma rääkisin, et kui põhjalikult ma olen seda haigust uurinud, ning ma loomkonnale kohaldada püüdnud. Ma ei tea, kas mul õnnestus Augustat veenda. Kui läbi une midagi suust tuli, on raske end kaitsta. See on hoopis teine asi kui, et näha silma alla verivärskelt teolt, millega oled petetud, et ta ilmsi ja täie teadvuse juures. Muide, mul polnud Augustat seesuguse kiivuse pärast midagi kaotada, et ta armastas Adat nii väga, et isegi kiivus ei saanud teda midagi muuta; mis aga minusse puutub, siis unes kuhtus ta veel õrnemalt ja lugupidavamalt ning loomulik vähimagi armastusavalduse eest.

Ühe päeva pärast tuli Guido Bolognast tagasi kõige suuremate uudistega. Sanatooriumi direktor tagab täieliku taastumise tingimusel, et Adat ootab kodus rahulikku elu. Guido andis arsti prognoosi edasi kui endastmõistetava, üteldes, et pole selle mõttest üldse aru saanud, ja märkides, et otsus kinnitab kahtlusi, mis Malfentide loomkonnal tema suhtes juba niigi olid. Ma ütlesin Augustale:

«Näe, mul on vist jälle karta su ema suudlust.»

Tähtsust ei olnud Guido elu tädi Maria juhatuse all kulut magus. Aeg-ajalt mõõtis ta jälle taksammul kontol porandad:

Kaks last... kolm amme... ei ühtki naist.»

Anna sagedamini hakkas ta kontorist ära olema, valades oma haiba tuju välja jahiloomadele ning kaladele. Ühe aasta lõpus Bolognast teate, et Ada on paranenud ja valmistub koju tulema, ei paistnud Guido minu meelest sugugi õnnelik olevat. Kas ta oli tädi Mariaga juba harjunud või nägi teda nii harva, et tal oli kerge ja kergem mugav tema olemasolu taluda? Loomulikult ei ilmutanud ta oma pettumust, vaid väljendas ainult kahtlust, kas Ada teeb õigesti, kui kiirustab sanatooriumist lahkuks, võib-olla peaks ta end raviga pikendades haiguse võimaliku taastumise vastu kindlustama. Ja tõesti, kui Ada

juba samal talvel uuesti Bolognasse pidi minema Guido otsekui võidutsedes:

«Maletad, kas ma ei õelnud?»

Muide, ma ei usu, et selles olnuks muud rõõmu eelvuse, et tal oli õnnestunud midagi ette näha. Ta võinud Adale halba, aga oleks teda meelsasti Bolognas pidanud.

Kui Ada tagasi tuli, oli Augusta vaikese Alfio misetõttu veel voodis, ent suhtus õe saabumisse hoopis hoolitsusega. Ta tahtis, et läheksin Adale jaama vastu ja utleksin, et Augusta loodab teda veel samal päeval näha. Ja kui Ada ei peaks saama otse jaamast tulla, võin tema poolt läbi astuda, siis peaksin ise kohe koju tulema ja talle Ada vähimust kirjeldama. Ta kibeles kuulda Ada ilu, mille üle terve perekond nii uhke oli, on täiesti endine.

Jaamas olime kolmekesi — mina, Guido ja Alberto ilma sinjoorga Malfentita, sest tema oli nüüd suurema päevast Augusta juures. Perroonil oodates laskis Alberto paista, et on Ada tagasituleku üle pööraselt rõõmus. Alberto kuulas teda hajameelselt, et — nagu ta mulle hiljem ütles — vältida talle vastamist. Mis minuse peale ütles, siis ei nõudnud Guido ees teesklemine minult mingit pingutust. Olin harjunud nägu tegema, nagu ei ole midagi kaaski, ma Carmenil eelisseisundit, ja ma polnud sõnustanud kordagi vihjata ta patustamisele naise vastu. Kui pärast ei olnud mul praegugi raske teeselda sugavat võtmist ja jagada ta rõõmu armastatud naise nägemise puhul.

Kui rong tapselt keskpäeval jaama veeres, soovis Guido ette, et esimesena vagunist valjuva naise juurde jõuda. Ta embas Adat ja suudles õrnalt. Vaadates ta silmas selga — ta oli allapoole kummardunud, et näha lähemat naist suudelda —, mõtlesin: «Hea naitlojaks võttis ta Adal käest kinni ja tõi ta meie juurde».

«Siin ta on! Taas meie armastusele tagasi võidutades».

Nuud selguski, milline variser ja teeskleja ta on, kui ta oleks tähelepanelikumalt vaese naise näku vaadanud, oleks ta märganud, et see võib arvestada ainult meie ükskõiksust ja mitte armastust. Ada nägi nagu poolikult võõritud: taas olid nähtavale ilmunud põsesarnad, aga mitte endisele kohale, just nagu oleks unustatud liha sinna tagasi panna, kus see enne oli olnud.

Ada oli muutunud liiga madalale. Pigem oli see turse nägu. Silmad olid samuti silmakoobastesse vajunud, aga kahju, mida nende väljatungimine ei ole toonud, oli korvamatu. Põhilised näojooned, nagu silmad ja nina, olid laiali valgunud või jäljendatud. Kui me jaamast väljudes huvasti jätsime, et näha teda talvepäikese valguses, et ka näojume, nägu ja nina väga meeldis, ei olnud enam endine. Kui me tursunud kohtades aga oli nahk punane ja selge, et tervis oli selle näo minetanud ja et õnnestunud seda mingil määral ainult silma-kohtade taastada.

Ada, jutustasin Augustale kohe, et Ada on muutunud kaunis, kui oli neiupõlves. Augusta hõljus ta hiljem Adat oma silmaga oli näinud, kindlasti üllatuseks muu arvamust, justkui oleks ta tõeline püüdnud öeldud vale käegakatsutav tõelisus. Ta muutub üheks.

Ada on nüüd sama kaunis kui neiupõlves ja niisama kaunis kui ka minu tütar!»

Ada, et õe silm ei ole kuigi teravapilguline. Ta on näinud ma seejärel hulk aega. Tal oli mitu korda meilgi. Sellest hoolimata leidsid Ada ja Augusta mõned korrad nädalas kokku saada, kuid ei olnud alati sel ajal, kui mind kodus polnud.

Ada kätte bilansi tegemine ja mul oli tööd kuhjaga. Ta on näinud nii palju töötanud kui tollal. Mõnel päeval on ta minime tundi jargest laua taga Guido lubas mulle ametniku abiks palgata, aga ma ei tahtnud sellega tegeleda. Olin endale kohustusi võtnud ja pidin nende järgi jõul toime tulema. Tahtsin huvitada sellega oma saatustlikku uhkeist araolekut. Sealjuures ei tahtnud ilmutada Carmenil ees oma usinust, mida ta ei tahtnud ajendada miski muu kui ainult minu ja Guido jaoks.

Ada teate korraldamise algul avastas, et olime oma elu viimase aasta jooksul saanud suurt kahju. Murelikum sellest nelja silma all Guidole, ent tema ei tahtnud jahiretkele ega mallanud mind ära kuulata:

«Näed, et asi pole hoopiski nii tõsine, nagu sulle näib, polegi pole aasta veel lõppenud.»

Lõpupeale, uue aastani oli veel kaheksa päeva. Ada usaldas asja Augustale. Alguses ei näinud ta sel-

Ent seal sain ühe kogemuse võrra rikkamaks. Ma raatsinud tööst Guido juures loobuda, ehkki olin nõud võtnud seda teha. Olin jahmunud! Et asja tuuma välti selgitada, on kõige parem võrdlused abiks võtta. Nii meenus mulle, et omaaegsel Inglismaal tähendas sunnitoetuse mõistmine järgmist: süüdimõistetu seoti ratta külge, mille pani liikuma vesi, õnnetu ohver oli sunnitud teatud rutmis jalgu liigutama, muidu oleksid need tal ratta vahele jaanud ja lõmastunud. Kui töötad, on sul sama suguse sunni tunne. Tõsi küll, kui sa ei tööta, jääb olukord samaks, mistõttu mul on vist õigus väita, et nii mina kui ka Olivi olime võrdselt seotud, ainult et mina olin seotud sellisel viisil, et ei pidanud jalgu liigutama. Järelegi, tõsi küll — meie kummagi olukord viis meid erinevatele tulemustele, aga praegu tean täpselt, et tulemus ise ei õigustanud veel ei hukkamõistu ega kiitust. Lühidalt, asi on selles, kas olete seotud liikuva või liikumatu ratta külge. Nii või teisiti on teil raske end sellest lahti rebida.

Itamiani oli Guido nägu kibrutanud ainult pingutusest, kuid bilansis lunastav viga, kusjuures ta süngele

unole lisandus veel grimass, nagu tunneks ta...
kui maiku. Minu sõnade peale tõstis ta pea ja...
silenes pingsa tähelepanu mõjul taie...
ta arugi, milles asi tegelikult on, aga kui...
sudamest naerma. Tõlgendasin tema na...
nõnda kibestunud ja karm oli ta seni, kui...
mist arvudega, mida ta ei saanud muuta, r...
tusvõimeline aga napca, kui praktiline probleem...
vale, kui tuli ettepanek, mis andis talle tagasi...
peremehe enesetunde.

Ilmnes, et jalle polnud ta millestki aru saanud...
nõuanne tundus talle vaenlase omana. Selgitas...
Olivi nõuandel oli mõte taga, eriti seoses sellega, et...
firmat ahvardab kahtlemata oht ka ülejäänud...
tada ning pankrotti minna. Ja kui me pärast...
bilanssi, mis on meie arveraamatutes fikseeritud, ei...
tarvitusele Olivi soovitatud abinõusid, loetakse...
kuritahtlikuks. Ma lisasin:

«Karistus, mida meie seadus kuritahtliku pankroti...
ette näeb, on vangla!»

Guido naga tõmbus nii punaseks, et lõin kartma, k...
tada ei ahvarda ajuvatum. Ta karjus:

«Sellisel juhul ei ole mulle Olivi nõuandeid tarvis! Kui...
see peakski sündima, vastutan selle eest ainult...
üks!»

Niisugune otsus meeldis mulle; mul oli tunne, et...
kõrval on mees, kes tunneb suureparaselt oma vastut...
suurust. Võtsin seepeale tooni maha, laksin taie...
poolele üle ja ütlesin, unustades, et ma ise olin soovit...
nud Olivi nõuannet jargida.

«Ka mina vaidlesin Olivile sel viisil vastu. Kogu v...
tus lasub sinul ja mis firma tulevikku puutub, sis...
meil õigust sinu otsusesse vahele segada, sest...
kuulub sinule ja su isale.»

Tegelikult olin ma seda oelnud oma naisele ja mitte...
Olivile, aga üldse ei võttes ma siiski ei valetanud...
kellelegi, olin seda ikkagi öelnud. Nuud, kus olin...
Guido enesekindlat seisukohta, olin võimeline...
Olivile kordama, sest otsustusvõime ja uljas...
mind alati enda poole tõrjuma. Vahe selle...
meeldib isegi tavaline enesekindlus, mis võib...
nende omaduste tulemus, aga sõltuda ka te...
madalamatest.

...in koik Guido väited Augustale tema...
...raakida, jatkasin jonnakalt:

...arvavad, ja võib olla õigustatultki, et...
...sugune anne kaubandusega tegelemiseks...
...ke, mida sa kasid, aga ma ei saa võita...
...vastutust sinu tegude eest.»

...nõus. Ta tundis end selles oas, ...
...laela määnsin, niivõrd hästi, et unustas...
...kenva bilansi parast. Ta teatas:

...vastutav isik. Kõik sinu toimub minu...
...isegi ei lubaks, et keegi mu kõrval tahaks...
...tust jagada.»

...sobis ulhasti Augustale refereerimiseks, aga...
...minu nõudmised. Ja tasis vaadata poosi, ...
...vaidet esitades võttis — lausa prohvet...
...kroiti lävel seisev äärmes! Olles end oma pas...
...nsil mugavalt sisse seadnud, tundis ta end...
...peremehe ja käskijana. Ja nagu...
...ühiselu jooksul, summutasid mu siira osavõt...
...hangu seegi kord sõnad, millest õhkus piiritut...
...enese vastu. Ta võltsis. Jah, olen sunnitud...
...just seda sõna, see suur muusik võltsis!

...jarsult.

...ohad, et teen homme su isa jaoks bilansist koo-

...heles keelel juba teine, veel jarsem ütlemine:
...teatada, et kui olen aastaaruandega lõpul, ei...
...ma enam jalgagi ta kontorisse tõsta. Aga j...
...mata, sest ma ei teadnud, mis teha vaba ajaga,
...oli kullaga käes. Kuid mu küsimus asendas...
...taielikult selle teate, mille ma alla neelasin...
...menutasin talle, et ta ei ole selles kontoris mitte...
...peremees.

...oli ta mu sõnadest üllatatud, sest need ei olnud...
...ga kooskõlas, mis siin enne oli raagitud ja mil-...
...nõus olin. Ta ütles endise tooniga:

...naitan sulle ise, kuidas seda koopiati teha.»

...erisin häälekalt. Kogu elu jooksul ei ole ma...
...peale nii kõvasti karjunud kui Guido peale, sest...
...ta mulle lihtsalt kurdina. Teatasin, et seaduse...
...vastutust ka arveametnik ja et ma ei kavat-...
...pahe laest võetud arvude jadasid esitada...
...advatas ja võttis omaks, et mul on õigus, aga lisas,

et peremehena on tal samuti õigus keelata muul tal raamatutest väljavõtteid teha. Möönsin meeldida, et see on, mispeale ta teatas, kui oli end pisut kogunud kirjutan isale isiklikult. Algul paistis, et ta asub kirjutama, aga siis mõtles ta ümber ja tegi ettepaneku minna parem pisut värsket õhku hingama. Tema meeleheaks nõustusin. Arvasin, et ta ei ole bilansilugu vrr korralikult läbi seedinud ja tahab jalutada, et see a vajuks.

Jalutuskäik meenutas mulle toda, mille tegime pärast mu kihlust. Kuud polnud, sest udu hõljus ka, aga all oli kõik täpselt samasugune ja läbipaistev, võimaldas hästi teed näha. Ka Guidole tuli meelde to mälestusväärne õhtu:

«Tollest ajast peale ei ole me sinuga kordagi jalutanud. On sul meeles? Sa seletasid mulle tookord, et ka 'Kuu peal suudeldakse nagu meil siin all. Olen kindel, et praegugi kestab Kuul too igavene suudlus, ehkki tää pole seda näha. Seevastu siin all...»

Tahtis ta jälle Adast — õnnetust haigest — halba rakkida? Segarin ta arutamisse vahele, kuud siiski nõi moones, sest eks tulnud minagi talle just sellepärast seltsiks, et aidata tal raskusi unustada:

«Oh jaa! Siin all ei saa lakkamatult suudelda! Aga suudlus üleval on ainult suudluse kujutus. Suudlus on ju ennekõike liikumine.»

Püüdsin hoiduda tema arutlusega kaasa minemast, ta tähendab, püüdsin vältida bilansist ja Adast rääkimist, ning neelasin alla keelel oleva märkuse, et seal üleval ei sünni suudlusest kaksikuid. Tema aga tahtis lahti s adu bilansi peale mõtlemisest ja ei leidnud s lleks paremat nõu kui kurtä oma muude õnnetuste üle. Nagu ma oletasin, hakkaski ta Adast peale. Alustas kaebustega, kui õnnetuks oli kujunenud tema esimene abieluaasta. Ta ei tahtnud nuriseda kaksikute üle, kes olid armsad ja ilusad, vaid Ada haigestumise pärast. Haigus tegi Ada närviliseks, armukadedaks ja armastuses leigeks. Lohutamatu hõdis ta:

«Elu on julm ja ebaõiglane!»

Tundsin, et mul pole mingit õigust tema ja Ada vahet korra kohta arvamust avaldada, kuigi lugesin end kordatuks midagi utlema. Guido lõpetas arutluse elu üle, kleepides sõnale «elu» külge kaks täiendit, mis ei j

et elu on lugse originaalsusega. Minul õnnestus midagi elu üle välja mõelda, sest asusin tema poolt öeldut kriitiliselt mõnikord raagid midagi, ent jälgid ainult elu olemise seostusega sõnade kõla. Siis hakkad uurima, et elu ongi üldse väärt tema väljendamiseks raisatud aeg ja jõud, ja avastad, et häälikute juhushik seos sünnib elu üldiselt utlesingi:

«Elu on halb ega kaunis, ta on ainulaadne.»

Kui ma oma sõnade üle jarele mõtlesin, tundus mulle, et olen öelnud midagi olulist. Sel kombel määratletuna tundis mulle niivõrd uuena, et vaatlesin seda, otsekui ma ei ole seda kõigi ta tahkete, vedelate ja gaasiliste kehade üldisest kokkordselt. Kui oleksin rääkinud seda kellelegi, kes pole niisuguste mõttekäikudega harjunud ja on meie tavapärase mõistusest järelikult ilma jäetud, oleks tal hing kindel jäänud tolle tohutu konstruktsiooni ees, millel puudub igasugune mõte. Ta oleks vastu küsinud: «Kuidas te saate midagi taluda võite?» Ja tutvunud eluga kõigis üksikasjades, alates taevakehadest, mis on selleks sinna üles paigutatud, et me neid ainult vaataksime, kuid kätte ei saaks, kuni surma armetu saladuseni välja, oleks ta kahtlusega hõüatanud: «Väga ainulaadne!»

«Elu ja ainulaadne!» ütles Guido naerdes. «Kust sa seda lugesid?»

Ma ei pidanud vajalikuks kinnitada, et ma pole seda kunagi lugenud, sest säärasel juhul oleksid mu sõnad tema silmis tublisti kaalukust kaotanud. Aga mida rohkem ma selle üle juurdlesin, seda ainulaadsemaks ma elu tundsin. Selleks et näha, kui veidralt temas kõik kokku on kokkuvõetud, polnud vaja tulla kusagilt väljastpoolt, teistest maailmadest. Tarvitses vaid meenutada, mida kõike meie, inimesed, temalt ootame, ja juba ilmutas ta end meie niivõrd kummalisena, et pidime tahtmatult jõudma järeldusele: inimene on sellesse süsteemi sattunud eksikombel, sest tegelikult ei ole tal sellega mingeid suhteid.

Ilma et oleksime jalutuskäigu suuna suhtes kokku lepanud, jõudsimme nagu tolgi õhtul Belvedere tänava järsakule Leidnud kivimüüri, millel ta tookord lebas, roms Guido uuesti sinna ja heitis pikali. Ta pomises midagi etulampi, olles oma mõtete küttes, mõteldes arvatavasti ikka veel raamatupidamis-aruannete halastamatute näilude peale. Minule jälle meenus, et samal kohal tahtsin teda tappa, ja võrreldes toonaseid tundeid nüüdsetega,

p. nin veel kord imeks elu äraarvamatut annust. Iht ootamatult torkas mulle pahe, et alles ma kui oma solvatud enese armastuse parast turris olles tulla kallale, ja seda uha tema elu raskemal päeval juhtunud uurida. Jälgisin ilma hingepunnata minu hoolikalt koostatud bilanss Guido tõi, ja arvas aias minus imek kahtlus ning uhtaegu ka kama. Malestus. Kahtlus pani mind küsima olen ma halb inimene? Malestus, mis selle kahtluse mõjul aga ei olnud mulle uudiseks' nagu end äkki lapsena ja kas lühike kleit (sellis olen kindel). Tõstsin naa ees ja küsisin: «Kas ma olen hea või halb poiss?» Nii kahtlus mu lapsehinges tuli muidugi sellest, et nad ei nämetasid mind heaks, teised aga naljapärast halvasti. Pole imestada, et laps selle dilemma ees ummikus ei ole. Oo, elu äraarvamatu ainulaadsus! Kas pole juba tapananev, et kahtlust, mis oli lapse hinges tolles nappes vormis maad võtnud, ei suutnud ma lahendada ka te skasvanuna, kui olin üle poole oma eluteest juba läbi käinud?

Kahtlus, mis hakkas mind sel süngel ööl, pealegi, seal kohal, kus mul kord juba oli tekkinud soov tappa, muutis mu hinge tõsiselt. Kahtlus, mis tarkas alles tütart kandnud lapse peas, põhjustas muidugi vähem kannatust sest lastele ju räägitakse, et halb võib heaks saada. Ängistusest pääsemiseks proovisin sellesse veel kindluskuda, ja see läkski korda. Ent kui seda usku poleks olnud, siis poleks mulle jäänud muud kui nutta ise. Guido ja meie kõigi õnnetu elu pärast. Hea kavatsus aitas mind taas lapse illusioonidesse uskuda! Kavatsus, mis selles et astin talle oma kohale Guido võivad tootud ta äri edendamise heaks, millest oleneb tema ja ta omaste elu, ja teen seda kõike omakasupüüdmatult. Kujutlesin kauneid pilte, kuidas ma tema pärast jooksen, askeldan ja uurin. Ma ei pidanud võimatuks, et teda abistades saab minust millalgi suur, ettevõtlik ja geniaalne ärimees. Just sellest ma mõtisklesingi sel süngel ööl, mis meile vahel keset ainulaadseimat elu osaks langetavad!

Vahepeal oli Guido lakanud bilanss peale ma. Ta tõusis püsti ja tundis väliselt rahunenuna. Ju ta mulle teadmata jäänud arutlusest kõhkuvõtet tehes ütles ta, et ei teata isale midagi, sest muidu võtab õnnetu vana

Jimatu pika teekonna sealt suvepäikese alt. Minule ütles ta, et kahju, mis esimees talle tundub nii suur olevat, kujuneb talutavaks, kui ta hea inimese vahel. Ta palub, et Ada võtaks enda kanda, selle tasuks aga loovutab tal aastal osa tuludest. Teise poole kahju-õnne kanda. Muud sõnagi. Mõtlesin, et ma ei tohi anda et muidu lõpetan rolliga, mis mind üldse ei ole vahekohtumikuks abielupoolte vahel. Kui ta olin tulvil häid kavatsusi, nii et mulle Ada teeb head äri, kui nõustub meie firmast

Guido ta maja uksest ja raputasin tal kaua sellele sellega sõnatult oma kavatsust temasse suhtuda. Suis tahtsin talle midagi head öelda lõpuks sellise soovi:

«Kaksikutel tana kerge öö ja hea uni, et nad ei und, sest sa vajad kindlasti puhkust.»

Guido hammustasin pahameelest huulde, et ei ole paremat leidnud. Ma ju teadsin, et kaksikutel on oma amm, magavad Guidost poole kaugusel ega saa kuidagi tema und häirida! Kui ta tundas on, ta sai aru, mida ma ütelda tahtsin, ja ta mul tänumeeles kätt.

Päeval leidsin mõlemad lapsed Augusta magamistoast. Nad ei imetas, Antonia aga magas oma voodikeses, ja nad meie poole pööratud. Olin sunnitud oma põhuust valgustama ja raakisin seejuures ka talle. Guido kavatseb passivsest talidost pöörduda talidus Guido ettepanek alatu.

«Tina Ada asemel keelduksin!» huudis ta ägedalt, et mitte väikest ehmatada.

«Kavatsusest juhindudes vaidlesin vastu:

«Kui mina satuksin samasugusesse tabarasse ja Guido, siis sina mind hädast välja ei aitaks?»

«hoopis iseasi!» Meie sinuga mõtleksim. uheskoos midagi välja, mis oleks nende se ukohast kõige. Seejuures osutas ta emalt lapsele, keda ta ei ja siis Antoniale. Pisut jarele mõelnud, et kui me annaks me praegu Adale nõu paigutada oma taha tegevuse jätkamise huvides ärisse, millest

sina ise varsti enam osa ei võta, kas me poleks millegi tatud hüvitama talle ka kahjud, kui ta peaks oma elu kaotama?»

See oli ariasjus nõmeda inimese mõte, aga ma ei altruismist ajendatuna ma huüdsin.

«Ja miks ka mitte?»

«Kas sa siis ei näe, et meil on kaks last, kelle peal peame mõtlema?»

Miks ma ei näinud! Küsimus oli retooriline ja ma mõttetu

«Aga kas neil ei ole kaht last?» küsisin ma võrdlusega.

Augusta pahvatas laginal naerma, ehmatades. Ta kes jättis rinna ja puhkes nutma. Augusta hakkas edasi naerdes last rahustama ja ma suhtusin tema russe nagu tasusse oma teravmeelsuse eest, kuigi talle seda küsimust esitades tundnud rinnas liigasti suurt armastust kõikide laste vanemate ja kõikide vanemate laste vastu. Augusta naer ei jätnud sellest tundu enam jälgegi järele.

Ent peagi moodus pettumus, mida ma selleparast tundsin, et ma ei oska järgitult hea olla. Mulle tundus, et mind ängistava probleemi lõpuks lahendanud. Ma ei ole häid ega halbu, nagu ei ole paljut muudki. Hea on ainult valgus, mis lühikeste sähvatustena valgustab aeg-ajalt inimhinge pimedust. On vaja põlevat tulelõngu selle valguse läitmiseks (minu hinges see kord juba süttis ja varem või hiljem süttib jälle), et mõtleval oleks selle valguse valgustada suuna, millest edasilukumisel kinni pidada, kui pimedus taas alla langeb. Selle nimel võin inimene ilmutada end heana, väga heana, alati hea, mis on väga tühis. Kui valgus taas süttib, ei ulata pimesta see seda enam. Ma ise puhusin selle valguse tühjaks, kui nägin, et ma seda ei vaja, sest ma teadsin, et jään truuks oma kavatsusele, see tähendab, oskan vajalikust suunast kinni pidada.

Kavatsus hea olla on rahustav ning mõistlik ja muudatus kohe muretuks ning kameks. Imelik! Lõpetatud headus viis selleni, et hindasin ennast ja oma võimeid üle. Mida ma võisin Guido heaks teha? Tosi, tema kontoris olin ma teistest teadmiste poolest niisama paljus üle kui Olivi-vanem minust minu kontoris. Aga see ei tõestanud midagi. Ja kui asjale praktilisest küljest läheneda, siis millega ma võisin Guidot näiteks homme abun-

da? Puhkuda talle toeks oma inspiratsiooni? Aga inspireerida sa saadada isegi kaardilaua taga, kui mängid. Kui kaubafirma elaks normaalset elu, tuleb sellel tood igaks päevaks, kuid seda saab organisatsioonil sel juhul, kui pühendad ennast täielikult. Minu selleks võimeline ei olnud, pealegi näis mulle võimatu mõista end paljalt headuse pärast eluaegset elu elama.

Ma ei andnud mu headusepuhangust jareltunne, nagu see oleks suhtes kohustusi võtnud, ja see ei andnud mulle rahulolu. Hingasin mitu korda sügavasti ja isegi siis, kui mõtlesin, et olen nüüd eluajaks läinud Guido kontori külge nagu Olivi minu oma külge. Augusta pomises läbi une:

«Kas sul on? Oled sa Olivi jaoks midagi välja mõtelnud?»

Ma mõtlesin sellele, mida olin kaua otsinud: kui ma soovitan Guidole noor Olivi direktoriks võtta. Just tema, nii tõsine ja töökas, kellest mina aga lahti tahtsin. Ma ei tahtnud mul oli tunne, et ta valmistub asuma oma kohale, et mind äriasjadest lõplikult kõrvale tõrjuda. See sugune noormees peaks töötama tingimata juures ja sellest tuleks kõikidele kasu. Tema oma kohale andes on Guido päästetud, ja mis Olivisse puutub, siis seal on ta vajalikum kui minu juures.

Ma mõeldi mind vaimustusse ja ma arutasin Augusta, et ta peaks ka. Ka tema jagas mu vaimustust ja see viis mind viiraks. Tema arvates oli mulgi Guido talle tegevus ahvardas mind kompromitterida, ja see oli kergem aru tulla. Unusin rahuliku südamega. Olin leidnud mooduse, kuidas Guidot ilma minust teha, veel rohkemgi — ise võites.

Ma ei ole ebameeldivamat kui naha tagasi lükatavat. Ma ei ole suralt ja sellise erisekultuusega teinud, et oled ohverdanud isegi mitu unet. Ma ei tulin teha veel teinigi pingutus jätta huvasti. Ma ei tulin nagu võiks minu isiklik osavõtt Guido arimisele. Tema firmale mingit tulu tuua. See nõudis mulle valitsust. Algu õnnestus mul jõuda tõelisele. Ma ei tulin siis sain kätte absoluutse objektiivsuse ja ma ei tulin mind kus seda ja teist!

tamist kavalaseme riskida veel rohkemaga, tõnna kaasa uusi osanikke.

Ühel hommikul jäi Guido kontorisse tulema. Üllatas meid väga, sest teadsime, et eelmisel päeval jätnud ka jahile minemata. Lõunaootel ajal teatas Guido ja närvitsev Augusta mulle, et eile õhtul kaotas Guido endalt elu võtta. Nüüd oli ta juba väljaspool haigust. Pean tunnistama, et see teade, mis Augustale traagiline, ajas mind ainult vihale.

Ta oli naise vastupanu murdmiseks sellelt drastilise võttelt abi otsinud! Samas kuulsin, et tolle enesetapkatse oli ta sooritanud kõiki ettevaatusabinõusid rakendades. Enne morfiumi sissevõtmist hoolitsenud ta, tema käes nähtaks lahtikorgitud pudelikest. Sellest juanes, et kohe, kui ta teadvuse kaotas, kutsus Ada arsti. Guido oli väljaspool ohtu. Ada veetis muidugi õudusest esiteks arvas arst millegipärast heaks esitada suguvõsa seisukohti mürgitamise tagajärgede kohta, aga aristas teda üles Guido, kes teadvusele tulles võis pooltoibunult külvastada üle etteheidetega, nimetades Ada oma vaenlaseks ja kiusajaks, kes ei lase tal rahulikult töötada, mis on ta suurim soov.

Ada lubas palutud summa talle anda, aga hiljem juba enesekaitse eesmärgil — rääkis avameelselt ja lausa välja kõik etteheited, mis ta seni oli endale hoidnud. Nõudsid nad leppimiseni, sest Guido oskas, vähemasti Augusta meelest, hajutada kõik Ada kahtlustused truudusetuse suhtes. Guido käitunud energiliselt, ja kui juur Carmenile pöördunud, hüüdnud ta:

«Sa oled tema pärast armukade! — Hüva, kui tahad vallandada ta kas või täna!»

Ada polevat midagi vastanud, eeldades, et Guido peaks sellest järeldama, et ettepanek on vastu võetud ja tal tuleb lubadus täita.

Mind pani mõistama, et Guido, ise veel täielikult toibunumata, oli võimeline niimoodi käituma; arvasin koguni, et ta ei võtnud vahest sedagi väikest morfiumiannust, millest räägiti. Minu meelest on üks aju väljalülitumise tagajärgi une ajal see, et ka kõige panetunum hing muutub järeleandlikuks ja on valmis lagedale tulema kõige avameelsemate pihtimustega. Kas polnud ma ise seda alles hiljuti läbi elanud? See suurendas mu põlgust ja viha Guido vastu.

Ada kirjeldas nutuga pooleks, missuguses olukor-

ras oli leidnud. Ei! Ada ei olnud enam ilus nende

mehega, mis olid õudusest veel rohkem välja tunginud. Ümm ja naise vahel algas pikk vaidlus, kas ma pean

teha ja Adat otsekohe külastama või on parem teha

midagi teha ei teaks ma midagi, ning oodata arsti, kuni

ta kontoris tuleb. See külastäik tundus talumatult

ma suudan hoiduda suud puhtaks rääkimast, ma teda jälle näen? Ma ütlen talle võib-olla:

Mul pole mehe vääriline tegu! Mul pole mingit taht-

mist end tappa, aga sul ei tarvitse kahelda, et kui olen

tehtud seda teha, siis tuleb see mul esimese kor-

ra välja!»

Ma ma tundsin ja tahtsin seda juba Augustalegi öelda, et

ma mõtlesin, et see oleks Guidole liiga suur au, kui

ta endaga võrdleksin.

Ma tarvitse olla keemik, et lõhkuda inimorganismi, mis

on nii õrn. Meie linnas ei lähe nadalatki, ilma et mõni

inimene võtaks sisse fosforilahust, mille ta salaja oma

huvast kambrikeses ise endale valmistab. Ja selle primi-

naaga mõjul randab ta vahelesegamisest hoolimata

ilma, näol süütu hinge surmaeelsete füüsiliste ning

emotsioonide vaevade valugrimass.»

Ta ei olnud seda meelt, et enesetapmisega lõpetata

Augustale hing võiks olla nii väga süütu, aga pärast

Augustale vastuvaidet hakkas ta mind uuesti kee-

ma vastumeelset visiti ette võtma. Ta ütles, et

Augusta karta kambatusse sattumist. Ta oli Guidoga

olnud, ja too kahtunud nii läheda seltskondlikku-

suhtes, nagu olnuks tegemist kõige tavalisema asjaga.

Augusta kodust, ilma et oleksin Augustale seda hea-

meelt valmistanud ja paista lasknud, et ta on mind oma

vahele veenda suutnud. Pärast lühikest kõhklust

ma otsustin siiski naise tahtmisele järele anda ja seadsin

Guido maja poole. Minna polnud palju, aga ma

olnud aegamisi, mis aitas vahepeal leebuda ja Guido

mehe kujunenud otsust pehmendada. Mulle meenus,

Augusta suunda oli näidanud alles mõne päeva eest mu

olnud tuli Guido oli laps ja selle lapse vastu

olnud olla heasoovlik. Et tal enesetapmine nurja läks,

Augusta jättis ta varem või hiljem nagunii täisküpsuseni

valja.

Teemilatuudruk juhatas mind väikesse kambrisse, mis

oh! Adale vist tootua eest Sombuse ilma ja...
eest on vaie tihedakoeliste kardinade tõttu oli ruum...
Se nädal märkas, et Ada ja Guido vanemate poole...
sirna ainult värvuks, sest tädruk tuli kohe tagasi...
end Ada ja Guido magamistuppa. See oli avatud...
tatu kahele suutele aknale, heledatele tapetud seina...
dale moobile oli valge isegi sellisel päeval. Guido...
voodis, kompress laubal, Ada istus ta kõrval.

Guido tervitas mind vähemagi pühikustund...
pasta kulastamise eest suralt tänulik olevat. Algu...
nagu unne, aga mind tervitades ja kohe seejärel...
kohta korraldus, andes oskas ta end ules raputada...
tõesti erksaks muutuda. Siis vajus ta tagasi...
ja sulges silmad — ja tal tuli meelde, et ta peab...
füüsi järelmõju teesklema. Igal juhul — mul...
temast hale, viha oli lahtunud ja ma tundsin end...
vana.

Ma ei vaadanud korrapealt Adale otsa — kartsin...
silmaamiku, nagu. Kui ma talle viimaks pilgu...
olin meeldivalt üllatatud, sest olin halvemat ood...
Tema silmad olid tõepoolest ebalooslikult punn...
tuse naos oli kadunud ja ta nais mulle kaunim...
Selgas oli tal avar, lõuani kinninoobitud punane...
mulle sisse ta kõhn keha ära kaalus. Üldse õhk...
musest erilist karskust, silmade tõttu oli selles ka...
gust. Ma ei suutnud oma tunnetes kohe korda luua...
mõtlesin tõesti, et mu kõrval on naine, kes meenutab...
Adat, keda ma kord armastasin.

Seal lõi Guido järsku silmad lahti, võttis padja...
tšek, millel märkas, et Ada allkirja, andis selle minu...
ja palus inkasseerida ning kanda summa kontosse, mil...
ma Ada nimele pidin avama.

«Kas Ada Milfenti või Ada Spereri nimele?» küsis...
Adalt naljatades.

Ta kehitas õlga ja vastas:

«Seda teate teie kahakesi paremini.»

«Ma näitan sulle pärast, kuidas teha sissekandeid te...
ütles Guido lühidalt ja see lühidus solvas mind väga.

Tahtsin juba segada suikvelolekut, millesse Guido...
jalle vajus, ja teatada, et kui tal on mingisuguseid...
kandeid vaja, siis tehku need ise.

Seal aga toodi suur tass musta kohvi ja Ada ulatas...
talle. Guido võttis kaed teki alt välja, haaras tassi pihku...

...suule. Sellises asendis, nina kohvitassis,
...last.

...jume, kinnitas ta, et tuleb homme konto-

...Adaga hüvasti jätanud ja seejärel usna
...tingeldades mulle välisukse juurde järele

...nd, Zeno! Tule hetkeks tagasi. Mul on vaja
...ida.

...ja järel vaikesesse salongi, kus olin natukese
...nud ja kust nüüd kostis uhe kaksiku nuttu.

...osna, näod vastamisi. Ada hingeldas ikka veel

...a sellepärast, ainult sellepärast mõtlesin het-

...mu sua hamarasse tuppa, nõudmaks arma-

...olin talle kord pakkunud

...olid ta silmad hirmuäratavad. Küsisin endalt

...kuidas ma peaksin kartuma. Võib-olla on mu

...ata ta käte vahele ja parista ta sel kombel vaja-

...la minult paluda? Ainsa hetkega kais mul peast

...meid mõtteid. Üks raskemaid asju elus on ära

...onda üks naine tahab. Tema sõnad ei ütle veel

...st terve ta jutu võib tühistada üksainus pilk, ja

...angi saa usaldada, kui satud tema soovil jääma

...hamaras toakeses nelja silma alla.

...ei suutnud teda läbi naha, püüdsin mõista vähe-

...nnast. Mida ma soovisin? Tahtsin ma neid silmi

...luukeretaolist keha suudelda? Ma ei osanud

...kõrget vastust anda, sest alles asja oli ta mulle

...skelt range pehme hommikukleidiga nrisama

...paistnud nagu neiu, keda ma olin kord armas-

...mutust suurendas nüüd ka nutt, nii et aeg, mille

...ma ei teadnud, mida tahab tema ja mida tahan

...pikenes veelgi. Viimaks kinnitas ta mulle pisaratest

...häälega veel kord oma armastust Guido vastu,

...dnud mul tema suhtes enam ei õigusi ega kohus-

...kogeles.

...võtsa ütles mulle, et tahad Guidost lahku löüa ja

...adega mitte enam tegelda. Ma palun sind, jä

...lubi! Kardan, et ta ei tule üksi toime.»

...palus mind seda edasi teha, mida ma juba niigi

...da oli vahe, ligagi vahe, ja ma tegin katset roh-

...pakkuda:

«Kui sa juba tahad, et jätkaksin Guido nimega puian seda teha senisest paremini»

Pakkusin jälle üle! Markasin seda kohe, kui lõksu langesin, aga taganeda ma ei osanud. Nendega tahtsin Adale kinnitada (või ehk vale ütle), kuidas ta mulle on. Ta ei tahtnud minult armastust, vaid tust, mina aga raakisin temaga naimooga, et ta võiks nagu oleksin valmis pakkuma mõlemaid.

Ada ulatas mulle kohe kae. Ma võpatasin. Mõni minut aega sirutades pakub naine palju! Olen seda alati tundnud, et kui naine mulle kae sirutab, tundub kohe, et mul tervelt kaes. Peale selle tajusin teravalt ta pilgu ja ilmne kontrast meie kehade vahel suvendes. Muljet, nagu oleks see kaepigistus juba eemal, nagu oleks see kaepigistus juba eemal.

Ma pean kohe Bolognasse, sanatooriumi tagasi minema ja oleksin palju rahulikum, kui teaksin, et seadust ei ole kõrval»

«Ole mu, Ma jään tema juurde!» kostsin seega alisemult. Ada pidi tapama, et minu kuuletumine läheb seda, et toon selle ohvri temale. Tegelikult oli minu alistumise põhjus muus: leppisin sellega, et pooldan tagasi tavalise, täiesti tavalise elu juurde, kui nägin, et Ada ei mõtlegi järgneda mulle tavalisest erinevaks ellu, millest olin hakanud juba unistama.

Pidin pingutama, et maa peale tagasi tulla, ja avastasin samas usna raske, minu peas alles lahendamist ootava raamatupidamisprobleemi. Minu taskus oleval peal märgitud summa tuli kanda Ada arvele. See oli selge, aga mul polnud aamugi, määsmoodi see sissekanne võiks mõjuks kasumile ja kahjumite lahtrele. Siiski ei uelunud ma midagi, sest mul tarkas kahtlus, et Ada ei teagi peaaegu raamatut, milles on nii erinevaid lahtreid.

Aga sõna lausumata ei tahtnud ma sellest toast lahkuda. Ja seal, selle asemel et raakida raamatupidamisprobleemidest, ütlesin uhe lause, sel hetkel küll hooletult, üksnes suusoojaks, et aga midagi öelda, kuid hiljem kogesin, kui suur tähtsus oli sel minule, Adale ja Guidole, ennekõike muudugi minule, sest sellega kompromiteerisin end veel kord. Nii tähtis oli see lause, et meenutasin veel aastaid hiljem, kuidas ma selle hooletult huuli paotades pillasin tolles pimedas toas Ada ja Guido vanemate

ad, ke naisid seal seal omavahel ümberabi-

lõhki välja, et sa abiellusid veel veidrama nimega»

Telli sõnad oskavad aja seatud puridest üle minna. Nii seostuvad teiste sündmuste ja see ütlemine sai sündmuseks, traagiliseks, sest oli suunatud Ada vastu. Mõttes ei oleksin suutnud nii elavalt taastada tundi, mil minu ja Guido vahel valku tolle päikeselooajal, kus mul õnnestus teda kohata pärast kestnud ootamist, siis, kui ma kippusin teda puudsin naerma ajada, sest rumalasti peast meenust välja justkui lubadust. Veel meenus, et ma Guido ees kohe alla vandusin, sest mind ei oleksin jalgahased, Guido konnak aga ol. Ada omast loodimatum; üldse, tal polnud mingeid puudusi, puuduseks pidada seda mehkku jalutuskoppi, mis kaasa kaandis.

Ma las sosinal:

«August!»

Ma hoidnud naeratusega:

«Näe olen rõõmus Augusta pärast, sest sa osutused, kui ma oskasin arvata» Ta ohkas. «Nii palju, et see leevendab pisut mu valu, kui mõtlen, et ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin»

Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin.

Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin.

Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin.

Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin. Ma ei osutunud selliseks, nagu ma lootsin.

kuidas mind nende võõrastetoast välja oleks viinud, ma poleks klammerdunud Augusta külge, siis ma ei oleks veel Malfentide teist võõrastetuba, kus ma olen istunud, stilis laua taga õrnutesime ja nende õrnutsemist laua aäres pealt vaatasime. Samas meenus mulle Carla, sest temaga oli seotud Ada. Mu kõrvus kolis ja haal, kui ta mulle kinnitas, et kuulun oma naise, tähendab Ada juurde. Ning ma kordasin taas, mille veekalkvel:

«Väga! Jah, väga!»

Ada isegi nuuksatas:

«Mul on kahju! Väga, väga kahju!»

Ta võttis end kokku ja ütles:

«Aga nüüd armastad sa Augustat!»

Jälle takistasid nuuksed teda rääkimast ja ma võin öelda, sest ei teadnud, miks ta vait jai: kas ta tahtis, et kohtuksin oma armastust, või soovis, et vaidleksin vastu. Õnneks ei andnud ta mulle mahti vastata, sest jalka ei liikunud.

«Meid seob nüüd ja peabki siduma vennalik armastus. Mul on sind vaja. Ma pean sellele suurele lapsele ema eest olema ja teda kõigiti kaitsma. Tahad sa mind mu raskes kohustuses aidata?»

Suures erutuses ta peaaegu nõjatus minu vastu, juurde kui poolärkvel viibides. Aga mu tähelepanu oli pööratud ainult ta sõnadele. Ta palus minult vennalikkust armastust; armastuse kohustus, mis mind minu meelest temaga sidus, kujunes nüüd ümber ta uueks õiguseks minu peale sellest hoolimata lubasin aidata Guidot, aidata teda ja teha kõik, mis Ada iganes soovib. Oleks n ma rahul ka olnud, oleksin talle selgitanud oma sobimatust sellele ande taitmiseks, mida ta mulle usaldada tahtis, aga oleks lõhkunud nende hekede unustamatu meeleolu. Muide, olin nii erutatud, et ma ei tajunud tollal oma sobimatust ja mulle tundus, et saamatuid inimesi pole olemas. Ka Guido saamatus oli häjutatav mõne sõnaga, mis oleksid talle vajaliku eneseusku sisendanud.

Ada saatis mind trepikotta ja jäi käsipuule toetuda vaatama, kuidas ma alla lähen. Niisamuti tegi alati Carla ja oli imelik, et seda tegi ka Ada, kes armastas Guidot. Ma olin talle selle eest tänulik ja väheplatvormil astudes tõstsin pea, et teda näha ning talle noogutada. Täiesti iselt teevad niiviisi ainult armunud, aga näib, et see kõlab ka vennaliku armastuse korral.

tahtsin talikusin rõõmsa meelega. Ada saatis mind trepikotta, mitte kaugemale. Ei olnud enam mingeid kahtlusi, et teda see jäabki: mina armastasin enne teda ja end armastan Augustat, aga mu endine armastus andis talle õiguse mu siirale sõprusele. Tema armastas seda, et ta ei tahtnud edasi, minule aga oli tal varuks see vennalik tunne, ja mitte ainult sellepärast, et olin abiellunud tema vastu, vaid ka sellepärast, et ta tahtis heaks teha neid kahtlusi, mis ta mulle kord oli toonud ja mis löid meie vahel lahujase sideme. Kõik need mõtted olid väga magusad, mida elus harva tunda saab. Võib-olla aitab see magusus mul tõelist tervist tagasi saada? Tegelikult kahtle sel päeval ilma vaevade ja valudeta, tundsin end suuremeelsena ja tugevana, südames kindlustunne, mis oli mulle uus. Unustasin, et olin naisele truudust andnud, pealegi kõige näotumal viisil, selle asemel, et oleksin nõuks seda mitte enam teha, mis tegelikult on sama ja sama, ning tundsin end täpselt säärasena, kellega ma Adale näisin — perekonna kõige parema inimesena.

Kui mu vaimustus vaibus, tahtsin oma kangelaslikke kavatsusi üles turgutada, aga Ada oli Bolognasse sõitnud ja minu pingutused tema soovidest uut virgutust leida ei saanud tuhta. Jah! Muidugi teen Guido heaks kõik selle vahet, mis ma suudan, aga see otsus ei paisutanud mu südamesse sugav ja taieisti uus hell tunne, mis muenes iga kord, kui ta Augustale kirjutades ka minule mõne lahke sõna pillas. Kogu südamest lasksin talle teada anda niisama helli sõnu ja soovisin talle peatsel paranemist. Et tal õnnestuks oma endine tervis ja ilu tagasi saada!

Järgmisel päeval tuli Guido kontorisse ja võttis kohe kätte kavatsatud sissekannete tegemise. Tema ettepanek oli:

Kanname poole tulude ja kulude lahtrist Ada kontole.

Ada ta siis tahtiski, kuigi kasu polnud sellest vahimatki. Kui oluksin tema tahte ükskõikne täitja nagu alates mõne päeva eest, siis oleksin need sissekanded lihtsalt kirjutatud ja nad samas unustanud. Ent nüüd pidasin oma kohuseks selgitada talle, kuidas asjad tegelikult on, arvasin, et virgutan teda tööle, kui teen talle teata-

vaks, et arveraamatutest polegi nii lihtne saada kuhugi mite jälgi kustutada.

Selgitasin, et minu teada andis Ada oma raha selle et see kantaks aktivasse tema arvele, aga kui me summat saldeerides topime sellesse hoopis teiselt poolt ületoodud poole meie bilansi kahjumist, küll tema tahtmise vastu. Ja edasi: see osa kahjumist, mille Guido enda arvele kannab, jääb sinna tervena, sest ta ei tähenda kahjumi kustutamist, vaid fikseerimist. Olin selle põhjalikult läbi mõtelnud ja mul oli väga lihtne seda selgitada. Lõpetuseks ütlesin:

«Oletame, et satume — hoidku meid jumal! — olukorda, mille eest Olivi meid hoiatas, siis tuleb kahjum meie arveraamatute näitudest ikkagi ilmsiks, kui mõni kogenud ekspert neid näeb.»

Guido vaatas mind jahmunult. Ta oli raamatupidamises küllalt pädev, et minust aru saada, aga päriselt mu ta ikkagi ei saanud, sest ei tahtnud ilmsete faktidega leppida. Et talle kõike täiesti ära seletada, lisasin:

«Näed nüüd ise, et sellest polnud mingit kasu, et Ada selle raha andis.»

Kui talle lõpuks kõik selgeks sai, läks ta näost kaameliks ja hakkas närviliselt küüsi närima. Mõneks ajaks jäi ta uimaselt istuma, siis aga võttis end kokku, tegi talle omases naljakas käskijamaneeris korralduse sissekanded kõigest hoolimata ära teha ja pillas märkuse:

«Et sinule mingit vastutust ei langeks, võin ma neid ise teha ja oma allkirjaga kinnitada!»

Taipasin! Ta tahtis seal edasi unistada, kus unistustel kohta pole: tulude-kulude raamatus!

Mulle tuli meelde kõik, mis ma endale Via Belvedere järsakul ja hiljem Ada bamaras salongis ohn lubanud, ning ma teatasin suuremeelselt:

«Teen kõik sissekanded, mida sa käsid. Ma ei näe vajadust varjata end sinu allkirja taha. Olen siin, et sind su toos abistada, mitte takistada!»

Ta surus mul soojalt kätt.

«Elu on raske,» ütles ta, «ja mulle, õn suureks lohutuseks, et mu kõrval on sinutaoline sõber.»

Vaatasime liigutatult teineteisele otsa. Tema silmad olid niisked. Et pääseda meeleliigutusest, mis ka mind ähvardas, ütlesin naerdes:

«Kui et ole raske, ta on lihtsalt väga ainulaadne.»

Tema hakkas naerma.

«Ja mu kõrvale seisma ja jälgis, kuidas ma tulude-kulude kontol saldeerin. Selleks kulus mõni minut. Kahjum hakkas olemast, vedades endaga koos olematusse ka Ada konto, tõsi küll, me fikseerisime tema konto väike-rahakulu, juhaks kui kõik muud tunnistused minust tulude-kulude lokaalide tõttu havivad, ja ka silmakirjaks, me fikseerisime Adale protsente. Tulude-kulude konto tema pool — deebet — kasvas Guido niigi suurte kulude tõttu.»

Laenuvalt kuuluvad raamatupidajad nende olendite hulka, kes on alati valmis ironiseerima. Neid sissekandeid ma mõtlesin: «Ühe konto — mida nimetatakse tulude-kulude kontoks — tapsime ära. Teine — Ada konto — ei loomulikku surma, sest meil ei õnnestunud seda elu. Nüüd, ainult Guido kulude kontot ei osanud me ära tappa, ehkki just see konto, ta praegusel kujul, on maksmatu võlgniku konto ja kujutab endast kogu meie tulevotet ootavat lahtist hauda.»

Kontoris arutati veel tükk aega raamatupidamise küsimusi. Guido punnitas mis võis, et leida mõnda muud viisi, mis teda seaduse võimalike salasepitsuste vastu (mis ta seda nimetas) paremini kaitseks. Arvan, et ta käis raamatupidaja juures konsultatsiooni saamas, sest ühel päeval ilmus ta kontoris ettepanekuga havitada kõik vanad arveraamatud ja avada nende asemel uued. Me otsustasime nendes müügitehingu mõne olematu viisi, kes tasuks meile Adalt laenatud rahaga. Mul oli kahju talle pettumust valmistada, sest ta oli kontol olnud suurest lootusest tiivustatuna. Ta pakkus:

«Mina hakkas mulle tõesti vastu. Siiani olime reaalselt fikseerinud summasid lihtsalt ümber tõstnud, mis kahjumiga igauht, kes end pimesi meie kätte andis. Nüüd aga hakkame võltsima kaubaväärtuste liikumist. Ka mina sain aru, et nii, ja ainult nii võib saada tulevikust igasugused jäljed kustutada, aga missuguse loomuse? Tuli ju välja mõelda ostja nimi ja leida inimene, kes nõus esinema ostjana. Mul polnud midagi selle väärtuse, et havitada raamatud, mida ma niisuguse hoolega pidanud, aga kohutavalt tüütu oli hakata uusi avama. Kõik need vastuväited, mis Guidot veensid. Olematut tehingut simuleerida ei ole nii lihtne. Tuleb osata võlt-

sida ka dokumente, mis tõestaksid kauba olemasolu ja kuuluvust.

Ta loobus oma plaanist, kuid ära ei jäänud kontoris uuega, mis nagi samuti ette vanadele hõivatamist. Kuna ma olin väsinud seesugustest testidest, mille tõttu töö kontoris seisis, hakkasin vastu.

«Sind kõrvalt vaadates tuleb tahtmatult mõte, et võistlustud pankrotiks! Sest muidu ei ole nii tühisel kapitali vähenemisel mingit tähtsust. Kellelgi ei ole veel õnnestunud aruamatuks pilku heita. Sinult nõutakse muidki tööd ainult tööd, aga sina tegeled igasuguste loodustega.

Ta tunnistas, et see mõte jalgab teda nagu hull karmistus. Ja mida see muud saigi olla? Veel üks ebameeldiv tumine — ja ta langeb seaduse sanktsiooni alla ning langeb turmis.

Oma juuraõpinguist teadsin, et Olivi oli meie ulatavalt kirjeldanud ärimehe kohustusi, kellel on misugune bilanss nagu meil, aga et vabastada Guidot ja ka ennast sellest kinnisideest, andsin talle nõu konsulteerida mõne advokaadist sõbraga.

Ta ütles, et on seda juba teinud, see tähendab, ta pole nud advokaati küll selle eesmärgiga külastanud — ta on tahtnud oma saladust isegi mitte advokaadile üldse öelda —, kuid ühel järeltõel lasknud ta advokaadist sõbral sel teemal lobiseda. Nii et ta teadis nüüd, et paraku ei olnud Olivi ei eksinud ega liialdanud.

Veendudes oma katsete asjatuses, loobus ta otsimast bilansi võltsimise võimalusi, aga rahu ta sellega tagasi saanud. Iga kord, kui ta kontorisse tuli, tõmbus tal nagu juba paljast mahukate raamatute nägemisest pilve. Ühel päeval pihtis ta, et tunneb end meie kabinetis otsekui vangla vastuvõturuumis ja tal on himu siit põgeneda.

Ükskord ta koguni küsis:

«Kas Augusta teab meie bilansiasjast?»

Punastasin, sest mulle kostis küsimusest nagu ette heide. Oli ilmne, et kui meie bilansist teadis Ada, siis tohtis sellest teada ka Augusta. Aga ma ei tulnud sellega peale kohe ja etteheide, mida ta kavatses mulle teha, näis mulle õigustatuna. Seepärast pomisesin:

«Ta kuulis vist Adalt või Albertalt, kellele Ada oli rääkinud.»

Võtsin mõttes labi kõik nired, mis võisid viia Augusta juurde, aga mitte selleks, et ümber lukata, nagu võimule.

... ja enda esimesest allikast, see tähendab minult, ... Kui oleksin kohe ules tunnistanud, ... saladusi, oleksin end palju kordades vabastanud. Vahel piisab tühjast ... teo mahasalgamisest, selle asemel et ... tunnistada ning teo motiivide süütust ... langeb ka kõige sirramale sõprusele

... mainida ühte fakti, ehkki see pole ei minu ... mingit osa etendanud. Mõni päev pärast ... peatas mind tänaval lobisemishimuline ... meil oli tegemist vasksulfaadidega ... ules vaadates — selleks sundis teda ta ... kergelt põlvi nõtkutades oskas veelgi ... — küsis irooniliselt:

«... et olete teinud veel palju niisama kasu- ... kui vasksulfaadiga?» ... kahvatuvat, surus ta mul kätt ja lisas: ... puutub, siis soovin teile kõigest südamest ... et te ei kahtle selles!»

... Oletan, et meie asjad võisid tema ... kaudu, kes kais lutseumis Annaga ... Ma ei maininud Guidole maakleri indisk- ... Mänu peamine ülesanne seisnes tema kaitsmisel ... eest

... üllatunud, et Guido ei teinud mingit ... Carmenist, kuigi teadsin, et ta oli naisele ... nud Carmen vallandada. Oleksin, et nagu ... korral, tuleb Ada mõne kuu pärast koju tagasi ... nud Triestes' labi, vaid loks Lago Maggiore ... kuhu Guido veidi hiljem talle lapsed

... tagasi jõudnud — ma ei tea, kas lubadus ... endale ei teatas talles da meelde Ada —, ... kas ma ei saaks Carmenit oma kon- ... lund Olivi juurde toole võtta. Ma teadsin, ... kõik kohad änni, aga et Guido mind vaga ... oma administratoriga rääkida. Õnneliku ... tõttu pidi üks meie ametnikest neli päe- ... tema palk oli väiksem kui Car- ... kaega Guido, kes maksis oma ... Uldkuldude arvelt, oli samastel kuudel

määranud. Vana Olivi palus minult Carmen võtta kohta informatsiooni, ja et ma talle kõige paremad tused andsin, oli ta nõus teda tööle võtma, ent mingimustel, kui olid olnud lahkunud ametnikul. Ita sin sellest Guidole, kes kratsis kurvalt ja segadusega. «Ei või ju talle väiksemat palka pakkuda, kui ta ju saab! Kas ei saaks Olivit sundida talle samasugust palka?»

Ma teadsin, et ei saa, pealegi ei olnud Olivil kogu end oma sekretäridega naitunuks pidada. Kui ta nägaks, et Carmen pälvis talle määratud palgast ühe krooni vähem, arvaks ta selle krooni halastamatult minult. Lõpuks jäigi kõik nii: Olivi ei saanud minult lõplikku vastust ega pärinudki selle järele, Carmen aga jättis oma ilusate silmade pööritamist meie kontoris.

Minu ja Ada vahel oli nüüd ühine saladus, mis saatis oma tähtsuse sellega, et kestis edasi. Ada kirjutas hoolikalt Augustale, aga ei maininud kordagi meievahelist kokkust ega ka seda, et oli Guido minu hoolde usaldanud. Mina ei lausunud sõnagi. Ühel päeval näitas Augustale mulle Ada kirja milles oli mõni rida ka minule. Esi küsis Ada, kuidas mul läheb, ja koputas siis mu heameelikkusele, paludes, et teataksin talle, kuidas edenevad Guido asjad. Kuuldes, et ta pöördub minu poole, läksin ärevile, aga rahunesin kohe, kui selgus, et nagu tavaliselt teeb ta seda selleks, et Guido kohta teateid saada. Ja pealegi ei olnud ma kohustatud midagi julgema.

Augusta nõusolekul ja Guidole midagi rääkimata kirjutasin Adale ise. Istusin laua taha, kavatsedes vastata talle nagu ärikirjaga. Kõigepealt kinnitasin, et olen rahulega ülimalt rahul, kuidas Guido nüüd äriasju ajab usinalt ja mõistlikult.

See vastas tõele. Igal juhul olin ma temaga rahul sellel päeval, sest tal oli õnnestunud vaheltkasuga maha müüa kaup, mis oli mitu kuud laos vedelnud. Tõele vastas ka see, et ta ilmutas rohkem usinust, ehkki käis nagu ennegi iga nädal kas jahil või kalal. Liialdasin meeleldi kiidusõnadega, sest mulle näis, et aitan sellega kaasa Ada tervenemisele.

Lugesin kirja läbi, aga ei olnud sellega rahul. Midagi jäi puudu. Ada oli pöördunud minu poole ja kindlasti tundis ta huvi ka minu elu vastu. Sellepärast oleks ebaõiglane, kui ma endast midagi ei teataks. Ja väheha-

aval on see nii selgesti meeles, nagu oleks see äsja öeldud. Hakkas mind vaevama selline kimbatus, et ei saanud ma oma kirjutuslaua taga, vaid seisaksin laua vahtamisel ta väikeses hämaras toas. Võib-olla teinud mulle arutatud kätt tugevasti pigistama?

Et kui valmis sai, tuli see veel ümber kirjutada, sest et oleksid olnud paberile lipsanud mõned kompromiteeritud sõnad, unistasin teda taas näha ja lootsin, et ta on juba koju ja ilu tagasi saanud. See tähendas sama mis kogu mulle ainult käe sirutas, käsi ümber piha. Minu kohus oli seda käekest ainult õrnalt suruda, et ta ei saaks kõigest aru, muu hulgas ka sellest, mida ta valjusti välja ei öelda.

Ära ei hukka siin ära tooma kõiki lauseid, mis mul läbi käinud, kui otsisin seda ainsat, mis võiks asendada mu ja tähendusriikast käepigistust; annan edasi ainult ühe, mida kirjas kasutasin. Rääkisin üsna palju lähenedest vanadusest. Ma ei saanud hetkegi rahulikult, see ei olnud ilma vananemata elada. Vereringe sadestas iga muu soontesse ja luudesse midagi, mis tähendas igale igal hommikul, kui ärkasin, näitas maailm end muu kui celmisel päeval, ja ma ei märganudki seda. Kõik oli ikka sama varvi: selles uues päevas ei olnud ühtegi varvihst pintslitõmmet, mis kuulunuks eelmise päeva, muidu oleksin seda märganud ja kahetsus, et kolmine päev on jäädavalt möödas, oleks mind meelest jäänud.

Mul on väga hästi meeles, et seda kirja teele saates ei olnud ma üldse rahulolu. Ma ei olnud ennast nende sõnadega kompromiteerinud, aga oletasin, et kui Ada mõtleb sellest, et mina, tapab ta seda armunu käepigistusest tulenevat enlist labanagelikkust, et taibata kogu see vanaduse üle ei valjendanud muud kui muu hirmu aja ees, mis kannab mind nii kiiresti edasi, et ei saa mind enam kätte. Ma otsekui hüüdsin vanaduse poole: «Tule! Tule!» Tegelikult ei ole ma üldse kindel, et ma seda armastust nii väga vajasingi, et ei julge ka vastupidist väita, sest mäletan, et nõnda ma talle kirjutasin.

Ma jaoks tegin oma kirjast koopia, jattes selle kogu aja kus ma vanaduse üle arutasin. Tema ei oleks üldse küll aru saanud, aga ettevaatlikkus ei ole kunagi olnud minu. Võiksin punastada, tundes endal Augusta pilku,

kui ma ta õel kätt surun. Jah! Olin veel võimeline, tema. Ja punastasingi, kui sain Adalt lühikese tantsu kus polnud vahimatki vihjet mu lobisemiselo teemal. Muile tundus, et sellega kompromiteeriti Adal minu ees palju rohkem, kui mina kunagi end talle olin kompromiteerinud. Ta ei tõmmanud oma minu peost ära, vaid laskis sel lõdvalt minu oma poole naiste juures tähendab lõtvus aga järeleandmatus.

Mõni päev pärast seda, kui olin kirjutanud talle kirja kuulsin, et Guido on hakanud börsil mängima. Sain sellest teada tänu maakler Nilini ebadiskreetsusele.

Olin Niliniga tuttav juba aastaid, sest lütseumis olid klassivennad. Temal tuli aga koolist lahkuda ja üheksa päeva onu kontoris teenima hakata. Hiljem kohtusime vahel ja ma mäletan, et meie elukängu erinevus mõjutas ka meie suhteid, andes mulle üleolekutunde. Tõllal meil viitas ta mind älati esimesena ja otsis põhjust läheks seks. Pidasin seda täiesti loomulikuks, ent märksa rohkemini seletatav oli minu meelest see, kui ta teatavasti alates, mida ma täpselt ei oska öelda, hakkas minuga nina püsti ajama. Enam ei tervitanud ta mind esimese ja ka minu tervitusele vastas vaevu. See tegi mind vaevurelikuks, sest mul on väga tundlik nahk ja seda on kerge kriimustada. Aga mis ma sain teha? Võib-olla ta näinud mind Guido kontoris ja hakanud mind alluv ametnikuks pidades põlastama? Või, mis on niisama tõenäoline, oli ta ehk pärast onu surma iseseisvaks börsi maakleriks saanud ja üpsakaks läinud? Väikeses maailmas, kus me elasime, ei ole sellised vahekorrad haruldased. Ilma et oleksid kellelegi paha teinud, märkad ühel päeval, et keegi põrnitseb sind vaenulikult ja põlglikult.

Sellepärast olin väga üllatatud, nähes teda kontoris astuvat, kui olin seal parajasti üks. Küsinud Guido järele, võttis ta kaabu peast ja sirutas mulle käe. See rantsatas ta väga sundimatult ühte tugitooli. Silmitses teda huviga. Juba mitu aastat ei olnud ma teda nii lähedalt näinud ja selle vastumeelsuse tõttu, mida ta minu suhtes ilmutas, tõmbas ta endale nüüd mu terase tiheduse lepanu.

Tõllal oli ta umbes neljakümneaastane ja üsna inetu täiesti palja pealaega, tihedate mustade juuste suure kuklas ja kaks oasi oimudel, kollaka näoga, mille nahk suurele ninale vaatamata lõdvalt lotendas. Ta oli kõhetu

ning kohitas ennast mis jõudis, et vahe pike-... et kui ma temaga rääkisin, tundsin kur-...mpaatiapitsitust, ainukest poolehoiduvälga-... ta minus aratas. Paistis, nagu hoiaks ta vaevu... kuid tema nägu moonutav iroonia ja üle-... ei olnud mõeldud minu solvamiseks, sest... ta ju kaunis viisakalt teretanud. Hiljem tegin... et irooniline ilme oli ta näkku tujuka looduse... alutiseks kinnistatud. Ta väike suu ei sulgunud... ühte suunurka jäi väike pilu, kus pesitseski see... naeratus. Võib-olla sellepärast, et kohaneda... millest ta ei saanud muidu lahti kui haigutades,... tal ligimese üle naerda. Ta ei olnud sugugi... ja heitis kaunis mürgiseid nooli, aga eel-...avalt...võlvijate pihta.

...meeleldi, ja mis puutub börsitehinguisse, siis... ta ka...kujutusvõimega. Börsist rääkis ta nõnda,...oleks tegemist elava olendiga, seejuures kirjeldas...kord erutusest võbisevana, kord loidusest peaaegu...kavvana; tal oli nägu, mis võis korraga naerda ja nutta.

...nägevat, kuidas too börs tantsiskledes kursside...üles jookseb ja sealt ülepeakaela alla kihutab, ...uppi lennata. Teda vaimustas, kuidas börs ühte-...vaatpabereid hellitab ja teisi hävitab, kuidas ta...inimestes asjalikkust ja ettevõtlikkust. Sest...ajudega inimene võib börsiga tegemist teha. Raha...põrandal otse jalaga segada, ainult et kummar-...seda üles võtta ei olegi nii lihtne.

...pakkudes palusin teda oodata, ise aga asusin...juurde. Istumine tüütas teda peagi ja ta...ei ei saa kauem oodata. Muide, ta tulnud siia ainult...tlema, et imeliku nimega aktsiad Rio Tinto, ...ta soovitanud Guidol eile — jajah, ainult kaks-kum-...neli tundi tagasi — osta, hüpanud täna peaaegu...protsenti kõrgemale. Ta puhkes naerma:

...kui meie siin vestleme, see tähendab, kuni...n, teeb börsikursi liikumine oma töö. Kui...tahaks neid aktsiaid praegu osta, siis ma...kui palju tal tuleks nende eest maksta. Vaa-...kui ma ära arvasin, kuhu börs sihib.»

...hakkas uhkustama oma vaistuga, mille oli kujun-...one ja tihe side börsiga. Jättis siis selle...kui ta:

«Kus sinu arvates rohkem õpib, kas uhke või sil?»

Ta lõug vajus veel madalamale ja irooniliselt nurgas laienes.

«Seige see, et börsil!» ütlesin ma veendunult tema palvuse sooja käepigistuse, kui ta lahkus.

Nüüds, Guido mangis börsil! Kui olnuksin talle likum, mõistnukan seda juba varem, sest kui talle tapse registreerimisvaarsetest summad mida olme viimase tehingute pealt teenanud, et ta seda naeratades, kuid mõninga üleolekuga ta et selle rana teenamiseks olme pidanud tegema ta palju tööd. Kusjuures — pange tahele — mõneks ajaletaolise tehinguga oleksime katnud eelmisel aastal dud kahjumi. Ja mina olin alles paari päeva eest nii kiitnud! Mis ma pidin nauda tegema?

Varsa tuligi Guido kontorisse ja ma andsin talle sellest edasi, mis Nili oli oelnud. Ta kuulas seda juttu lise arevusega, mis ei lastnud tal margata, et olen talle sil mängimisest nüüd teadlik ja jooksin kohe minema.

Ohtul raakis sellest Augustaga, kes arvas, et Ada tohi hairida, aga sinjoora Malfentit tuleb tingimata loatahada hadaohu suhtes, mis Guidot ahvardab. Minult pidi ta, et teeksin kõik minust oleneva niisuguse meele lõpetamiseks.

Valmistasin kaua ette kõnet, mida kavatsesin pidada. Lõpuks ometi võisin teostada oma soovi olla aktiivne hea ja taita Adale antud lubadus. Teadsin, kustpoolt Guidol tuleb kinni võtta, et teda kuuletuma sundida. Sepp tasin talle, et iga armees, kes mangib börsil, toimib loogemeelselt. Ent, aga selline armees, kel on selge niisugune bilanss.

Ja õnnisel päeval asusin asja juurde ja algul laski ladusalt.

«Nüüds, sa mangid börsil! — Tahad sa vanglas loatahata?» kuisin ma range. Olin stseeniks ette valmistatud ja hoidsin igaks juhuks varuks avaldust, et lahkun kontoorist, kui ta ei jata firma kompromiteerimist.

Ent Guido oskas mind kohe rehvituks teha. Siin oli ta seda saladuses pidanud, aga nüüd ladus ta mulle kõik puhtsüdamliku porsis sirusega välja. Ta oli hakanud tegelema mineraale kaevandavate kompaniide aktsiaga, ei tea mis maa omadega, ja need olid toonud talle juba

... et sellest pisaks peaaegu meie bilansi ... Nuüd pole enam mingit riski ja ta ... Juhul, kui ta peaks seni teema ... ta lihtsalt mängimisest. Aga kui ... naeratab, teeb ta esmajarjekorras korda ... milles ta naeb ikka veel ohtu.

... pole millegi üle vihaslada, vaid tuleb ... Mis puutub arvepidamisse, siis ütlesin, ... rahulik, sest kui kaepärast on sularaha, ... kama bilansi kergesti korda seada. Kui ... on jalle taastatud Ada konto, nagu ... ja kui on vahenenud see, mida ma nimetan ... lahtiseks hauaks, see tahendab Guido konto, ... raamatupidamisel kusagilt midagi karta. ... talle võimalust asi kohe korda teha ja börsi- ... firma arvele kanda. Õnneks ei olnud ta ... oleks minust saanud börsil mängiv raa- ... ja mulle oleks langenud märksa suurem vas- ... aga kulgesid sündmused nii, nagu poleks ... maski. Ta lukkas mu ettepaneku tagasi kaalut- ... oli isegi minu meelest põhi all. Iuga kiiresti ... tähendab halba. Kõikide mängulaudade ...anud usk, et võõras raha toob õnne. Mina sel- ... su, aga kui mängin, ei jata ma uhki ettevaa- ... kasutamata.

... huitsin endale kaua ette, et olin Guido teated ... protestita vastu võtnud. Aga kui nägin, et ... htub asjasse sinjoora Malfenti, kes rääkis, et ... oskas börsil mangides teinida, hiljem ka Ada ... kuulsin, et ta peab börsil mängimist uhks ... haruks, sain aru, et selles suhtes ei ole mul ... midagi ette heita. Selleks et peatada Guido alla- ... mist kallakul pinnal, poleks piisanud minu protes- ... oleks avaldanud üldse mingit mõju, sest seda ... tanud ükski perekonnaliige.

... uski, et Guido jatkas mängimist, ja kogu pere ... Kama. Ka mina lõin kampa, sest astusin sõbrali- ... neki mõnevõrra imelikesse suhetesse Niliuga. ... mösta ei talunud ma teda endist viisi ja pidasin ... niks ning ulbeks, aga Guido parast, kes lootis ... nõuandeid, oskasin nii hasti oma tõelisi tun- ... et ta jai uskuma, nagu oleksin ta sõber. Ma ... olin tema vastu armastusväärne ka seepärast,

et tahtsin pääseda ebameeldivast tundeist, mida minu minus ta vaenulikkus ja mida rõhutas eriti too minu mure mis ta inetult näolt nal ei kadunud. Aga minu kus ei lainud kaugemale kae sirutamisest, kui minu sime, ja tervitusest, kui ta tuli või laks. Tema oli kehastunud armastusvaarsus ja ma ei ootanud teenetest ara ütelda, vaid võtsin neid tanugi. Õieti ongi kõige suurem armastusvaarsus, millega maailmas võib arvestada. Ta muretses mulle salaka hangunud sigarette ja võttis minult ainult nii palju, nad talle endale maksma olid läinud, see tähendab vähe. Kui ta oleks mulle sümpaatsem olnud, oleks võinud viia mind selleni, et oleksin hakanud talle tasamasuguste teenetega, aga nii kaugele ei langenud juba sellepärast, et ei tahtnud teda enda juures sagedamini näha.

Nägi nägin teda ülearu tihti! Ta istus meie kogu tunde viisi, ehkki — seda oli kerge kindlaks teha olnud üldse Cärmenisse armunud. Ta tuli mulle nähtavasti oli ta endale siniks seadnud valgustada poliitikas, milles tal tänu borsile olid suured teadmused. Nii pajatas ta suurriikidest, kes täna üksteisel kättavad, homme aga vastamisi kõrvakiile jagavad. Ma ei teadnud kas ta ka tulevikusündmusi täpselt ette nägi, sest paatiast tema vastu ei kuulunud ma teda kunagi. Ma ei sin ainult kretiini stereotüüpse naeratuse näole. Meheline ärusaamatus tekkiski vist selle naeratuse varjatõlgitsemisest, sest ta pidas seda imetluse margiks. Ta selles polnud mina süüdi.

Mul jäid meelde ainult need asjad, mida ta iga päev kordas. Ka oli mul võimalus margata et ta on kahtlast meelt itaallane, sest tema arvates oli Triest tulusam jaada Austria alla. Ta jumaldas Saksamaad, aga saksa ronge, mis ühina täpsusega liikusid. Omal viisil oli ta sotsialist, sest tema arvates ei pidanud üksik inimene olema rohkem varandust kui sada tuhat krooni. Ma ei hakanud naerma ka sel päeval, kui ta Guidoga vesteldes tunnistas, et tal on täpselt sada tuhat, mitte krossigi rohkem. Ma ei hakanud naerma ega küsinud, kas ta muudab oma seisukohta, kui tal õnnestub rohkem teenida. Meie vahekord oli tõepoolest kummaline. Ma ei saanud naerda ei koos temaga ega tema üle.

Kui ta ladus välja mõne oma sententsidest, ajas ta mind

koos teineteisega nii sirgu, et tema pilk püsis laes, minu pilk aga oli pööratud ainult see näoosa, millel oli too kummaline. Ent tolle piluga ta nägi! Mõnikord tahtsin teda üldse unustada, et millestki muust mõelda, aga ta ei lase korrale ja nõudis tähelepanu: „Kas sa ei taulad ka või ei?“

Ma ei ootama kena avameelsuspuhangut ei rääkinud tema enda asjadest. Üht-teist teatas mulle algul, aga ka tema muutus hiljem reserveeritumaks. Et ta oleks mingimist jätkab, seda kuulsin Adalt eneselt.

Ta ei koju tagasi jõudis, leidsin ta jälle olevat inetu. Nüüd oli ta pigem puhitunud kui tüsene. Tema näod olid taas nähtavale ilmunud, aga põsed olid paremgi kohalt ära ja tegid ta näo kandiliseks. Silmad olid endist viisi pungis. Minu imestus aga oli suur, et Adalt ja teised, kes teda külastasid, kinnitasid, et ta on päevaga tugevamaks ja paraneb jõudsalt. Ent ta ei tahendab eelkõige ta ilu.

Ta ei ootas mind veel üks üllatus. Ta tervitas mind ainult, aga mitte sudamlikumalt kui Augustat. Ta ei olnud enam mingisugust saladust, ja muistis ta juba unustanud, kuidas ta nuttis, meenutades, mis ta mulle oli toonud. Seda parem! Viimaks oli ta unustanud ka oma õigused minu suhtes! Olin lubanud tema hea õemees ja ta armastas mind ainult sellepärast, et leidis minu ja mu abikaasa vahekorra kummalisena, mis oli Malfentide perekonna imetlus-

peeval tegin avastuse, mis mind enna-ki üllatas. See end ikka veel kauniks! Seal kaugel, kodunt kaugel, ääres, lipitseti tema umber ja paistis, et ta minu üle uhke. Arvatavasti lialdas ta sellega kummalisemasti nais mulle ülepakutuna vaide, et ta ei soovituskohast lahkuma, et pääseda ühe armunud inimese jahitamisest. Arvan, et selles võis osalt tõttki olla neile, kes teda varem ei tundnud, ei paistnud ta üldse meeluna. Aga nende silmadega, selle jume ja näo-nyaluga ei saanud teda ka ilusaks pidada. Meile näis ta meelne kui teistele, sest meil oli meeles, missugune ta varem oli, ja meil oli kergem margata seda hävitustööd, mis tema kallal oli teinud.

Ta ei pidanud tema ja Guido õhtuks meile. See oli tema ajavahetõhtu, mõnus perekondlik koosviibi-

mine, mis tundus nagu meie nelja kihlusaia juht. Ainult Ada juuksed ei helkinud nüüd enam.

Lahkumisel aitasin Adale mantlit selga ja jäänud viivuks üksi. Kohe tekkis mul meie suhetest jälle moodi ettekujutus. Nüüd olime üksi ja võisime vast neteisele seda öelda, mida me teiste juuresolekul ei tahtnud puudutada. Talle mantlit hoides kaalusin, kes, mida nimelt, ja lõpuks leidsingi.

«Kas sa tead, et ta mängib nüüd borsil?» küsisin mureliku häälega. Mõnikord kahtlen, kas ma ei talle nende sõnadega mitte meie viimast kohtumist meenutada, millest ma lootsin, et see ei ole tal täielikult unustunud.

«Tean küll,» vastas ta naeratades. «Seda teeb ta. Räägitakse, et ta olevat sellel alal üsna tubli.»

«Seepeale hakkasime mõlemad naerma, mina kõige valjusti. Tundsin, et minult on langenud igasugune kohtumatus. Väljudes sosistas ta:

«Kas see Carmen töötab ikka veel teil?»

Aga ma ei saanudki vastata, sest ta jooksis minust. Meie vahel ei olnud enam minevikku. Oli ainult Ada armukadedus. See oli küll niisama elav nagu meie vanaaegne kohtumisel.

Praegu minev kule tagasi mõeldes leian, et olen pidanud juba tükk aega varem, enne kui mulle selgeks avalikult teatati, ise märkama, et Guido hakkab hakkama kaotama. Kadus too võidutsev ilme, mis ta nagu pikema aega oli valgustanud, ta hakkas jälle kangesti muretseda. Meie ebaõigesti lõpetatud bilansi pärast.

«Mille pärast siin muretseda?» küsisin ma oma lihtsa meelsuses. «Sul on ju taskus summa, mis seab meid teie sekanded tegelikkusega täielikku vastavusse. Niisugune raha omanikuna vanglasse ei minda!»

Nagu hiljem kuulsin, oli tal juba siis tühi taskus.

Olin nii kindel, et Guido kõnnib Fortuuna käevangu ega pidanud seepärast arvestamisväärseks neid paljumeindeid, mis mind muidu oleksid aidanud tõeni jõuda.

Ühel augustikuu öhtul vedas ta mind uuesti kalale. Oli peaaegu täiskuu ja selles helkjas valguses oli vähe lootust midagi õnge otsa saada. Guido püsis kangekaelselt oma tahtmise juures ja veenis mindki, et merel leiame vähemalt kuumuse eest kaitset. Tegelikult me sealt muud ei saanudki. Juba esimese katse järel jätsime sööda õnge

... ja laskisime õngenööri kiiluvees lohi-
... võttis kursi avamerele. Kindlasti ulatus
... merepõhja, teritades suuremate mereasu-
... nii et need püünistest ettevaatlikult
... nägijateks muutusid ka vaikesed, kes said
... nakkida sööta, ilma et nad oma tillukese suuga
... oleksid jäänud. Nii et meie söödad läksid
... risukaladele kostiks.

... heitis pikali ahtrisse, mina asusin võõri. Mõne
... sosistas ta:

«Tegelikult nukraks teeb see kuupaistel!»

... ta vist sellepärast, et valgus ei lasknud tal
... Mina ei kostnud midagi, esiteks, et talle nõustu-
... heameelt teha, ja teiseks, et tühise vaidlemisega
... pidulikku vaikust, milles me aeglaselt
... loovisime. Aga Luciano vaidles vastu, et temale
... valgus meeldib. Ja kui Guido ka selle peale midagi ei
... usutasin Luciano ise vaikima sundida ja vaitsin,
... on see valgus nukrakstegev, sest tema tõttu
... nagemaa maailma asju. Peale selle takistab ta
... Luciano puhkes naerma ja pidas suu.

Vaikusime kõik tükk aega. Haigutasin paar korda otse
... naku ja hakkasin juba kahetsema, et olin lasknud
... paati meelitada.

... küsis Guido:

«Kas sa oled keemik — ütle mulle, mis on tõhusam, kas
... veronaal või veronaal naatriumiga?»

... ei teadnudki, et on olemas veronaal
... Ei saa ju nõuda, et keemik kõike peast
... Ma tunnen keemiat nii palju, et oskan leida oma
... vajalikkudest vajalikkude informatsiooni ja toetada arutlust
... tundmatutest asjadest nagu selgi juhul.

Naatriumiga? Kõigil on ju teada, et naatriumiühendid
... kõige kergemini assimileeruvad. Ja sellega seoses tuli
... meelde — meenutasin seda Guido jaoks enam-
... sellele elemendile pühendatud hümn.
... esitas omal ajal üks minu professoreid. See oli ka
... tema loeng, millest ma osa võtsin. Naatrium ole-
... millesse istuvad kõik teised elemendid, kui on
... Professor tuletas meile meelde, kui-
... naatriumkloriid ühest organismist teise üle läheb ja
... kõrgele erikaalule maa kõige sügavamasse
... — merre — koguneb. Ma ei tea, kas mul õnnestus

oma professori mõtet täpselt edasi anda, aga tal ei olnud selle naatriumkloriidi ääretu varamu ees rääkida naatriumist suurima lugupidamisega.

Mõninga kõhklemise järel kuis Guido:

«Nii et kui keegi tahaks surra, peaks ta siin võtma veronaali naatriumiga?»

«Jah,» vastasin ma.

Sus tuli mulle veel meelde, et on juhtumeid, kus setapmist on vaja simuleerida, ja lisasin, ilma et oleks kohe märganud, et meenutan Guidole ühte ta elu meeldivat episoodi:

«Järelikult peaks see, kes ei taha surra, võtma puu veronaali.»

Guido küsimused veronaali kohta oleksid pidanud mind mõtlema panema. Aga ma ei taibanud ikka midagi, olles täielikult hõivatud naatriumist. Mõne päeva pärast võisin esitada Guidole juba uusi tõendeid naatriumi nendest omadustest, millest olin raakunud ka amalgaamide puhul — need pole ju midagi muud kui kahe keha kirglik embus, mille ajal need kehad kasutavad ühte või uks neelab teise — lisatakse nende moodustumise kiirendamiseks elavhõbedale naatriumi. Naatrium on vahendajaks kulla ja elavhõbeda vahel. Aga Guido ei tundnud enam huvi veronaali vastu ja praegu arvan, et tolleks korraks olid ta asjad börsil paranenud.

Üheainsa nadala jooksul kais Ada tervelt kolm korda kontoris. Alles pärast teistkordset käiku taipasin, et tal on vaja minuga rääkida.

Esimesel korral sattus ta kokku Niliniga, kes kaotas mind järjekordselt valgustada. Ada istus terve tunni oodates, et Nilini ara laheks, aga tegi ranga vea, teda kõnetades, millest Nilini järeldas, et võib kohale jääda. Pärast esitlemist ohkasin kergendatult, sest Nilini sünni nurga pilu ei olnud enam minu poole poõratud. Nende vestlusest ma osa ei võtnud.

Nilini osutus isegi teravmeelseks ja üllatas Adat teatega, et Tergesteol armastatakse samuti keelt peksta nagu mõne daami salongis. Tema arvates oli vahe ainult selles, et börsil on inimesed paremini informeeritud kui kasagil mujal. Ada leidis, et Nilini larmab nauti, ja vaitis, et tema isegi ei tea, mida tähendab tagaraakimine ning keelepõkk. Seal segasin end nende jutusse vahele ja kinnitasin, et meie mitmeaastase tutvuse jooksul ei ole ma kordagi

kaotanud tema suust midagi, mis kas või kaugeltki meelest kahtlunu. Ütlesin seda naeratades, sest mulle tundus, et ta on talle sellega etteheite. Ada ei peksnud keelt lihtsalt sellepärast, et teiste inimeste asjad teda üldse ei huvitanud. Algul, täie tervise juures, mõtles ta üksnes sellele, aga kui haigus kallale tuli, ja tal vabaks ei saanud, siis see, et ta ei saanud, ja sellegi hõivas armukadedus. Kui ta oli ta kõige puhtakujulisem egoist, kuid kõigest loomuliku võttis ta minu õienduse vastu nagu tunnustuse.

Nilini tegi näo, nagu ei usuks ta ei teda ega mind. Ta ütles, et tunneb mind juba aastaid ja leiab, et olen väga ühtlane. See lõbustas nii mind kui Adat. Seevastu ei meeldinud mulle sugugi, kui ta — esmakordselt kolmanda isiku juuresolekul — teatas, et olen üks ta parim sõber. Sõpru ning seepärast tunneb ta mind läbi ja lõhki. Kui ta on andanud vastu vaielda, ent see jultunud väide mu tundeid, otsekui oleksin neiu, keda avalikult eluviisides süüdistatakse.

Ada ütles nii naivne, pajatas Nilini, et Ada võivad teha oma kavalusega minu juuresolekul mu üle võimaks, ilma et ma sellest aru saaksin. Mulle tundus, et need kahtlased komplimendid lõbustavad Adat, et ta saab teada, et ta laskis Nilinil rääkida lootuses, et ta ei ole veel nii tuhjaks lobiseb ja ara laheb. Aga tal tuli teada.

Ada teist korda tuli, olme kontoris Guidoga kaheksa. Sus lugesingi Ada näost karsitust ja taipasin, et ta ei loobuks minuga. Kuni ta kolmanda tulekuni ei olnud end tavaliste illusioonidega muudugi ei palunud, ainult armastust, kuid ikkagi tahtis ta minuga rääkida. Oli nelja silma alla jaada. Meestel on raske teada, mida naised tahavad, seda enam, et nad seda ei tea.

Ada jutust ei paistnud vahimalgi maaral, et tal on minu vastu mingi uus tunne tekkinud. Vaevalt sai ta mõne sõna öelda, kui tal hää erutusest katkes, aga see ei olnud minu pärast. Ta tahtis lihtsalt teada, miks ei ole ta veel ikka veel vallandatud. Rääkisin talle kõik, mis ta tahtis, kaasa arvatud meie katse sokutada teda Olivi juurde, vabanenud kohale.

Ada rahunes kohe, sest kõik, mis ma rääkisin, vastas täpselt sellele, mida Guidogi oli öelnud. Pärast sain teada, et armukadedushood käisid tal peal perioodiliselt. Need

tekkisid üha nahtava põhjuse ja vaibusid vahel üheainsa sõna mõjul, mis suutis teda veenda.

Ta esitas mulle veel kaks küsimust: kas sellele naistööle on tõesti raske kohta leida ja kas Carmen perekoost on tõesti säärases olukorras, et sõltub tütre teenistusest?

Seletasin talle, et Triestes on naisel tööpoolest ruum kontorist tööd leida. Mis teise küsimusse puutub, siis saanud ma talle midagi öelda, sest ma ei tundnud Carmen perekoost mitte kedagi.

«Guido seevastu tunneb tervet ta peret,» sosistas Ada vihaselt, ja taas veeresid tal pisarad mööda põski.

Hüvastijätuks surus ta mul kätt ja tänas. Läbi pisarad naeratades ütles ta, et teab, et võib minuga arvestada. Ta naeratus meeldis mulle, sest see ei olnud kindlasti määratud õemehele, vaid sellele, keda sidus temaga ühine määrdus. Tahtsin talle rõhutada, et olen seda naeratust püüanud, ja sosistasin:

«See, mida ma, Guido juures kõige rohkem kardan, ei ole Carmen, vaid börsil mängimine.»

Ada kehtas õlgu:

«Sellel pole tähtsust. Rääkisin emaga. Ka meie lapsed mängis börsil ja teenis seal hulga raha.»

Tema vastusest segadusse aetuna jätkasin siiski:

«Ja mulle ei meeldi Nilini. See ei vasta tööle, et me oleme sõbrad.»

Ta vaatas mulle üllatunult otsa:

«Mulle paistab, et ta on korralik inimene, ja ka Guidole meeldib ta. Arvan, et Guido on nüüd oma äriasi jaoks palju ettevaatlikum.»

Olin kindlalt otsustanud Guidost mitte midagi halba rääkida ja vaikisin. Kui ükski jäin, ei mõtelnud ma enam Guidole, vaid iseendale. Võib-olla oli see hea, et Adast sai lõpuks ainult mu sugulane ja ei keegi muu. Ta ei töötanud armastust ega ähvardanud sellega. Mitu päeva tormasin mööda tänavaid ringi, rahutu ja endast väljas. Ma ei saanud endast aru. Miks tundsin end jälle nõnda, nagu oleks Carla mind äsja hüljanud? Midagi uut ei olnud ju juhtunud. Kätt südamele pannes arvan, et minus on alati elanud seiklusiha või igatsus mõne sekelduse järele, mis seiklust meenutaks. Ent minu suhteid Adaga ei komplitseerinud enam miski.

Ühel päeval pidas Nilini mulle oma tugitoolist tavallise pikema jutluse: silmapiirile kogunevad pilved, rah-

hades peab tõusma. Börs on korraga küllastunud ega saa enam endale seisma.

«Võib-olla naatriumil!» tegin ettepaneku.

Ada märkus ei meeldinud talle, aga ta ei tahtnud minuga õiendada ja laskis selle kõrvust mööda; maadumal on raha ootamatult vähemaks jäänud, seelõttu ei ole tõusebki. Ta paneb üksnes imeks, et see juba nüüd juhtub, sest tema arvates võinuks see toimuda alles kuu aja pärast.

«Miks siis muud arvata, kui et raha saadeti Kuule!»

«Olen ma,»

«...» on tõsised asjad ja naerda pole siin midagi,» sosistas Nilini ikka lakke vahtides «Nüüd siis selgub, kellel on tõeline võitlejahing ja kes laseb end esimese mehega jalust maha lüüa.»

«Nagu ma ei mõistnud, miks maailmas raha äkki tõusis, jät, nõnda ei taibanud ma sedagi, et Nilini maailmas Guidot, kui ta rääkis võitlejatest, kelle võitlust proovile pannakse. Olin niivõrd harjunud, et ta jutluste vastu tahelepanematuselga kaitsma, et ei olegi laks mul kõrvust mööda, kuigi ma seda kuulsin.

«Täna päev hiljem laskis Nilini teist muusikat kuulda. Tähtsaks uus fakt: ta oli avastanud, et Guidol ajab end veel üks maakler. Ärritatud toonil protesteeris ta ja vihutas, et pole millegagi Guido vastu patustanud ja on end aladust pidanud. Selle kohta nõudis ta minult kinnitust. Kas ta pole varjanud Guido äriasi isegi minu eest, olen ta parim sõber? Nüüd tunneb ta end igasuguste kahjustustest vabana ja võib kõigi kuuldes teatada, et Guido on täielikult põhja kõrbenud. Nende tehingute abil, mis on sõlmitud tema vahendusel, võib ta garanteerida, et juba olukorra esimese, olgu või väikesegi muutuse puhul saab katastroofi pidurdada ja rahulikumalt paremaid aegu ootama jääda. Aga et Guido juba esimese tõrke korral sellise sigadusega hakkama saab, see on ennekuulmatu.

«Ma veel Adast rääkida! Nilini armukadedus oli tõesti ühildamatu. Tahtsin temalt asja kohta täpsemaid teateid kuulda, aga ta lõi oma vihas aina rohkem lõkkele ja jahmatas äraõiglusest, mis talle osaks saanud. Sellepärast, et ta ei osanud esialgsele kavatsusele, ei jõudnudki ta mulle midagi ära rääkida.

Pärast lõunat leidsin Guido kontorist. Ta lamas soh-

val — imelikus une ja meeleheite vahelises matuses. Küsisin:

«Kas oled nüüd täiesti põhja kõrbenud?»

Ta ei vastanud kohe. Kõigepealt võttis ta ära kätt, mis lega oli varjanud oma kuhtunud nägu, ja küsis alla.

«Oled sa kunagi näinud minust veel õnnetumat meest?»

Pani jälle käe näo ette, keeras end selili ja sulges silmad. Näis, nagu oleks ta mu juuresoleku unustanud.

Mul polnud teda millegagi lohutada. Mind lihtsalt vaatas, et ta pidas end maailma kõige õnnetumaks inimeseks. See polnud isegi liialdus, see oli otsast lõpuni valus. Ma oleksin teda aidanud, kui oleksin mõistnud midagi, ette võtta, aga teda lohutada oli mul võimatu. Minu meelest ei vääri lohutamist isegi palju õnnetumad ja paigutatud inimesed kui Guido, sest muidu oleks elus kohta ühelgi teisel tundel, ja see läheks vägagi igavaks. Looduse seadus ei anna meile õigust õnnelikkusele vaid näeb ette õnnetusi ja kannatusi. Tarvitseb ainult toidupala maha panna, kui kohe jooksevad kõikjal kokku parasiidid, ja kui neid peaks vähe olema, siis hakkavad nad kiiresti paljunema. Tihtipeale ongi ninaesin napp ja varsti ei piisa sellest üldse, sest loodus ei kalla leeri, vaid eksperimenteerib. Kui toidust puudu tuleb peab tarbijate arv suuremise läbi kahanema, ja sellele edinevad paratamatult kannatused, nii et tasakaal mõne aja jooksul taastub. Milleks siis kurta? Ja ometi nurisevad kõik. Need, kes pole jõudnud saagist midagi endale nappi sata, surevad ebaõiglusest kisendades, kuna need, kes oma jagu käes, leiavad, et neil oli õigus palju suuremat pala peale. Miks ei sure ega ela nad vaikides? Ja vastupidi: kui hea on näha nende rõõmu, kes on osanud saagist lõviosa endale haarata; kuidas see rõõm end aplaudside saatel ning päikesesäras teistele näitab! Ainuke vastuvõetav kisa on võidukisa.

Aga Guido! Tal puudusid kõik eeldused vara soetada või seda vähemalt säilitadagi. Ta tuli mängulaua tagant ja nuttis sellepärast, et oli kaotanud. Ta ei osanud isegi väärilikalt, džentelmenlikult käituda, teda oli lihtsalt paha vaadata. Sellepärast, ja ainult sel põhjusel, ei leidnud ma eneses kaastunnet just siis, kui Guido seda kõige rohkem vajab ja minult ootas. Ei aidanud siin isegi mu mitmed ja mitmed iseendale antud töötused.

Vahupeal oli Guido hingamine ühtlasemaks ja pahisevaks muutunud. Ta magas! — Kui vähe mehisust oli tal õnnetuse korral! Tal oli saak nina eest ära võetud, tema pani silmad kinni, vist selleks, et vähemalt unes tunda, et see veel talle kuulub. Selle asemel et silmi lahti teha ja ringi vaadata, kas ei annaks kusagilt tükikest

... hakkas äkki huvitama, kas Ada ongi teadlik tema tabanud krahhist. Küsisin seda valju häälega. Guido võpatas ja tal võttis enne aega, kuni ta jõudis taas meenutada oma õnnetust, mida ta nägi nüüd järsku kogu

... sosistas ta ja sulges silmad.

... keda on tabanud ränk löök, kal- magama jaada. Uni taastab jõudu. Seisin mõne aja tema juures ja pidasin aru. Kuidas sain ma teda aidata, kui ta magas? Praegu polnud aeg magamiseks. Hakkasin tal järsult ölast ja raputasin teda:

«Guido!»

Ta oli tõepoolest maganud. Nüüd vaatas ta mulle unepilvaste silmadega otsa ega tundnud mind kohe ära. Siis hakkas:

«Mis sa tahad?» Ja seejärel, juba vihastades, kordas: «Mida sa õieti tahad, küsin ma?»

Lihtsin teda aidata, muidu ei oleks mul õigust olnud ... hratadagi. Ka mina vihastasin ja karjusin, et praegu pole aeg magada, sest on vaja kiiresti otsustada, kuidas asja parandada. Oli vaja ühiselt arvutada ja kõik tema siinse kui ka Buenos Airese perekonnaga läbi

... tõusis istukile. Pärast seesugust äratamist ei tund ta veel lõplikult toibunud. Siis ütles ta kibestunult:

«Oleksid paremini teinud, kui oleksid mind magada lastanud. Kes mind sinu arvates nüüd aitama hakkab? ... on meelest läinud, kui kaugele ma pidin tookord minema, et kiskuda neilt need narused krossid, mida mu teenimiseks vaja oli? Nüüd on tegemist tunduvalt suuremate summadega. Kelle poole ma peaksin sinu arvates pöörduma?»

Vahimagi halastuseta, isegi vihasena, et olen sunnitud sulle raha andma ja enda ning oma perekonna vajadusi pildama, hüüdsin:

«Ja mina. — Kas mind polegi olemas?» Itas mind juba paris alguses annetuse suurust valinud.

«Aga Ada? Ja ämm? Kas me ei saaks sinu praeguse ühineda?»

Ta tõusis püsti ja tuli minu poole ilmse kavatsusega mind kaisutada. Aga just seda ma ei tahtnud. Talle pakkudes oli mul nüüd õigus teda noomida ja ma kasutasin seda õigust suu puhtaksütlemiseks. Heitsin talle ta praegust abitust ja varasemat upsakat enesekohumist viiski laostumiseni. Ta tegutses omapead ja kelle nõu pidamata. Kui palju kordi olin püüdnud tema ajast jadedest informatsiooni saada, et teda spekulatsioonide tagasi hoida ja päästa, aga ta oli keeldunud mulle vastust, usaldades ainult Nilinit!

Siinkohal muigas Guido, muigas tõesti, see hääl, mis Ta ütles, et juba kaks nädalat ei tööta ta Niliniga, talle näib, et selle lõust toob talle õnnetust.

Uni ja see muie iseloomustasid Guidot täielikult, ta rikkus elu kõigil, kes teda ümbritsesid, ja muigas kogu pealekauba. Võtsin range kohtuniku hoiaku, sest ta tahtsin Guidot päästa, pidin ta ümber kasvatama. Tahasin teada, kui palju ta on kaotanud, ja mind vihutas väga, kui ta ütles, et ei tea seda täpselt. Vihastasin veel rohkem, kui ta nimetas suhteliselt tagasihoidliku arvu ja kui kohe selgus, et see on ainult summa, mis tuleb tal maksta esimesel likvidatsioonil selle kuu viieteistkümnendal, milleni oli ainult kaks päeva. Mis kuu lõppu puutus, siis kinnitas Guido, et selleni on veel hulk aega ja asjad võivad vahepeal muutuda. Rahapuudus maailmas turul ei saa ju igavesti kesta.

Karjusin talle vastu:

«Kui kogu maailmas on rahapuudus, millest sa siis veel loodad, et see raha võiks sulle taevast sulle sadada?» Lisasin, et börsil mängida ta enam ei tohi. Ta ei tohi kida ja niigi suurt kaotust veelgi suurendada. Ütlesin ka et kahju, mis ta on saanud, jagame neljaks ja katame koos — mina, tema (see on ta isa), sinjoora Malfent ja Ada —, et seejärel hakkame jälle tegelema kaubandusega. Mis on vaba igasugusest riskist, ja et ma ei soovi end meie kontoris näha Nilinit ega mõnda teist börsimaaklerit.

Ujedalt palus ta, et ma ei karjuks, sest naabrid võiksid meid kuulda.

Pidin tublisti pingutama, et rahuneda, ja see läks mul

teha, kuigi jätkasin summutatud haalega ikkagi ta noomimist ja noomimist. Tema krahh on tõeline kuri-õnne olema lausa idioot, et niivõrd tabarasse olukorda sattuda. Minu arvates on otse hadavajalik, et ta oleks põhjalikult õppust võtaks.

Siinkohal vaidles Guido mulle ettevaatlikult vastu. «Kas pole börsil mänginud? Kas või meie äi, soliidne pankur, kelle elus ei läinud päevagi mööda ilma ühe või teise tehinguta. Ja edasi — ta teab, et ka mina olen börsil mänginud.

Vaidlesin vastu, et mängimise ja mängimise vahel on vahet. Tema riskis börsil kogu oma varandusega, mina aga kuu sissetulekuga.

Mulle jättis väga ebameeldiva mulje, et Guido püüdis endale lapsikult teise kaela veeretada. Ta väitis, et ta oli sundinud teda vastu tema tahtmist mängima, lootuses talle suurt võitu.

Nätsasin ja pilkasin teda. Milleks süüdistada Nilnit — need olid omad eesmärgid! Ja pealegi, kui ta Nilinist oli talu olnud, kas ei tormanud ta oma panuseid suurendama teise maakleri vahendusel? Ta oleks võinud uhkel-lemise tutvusega ainult sel juhul, kui oleks tema abil Nilini teadmata hakanud mängima väiksemate panustega. Aga parandamiseks ei piisa maakleri vahetamisest ja sama tee jätkamisest, kus teda ebaõnn jälitas. Siin palus ta ennast rahule jätta ja tunnistas nuuksudes, et on õnne.

Lõpetasin etteheited. Nüüd äratas ta minus tõepoolest kaastunnet ja ma oleksin teda koguni kaisutanud, kui ta oleks lasknud. Ütlesin talle, et hakkame kohe tema jaoks raha otsima ja võtan enda peale ka läbirääkimised temaga. Tema hooleks jääb Adalt nõusolek saada.

Minu kaastunne kasvas veelgi, kui ta tunnistas, et meeleandunud räägiks ta ämmaga, aga Adaga rääkimine ajab talle lihtsalt hirmu peale.

«Ta ju tead, missugused need naised on! Nad ei saa äri-kohtadest aru või saavad aru ainult nendest, mis on hästi lõppenud!» Ta ei kavatsenud Adaga üldse rääkida ja palus kaastunna Malfentit, et see Adat kõigest informeeriks.

Tema sõnad tõi talle tunduvat kergendust ja me tulime koju välja. Vaatasin, kuidas ta minu kõrval noruspäi astus, ja kuhetseisin, et olin teda nii toorelt kohelnud. Aga tundus, et ma sain teisiti toimida, kui ma teda armastasin?

maksumist, mis pidi toimuma viieteistkümnendal kuupäeval. Raha, mida läheb vaja kuu lõpuks, võin muretseda juba.

Sel õhtul ei mõtelnud ma enam Guidole. Hiljem, kui lapsed olid juba magama pandud, tuli küll mitu korda tahtmine jutustada Augustale Guido finantskrahhi ja kahjumist, mis langeb osaliselt ka minu kanda, aga otsustasin tülikatest vaidlustest hoiduda ja lükkasin Augusta keelitamise selle ajani edasi, kui küsimus on juba terve perekonna poolt otsustatud. Pealegi — kui juba Guido lubas endale meelelahutust, siis oluks minul mõtetu ennast piinata.

Magasin suurepäraselt ja läksin hommikul kontoris, taskus vaheldane rahapakk (seal oli Carla poolt kaudselt tagastatud ümbrik, mida ma olin siiani kasutanud). Mõne ta järglase jaoks hardalt säilitanud, ja peale selle väike summa, mida mul oli õnnestunud hankida pangast). Hommikupooliku veetsin ajalehti lugedes Carmen ja Luciano seltsis, kellest esimene õmbles, kuna teine harjutas liitmist ja korrutamist.

Tulnud koju hommikueinele, leidsin Augusta nõutuna ja rusutuna. Ta nägu oli erakordselt kahvatu, tavaliselt muutus see niisuguseks kannatuste tõttu, mida olin talle põhjustanud. Ta tähendas aralt:

«Kuulsin, et oled otsustanud ohverdada osa oma varandusest Guido päästmiseks. Ma tean, mul pole õigust nõuda, et mind ette hoiatataks, aga...»

Ta kahtles nii väga oma õiguses, et jättis isegi laenu lõpetamata. Kuid siis hakkasid tulema etteheited mu vaikimise pärast:

«Mina ei ole ju nagu Ada. Ma ei ole iial su tahtmisele vastu hakanud.»

Läks tükk aega, enne kui ma aru sain, mis oli juhtunud. Augusta oli sattunud Ada juurde just sel ajal, kui too arutas emaga Guido asja. Augustat nähes hakkas Ada nutma ja rääkis talle minu heldusest, mida ta ei taht mingil tingimusel vastu võtta. Ta isegi palunud Augustat, et see keelitaks mind oma pakkumist tagasi võtma.

Märkasin kohe, et Augusta kannatab oma vana haiguse all — põeb armukadedust õe vastu —, aga ma ei omistanud sellele suurt tähendust. Mind üllatas Ada seltsukoht.

«Kas ta paistis solvunud olevat?» küsisin ma imestusest silmi pärani ajades.

«Jah, et, ei! Ta pole sugugi solvunud!» hüüdis Augusta. «Ta suudles ja kaisutas mind — võib-olla selleks, et talle mind kaisutaksin.»

«Ilmselt viis tunnete väljendamiseks tundus mulle üsna loomuliku. Augusta silmitses mind umbusklikult, uuriva

hinnaga.

«Võid sa äkki, et Ada on minusse armunud? — Mis sul õige pihe tuleb!»

Aga Augustat rahustada mul ei õnnestunud ja tema armukadedus ärritas mind kohutavalt. Hea seegi, et Guido enam meelt ei lahutanud ning naisele ja ämmale rahuldus seletusi pidi andma, ent ka mina sain oma osu kätte, ja arvestades, et olin täiesti süütu, kannatain enda meelest liigagi.

Ma otsustasin Augustat kallistustega rahustada. Ta tõmbas oma keele, et mind paremini näha, ja tegi mulle ujedalt oma etteheite, mis mind väga liigutas.

«Ma tean, et sa ka mind armastad,» ütles ta.

Ilmselt ei olnud ta mures Ada hingeseisundi, vaid minu tunnete pärast, ja seal sähvatas mulle mõte, kuidas talle oma süütust tõestada.

«Kas et Ada on minusse armunud?» küsisin ma naerdes. Astudes siis Augustast vähe kaugemale, et ta mind paremini näeks, puhusin põsed kergelt puhevile ja ajasin ümardatud punni, kujutades haiget Adat. Augusta vaatas mind algul imestades, aga taipas varsti, keda ma tahan kujutada. Teda valdas naeruhoo, mida ta küll kohe talits.

«Jah,» ütles ta. «Palun ära naera tema üle.» Siis, ise ikka veel naerul, tunnistas ta, et olin osanud suurepäraselt kujutada neid turseid, mis Ada naole nii veidra ilme annavad. Teadsin seda isegi, sest neid järele tehes tundus mulle, nagu embaksin Adat. Ja kui ma üksi jäin, kordasin seda grimassi, tajudes ühtaegu nii iha kui ka vastumeelsust.

Pärast lõunat läksin kontoris, lootes sealt Guidot leida. Ootasin teda tükk aega ja otsustasin siis tema poole koju minna. Pidin ju teada saada, kas mul on vaja ühvi kandest raha küsida või mitte. Olin kohustatud täitma, mida olin lubanud, ehkki mul oli vastumeelt näha Ada mul, tavalikuks muutunud nägu. Kes teab, mis üllatused mind selle naise poolt veel ootavad!

Trepil kohtusin sinjoora Malfentiga, kes vaevah üles komberdas. Ta rääkis pikalt ja laialt, mis nad ü asjas olid otsustanud. Eelmisel õhtul olid nad kokku pinud, et inimene, kes on saarase julma hooletuse tuleb paasta. Ada sai alles hommikul teada, et Guido võla kaunis osalen, ja keeldus kategooriliselt seda pakkumist vastu võtmast. Sinjoora Malfenti õnnitas teda:

«Mis sa teed! Ta ei taha vaevelda südamepiinades, et laostanud oma armastatud õe.»

Trepirõdul jäi sinjoora seisma, et hinge tõmmata ja veel rääkida, ning ütles naeratades, et küllap kõik lõpeb niimoodi, et mitte keegi ei pea kannatama. Enne hommikueinet olid Ada ja Guido käinud advokaadi juures, kes oli perekonna vana sõber ja nüüd ka väikese Ada hooldaja, nõu küsimas. Advokaat oli ütelnud, et maksta ei pruugi üldse, sest pole seadust, mis sunniks Guido maksma. Guido oli ägedalt vastu hakanud, rääkides oma ja kohustusest, aga kui kõik, Ada kaasa arvatud, olid otsustanud mitte maksta, tuli ka temal sellega leppida.

«Aga börsil kuulutatakse ta firma pankrotti läinuka, ütlesin ma kõheldes.

«Vististi kull,» vastas sinjoora Malfenti ohates ja arvavallutama viimast trepijätku.

Guidol oli kombeks pärast hommikueinet puhata ja meid võttis vastu Ada üksis tolmessamas väikeses võõras toas, mida ma nii hästi tundsin. Mind nähes sattus ta hetkeks segadusse, aga ainult hetkeks, ometi tabasin ma selle lennuit ja jätsin meelde — see oli nii selge, nii käegakatsutav, nagu oleks ta seda ise mulle öelnud. See võttis ta end kokku ja sirutas mulle käe — otsustava, meheliku liigutusega, mis pidi sellele eelnenud puhtnaiselikule segadusele kriipsu peale tõmbama.

Ta ütles:

«Augusta on sulle vist juba rääkinud, kui tänulik ma sulle olen. Ma ei saa praegu rääkida oma tunnetest, sest olen luga erutatud. Ja ka haige. Jah, väga haige! Mul oleks jälle tarvis Bolognasse sanatooriumi minna.»

Nuuksatus ei lasknud tal jätkata

«Nüüd palun ma sinult ühes asjas vastutulekut. Ole nii hea ja ütle Guidole, et ka sina ei saa raha anda. Nii viisi on meil kergem sundida teda toimima just nõnda nagu vaja.»

nuuksatus lipsas tal suust oma haiguselise õel nuuksatas ta uuesti, hakates rääkima oma

oma lapse ja teda tulebki kohelda nagu last. Kui ta ei anna talle raha annad, hakkab ta veel rohkem teeb teoks oma otsuse, ohverdades mõttetult älejäänud vara. Ütlen mõttetult, sest nüüd ei ole kindlalt, et pankrot on börsil lubatud. Seda ei saa kindlalt kindlalt.

«Ma ei saanud tagasi võtta lubadust, mille ma andsin Guidole: arvasin, et võin õigusega tema peale minna, et talle tooruse näkku öelda, ainult sellepärast, et lootsin seda enda peale võetud kohustuse hüvituseks saada, kus olin talle lubatud kapitali protsendid juba saanud, ei saanud ma raha ennast talle andmata jätta.

«Ada!» alustasin ma kõheldes. «Ma ei saa nii üleöö oma meele muuta. Kas ei oleks parem, kui sa ise veenaksid teda nõnda toimima, nagu sa vajalikuks pead?»

Nagu ikka, lastes paista oma suurt sümpaatiat minu vastu, ütles sinjoora Malfenti, et mõistab väga hästi minu olukorra erilisust, aga kui Guido näeb, et nõutud rahast on tema käsutuses ainult neljandik, peab ta ikkagi nende nõudmistele järele andma.

«Täna Adal oli veel pisaraid varuks. Nägu taskurätikusse peidetud ja nuttu tihkudes ütles ta:

«Ma teigid halvasti, väga halvasti, kui tulid välja nii lahkunud ettepanekuga! Näed nüüd isegi, kui halvasti sa tegid!»

Mulle tundus, nagu kõiguks ta tänulikkuse ja pahavahel. Ta lisas, et ei taha minu pakkumisest enam kuulagi, ja palus seda raha mitte muretseda hakata, vaid nägunii ta kas keelab minul seda Guidole andmast, et talle seda vastu võtmast.

«Ma ei saanud suure kimbatuse, et tulin lõpuks välja võlga. Ütlesin, et olen selle raha juba muretsenud, ja ootasin rinnataskule, kus oli too nii kergekaaluline münd. Sedapuhku vaatas Ada mind tõelise imetlusega,

mis olnuks mulle meeleparane, kui ma poleks te
et ma seda ei palvi. Igal juhul ei oska ma
muud seletust leida, kui et tahtsin Ada ees para
näida, kui ma tegelikult olin, ja see takistas mind
ootama jäämast ja kihutas sellest majast
ju juhtuda, et vastupidi lootustele palutakse
korraga seda raha, mis mul enda sõnade järgi
olema, ja mis näo ma siis teeksin! Ütlesin, et mul on
toris pakilisi asju ootamas, ja tormasin minema

Ada tuli minuga ukseni kaasa ja kinnitas, et
Guido tingimata mind tänama ja paluma, et ma
teost loobuksin. Ta ütles seda nii otsustavalt, et ma
tasin. Mulle tundus, et see kindel otsus lööb osalt
mind. Ei! Ta ei armastanud mind. Minu heategu oli
suur. See purustas need, kelle heaks see oli mõeldud
pole midagi imelikku, et heateo objektid tõstsid prot
Kontorisse minnes püüdsin vabaneda ebameeldivast
dest, mille Ada käitumine oli jätnud, eriti kui meen
tada, et tõin selle ohvri just Guidole ja ei kellelegi muu
Mis puutus siia Ada? Andsin endale sõna, et selgitan
Adale esimesel sobival võimalusel

Läksin kontorisse ainult selleks, et paaseda
tunnistusepiinadest oma järjekordse vale parast. Minu
toimetused mind seal ei oodanud. Tol päeval sadas hom
mikust peale peenikest vihma, mis oli tublisti jahutav
nigi heitliku kevade õhku. Kogu oleksin jõudnud pe
sammuga, kontorisse minnes seisis mul ees palju p
ja kaunis tüütu tee. Aga mulle tundus, et pean ole
võetud kohustuse kõrgusel.

Natukese aja pärast tuli sinna ka Guido ja
Luciano ära, et minuga üksi jääda. Tal oli vapustav
inimese nägu, mis aitas teda lahingutes naisega ja
mulle üpris tuttav. Küllap ta oli äsja karjunud
nutnud.

Ta küsis, mida ma arvan ta naise ja ämma plaanidest,
mis tema teada olid mulle juba teatavaks tehtud. Lõu
kõhklema. Ma ei tahtnud öelda talle oma arvamust
ei saanud kokku langeda kahe naise arvamusega, aga
salt teadsin ka, et kui ma nende seisukohaga ühinen, teeb
Guido mulle stseeni. Ja veel — väga ebameeldiv olnuks
abist juttu olles kõhklevana esineda, sest lõpuks olime ju
Adaga kokku leppinud, et otsuse peab langetama Guido,
mitte mina. Ütlesin, et asi tuleb korralikult läbi kuuluda

ja see kuulata, mida arvavad teised inimesed. Ma ei ole
selleks nii pädev, et võiksin talle säärases tähtsas
asjas anda. Ja püüdes aega võita, küsisin, kas ta ei
ole hommilteerida Oliviga.

«Tõesti oli küllalt, et teda karguma panna.

«Ole lahuga!» möirgas ta. «Palun jäta mind oma
oma rahule!»

Ma polnud tahtmist ägestuda ja Olivit kaitsta, aga mu
sõnatõrjumest oli Guido rahustamiseks vähe. Olime sama-
moodi olukorras kui eelmisel päeval, ainult et nüüd
ma ei saanud ja vaikida tuli minul. See on meeleolu küsi-
muse. Täna olin segaduses, mis mind täielikult kammitas

Guido nõudis, et ma oma arvamuse välja ütleksin.
Tuleviku inspiratsiooni ajel, mida pean jumala poolt
«tuleviku», hakkasin rääkima ja rääkisin nii hästi, et kui
ma sõnadest oleks mõju olnud, oleksin võinud vältida

«Oo, mis varsti järgnes. Ütlesin, et olen jaganud
teaduste vahel kaheks kus. museks: esiteks
likvidatsioonist viieteistkümnendal kuupäe-
tal ja teiseks küsimuseks likvidatsioonist kuu lõpul. Viie-
teistkümnendal ei tule maksta nii väga suurt summat ja
peab peab ta sundima naised soostuma suhteliselt väi-
se kahjuga. Siis jääb meil veel aega midagi mõistlikku
likvidatsiooni suhtes välja nuputada.

Guido katkestas mind küsimusega:

«Kas sul on raha taskus? On see sul kaasas?»

Ma punastasin ja mõtlesin samas välja teise vale, mis
mulle paistis:

«Ei, minu omad ei tahtnud seda raha vastu võtta, siis
võtsin selle nüüdsama panka. Kuid me võime selle sealt
mõnda tühes, kas või homme hommikul välja võtta.»

Nüüd heitis ta mulle ette, et olen oma seisukohta muut-
nud. Ma ei väitnud ma alles eile, et ei maksa oodata teist
likvidatsiooni, vaid asi tuleb kohe ära korraldada? Siin
võib teda selline vihasööst, et ta vajus jõuetult diivanile.
Ja kihutab Nilini ja teised maaklerid, kes teda mängima
mõeldud, kontorist minema. Oo! Mängides oli ta arves-
tatud loostumise võimalust, aga sattuda sõltuvusse nais-
te, kes mitte millistki ja mitte mõhkugi ei taipa — seda
ma ei kull ette näinud

«Tõesti tal katt, ja kui ta oleks lubanud, oleksin teda
ka lubanud. Ainult seda ma tahtsingi, et ta sellise
otuse teeks. Siitpeale ärgu olgu enam mingit mängimist,

vaid igapäevane argitöö. Selles on meie tulevik ja sõltumatus. Nüüd on vaja see lühike, kuid aeg ainult kuidagi üle elada, pärast on kõik lihtsam.

Masendatuna, aga juba veidi rahunenult läks ta minema. Ka tema oli kõigest oma nõrkusest hooli läbi imbunud kindlast otsusest.

«Lähene Ada juurde!» sosistas ta kibestunud, otsusele jõudnud inimese naeratusena.

Saatsin ta uksele ja oleksin saatnud koduni, kui poleks oodanud sõiduk.

Ent Guidot jälitas Nemesis. Pool tundi pärast ta lähtumist tuli mulle mõte, et minust oleks mõistlik minna talle seltsiks olla. Mitte et oleksin arvanud ta peale mingit ohtu varitsevat, vaid lihtsalt sellepärast, et tervemisti tema poole ja võisin teda Ada ja sinjoora Malfenti veenmisel aidata. Pankrot börsil ei meeldinud midagi sugugi, ja ehkki raisatud summa, kui see mehe ja naise vahel jagada, ei olnud väike, ei ähvardanud see kedagi meist laostumisega.

Siis tuli mulle meelde, et mu peamine kohus ei ole praegu Guidole toeks olla, vaid kiiresti lubatud summa hankida, et see tal järgmisel päeval käepärast oleks. Läksin kohe Olivit otsima, valmistudes uueks lahinguks. Mõtlesin välja niisuguse kombinatsiooni: võtan oma nime mitme aasta peale välja suurema summa, mõne kuu pärast aga maksan selle laenu kustutamiseks kõik, mis mul on pärast pärandist järele on jäänud. Lootsin, et Olivi ei hakanud mulle takistusi tegema, sest siiani ei olnud ma tema midagi palunud peale selle, mis kuulus mulle kasumite ja protsentide näol, pealegi võisin talle lubada, et tulevikus ma teda selletaoliste palvetega enam ei tülitata. Oli põlv just lootud, et Guido kas või osagi võetud summa tagastab.

Sel õhtul ma Olivit kätte ei saanud. Ta oli läinud mõni hetk enne minu sinna jõudmist lahkunud. Arvasin, et ta oli läinud borsile. Ent ka sealt ei leidnud ma teda. Läksin tema poole koju, kus kuulsin, et olles ühe majandusühingu auluge, viibib ta praegu selle istungil. Oleks võinud ka sinna minna, aga väljas oli juba pime ja see nii tugevasti, et tänavad olid ojadeks muutunud.

See oli tõeline uputus, mis kestis terve öö ja mida meenutati veel mitme aasta pärast. Vihma valas raskelt

linna tugevusega. Linna ümbritseva metsa ümber, mis linna jäätmetega sega, meie kitsad äravoolukid. Pärast seda oodata ühes varjendis, aga peagi oli ilm on seadnud end pikaie sajule ja vahetada. Kui otsustasin lõpuks koju minna, ulatus juba kõnnitee kõige kõrgemate kohtadeni. Üdin siin lakkamatult kirudes koju. Kirusin ka selles, et olin Olivi jälgi ajades kaotanud nii palju aega. Vaga võimalik, et mu aeg ei olegi nii suure väärtusega, aga kui selgub, et olen tühja tööd teinud, siis tundub see kohutavalt. Läbi vihma joostes mõtlesin: «Lükkan selle naisele, kui on selge, ilus ja kuiv ilm. Homme lähen Olivit juurde ja homme käin ära ka Guido juures, et ta peagi vabata, peaaegu et oleks selge ja kuiv.» Olin siin otsustanud, et otsustades nii veendunud, et ütlesin Augustale, et oleksin kusimuse lõplik otsustamine lükatud. Kui kuivatasin end, vahetasin riided, ja mugavad riided tuhvliid vaevatud varvaste otsas, sõin esiteks tühja ja heitsin voodisse, et magada sel ajal, kui mu keha peksid kõiejämedused vihmajoad, sügavat und ei saanud kuni valja.

Sain selle öö sündmustest teada kaunis hilja. Kõigepealt tuli teade, et vihm on põhjustanud linnaajaos üleujutusi, siis aga, et Guido on surnud. Alles päeva peale kuulsin, kuidas see oli juhtunud. Kõik see üheteistkümnepäevane õhtul, kui sinjoora Malfenti oli lahkunud, teatas Guido naisele, et on sisse võtnud suure annuse veronaali, ja püüdis teda uskuma panna, et ta ei ole sisse võtnud hukkamisele. Ta embas Adat, suudles ja ütles, et on talle nii palju kannatusi põhjustanud. Siis ütles, et enne kui ta kõne muutus segaseks kogelemiseks, ütles ta, et Ada on olnud tema ainuke armastus. Ada ütles, et ta ei seda ega ka väidet, et Guido on sisse võtnud suure annuse veronaaliannuse, mis mõjub surmavalt. Ta ei tahtnud uskuma isegi Guido teadvusekaotust, arvates teda talle teesklevat, et temalt raha välja pressida.

Ligi tund aega hiljem, kui mehe uni muutus aina sügavamaks, kutsus ta ja kutsus arsti, kes elas nende läheduses. Arst kutses teatas ta, et mees vajab kiiret abi, sest ta on võtnud suure annuse veronaali.

Kui see ajani ei olnud majas märgata mingit ärevust ja teinud, alles hiljuti nende majja tulnud vana naine, ei

võinud ette kujutadaagi, kui tõsine ülesanne talle oli datud.

Ülejäänud tegi vihm. Sattunud põlvini vette, teenija sedeli. Ta märkas seda alles arsti juures oskas ta arstile seletada, et häda on pakiline, ja teda veenda kaasa tulema.

Doktor Mali oli umbes viiekümneaastane mees, mõisna kaugel geniaalsusest, aga kogenud ja kohutav ning püüdis teha kõik temast oleneva. Tal ei olnud isiklikku klientuuri, küll aga üsna palju tegemist ühingu haigekassa arvuka liikmeskonnaga, ehkki selle eest kaunis kasinalt tasuti. Tol päeval oli ta enne Malfentide teenija tulekut koju jõudnud ja tule juurde maha istunud, et end kuivatada ja saada. Võib arvata, millises meeleolus ta oma murgast lahkus. Kui hakkasin uurima oma vaese surma põhjusi, katsusin ka doktor Maliga tutvuda. Kuulsin temalt ainult järgmist: kui ta tänavale jõudis, kuidas sadu teda läbi vihmavarju piitsutab, talle meelde, et talupojad istuvad vihma ajal kodus, kahetses, et oli hakanud tegelema meditsiiniga ja põllumajandusega.

Jõudnud Guido voodi ette, leidis ta Ada täiesti rahununa. Niipea kui arst oli saabunud, meenus Adale ja kuidas Guido teda kuu aja eest oli petnud, simuleerinud enesetappu. Nüüd lasus vastutus juba arstil, keda ta informeerida kõigest, mis segi sellest, miks ta simuleerimist kahtlustab. Kõik need kaalutlused tõi ta esile arsti ees, kes kuulas ühe kõrvaga, kuidas vihmavalj tänaval kõike pahinal kaasa pühivad, mis teele juhtub. Kuna teade, et tegemist on murgitusega, ei olnud jõudnud, siis polnud ta vajalikke abivahendeid kaasa võtnud ja pomises mõned kahetsevad sõnad, millest Ada ei saanud aru. Kõige halvem oli, et maoloputuseks vajalik riistade järele ei saanud ta kedagi saata, vaid pidi minema ise, milleks tulnuks kaks korda läbi käia tee Ada juurde koju ja tagasi. Ta katsus Guido pulssi ja leidis selle olevat suureparase. Kuis Adalt, kas Guidol on alati nii sügav uni. Ada vastas jaatavalt, aga lisas, et mitte just nõnda sügav nagu tana. Doktor uuris Guido silma valgusele reageerimist need hasti — ja lahkus, et korralduse anda Guidole aeg-ajalt lusikatais väga korda kohvi.

... ja, et tänavale astudes olevat arst pahaselt

... ilmaga tuleks enesetapmise simuleerimine

... juba tuttavad olime, ei sõandanud ma talle ... ette heita, aga ta aimas seda ometi ja tegi ... end kaitsta. Ta ütles, et hommikul Guido surmast ... oli ta nii jahmunud, et hakkas kahtlustama, kas ... polnud vahepeal ärganud ja uut annust veronaali ... Ning lisas, et meditsiini alal võhikud ei oska ... kui sageli tuleb arstil oma praktika jooksul ... elu patsientide eest, kes sellele kallale kippu- ... endale mõtlevad.

... möödunud natuke üle tunni, kui Ada väsis Guido ... vahele kohvi tõstmast. Nähes, et kohvist aina ... alla läheb, ülejäänud aga padjale valgub, hakkas ... hirm ja ta palus teenijat doktor Paoli juurde ... Seekord suhtus teenija kutsesedelisse tähelepane- ... Arsti korterini jõudmiseks kulus tal aga üle ... On ju arusaadav, et paduvihma ajal on ühtepuhku ... kangi alla pugeda ja hinge tõmmata. Säärane vihm ... mitte üksnes märjaks, vaid lausa rihmab oma juga-

Doktor Paolit ei olnud kodus. Teda oli haige juurde ... ja ta oli lahkudes öelnud, et loodab varsti tagasi ... hiljem pidas ta nähtavasti õigemaks patsiendi kodus ... lakkamist oodata. Doktoril majapidajanna, väga lahke ... duam, pani Ada teenija tule äärde istuma ja hoo- ... ka kehakinnituse eest. Doktor polnud jätnud oma ... aadressi ja niimoodi veetsid naised kamina ees ... tundi. Doktor tuli tagasi alles siis, kui sadu oli laka- ... Kui ta kõigi oma riistadega, mida ta Guido peal kord ... oli proovinud, Ada juurde jõudis, hakkas väljas hahe- ... Guido voodi ees ootas teda ainult üks ülesanne: var- ... Ada eest, et Guido on juba surnud, ja kutsuda, enne ... Ada seda märkab, sinjoora Malfenti, et see esimese ... ajal tütrele toeks oleks.

... jõudiski uudis meieni nii hilja ja ebamää-

Voodist tõusnud, tundsin viimast korda vihasoosti vaese Guido vastu: iga õnnetust oskab ta oma tembutamistega ... muuta! Läksin välja ilma Augustata, kes ei ... meie väikese juurest nii järsku ära tulla. Tänaval

lõin kahtlema. Võib-olla peaksin ootama, kuni p
avatakse ja Olivi kontorisse jõuab tulla, ning alles
jarel, lubatud summa kaasas, Guido juurde minema
vähe usaldas in ma teadet, et Guido seisund on raske

■ Tõde kuulsin alles doktor Paolilt, kellega ma
kokku sattusin. Olin nii vapustatud, et oleksin ahm
trepist alla kukkunud. Sellest ajast peale, kui me
teed kõrvu hakkasid kulgema, oli Guido hõivunud
elus tähtsa koha. Kuni ta elus oli, nagin teda kindla
alt, selles valguses mõodus osa mu päevadest. Kui
suri, muutus see valgus ootamatult, otsekui läbi p
murdudes. See mind alguses pimestaski. Jah, ta oli le
vea, aga samas mõistsin, et kui ta kord juba surnud
ei jää ta eksitustest jälgegi. Too naljahammas, kes
mistul aina kiitvaid epitaafe nähes küsis, kuhu selle
patused on maetud, oli minu meelest idioot. Surnud
enam milleski süüdi. Guido oli nüüd puhas. Teda
puhastanud surm

Doktor oli väga erutatud, sest oli näinud Ada kann
tusi. Ta raakis mulle üht-teist sellest õudsest õõn
oli õnnestunud Adat uskuma panna, et sissevõetud m
hulk oli nii suur, et miski poleks suutnud teda
päästa. Lihtsalt kole, kui ta peaks teada saama, et
polnud nii.

«Tegelikult,» lisas doktor masendatult, «kui olek
tulnud mõni tund varem, oleksin Guido elu päästnud.
Leidsin tühjad mürgipudelid üles.»

Uurisid neid. Tugev annus, aga ainult veidi tugev
kui eelmisel korral. Mõnel pudelil leidsin trükitud
keti: veronaal. Niisiis mitte veronaal naatriumiga. Kind
lamalt kui keegi teine teadsin nüüd, et Guido ei taht
surra. Ma pole sellest üal kellelegi rääkinud

Paoli lahkus, olles enne soovitanud, et ma ei püü
Adaga kokku saada. Ta oli andnud Adale tugevat rahu
tit ja lootis, et see avaldab peagi mõju.

Koridoris kuulsin Ada vaikset nuttu toast, kus ta m
kaks korda oli vastu võtnud. Ta ütles midagi, millest m
aru ei saanud, aga millest hoovas nukrust. See ei fonda
sõna «tema» ja ma kujutlesin, mida ta võis rääkida. T
heastas oma suhteid vaese surnuga. Need ei pidanud üld
sarnanema nondegá, mis tal olid olnud elavaga. Mulle ol
täiesti selge, et elava abikaasaga oli ta vea teinud. Guido
suri kuriteo pärast, milles olid süüdi kõik, sest ta mangl

l konkide nõusolekul. Ent kui tuli tasumise tund,
l need ta üks. Tema aga kiirustas tasumisega. Kõi-
sugulastest tundsin mina ainukesena kohustust
olla andata, kuigi see asi üldse minusse ei puutunud.

Vaene Guido, lnaga kaetud, lebas üks jäetuna abi-
huvandis. Juba lõplikult tardunud näojooned ei väljen-
danud pingutust, vaid sügavat imestust selle üle, et ta on
surnud, ehkki ta ise seda ei soovinud. Ta kaunil tõmmul
nool oli etteheite pitser. Muidugi mõista ei olnud see ette-
heide määratud minule.

Laksin koju, et kiirustada Augustat õe poole minema
ja talle toeks olema. Olin väga erutatud ja Augusta puh-
u mulle kaela langedes nutma.

Sinna olid talle venna eest,» sosistas ta. «Nüüd olen ma
nõus: ohverdame osa oma varandusest, et ta
mõdestus laitmatuks jääks.»

Alustasin selle eest, et osutada oma vaesele sõbrale
kõrge vajalikkude au. Algul kinnitasin kontori uksele sedeli,
mida teatas, et kontor on omaniku surma tõttu suletud.
Siis panin kirja surmakuulutuse. Alles järgmisel päeval
oli Ada nõusolekul korraldused matuste asjus. Sellega
kuulsin, et Ada oli otsustanud kuni kalmistuni
kõrge järel käia. Ta tahtis kadunule kõikvõimalikul vii-
l oma armastust tõendada. Vaeseke! Mina teadsin, kui
pühav on suumevalu kellegi haua ääres. Minagi olin isa
surma järel raskesti kannatanud.

Pärastlõunal olin kontoris koos Niliniga. Koostasime
lühikaudse bilansi Guido finantsidest. Kohutav avastus!
Maha mängitud ei olnud mitte ainult firma põhikapital:
kui Guidol tulnuks vastutust kanda, pidanuks ta veel nii-
ma palju peale maksma.

Minu oma hingusele läinud sõbra kasuks meeleldi
oleinud — just tööd teinud —, aga ma suutsin ju ainult
ustada. Mu esimene mõte oli pühendada kogu oma elu
Hole kontorile, töötada Ada ja tema laste heaks. Aga
kui ma võisin olla kindel, et teen seda hasti?

... ajal kui mina pilku nii kaugele ette heitsin, ajas
... nagu tavaliselt oma loba. Ka tema tundis vajadust
oma suhteid Guidoga radikaalselt ümber hinnata. Nüüd
... aru! Kui Guido vaeseke teda nii ebaõiglaselt
... juba nakatatud sellest haigusest, mis teda
... Seepärast olgu nüüd kõik unustatud. Ja
... pakalt-laialt, et ta on juba kord niisugune

mees, kes ei saa kellegagi kaua viha pidada; ta oli tühjalt alati armastanud ja armastab siamaani.

Lõppes sellega, et Nilini unistused sulasid minu eesdega ühte. Selletaolisest krahhist ei tulnud väljapaistva otsida igapäevases aeglaselt kulgevas kaubanduses, vaid börsil. Ja Nilini rääkis mulle ühest oma sõbrast, kes viimasel hetkel panust kahekordistades oskas puhtalt välja tulla.

Vestlesime temaga mitu tundi, kuid Nilini ettepanek jätta Guido alustatud mangu tuli viimasena, veidi enne keskpäeva, ja ma võtsin selle otsekohe vastu. Võtsin vastu säärase rõõmuga, otsekui suudaks see mu kadunud sõpra ellu äratada. Lõpuks ostsingi Guido-kadunukese nimel teatava hulga veidrate nimedega aktsiaid: Rio Tinto, South.French jne.

Nii algasid viiskümmend tundi kõige pingsamat tööd mu elus. Kõigepealt mõõtsin pikkade sammudega meie kontori põrandat, oodates kuni õhtuni teadet, kas mu korraldused on täidetud. Kartsin, et Guido enesetapmine on börsil juba teada ja ta nimi ei kõlba enam ühekski tehinguks. Ometi ei aimanud mitme päeva jooksul veel keegi, et ta on endalt elu võtnud.

Pärast, kui Nilini mulle teatas, et kõik mu korraldused on täidetud, algas tõeline närveerimine, mida koteeringute saamine veelgi suurendas, eriti kui tegin kindlaks, et olin kõikide aktsiatega kaotanud juba üsna tunduva osa. See erutus püsib mul meeles kui kõige rängem töö. Mälestustes valdab mind veider tunne, nagu oleksin kõik need viiskümmend tundi järjest kaardilaua taga istunud ja aina käike kaalunud. Ma ei tunne kedagi, kes nõnda kaua oleks suutnud sellist pinget taluda. Jälgisin ning registreerisin, jälitasin iga kursimuutust, et siis (miks mitte rääkida ka sellest?) kas edasi minna või tagasi tõmbuda, olenevalt sellest, mis mulle — õigemini küll mu kadunud sõbrale — sobivaks osutus. Isegi mu ööd olid nüüd unetud.

Kartusest, et keegi perekonnaliikmeist võiks vahele segada ja minu poolt alustatud päästeoperatsiooni takistada, ei lausunud ma esimesest likvidatsioonist kellelegi sõnagi, kui viieteistkümnes kuupäev kätte jõudis. Maksin kõik kinni, sest kellel võisid veel meeles olla need kohutused, kui siinsamas oli muldasängitamist ootav laip. Muide, maksta tuli vähem, kui olime ise välja arvutanud,

mu koosis mind õnn. Kurbus, mida tundsin Guido murest, oli nii sügav, et mulle näis, nagu saaksin end ainult oma nime ja rahaga riskides leevendada. Mulle tundus selle juures unistus headusest, mida ma tema ees oleksin kaua olin hellitanud. Aga need ärevad unistused olid mind nii väga, et ma ei mänginud börsil kunagi enda nimel.

Ma kõikude kaalumise (minu peamine tegevus tol ajal) viis selleni, et ma ei saanud osa võtta Guido matusel. Juhtus nii, et meie aktsiad tõusid järsult just sel päeval. Istusime Niliniga ja arvutasime, kui palju meil on õnnestunud oma kaotusest tasa teha. Vana peteri varandus oli praegu ainult poole võrra kahanel. Suurepärane tulemus, mis täitis mind uhkusega. Laks nimelt nõnda, nagu Nilini oli ennustanud, ainult et kokord rääkis ta väga kõhkleva tooniga, aga nüüd, kus ta varem öeldut juba kordas, puudus selles kõhklus ja ta tundus kõiketeadja prohvetina. Minu arvates nägi ta oma ennustuses ette nii seda kui ka vastupidist. Ta poleks ühelgi juhul eksinud, kuid seda ma talle ei öelnud, sest mul oli vaja, et ta oma auahnuse ajal asjast osa võtaks. Ilundu võis mõjustada ka tema tungiv soov oma õigust taastada.

Lahkusime kontorist kell kolm ja panime jooksu, sest alles nüüd meenus meile, et matusetalitus pidi algama kell kaks nelikümmend viis.

Kui jõudsim Chiozza võlvide juurde, nägin taamal matuserongi ja mulle näis, et tunnen isegi ära ühe sõbra lolla, mis oli matusteks Ada käsutusse saadetud. Huppaliselt Niliniga ühte üüritõlda ja andsime kutsarile käsu matuserongile jargneda. Sõidukis istudes jätkasime käike kaalumist. Olime kadunukesest mõtetega nii kaugel, et taasesime aeg-ajalt sõiduki aeglase liikumise üle. Kes teab, mis börsil vahepeal võib juhtuda, kui meid seal algimas pole! Korraga vaatas Nilini mulle otsa, mitte mu suunurga piluga, vaid päris silmadega, ja küsis, miks ma ei võiks börsil ka oma nimel mängida.

Ma nagu töötan ainult oma kadunud sõbra heaks,» vastasin ma ja punastasin millegipärast.

Minu kõhkluse järel lisasin:

Enda peale mõtlen hiljem.» Tahtsin jätta talle lootuse, et ta võib mind kunagi mängu tõmmata, sest püüdsin sellest hõlpsasti säilitada. Ehdamisi aga mõtlesin, sõan-

damata seda talle välja öelda: «Sinu kuula ma ei küll ilal ei usalda!» Nilini hakkas vahepeal jalg pöörama:

«Mine tea, millal saarane juhus veel kätte jookseb! Ta oli unustanud oma õpetussõnad, et juhused tulevad ja lähevad börsil iga tund.

Kui jõudsin sinna, kuhu sõidukid tavaliselt jäävad, pistis Nilini pea aknast välja ja hääletas ühest. Meie sõiduk oli järgnenud matuserongile, mis pöördunud kreeka kalmistu poole.

«Kas sinjoor Guido oli kreeklane?» imestas Nilini.

Ja tõepoolest, matuserong moodus katoliku kalmistust ja suundus ühe teise, kas juudi, kreeka, protestantide või serbia kalmistu poole.

«Võimalik, et ta oli protestant,» ütlesin alguses, aga muutuli mulle meelde, et olin katoliku kirikus ta laulatusel käinud.

«See on mingi eksitus!» hüüatasin ma, ehkki mõtlesin esmalt, et teda tahetakse mätta väljapoole kalmistu müüre.

Korraga hakkas Nilini ohjeldamatult naerma ja viskuma jõuetult tõllapatjadele, väkese näo suur suu pärani.

«Me eksisime!» hüüdis ta. Kui tal õnnestus lõpuks naerust jagu saada, külvas ta mu etteheidetega üle. Oleks pidanud vaatama, kuhu me sõidame, oleks pidanud teadma matuserongiga aega ning ära tundma saatjad, ja nii edasi. Lühidalt — need olid kellegi teise matused.

Õudsalt vihane, ei naernud ma Niliniga kaasa ja hoidsin end ta etteheiteid kuulates vaevu vaos. Miks ta ise kõike paremini ei vaadanud? Ma ei lasknud oma halbu tuju ainult sellepärast paista, et börs oli mulle tähtsam kui matused. Tulime sõidukist maha, et orienteeruda, ja läksime katoliku kalmistu sissepääsu poole. Sõiduk tuli meie järel. Märkas, et tolle teise surnu saatjad meid imetusega silmitsevad, sest nad ei osanud seletada, miks me kadunu kõige põnevamas kohas maha jätsime, ehkki olime teda kuni selle piirini austanud.

Nilini tõttas karsitult ette. Mõninga kõhkluse järel küsis ta väravavahilt:

«Kas sinjoor Speieri matuserong on juba kohal?»

Väravavaht ei pidanud vist küsimust, mis mulle näis koomilisena, üldse mitte imelikuks. Ta vastas, et ei tea

teadamatult, et viimase poole tunni jooksul on kalmistule tulnud kaks matuserongi.

Palusin nõu. Võimatu oli teada saada, kas matuserong on juba kalmistul või mitte. Tegin omapead otsuse. Ei taht tulla ja häirida juba alanud matuserongit. Järelikult ma ei lähe kalmistule. Teisalt ei saanud ma ka sellega riskida, et kohtan matuserongi tagasiteel. Niisiis otsustasin, et ma ei võta muldasängitamisest osa ja lähen ainult ringi tehes üle Servola linna tagasi. Sõiduki jätsin Nilinile, kes austusest Ada vastu, keda ta tundis, ei tahtnud matuserongist puududa.

Kürel sammul, et vältida võimalikke kohtumisi, ruttasin linnast väljaviivat külavaheteed mööda ülesmäge. Ma ei tundnud ka enam mingit meelehärmi, et olin matuserongid segi ajanud ega saanud kadunud Guidole viimast austust avaldada. Ma ei võinud raisata aega usutalituse peale, sest mul lasus teine kohustus: pidin päästma oma sõbra au ning kaitsma lese ja laste varandust. Kui olin Adale öelda, et mul õnnestus kaotatud summast kolm neljandikku tagasi saada (arvutasin mõttes kõik ühele üle, mida olin juba mitu korda ennegi teinud, ja leidsin: Guido kaotas summa, mis võrdus ta isa kahekordse varandusega, aga pärast minu vahelesegamist vähenes kaotus poole varanduseni; järelikult olin täpne, kaotatud summast olin kolm neljandikku tagasi saanud), siis andestab ta mulle kahtlemata matuserongist puudumise.

Ilm oli ilusamaks läinud. Kevadine päike säras kõrgel ja õhk vihmast alles niiskete aasade kohal oli puhas ning rahutav. Kopsud paisusid liikumise mõjul, olin sellest rõõmasti päevadel puudust tundnud. Pakatasin tervisest ja jõust. Tervist tunnetame ainult võrdluse kaudu. Võrdlesin end kadunud Guidoga ja muudkui tõttasin künkast üles, tulles võidujoovastuses samast lahingust, milles tema oli luua saanud. Kõik ümberringi õhkus aina tervist ja jõudu, ka haljendavad põllud siinsamas. Kauakestev ja ohter niisutamine, hiljutine üleujutus, kandis nüüd head vilja, särav päike aga külvas soojust, mida alles külmalahust sülanud maa igatses. Muidugi, mida kauem me õnnestusest jõuame, seda vähem hindame sinist tulevat, kui ta pole morganud õigel ajal taas pilve minna. Niisugune ettenägelikkus tuleb aga kogemusest ja tollal ei tulnud see mulle pähegi, mõistan seda alles nüüd, kui

neid ridu kirjutan. Tookord hõiskas mu hing ainult hõimul tervisele — minu enda ja kogu looduse tervisele, igavesele tervisele.

Astusin kabedalt ja nautisin oma jalgade kergust. Nii-võla mäest alla läksin peaaegu jooksusammul. Jõudnud Sant' Andrea lauskja väluni, hakkasin aeglaselt astuma, aga eriline kergustunne ei kadunud. Oli kahe kändis mind.

Olin täielikult unustanud, et tulen oma kõige kallima sõbra matustelt. Mul oli võitja samm ja hingamine. Aga mu võidurõõm oli andam kadunud sõbrale, kelle nimel olin võitlusse astunud.

Läksin kontorisse, et kuulda, missugune on kurss, mis seis enne borsi sulgemist. Need olid pisut langenud, aga see ei võtnud mult veel usku. Ma ei kahelnud, et saavutan ikkagi oma eesmärgi, kui kõik käigud korralikult läbi mötlen.

Nüüd lõpuks pidin minema Ada juurde. Avama tuli Augusta ja ta küsis otsekohe:

«Kuidas sa ometi võisid matustele tulemata jääda? Sina — meie pere ainuke mees?»

Panin vihmavarju ja kaabu ära ning ütlesin talle, küll mõneti ebalevalt, et tahan kohe rääkida Adaga, siis pole vaja ühte ja sama korrata. Seniks kinnitan ainult, et mul oli küllalt kaalukaid põhjusi matustelt puududa. Ise ma selles enam nii kindel polnud ja mul hakkas äkki küljen torkima, võib-olla väsimusest. Vist oli see Augusta märkus, mis pani mind kahtlema, kas ma saan oma puudumist õigustada. Nähtavasti oli see tõesti skandaalselt mõjunud: nägin enda ees kõiki kurvast talitusest osavõtjaid, kes kalduvad oma leinamõtteist kõrvale, et küsida, kuhu ma võisin jääda.

Ada ei tulnud välja. Hiljem sain teada, et talle ei öeldud isegi edasi, et ma teda ootan. Mind võttis vastu sinjoora Malfenti, kes rääkis minuga nii karmilt, nagu ta ei olnud kunagi enne rääkinud. Hakkasin vabandama, kuid oma vabandusi esitades polnud ma kaugeltki nii enesekindel nagu siis, kui ma kalmistult linna poole lendasin Kogele sin. Lisaks tõele — see tähendab mu ennastsalgavale võitlusele Guido huvide eest — rääkisin midagi, mis vastas juba vahem tegelikkusele. Ütlesin, et veidi enne matusetalitust saatsin Pariisi telegrammi ja ei võinud kontorist enne vastuse saamist lahkuda. Vastas küll

teade, et Nilini ja mina olime Pariisi telegrafeerinud, kuid see oli kahe päeva eest, ja samal päeval olime selle peale juba saanud Lühidalt, mõistsin, et ainuüksi tõest mulle enesõigustamiseks kas või sellepärast vähe, et saanud tõe lõpuni välja ütelda, see tähendab — mida tollest ülitähtsast operatsioonist, mida tahtsin teha teha lähemal päevil ja mis seisnes kavatsuses jätta maailmakaubandust mulle vajalikus suunas sinjoora Malfenti aga andis mulle otsekohe andeks, kui ma ütlesin, mis markis nüüd Guido kaotusi. Ta tänas mind silmil. Taas olin ühtaegu perekonna ainuke ja ainuke mees.

Ma palus meid Augustaga õhtul Adat lohutama tulla, mispeal räägib tema Adale kõik ära. Praegu ei ole Ada veel nii meline kedagi vastu võtma. Ja ma läksin heal meelel koos naisega minema. Tasub mainida, et ka tema ei avaldanud soovi enne lahkumist Adaga hüvasti jätta, kes kord meeleheitlikult nuttis, kord täielikku masendusse langes, tekkis ümbruse ja tema poole pöörduvate inimeste vastu.

Mul vilksatas lootus:

Nii et Ada võib-olla ei märganudki mu puudumist?»

Nüüd pihtis Augusta, et ta kavatsenud seda minu ees alguul maha vaikida, niivõrd liialdatuna tundunud talle Ada pahameel minu puudumise pärast. Ada nõudnud temalt seletust, ja kuna Augusta võis ainult öelda, et ta midagi ei tea, sest pole mind hommikust saadik näinud, langenud Ada uuesti pöörasesse meeleheitesse ja karjunud, et Guido pidigi nii lõpetama, kuna kogu pere teda abistas.

Mulle paistis, et Augusta oleks pidanud mind kaitsma ja Adale meenutama, et ainult mina üksi olin valmis Guidole appi tõttama, kui seda vaja läks. Kui mind oleks kuulda võetud, poleks Guidol olnud mingit põhjust enesetappu simuleerida.

Augusta oli vaikinud. Ta oli Ada meeleheitest niivõrd rapustatud, et kartis teda vastuvaidlemisega solvata. Seega, ta oli kindel, et sinjoora Malfenti seletused suudavad Adat veenda, et ta oli minu suhtes ebaõiglane olnud. Pean möönma, et minagi ei kahelnud enam selles, et nad on tollest hetkest peale koguni ette Ada jahmatust ja tänuavaldusi Basedow' tõve tõttu väljendusid ja tunded alati tormakalt.

Laksin tagasi kontorisse, kus sa n teada, et h a d a t o o
nevad jalle margid kursi tõusust, m t e k u l l e v a t k u l l
sellisest, mis lubab lootä, et j a g m i s e l p ä e v a l a v a n n o
aegu on kurss niisama kõrge kui täna hommikul

Parast õhtusööki tuli mul üks Ada poole minna, kuni Augusta ei saanud tütre haigestumise tõttu kaasa tulla. Mind võttis vastu sinjoora Malfenti, kes ütles, et tal on kõrgis tegemist, seepärast jatab ta meid Adaga kaheksa Hiljem tunnis as ta mulle, et Ada on teda parunud meheks, jätta, sest ta tahab mulle midagi ütelda. Mind ei teine ei tohi kuulda. Mind üks vaiksesse võrastelutupa jattes, kus ma juua kahel korral Adaga olin vestelnud, ütles sinjoora Malfenti naerata:

«Tead, ta ei ole iska veel pari. It niikaugel, et andon taks, sulle Guido matustelt puudumist, aga ta on juba aegu niikaugel.»

Selles toakeses pöksus mul süda alati tugevasti. Seltskonda küll mitte hirmust leida, et mind armastab naine, keda mina ei armasta. Alles mõne minuti eest ja alles pärast sinjoora Malfenti sõnu olin lõpuks aru saanud, et olin toime tulnud ränga lugupidamatusega vaese Guido mälestuse vastu. Ada ei olnud ju mulle kohe andestanud, kuigi sai teada, et oma puudumise õigustuseks paku talle tervet varandust. Võtsin istet ja hakkasin uurima Guido vanemate portreesid. Vana Cada näol oli rahulolev ilme, mille kandsin minu poolt teostatud operatsiooni arvele, Guido ema seevastu, kõhn naine puhvkäistega kleidi ja kübaraga, mis juuksekrunnil imeväel tasakaalul püsis, oli väga range näoga. Olgu peale, mis seal ikka! Iga üks meist on fotoaparaadi ees väheke võõrast nägu. Poorasin pilgu portreedelt ära, pahane enda peale, et ma nii tõsiselt nende nägusid uurin. Kust võis Guido ema teada, et ma ta poja matustele ei lähe!

, Ometi oli viis, kuidas Ada minuga rääkima hakkas, mulle valusaks üllatuseks. Arvatavasti oli ta seda, mida ta mulle öelda tahtis, kaua ette valmistanud, ja laskis seetõttu kõrvust mööda mu seletused, vastuväited ja õiendused, mida ta ei võinud ette näha ja mille vastu ta ei olnud jarelikult ka valmistanud. Ta soovis kohalt nagu ehmunud hobune ja kappas peatumatult tema poolt valitud suunas.

Seljas oli tal lihtne must kodukleit ja tema soeng oli sasisitud. Oli näha, et neid oli rebinud käsi, mis ei osanud

«Tõnne võid vaigistuseks enam muud leida. Ta astus väi-
le ja taana juurde, mille taga ma istusin, ja vaatas käsi
ja jalgade vahele mulle otsa. Ta nägu oli uuesti kõhnunud,
ja ta oli kadunud too kummaline tervis, mis seda vale
teadust oli ümardanud. Ta ei olnud nii kaunis nagu tol
ajal, kui Guido ta vallutas, aga teda vaadates ei oleks
keegi mõtlegi tulnud, et ta võiks haige olla. Haiguse
mõjud olid kadunud! Selle asemel oli ahastus, ja ni-
i meel, et see tegi ta hoopis teiseks. Mõistsin tema
sõnu nii hästi, et ei osanud midagi öelda. Sil-
mad ja mõtlesin. «Kas leian sõnu, mis võiksid
sõnustada vennalikkude kaisutust, sõnu, mis teda lohutak-
s ja aitaksid leida välja nutta?» Ka pärast, kui taipasin,
et ta ei võinud rääkida, vaidlesin küll vastu, aga nii nõrgalt,
et ta ei kuulnudki mind.

Ja rääkis, muudkui rääkis, ja ma ei oska siin kõike loendada. Kui ma ei eksi, alustas ta tõsiselt, tänades mind ilmselgest soojusest selle eest, mida olin tema ja ta laste jaoks teinud. Sellele järgnes otsekohe etteheide:

...parast, mille parast üldse poleks tasunud surra!»

...madaldis ta häält, otsekui tahaks mõnda saladust
...ja ta hääles oli rohkem soojust, see soojus tuli tal
...Guido ja (või näis mulle nii?) ka minu vastu.

„Ja ma annan sulle andeks, et sa ei tulnud tema matustele. Sa ei võinudki seda teha ja seepärast ma annan sulle andeks. Ka tema annaks sulle andeks, kui ta veel elaks. Lõpupeolest, miks pidanuksid sina tema matustel olema? Tema, kes sa teda ei armastanud! Sa oled nii hea, et võiksid minna minu pärast, minu leinapisarate pärast, aga mitte tema pärast, keda sa... vihkasid! Vaene Zenol Mu

— Oll' kole, et mulle võidi öelda midagi säärast ja niimoodi tõe moonutades. Tahtsin vastu vaielda, aga ta ei kuulnud mind. Arvan, et ma koguni karjusin, igatahes luudsin, kuidas mu kõri pingule tõmbus:

«Sa eksid! See on vale, see on laim! — Kuidas sa võid
nõuagust asja uskuda?» —

En jätke samasuguse summutatud häälega:

Ka mina ei osanud teda armastada. Ma ei ole teda petnud, isegi mõttes mitte, aga mu tundmusel polnud jõudu teda hoida. Vaatasin sinu ja su naise head läbisaamist ning kadestasin teid. Mulle tundus, et teie elu on parem

kui see, mida tema minule pakub. Olen sulle teinud
sa ei tulnud matustele, sest muidu ei oleks ma veel
midagi mõistnud. Nüüd aga näen ja saan leida
sellest, et ma teda tõeliselt ei armastanud. Ma
oleksin võinud muidu vihata isegi ta viiulit, ta k
hinge kõige talelikumat väljendajat?»

Sünkohal langetasingi pea kätele ja...
Süüdistused, mis ta minu vastu tõstis, olid nii ülekohtu
sed, et neile ei saanudki vastu väelda, pealegi leevend
 nende mõttetust ta südamlik toon, nii et ma ei
 reageerida teravalt, mida oleksin pidanud tegema, ta
 oleksin tahtnud temast üle olla. Muide, Augusta oli
 nud mulle juba eeskujul väarikast vaikimisest, me
 solvata ega valu suurendada. Kui ma lõpuks silmad av
 sin, nägin, et ta sõnad olid loonud täiesti teise m
 nagu sünnib alati, kui sõnad on võltsid. Mulle hakkas
 tunduma, et olin Guidot alati vihanud ja ainult
 tema kõrval seisnud, et varitseda õiget aega, millal h
 anda. Peale selle oli Ada Guido oma kujutluses viiuli
 uhte lütnud. Kui ma poleks teadnud, et ta oma sõ
 valus ja hingepunas pimesi komberdab, oleksin arvanud
 et see viiul on vutlarist välja võetud ja minu silme et
 tõstetud kui osa Guidost — kinnitamaks minu vastu t
 tetud süüdistuste paikapidavust.

Siis nägin pimeduses taas Guido laipa ja igaveseks
nakku jäädvustatud üllatust, et ta on juba manalams
Tõstsin ehmunult pea. Parema juba Ada süüdistuste
 vastu minna kui pimedusse vahtida, sest ma ju tead
 et need süüdistused on ülekohtused.

Ada rääkis ikka veel minust ja Guidost:

«Ja ka sina, vaene Zeno, elasid päevast päeva tema kõr
val teda vihates, ilma et oleksid seda ise teadnud. Temal
head tehes tegid sa seda armastusest minu vastu. See
saanud ju niiviisi kaua kesta! See pidigi nõnda lõppema.
Üksvahe arvasin, et saan ära kasutada seda armastust,
mida sa minu vastu tundsid, ümbritseda teda hoolit
sega, mida ta nii väga vajab. Aga teda said aidata ainult
need, kes teda armastasid, meie peres aga ei armastanud
teda keegi.»

«Mida rohkemat ma tema heaks veel oleksin võinud
teha?» küsisin ma kibedalt pisaraid valades, rõhuti
oma süütust nii tema kui ka enda ees. Mõnikord asenda
vad pisarad kisendamist. Mina ei tahtnud kisendada ja

ma ei teadnud, kas mul maksabki midagi öelda. Ent kui
tigi pidin ma ta väiteid kummutama, ja selles kimbatu
«...»

«Tema elu päästma, kallid vend! Mina ja sina, me kõik
oleme pidanud teda päästma. Ma olin kogu aeg ta kõr
val teda osanud seda teha, sest ma ei armastanud teda
tõeliselt, mina aga hoidsid temast eemale, sa olid alati
ma olid ära ka siis, kui teda maeti. Alles pärast seda
tõltsid sa enesekindlana ja kaastundega relvastatuna välja
võttes ka temast ei hoolinud... Tema aga oli sinu kõrval
tõltsid. Ja kui sa tema pärast tõesti oleksid südant
vahtunud, siis sa oleksid pidanud ette aimama, et midagi
võimalik on tulemas.»

Pöörad takistasid mind rääkimast, aga ma pomisesin
selle kohta, et Guido oli käinud eelmisel ööl soos
põhul meelt lahutamas, nii et ükski hing maailmas poleks
osanud ette aimata, mis ta järgmisel ööl ette võtab.

«Tal oli vaja jahil käia, tal oli seda vaja!» ütles Ada
hõlpsalt. Ja samas, otsekui oleks selle karjega kaasnev
põhutus talle üle jõu käinud, varises ta ootamatult kokku
kõnnest.

Maletan, et kõhklesin hetkeks, kas kutsuda sinjoora
Malfenti või mitte. Mulle tundus, et see minestus võib
põhutada üht-teist sellest, mida Ada oli mulle üelnud.

Sinjoora Malfenti ja Alberta tormasid tuppa. Adat üles
tõstes küsis sinjoora Malfenti:

Kas ta rääkis sinuga midagi neist neetud börsioperat
ioonidest?» Ja siis: «See on tal täna juba teine kord
muretseda.»

Ta palus mind viivuks välja minna ja ma jäin koridor
sele, kas mind kutsutakse tagasi või kästakse ära
minna. Oodates valmistusin edasisteks seletusteks Adaga.
Ta polnud ju arvestanud, et kui oleks tehtud nõnda,
nagu mina soovitasin, siis oleks ka õnnetus tulemata
jäänud. Mul oli vaja talle ainult seda öelda, et ta mõis
taks kui ülekohtuselt ta mind oli süüdistanud.

Uuna varsti tuligi sinjoora Malfenti välja ja ütles, et
Ada on teadvusele tulnud ja tahab minuga hüvasti jätta.
Ada lamab diivanil, kus ma enne olin istunud. Mind nähes
publees ta nutma ja need olid esimesed pisarad, mida ma
tema silmis nägin. Ta sirutas mulle oma väikese higist
meke käe:

"Ei, vaata, mis ilus Zeno! Palun pea seda meelest! Ja ei
n... .."

Sinjoora Malfenti segas veet ja küsis, mida ma pean
meelees püüna, ja ma ütlesin talle, et Ada soovib kogu
Guido borslasjade kolest lope ära. Seda väidet ma ei
punastasin, sest kartsin, et Ada lukkab mu sõnad talle
Aga ta karjus hoopis:

"Jah! Jah! Kõik tuleb likvideerida! Ma ei taha ena
kui, dogi selle... .."

Ta loks lähe naost karmeks ja tema rah... ..
lubas sinjoora Malfenti, et kõik tehakse kohe... ..
nagu ta soovib.

Sinjoora Malfenti saatis mind uksest ja p... ..
kurustada, tihku ainult kõik, mida pean asja... ..
vajalikuks. Vastasin, et ma ei usalda enam ennast, et
oli suur ja ma ei võinud endale lubada võõra rahaga
kombel ümber käia. Mul polnud börsil mängimisse en... ..
usku, või puudus vähemalt endine enesekindlus, et... ..
oma liikide hoolika läbimõelamisega asjade kulgu... ..
rata. Nii et mul tuli kohe kõik likvideerida ja saavut... ..
tuga rahulduda.

Augustale ma Ada juttu ei rääkinud. Ma ei... ..
kurvestada! Aga Ada sõnad jäid mu kuulmisse vana... ..
dama, vist se lepärast, et ma neid kellelegi edasi ei r... ..
l... .. ja saatsid mind mitu aastat. Ikka veel kõlavad... ..
mu kõrvus ja veel praegugi mõtlen ma nende peale. Ma... ..
saa väita, et oleksin Guidot armastanud, aga see... ..
anult senest, et ta oli väga isemoodi inimene. Suhtusin
temaga vernakult ja aitasin teda, nagu sain. Ada ette... ..
henteid ei olnud ma kunagi palvinud.

Mulle olnud enam... .. võimalust Adaga... ..
j... .. Tema polnud enam... .. mulle midagi ütelda
ma... .. soundanud minust... .. nõuda, võib-olla
sch... .. ta haava mitte... ..

... .. lõppes kõik niivi... ..
Guido... .. kes oli juba... ..
ga... .. mis teatas talle... ..
... .. viista hea meel... ..
... .. See oli minu teene, n... ..
... .. kuni olin seda õhinal... ..

Kuni Buenos Airesesse sõitis... .. Ada koos... ..
... .. mehe vanemate... ..
väga südamekult. Talle meeldis... .. minu ja Augusta

kord mõtle... .. koguni, et ta tollane jutt oli
... .. meeleheitest, mis viis ta hullumeelsuse piirini,
... .. ta ei mäletagi oma sõnu. Aga kord, kui meil
... .. Guido peale laks, kordas ta mõne sõnaga kõike, mis
... .. mulle tol päeval oli olnud.

... .. olnud kedagi, kes teda vaesekest oleks armas-
... ..

... .. laevale minekut, hoides üht, kergelt haigestunud
... .. suudles ta mind. Siis, valinud hetke, millal
... .. kedagi ei olnud, ütles ta mulle:

"Hüvasti, Zeno, mu veli! Mulle jääb igaveseks meelde,
et ma ei osanud teda küllaldaselt armastada. Sina peaksid
... .. Ma lahkun meelsasti kodumaalt. Tundub,

... .. oma süümeepiinade eest."

... .. teda, et ta ennast nii piinab. Ütlesin, et ta oli
... .. Guidole hea naine, mida ma võin alati tunnustada.
... .. kas mul õnnestus teda veenda. Tema ei ütelnud
... .. midagi, sest nuuksumine segas. Pärast, palju hil-
... .. aru, et mind niiviisi hüvasti jättes tahtis ta
... .. mulle tehtud etteheidet. Ent ma tean, et ta
... .. minu üle vääralt ja et ma ei tarvitse ennast süü-
... .., nagu ei oleks ma Guidot armastanud.

... .. oli sompus ja tundus, et kogu taeva on katnud
... .. pilv, olgugi et see millegagi ei ähvarda.
... .. purgas, mille purjed lõdvalt mastidel lotendasid,
... .. sadamast aerude jõul välja pääseda. Sõudjaid oli
... .. kaks, ja hoogsate aerutõmmetega suutsid nad ras-
... .. paati ainult suurivaevu liikuma saada. Võib-olla
... .. neil avamerel purjedesse tuult püüda.

... .. tekilt lehvitas Ada meile taskurätikuga ja
... .. siis selja. Muidugi vaatas ta Sant' Anna poole,
... .. kus puhkab Guido. Sedamööda, kuidas ta meist
... .. muutus ta elegantne figuur aina saledamaks.
... .. looritasid mul silmi. Näe, seal lahkubki ta meist,
... .. ja mul ei ole enam iial võimalust talle oma süütust toes-

PSÜHHOANALÜÜS

3. mail 19

Psühhoanalüüsiga on nüüd lõpp. Kuus kuud olen temaga hoolikalt ravinud, aga tunnen end halvasti. Enne Doktorile ei ole ma veel üles ütelnud, aga nüüd on lõplik. Eile lasksin talle öelda, et olen hõivatud ja ootab mõne päeva. Kui oleksin kindel, et võin ta ilma ennast välja vihastamata naerda, läheksingi võib-ki veel ta juurde. Aga ma kardan, et panen talle käed kinni.

Sellest ajast peale, kui puhkes sõda, on meie linn igavam, ja psühhoanalüüsist pääsemiseks istun oma kallite lehekülgede taga. Juba aasta otsa pole sõnagi kirja pannud, olles nii selles kui ka kõiges olnud kuulekas arsti ettekirjutustele, kes nõudis, et keskenduksin ravi ajal oma mälestustele ainult tema järeleolekul, sest keskendumine ilma tema järelevalveta muutuks tugevdaks neid pidureid, mis takistavad mul olemast ras ja vahetu. Viimasel ajal aga tunnen end halvasti haigemana kui kunagi enne ning usun, et taas kirjutan hakates vabanen hõlpsamini haigusest, mis tekkis tagajärjel. Igal juhul olen kindel, et see on õige minevikule, mis mulle enam valu ei tee, ta tahtsust anda ja süngel olevikku kiremini voolama sundida.

Suhtusin arstisse nii usalduslikult, et kui ta mulle teaduseks teatas, jäin jäagitult uskuma teda ja tema aga valusid, mis mind endist viisi piinasid. Ütleme talle: «Ei need pole teie!» Aga nüüd pole enam kahtlust. Need on nemad! Mu jalgade luud on muutunud vibreerivateks ogadeks, mis torgivad mu ihu ja lihaseid.

Aga mulle pole minu silmis suurt tähtsust ja see pole ka minu jaoks, mis ma ravimisest loobun. Kui keskendumistundeid juures oleksid mulle endist viisi huvitavaid asju ja krutundmisi toonud, ei oleks ma neist loobunud. Kui oleksingi, siis mitte enne, kui lõpeb sõda, mis takistab mind millegi muuga tegelemast. Aga nüüd, kui ma tean juba kõike, see tähendab mõistan, et tegelemine on ainult illusiooniga, tobeda trikiga, mis võib eruda ainult mõnda vana hüsteerilist naist — kuidas saan ma siis taluda selle naeruväärse mehe seltskonda, ta pole, mis pretendeerib läbinägelikkusele, ta enesekindluse, mis lubab tal rühmitada kõik selle maailma nähtused oma suure, uue teooria ümber? Kasutan kogu oma aega kirjutamiseks. Nõnda panen vähimatki varjamata kirja ka oma ravimise loo. Südamepuistamisele ma ei tegin lõpu ja võin nüüd vabalt hingata. Keegi ei saa minult, et peaksin end pingutama. Ma ei pea end enam sundima ega teesklema, et usun. Just oma tõeliste mõtete varjamiseks pidasin vajalikuks näidata arstidele oma orjalikku lugupidamist, tema aga kasutas seda, et ja kinkis mulle iga päev ühe luiskeloo teise otsa. Minu ravi pidi lõpetatama, sest mu haigus oli avastatud. See oli toosama haigus, mille kadunud Sophokles omal ajal tol vaesel Oidipusel avastas: ma olin armastanud oma ema ja tahtnud mõrvata oma isa.

Ja ma ei vihastanudki! Kuulasin teda võlutuna. See haigus tõstis mind kõige kõrgema ülluse astmele. Haigus, mis pidi olema erakordne, kui selle peale tulid minu meie esivanemad antiikmütide epohhil! Ja ma ei vihastanud isegi praegu, kus ma sulge käes hoides neid ridu kirja panen. Ma lihtsalt naeran kogu südamest. Fakt, et ma pole terveks saanud, on kõige kindlamaks tõendiks, et ma pole seda haigust põdenudki. Selline tõend veeb ka arsti. Ta võib rahulik olla, sest tema sõnad ei saanud rikkuda mu noorusmälestusi. Sulen silmad ja näen nagu ilmsi oma puhast, naiivset lapsearmastust ema vastu, lugupidamist ja suurt kiindumust isasse.

Doktor usaldab ka liialt mu kurikuulsaid pihtimusi, ta annab mulle läbivääramiseks tagastada ei taha. Mu jumal! Ta pole õppinud midagi muud kui arstiteadust ja ei suuda kujutledagi, mida tähendab itaalia keeles kirjutamine meile, kes me räägime küll murrakut, kuid ei kirjuta selles. Kirjalik pihtimus on alati valelik. Me vale-

täme iga oma toskaana sõnaga! Kui ta ainult ei oot et celistavalt raägime me asjadest, milleks me oleme pärast valmisväljendid, vältides kõike, mis tundub sõnaraamatut kasutama! Sel põhimõttel ei ole me elust mainimisväärsed episoodid. Mõistagi näeksite elu sootuks teisest aspektist, kui jutustaksime sellest tavavalises murrakus

Doktor tunnistas mulle, et oma pika arstipraktika jooksul ei ole ta iial näinud nii tugevat erutust kui minu puhkudel, kui sattusin piltidele, mida ta enda arvates minevikust oli ellu äratanud. Sellepärast ta mind kähku terveks kuulutaski.

Ja ma ei simuleerinud seda erutust. See oli tõgemaid, mida ma oma elus olen kogenud. See lemmikpühik, kuni ma neid pilte konstrueerisin, ja oli piisavalt märg, kui nad juba mu silme ees seisid. Hellitasin ka lootust ükskord uuesti oma süütuse ja naiivsuse aegadesse tagasi minna. Paljude kuude jooksul toetas ja toetastas see mind. Kas see ei oleks, nagu palja mälestuse abil südatalvel kevadroose saada? Doktor kinnitas, et need mälestuspildid on nii selged ja täielikud, et need nendega oma elule otsekui tihedalt päeva juurde. Roosid olid litavad oma hurmava aroomi, aga ka okkad.

Ja tänu sellele, et ma neid pilte kõigest väest jaht sain ma, nad kätte. Praegu tean küll, et olen nad lihtsalt välja mõtelnud. Aga väljamõtlemine on juba loomulik ja mitte enam vale. Minu väljamõtlemised olid seda lihtsam, nagu on palavikupildid, mis keerlevad toas, et te neid igast küljest naha saaksite, ja koguni muksuvad teid tihkest aimest, neil on oma värv ja elavate detailide rõhkus. Paljalt soovi jõul projitseerisin pildid, mis eksisteerisid ainult mu peas, sellisesse ruumi, mida võin näha, mille õhku ja valgust võisin tajuda niasama tihkusega, kui tunda neid teravaid nurki, mille varju ja tihkust are luua ja mis ei ole puudunud veel ühestki ruumist, kust ma läbi olen käinud

Kui jõudsin pingevabaduseni, mis pidi soodustama kujutluste teket ja mida tunnetasin kui ääretu pinget niasama otsatu lõtvumise ühendit, hakkasin uskuma, et need kujutluspildid on ammuste aegade tõelised kujutlused. Ehkki oleksin võinud nende ehtsuses algusest peale kahelda, sest niipea kui nad kadusid, meenutasin neid vahimagi erutuse või ärritusega. Umbes nõnda, nagu

meenutatakse mõnda juhtumit, millest oled kuulnud inimeselt, kes pole ise asja juures olnud. Kui minu nähtud pildid oluksid tegelikkuse peegeldused, oleksid nad kindel ka hiljem naerma ja nutma pannud, nagu juhtus ka, kui ma neid esmakordselt nägin. Ent doktor üksnes küsis. «Nüüd saime kätte selle, nüüd tabasime tegelikkust.» ütles ta. Tegelikult polnud me kätte saanud mitte midagi muud kui ainult rea tingimärke, piltide skeeme

Mind pandi uskuma, et mul õnnestus oma lapsepõlve meenutada seetõttu, et juba esimene pilt viis mind suhteliselt südamelähedasse aega, millest mul olid ennegi olemas mingid ähmased mälestused ja millele nüüdne kujutluspilt näis vastavat. See oli mu elus just too aasta, kui mina käisin juba koolis, aga vend veel ei käinud. Ja tundus, et just tollest aastast on pärit see tund, mida mul õnnestus mälu taastada. Nägin end päikesepaistelisel päeval meie vana teenija Catina käekõrval majast välja astumas ja läbi pargi linna poole minemas. Mu vend mulle kangastunud stseenist osa ei võtnud, ehkki oli selle angelane. Nägin justkui ilmsi, kuidas ta võib vabana ja õnnelikuna koju jääda, kuna mina pean minema kooli läksin tõrksalt ja tihkudes, hinges varjatud kibedus. Nägin nendest kooliminekutest ainult ühte, aga see kibedus mu hinges rääkis sellest, et mina pidin iga päev kooli minema ja vend võis iga päev koju jääda. Ja nii lõpmatuks, kuigi tegelikult tean, et ka vend, kes oli minust ainult aasta noorem, hakkas üsna varsti koolis käima.

Siis aga seisis mulle kangastunud pildi tõelisus väljastpoolt kahtlust: mina olen igaveseks mõistetud koolis, ja vend aga võis sel ajal kodus olla. Catina kõrval meenutades arutasin, kui kaua see piin kestab — lõunat ja õhtut aga on kodus! Peale selle meenus mulle, et paar aastat tagasi oli mul koolis pahandusi, mind noomiti ja keelduti minest, ning et ma mõlesin tookord aga temale ei teinud midagi teha. Nägemus oli jahmatavamalt tõeline. Catina, kelle maletasin olevat vaigest kasvust, ilmus mu silmade ette väga pikana, loomulikult seeparast, et ta oli juba ise väike. Ka tundus ta mulle väga vana, sest teadagi näivad eakad inimesed väga noortele juba vanadena. Siis, kustkaudu me kooli läksime, markasin imelikke asju, mis tol ajal meie linnas kõnniteid äärestasid. Tõsi, ma sündisin küllalt ammu, et veel täiskasvanunagi ei ole ma näinud neid postenäha. Aga sellelt tänavalt,

mida mööda me tol päeval Catinaga läksime, olid nad kadunud juba siis, kui ma mähkmeist välja sain.

Tukk aega uskus, nende piltide õigsusse, ja veel, kui selle kujutluse virgutatud asjalik malu tõi talle ajajargust esile teisigi üksikasju. Peamine neist oli, et ka vend kadestas mind — kooliskäimise pärast. Tean, et ma isegi märkasin seda, kuid ikka ei olnud sellest küllalt, et mind kujutluse tõepärasuses kahtlema panna. Alles hiljem hävitas just see fakt usu kujutluspildi õigsusse: kadetus oli küll olnud, kuid kujutluses oli see valele isikule omistatud.

Teine nägemus kandis mind ühte mu varasesse elulõiku, märksa varasemasse kui esimene pilt: oli üks tubu meie villas, aga missugune, seda ma täpselt ei tea, sest ta tundus avaram kõigist praegu olemasolevatest. Imelikul kombel, kui leidsin end sellesse tuppa suletuna, taipasin kohe midagi, mida sellest lihtsast kujutluspildist endale üldse tuletada ei saanud: tuba asus kaugel sellest toast, kus tollal pidid olema ema ja Catina. Ja veel, et koolis ma tollal veel ei käinud.

Tuba oli väga valge, ma pole ilal näinud nii valget ja päikesest üleujutatud tuba. Võib-olla tuli päike tookord läbi seinte? Kindlasti oli ta juba üsna kõrgel, aga minu olin ikka veel voodis ja hoidsin käes tassi, millest olin ära joonud piimaga kohvi ning kaapisin nüüd lusikaga põhjast suhkrut. Kui niikaugale jõudsin, et lusikaga enam midagi kätte ei saanud, püüdsin tassi põhja keelega lak-kuda. Keel põhja ei ulatunud ja nii jäingi istuma, tahtes ühes ning lusikas teises käes, jälgides, kuidas vend kõrvalvoodis minust mahajaanult alles oma kohvi rüübib, nina tassis. Kui ta viimaks pea tõstis, nägin teda päikese pärast silmi kissitamas, päike paistis talle otse näkku, kuna minu nägu (ei tea, kuidas) jäi varju. Ta oli naost kahvatu ja pisut liiga etteulatava lõuaga. Ta ütles:

«Anna oma lusikas.»

Alles nüüd sain aru, et Catina oli unustanud talle lusikat tuua. Vastasin kohe ja kõhklemata:

«Annan küll, kui sa selle eest mulle natuke oma suhkrut annad.»

Tõstsin lusika kõrgele, et selle väärtust rõhutada. Samas kostis Catina hääl:

«Häbi! Sa oled ju valjapressija!»

Ehmatus ja häbi tõmbasid mind tagasi olevikku. Taht-

n Catinale vastu vaielda, aga me kõik, tema, mu vend ja ma tookord olin — vaike suutu valjapressisime kuristikku ja kadusime.

Kadusime, et olin luga terava häbitunde tõttu purustanud nii suure vaevaga esilemanatud nägemuse. Parem kui oleksin kuulekalt ja gratis* laenanud vennale mõku ning loobunud vaidlemast oma eksimuse pärast, sest see oleks olnud esimene halb tegu mu elus. Catina oleks näinud siis arvatavasti ema, et see mulle karistuse määraks, ja ma oleksin viimaks ema näinud.

Ma teda suski mõni päev hiljem, või vähemalt uskus, et ta ei oleks. Tundsin küll kohe, et see on ainult kujutus, sest sel kujul, nagu ema mu ette ilmus, meenutas ta liiga lähedalt seda portreed, mis mu voodi kohal ripub. Kuigi püüsin hõnnistama, et minu nägemuses käitus ema nagu inimene.

Palju, hästi palju päikest, jää või pimedaks! Nii palju päikest, et see hoovas mulle tollest kaugusest, mida ma lapsepõlves ei pidasin, et ei olnud kahtlust — see pidi olema mu õige elu. Näen meie söögituba pärastlõunasel ajal. Isa on juba koju tulnud ja istub sohval ema kõrval. Ema ees on suur pesuhunnik, mida ta pesukindla värviga pesib. Mina mängin laua all mingite kuulidega ja üritan seda tehes emale aina lähemale. Vist tahan, et ka ema minu mängust osa võtaks. Siis püüan end nende vahel püsti ajada, haaran üle lauaserva rippuvast pesust kinni ja seal juhtub õnnetus. Tindipudel kukub mulle peale, tint voolab mu näole ja riieteile ning ema seelikule. Isa jätab väikese pleki ka isa pükstele. Isa tõstab jala, et pesta seda...

Aga ma tulen oma pikalt reisilt õigel ajal tagasi ja olen juba sin, valjaspool ohtu, täiskasvanud ja vana. Seda ma ei taha ütlema! Korra võtaks valdas mind ähvardava karistuse mõtet ebameeldiv tunne, aga samas hakkas mul lõpmata kuhju, et mul jäi nägemata see kaitsev liigutus, mille ema kahlemata tegi. Aga kes saaks kinni pidada pilte, kui nad tormavad läbi aja, mis pole veel kunagi niivõrd ruumiga täidetud? See oli minu käsitus, kuni mul nende piltide vastu usku oli. Nüüd paraku (ja kuidas ma seda kahetsema) ma nendesse enam ei usu. Tean nüüd, et need ei ole pildid, mis mu eest põgenesid, vaid mu silmade

*...uta (lad. k.). — Tõlk.

eest taganes udu ja need nägid taas tegelikult olemasolevat ruumi, kus polnud enam kohta kujutluspiltidele.

Räägin veel piltidest, mis ilmusid mu silme ette (shet teisel korral ja millele doktor omistas nii suurt tähtsust, et kuulutas mind tervenenuks).

Tukastusse vajudes nägin und, mis oli kummituslikult liikumatu. Taas olin tagasi lapseks saanud, kuid ainult selleks, et näha, kuidas see laps und näeb. Laps lamas sõnatus lummuses, mis valdas ta tihukest keha. Tallo näis, et ta on lõpuks teostanud oma kunagise soovi. Ometi lamas ta seal üks, kõigist mahajäetud, ent nägi ja kuulis nii selgelt, nagu näed ja kuuled unes ka endast kaugel asju. Laps lamas minu majas ühes toas ja nägi (jumal teab, mismoodi), et katusel seisab soliidsele alusele muuritud puur. Sellel puudusid aknad ja uks, aga sellest hoolimata tungis kusagilt sisse silmale meeldivat valgust ja värsket hea lõhnaga õhku. Laps teadis, et ainult tema üks võib sellesse puuri minna ja et tal ei tarvitse selleks kohalt liikudagi, puur tuleb ise tema juurde. Puuris oli ainult üks mööbliese — tugitool, milles istus mustas rüüsaale ja sihvakas blond naine suurte taevassiniste silmadega, lumivalgete käte ja väikeste lakk-kingades jalgadega, kingi võis seeliku serva alt nende kerge läike tõttu ainult aimata. Pean lisama, et naine oma musta kleidi ja lakk-kingadega tundus mulle ühe tervikuna. See oli tema! Ja laps nägi unes, et ta saab seda naist, kuid õige veidral viisil: tal oli teadmine, et ta võib teda tükkhaaval pealaest jalarallani süüa.

Praegu, kui ma selle üle järele mõtlen, olen jannanenud, kuidas võis doktor, kes oli lugenud, ja tema sõnale järele, väga tähelepanelikult lugenud tervet mu käsikirja, unustada unenäo, mida ma nägin enne Carla poole minekut! Mis minusse puutub, siis pärast seda, kui ma selle unemõtte uuesti läbi võtsin, hakkas mulle tunduma, et see on toosama unenägu, ainult veidi teisendatud ja lapselikum.

Doktor aga pani kõik hoolega kirja ja küsis siis ümmajuhmaka naoga.

«Kas teie ema oli blond ja sale naine?»

Tema küsimus üllatas mind ja ma vastasin, et ka mu vanaema oli sale ja blond. Aga doktori arust olin ma juba tervelt saanud, lõplikult tervenenuks. Avasin suu, et koos temaga rõõmustada, ja valmistusin selleks, mis pidi nudd

minu. Otsingud, uurimused ja mõtisklused olid lõpetatud. Nüüd ootas mind visa ja järjekindel ümberkasva-

litpeale muutusid meie kohtumised mulle tõeliseks a ma käisin neil ainult sellepärast, et mul on peatuda, kui ma kord liikuma olen hakanud, muti nagu mul on raske liikuma hakata, kui ma paitsin. Mõnikord, kui mu doktor juba päris arutuid asju kokku rääkis, soandasin talle vastu vaielda. Väitsin, et ma ole õige, nagu olnuksid kõik mu sõnad ja mõtted oodlase sõnad ja mõtted. Vastuseks vaatas ta mind suurte silmadega. Olin ju terveks saanud ja ei tahtnud seda tunnistada! See oli tõeline sõgedus: sain temalt teada, et tahtsin rõõvida naise — see on mu ema! — oma emalt, ega tundnud, et olen tervenenuks! Kuulmatu jonn ometi möönis ta, et ma paranen veelgi, kui on lõpule jõudnud mu ümberkasvatamine, see tähendab siis, kui hakkkan kõigile neile asjadele (soov tappa isa ja suudelda oma ema) vaatama kui täiesti süütutele, mille pärast ei läsu südant valutada, sest selliseid juhuseid tuleb sageli ette ka kõige paremates perekondades. Mida ma tegelikult kaotan? Ühel päeval ütles ta, et ma olen otsekui paraneja, kes ei oska ilma palavikuta elada. Niisiis jäi mul ainult oodata, millal ma oma olukorraga ära harjun.

Ta tundis, et ma pole veel jäägitult tema võimuses ja poordun ümberkasvamisel aeg-ajalt tagasi ravimise aega.

Ta püüdis minult jälle unenägudest kuulda, aga ma õnnestunud enam ühtegi tõelist unenägu näha. Ma ei sest tüdinud, mõtlesin talle lihtsalt ühe välja. Ma ei seda kunagi teinud, kui oleksin osanud ette näha, et see on vaeva niisugune simuleerimine nõuab. Pole ka kerge justkui läbi une pomiseda, higiga kattuda ja kahvatuda, kord pingutusest vähkpunaseks minna või punastamist vältida, et end mitte reeta. Rääkisin et läksin tagasi selle puuris naise juurde ja sundisin end läbi praod mis puuri seina ootamatult oli tekkinud, ja sirutama, mida hakkasin imema. «Vasakut! Vasakut!» nõudsin ma sõnades, tuues oma nagemusse ka detaili, mis pidi looma mulje, et praegune sarv on mu endiste unenägudega. Sellesamaga näitasin doktorile, et olen suurepäraselt aru saanud, mis haigust minult ootab. Rinnalapsest Oidipus olnud just selline: olen unenud ema vasakut jalga, jättes parema isale. Püüdsin

kujutleda seda võimalikult reaalselt (selleks polnud mul mingit tõrget) ja jõudsin ennastki ära petta: tundsin seltsi jala maiku. Oleksin peaaegu oksele hakanud.

Mitte üksnes doktor, vaid ka ma ise soovisin, et mulle veel kord ilmuksid mu lapsepõlve kallid pildid, olgu päris tõelised või vähem tõelised, ainult et mul ei tuleks neid välja mõelda. Nähes, et nad doktori juuresolekul enam ei ilmu, püüdsin neid ilma temata esile manuda. Tõsi, üksi olles ähvardas mind oht need pildid kohe unustada, aga ma ei kavatsenud ju ennast edasi ravida. Tahtsin lihtsalt taas kevadroose detsembris. Kord olin neid saanud, miks ei pidanud ma neid veel kord saama?

Ka üksinduses osutus see tegevus üsna igavaks, aga seal leidsin nägemuste asemel midagi muud, mis mulle neid, tükiks ajaks asendas. Arvasin koguni, et tegin tahts teadusliku avastuse. Otsustasin, et olen kutsutud ja saadetud täiendama füsioloogiliste värvide teooriat. Minu eelkäijad Goethe ja Schopenhauer ei kujutlenudki, kuidas võib jõuda täiendvarvustega oskuslikult manipuleerides.

Olgu öeldud, et kogu selle aja lamasin ma kabinetis sohval, mis seisis akna ääres, kust paistis ribake merd ja silmapiir. Ühel öhtul, kui pilvesäbruline taevaskaloojangukumas, jäin kauaks imetlema pilvedest lageda viiru toredat värvi — rohelist, õrna ja puhast. Taevaskaloojangukumas, mis valgus pilvede piirile läänes, aga see puna oli alles kahvatu, päikese heledate otsekiirte pleegitatud. Pimestatuna sulgesin varsti silmad ja siis selgus, et mu tähelepanu ja sümpaatiat kuulub rohelsele, sest mu võrkkilele tekkis ta täiendvärvus, pimestavalt ere punane, millel polnud midagi ühist taeva helepunase tooniga. Vaatasin ja nautisin kaua värvi, mille ma olin loonud. Kui ma taas silmad avasin, nägin üllatusega, et see ergav punane oli vallutanud kogu taeva ja katnud nü tihedalt ka smaragdrohelise, et ma ei leidnud seda tüki ajaks üles. Olin seega avastanud viisi, kuidas loodust värvida! Loomulikult kordasin seda eksperimenti mitu korda. Kõige huvitavam oli see, et värvimine läks väga aegamööda. Kui ma taas silmad avasin, ei võtnud taevaskaloojangukumas värvi kohe omaks. Enne oli hetk kõhklust, mille jooksul silm seletas veel smaragdrohelist, mis oli sünnitanud punase ja mille poolt ta ise välja tõrjuti. Punane tekkis järsku rohelse taustalt ja levis kohutava palanguna üle kogu taeva.

Kui olin oma vaatluste täpsuses kindel, tulin sellega välja doktori ees, lootes elustada meie igavaid seansse. Doktor ei lasknud mul edasi rääkida, vaid väitis, et nikotiini mõjul on mul liiga tundlik võrkkile. Mul oleks peagi keelelt lipsanud, et sel juhul on sama mürgi toime, mis mulle ka need nägemused, mida me pidasime noorusest saadud toimunud sündmuste peegelduseks. Ent nõnda oleksin välja lohisenud, et ma pole üldse terveks ravitud, ja ta oleks sundinud mind toda ravi jälle otsast peale alustama.

Ja ometi ei pidanud see lojus mind alati nii väga mürklutuks. Seda tõendab ka ümberkasvatamine, mille ta mulle võttis, et ravida mind haigusest, mida ta nimetas suitsetamistõveks. Nõnda ta mulle ütleski: suitsetamine meenest ei tee mulle paha, niipea kui suudan ennast vabandada selle kahjutuses, muutubki see tegelikult kahjutuks. Ja jätkas: nüüd, kus mu suhted isaga on päevavalgele toodud ja antud minu kui täiskasvanu otsustada, peaksin isegi mõistma, et olen selle pahe endale külge harjutanud selleks, et isaga võistlusesse astuda, tubakale omistasin kahjuliku mõju ainult oma sisemise moraali puutundest, mis peab õigeks, et saaksin selle võistlusest parast karistada.

Ühel päeval lahkusin doktori juurest, tossutades nagu tõrklane. Jutt oli katkest ja ma olin meeleldi nõus seda enda peale võtma. Terve päeva suitsetasin lakkamatult. Sellele järgnes täiesti unetu öö. Jälle tõstis pead mu krooniline bronhiit, milles polnud kahtlust, sest selle jäljed olid süljekaussis näha.

Järgmisel päeval ütlesin doktorile, et olen vahepeal palju suitsetanud ega omista sellele enam mingit tähendust. Doktor silmitses mind naeratades ja ma teadsin, et tema rind paisub uhkusest. Rahulikult võttis ta käsile mu ümberkasvatamise. Ta liikus edasi kindlalt nagu inimene, kes on veendunud, et igast tema jalajäljest tärgad lilled.

Ümberkasvatamisest kui niisugusest on mul väga vahe meele. Olin kuulekas ning kannatlik, aga arsti kabinetist välja jõudes raputasin end nagu koer pärast veest tulemist, täpselt nagu koer, kes on ainult märg, aga mitte pestud.

Ent ometi meenutan siiaamaani nõrdimusega oma kasvataja väidet, et doktor Copresichil oli õigus mulle seda

õelda, m.s. mind tookord nii väga vihastas. Järelikult ol
pälvinud ka kõrvakiilu, mille isa mulle surivoodil andis.
Ma küll ei tea, kas mu kasvataja just seda ütles, kui
tean kindlalt, et ta väitis mind olevat vihanud ka vana
Malfentit, kelle olin paigutanud isa kohale. Paljud arv
vat, et nad ei saa elada ilma teatud kiindumuseta; mu
olingi tema meelest säärase, kes kaotab tasakaalu, ko
puudub teatud vihkamisobjekt. Ei olnud tähtis, kas ma
ellusin tema selle või teise tütreaga, oluline oli, et nende
isa asus kohale, kus sattus minu poolt vihatava o a l
nende kodu oli saanud minu koduks, rüvetasin seda, nagu
oskasin. Murdsin truudust naisele ja on ilmne, et oleksin
võrgutanud nii Adat kui ka Albertat, kui see oleks ainult
võimalik olnud. Loomulikult ei mõtle ma seda kõike
eitada, mind paneb ainult naerma, et doktor võttis seda
kuulutades Ameerika avastanud Christoph Kolumbus
poosi. Arvan, et ta on ainuke mees maailmas, kes, saanud
teada, et kavatsen magada kahe kaunitariga, hakkab aru
tama: mitte ei mõista, mispärast see mees tahab magada
just nendega?

Veel raskem oli mul taluda seda, mida ta lubas endal
õelda minu ja Guido vahekorra kohta. Minu enda suurt
oli ta kuulnud üksnes niipalju, et tutvuse algul tundus
Guido mulle antipaadne. Arsti arvates ei kadunud see
antipaadia kuhugi ja Adal oli õigus, kui nägi matustelt
puudumises selle vaenamise viimast väljendust. Doktor
oli nähtavasti unustanud, et tegutsesin tollal heade ees
märkide nimel, püüdes päästa Ada parandit, kuid ma ei
pidanud eneseväärseks seda talle meenutada.

Nagu nüüd välja tuleb, oli doktor ka Guido suhtes
mõningaid uurimusi ette võtnud. Ta väitis, et Ada poolt
eelistatuna ei saanud Guido olla seesugune, nagu mina
teda kirjeldasin. Ta avastas, et suur puiduladu, mis asus
selle maja lähedal, kus me psühhoanalüüsiga tegelesime,
oli kuulunud varem firmale «Guido Speier & Co». Mida
ma polnud sellest raäkinud?

Kui oleksin teinud juttu ka sellest, oleks see mu nagi
rabad kirjanekule veel rohkem hajevile ajanud. Saa
rane lünk kinnitab veel kord, et mu itaaliakeelne pihti
mus ei saa olla ei ammendav ega ka siiras. Igas puidulaos
leidub väga mitmesugust metsamaterjali ja iga liigi
 jaoks on meil Triestes oma rahvakeelne nimi, mis on la
natud kas murdest või horvaadi, saksa või koguni prant-

saad keelest (näiteks zapin, millel pole midagi ühist
«põlvaga»). Kust ma vajalikud vasted võtan? Peaksin ma
 veel vanuigi ühe toskaanlasest puidukaupmehe juurde
 appipotsika minema? Muide, «Guido Speier & Co» puidu
 ladu tõi firmale ainult kahju. Pealegi polnud mul sellest
 midagi erilist õelda, sest too ladu ei andnud endast roh
 kem elumarki kui tol ainsal korral, millal vargad sinna
 jesse murdsid ja kõik barbaarsete nimedega metsamater
 jali sealt nii kähku lendu läksid, nagu oleks nendest
 alusest peale tahetud spiritistlike seansside tarbeks
 loodu teha.

Maovitasin doktoril Guido kohta informatsiooni küsida
 ka mu naiselt, Carmenilt või Lucianolt, kellest on saa
 nud suur, kõigile tuntud ärimees. Minu teada ei küsitlen
 tud doktor nendest kedagi ja mul ei jää muud kui
 arvata, et ta hoidus sellest hirmu pärast, et võib oma süü
 distuste ja kahtlustuste najal püstiaetud hoone nende
 informatsiooni läbi varisema panna. Kust võtab ta nii
 palju viha minu vastu? Vist on ta ise suur hüsteerik, kes
 on kord asjatult oma ema ihaldanud, ja maksab nüüd
 selle eest kätte inimestele, kellel niisuguste asjadega
 midagi tegemist pole olnud.

Lõppude lõpuks tundsin end väga väsinuna sellest võit
 lusest, mida mul doktoriga, kellele ma selle eest pealegi
 maksin, lakkamatult tuli pidada. Usun, et ka nendest
 unenägudest ei olnud mul mingit kasu, kuid luba suite
 tada, nii palju kui himu on, laostas mu tervise lõplikult.
 Ta seali tuli mul hea mõte: läksin doktor Paoli juurde

Ma polnud teda juba mitu aastat näinud. Ta juuksed
 olid hallikaks tõmbunud, aga ta grenaderikuju polnud
 end hoolimata ei ümaramaks ega kühmakamaks muutu
 nud. Endist moodi vaatas ta kõiki asju paitava pilguga.
 Alles nüüd sain aru, miks ta pilk säärase mulje jättis.
 Nähtavasti meeldis talle vaadata, ja ta vaataski niihästi
 meeldivaid kui ka ebameeldivaid asju niisuguse naudin
 muga, mille puhul teised inimesed neid paitavad.

Pulin temalt nõu küsima, kas jätkata psühhoanalüüsi
 või mitte. Aga seistes ta uuriva pilgu ees, lõin araks. Kül
 lap mul oli paha ja piinlik tunnistada, et ma veel nii vanas
 ees olis osanud säherduse posimise lõksu langeda. Mul
 oli kahju, et pidin suu pidama, sest kui Paoli oleks keela-

nud mul psühhoanalüüsiga tegelemise, olnuks mu suhe kord palju lihtsam, kuigi ta suurte silmade paitavat pilku endal tunda olnuks veel ebameeldivam.

Raäkisin talle oma unetusest, kroonilisest bronhiidist, lööbest põskedel, mis mind tollal vaevas, torkivatest valudest jalgades ja kõige viimaks ka imelikest mäluhäiretest.

Paoli tegi mu enda silma all uriinianalüüsi. Segu varjus mustaks ja Paoli muutus mõtlikuks. Lõpuks osatüüks tõeline analüüs, ja mitte mingi psühhoanalüüs! Meeleligutuse ja sümpaatiaga meenutasin oma kauget koolikümnevikku. Tõelise analüüsi korral on kolm osalist: mina ise, katseklaas ja reagent. Mu partner, see tähendab analüüsitav, magab, kuni reagent ta meelevaldselt äratab. Katseklaasi sisu võib kohe alistuda või anda järele juba temperatuuri vähesel tõstmisel. Simuleerimine pole võimalik. Selles katseklaasis ei juhtunud midagi, mis oleks võinud meenutada minu käitumist, kui ma doktor S-i meeleheaks leiutasin oma noorusest üha uusi fiktsioonisju, mis pidid kinnitama Sophoklese diagnoosi. Siin tõttus kõik ausalt. Analüüsitav aine oli suletud katseklaasis, kus ta, alati samaks jäädes, ootas reagenti. Ja kui viimane ilmus, vastas ta sellele ikka ühtmoodi. Psühhoanalüüsi puhul aga ei kordunud ilal ei sõnad ega pildid. Psühhoanalüüs tuleks ümber nimetada, panna talle nimeks psüühiline seiklemine. Just see, sest psühhoanalüüsi alustades meenutate inimest, kes metsa minnes ei tea, kas ta satub kokku rõõvliga või sõbraga. Ja te ei tea midagi rohkem ka siis, kui seiklus on lõppenud. Sellise protsessi meenutab psühhoanalüüs spiritismi.

Paoli ei uskunud, et tegemist on suhkruhaigusega. Ta palus mind järgmisel päeval läbi tulla, selleks ajaks püüab ta analüüsida mu uriini polarisatsiooniga.

Lahkusin võidutsevalt, koormatuna suhkruhaiguse kahtlusest. Olin valmis doktor S-i juurde minema ja küsima, mis selle haigusega ikkagi saab. Kas ta on nõu analüüsima põhjusi eesmärgil, et ma haigusest lahti saaksin? Aga mul oli tollest tüübist kõrini ja ma ei soovinud teda näha isegi selleks, et teda nõõgata.

Pean tunnistama, et suhkruhaigus oli mulle suureks lohutuseks. Rääkisin sellest Augustale ja tal läksid koha silmad märjaks.

«Sa oled oma elus nii palju haigustest rääkinud, et

lõpuks pididki endale mõne külge saama,» ütles ta ja pöördus mind lohutada.

Arvestasin oma haigust. Meenutasin sümpaatiaga meest Coplerit, kes eelistas tegelikku haigust kujutletavale. Nüüd olin temaga ühel nõul. Tegelik haigus on ju väga lihtne — lase tal ainult edeneda. Tõsi küll, kui lugesin ühest arstiraamatust oma magusa haiguse kirjeldust, mõelisin, et see sisaldab terve elu (mitte surma!) programmi selle mitmesugustes staadiumides. Huvasti kõik mu otsused ja töötused, lõpuks olin neist vabanenud! Kõik pidi kulgema omatahtsi, ilma minu vahelesegamita.

Ma teada, et mu haigus kulgeb alati või peaaegu alati väga talutavalt. Haige sööb ja joob palju, ja kui tal onestub hoiduda paistetest, siis ei kannatagi ta eriti. Lõpuks sureb ta kõige magusama kooma kätte.

Paoli helistas mulle üsna pea ja teatas, et ei ole avanud suhkru jälgi. Läksin tema juurde järgmisel päeval ja ta kirjutas mulle ette dieedi, millest pidasin kinni ainult mõne päeva, peale selle andis ta vaevalt loetava retsepti mingi mikstuuri hankimiseks ja laskis mul seda tervelt kuu aega sisse juua.

«Kas suhkruhaigus ajas hirmu nahka?» küsis ta naerates.

Protesteerisin, aga ei öelnud talle, et nüüd, kus suhkruhaigus on minust lahti öelnud, tunnen end mahajäetuna. Nagunii ei oleks ta seda uskunud.

Edaeggi sattus mu kätte doktor Beardi kuulutus raamatist, mis käsitles Jargisin selle nõuannet ja hakkasin kohe järele ravimeid vahetama, kirjutades tema retsepti selge, loetava käekirjaga ümber. Mõne kuu jooksul pidasin seda ravi täiesti tõhusaks. Isegi Copler ei olnud oma eluajal nii rohketest ravimitest lohutust leida nagu mina tookord. Siis pettusin ka selles meetodis, aga psühhoanalüüsi juurde tagasimineku lükkus päevast päev edasi.

Sool kohtasin doktor S-i. Ta küsis, kas olen otsustanud ravist loobuda. Ta oli väga viisakas, palju viisakam kui ilis, kui ma veel tema küüsis olin. Nähtavasti tahtis ta mind oma patsiendiks tagasi saada. Ütlesin, et mul on pakihäda äriasju ning mitmesuguseid perekondlikke mureid, mis nõuavad aega ja asjaõidusi, aga niipea kui ma olen vabanen ja rahu saan, tulen tema juurde. Tahtsin

paluda, et ta mu käsikirja tagastaks, aga ei saanud see olnuks sama, mis ütelda, et ma ei taha enam kuulda. Lõppas tagasiküsimise selle aja peal, kui ta juba märkab, et ma ravimisele enam ei mõtle, ja jõuab sellega leppida.

Enne kui lahku läksime, ütles ta veel midagi, mille tahtis mind vist tagasi saada.

«Kui te oma hinge vaataksite, siis leiaksite, et see on muutunud. Küll te näete: kui hakkate aru saama, et ma olen teid suhteliselt lühikese ajaga tervistumisele lasknud lähemale viinud, siis tulete minu juurde tagasi».

Minu aga arvan ausalt oeldes, et tema abiga oma hinge uurides olen sellele uuel hädasid külge pookinud.

Tahan end tema ravi tagajärjest välja ravida. Haudun eemale unelmatest ja mälestustest. Ainult nende pärast ei tunne mu vaene pea end enam kindlalt kaela otsas. Olen muutunud kohutavalt hajameelseks. Inimestega vesteldes, räägin üht, kuid samal ajal püüan tahtmatult meenutada midagi muud, mida ma olen varem öelnud või teinud ja mis on mul juba meelest läinud, või siis mõnda mõtet, mis paistab mulle tohutult tähtis, nii tähtis, nagu tundus mu isale too surma eel tulnud mõte, mida ta ei suutnudki meenutada. Kui ma ei taha lõpetada hullumajas, tuleb mul sellistele lapsemängudele lõpp teha.

15. mail 1915.

Pühade ajal olime kaks päeva Lucinicos asuvas villas. Mu poeg Alfio peab pärast grippi kosuma ja jääb koos õega mõneks nädalaks sinna. Meie naisega läheme nende juurde tagasi nelipühadeks.

Lõpuks ometi õnnestus mul oma meelepäraste harjumuste juurde tagasi pöörduda: katsun jälle suitsetamisest loobuda. Sellest peale, kui piirasin vabadust, mida see napakas doktor mulle pakkus, on mul palju parem. Praegu, kuu keskpaiku, olen jälle kimbatuses, nagu igaüks, kes tahab kalendri järgi selget ja kainet otsust teha. Ükski kuu ei sarnane teisega. Et oma otsusele kaalu anda, tuleb loobuda suitsetamisest millegi lõpust, näiteks kuu lõpust arvates. Aga peale juuli ja augusti ning detsembri ja jaanuari ei ole aastas ühtegi kuud, mis teineteiselt

erineks oleksid ka päevade arvu poolest võrdsed. Aeg on kohutavalt korrapäraselt jaotatud.

Et parimini mõtteid koguda, läksin teise päeva õhtul ühtlasi taalesti üksi Isonzo kaldale. Miski ei mõju mõtle-

lustavamalt kui voolavasse vette vaatamine.

Ma ei taha, aga vesi pakub teile lõõgastumiseks

mitmeid muljeid, sest ei jää ei värvi ega piirjoonte

hakkamiseks selleksamaks

Ma ei kummita. Kusagil kõrgel oli kindlasti kange

et pilved muutsid lakkamatult oma kuju, all aga

lakkamatuna. Aeg-ajalt leidis juba kevadiselt

lauglevate pilvede vahelt mõne pilu ja ujutas

ma kaitse üle kord mäe nõlvaku, kord tipu, rebides

maad katvast varjust välja õrna mairoheluse riba.

Ma oli mahe ja ka selles pilvede paos oli kevade-endeid.

Ma ei kahtlust: ilm hakkab paranema!

Ma ei õnnestus jäägitult keskenduda ja ma elasin läbi

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

ma elu nii harva võimaldab ja millal me lõpuks lakkame

matult ja ajas hirmu peale, et juba mitu päeva, viimastel nädalatel sellest, kui loobusin ravist, ei ole ma otsinud teada naiste seltskonda. Kas ma olen tõesti terveks saanud nagu väidab doktor S.? Olen juba vana ja naised ei pööra mulle enam ammu tähelepanu. Kui ka mina neile tähelepanu ei pööra, siis katkevad meie vahel igasugused suhted.

Kui mul säärane kahtlus Triestes oleks tulnud, oleks sellele kohe lahenduse leidnud; siin oli see palju keerulisem.

Mõne päeva eest sattusid mulle pihku Casanova kangeaegse avantüristi Da Ponte memuaarid. Ka tema oli kindlasti Lucnicos käinud ja ma kujutlesin, kuidas oleksin kohtunud ta puuderdatud daamidega, kelle kehaliikmeid varjas krinoliin. Mu jumal! Kuidas need naised ka kahku ja nii tihti anduda oskasid, olles ise oma kaitsudega nii kindlalt kaitstud?

Mulle tundus, et ravile vaatamata mõjus krinoliinimeenulamine mulle erutavalt, kuigi see erutus oli täiesti mõttes kunstlik ega suutnud mind rahustada.

Varsti avanes mul võimalus läbi teha katse, mida ma otsisin ja millest püüas mu rahustamiseks, kuid see ei lüüdnud mulle sugugi vähe maksma. Selle kogemuse pärast rüvetasin ja rikkusin kõige puhtama vahekorra, mis mu kunagi on olnud.

Kohtasin Teresinat, rentniku vanemat tütar. Nende majapidamine oli meie villa lähedal. Ta isa oli kaks aastat tagasi leseks jäänud ja tema arvukad järeltulijad olid leidnud teise ema Teresina näol, kes tugeva tüdrukuna töötas hommikust peale, ja kui õhtul lõpetas, siis heitis voodisse üksnes jõudu koguma, et järgmisel päeval jälle otsast alustada. Sel päeval juhtis ta eesliit, kes tavaliselt usaldati noorema venna kätte. Eesel oli rakendatud ka kesse vankri ette, kuhu oli kuhjatud äsja niidetud rohku, tüdruk aga kõndis vankri kõrval, sest väike loom poleks jaksanud ka kõige laugemast tõusust üles minna, kui oleks pidanud ka ajajat vedama.

Eelmisel aastal näis Teresina mulle veel päris lapsena ja mul oli talle ainult naeratavat isalikku poolehoidu. Isegi eelmisel päeval, kui ma teda tänavu esmakordselt kohtasin, leidsin ta küll kasvanud olevat — tõmmu näoke oli tõsisemaks läinud, õblukesed õlad ja rind ümardunud, mis rääkis selle tööst kurnatud hapra keha argsest puhkemisest —, aga nägin temas ikkagi ainult ebaküpset tüdru-

ke, kelles mind vaimustas haruldane töökus ja ematikkus, millega ta hooldas oma vennakesi. Kui poleks olnud seda neetud ravi ja vajadust kiiresti kontrollida, kui kaugel mu haigus on edenenud, oleksin selgi korral Lucinodest ära soitnud, ilma et oleksin seda süütust häirinud.

Ta ei kandnud krinoliini ja ta punnpõskne naeratav nägu ei teadnud, mis on puuder. Ta oli paljajalu ja ma nägin ta aari kuni põlvini. Näoke, jalad ja põlved ei saanud mind sütitada. Nägu ja kõik silmale nähtavad kehalikud olid ühte värvi, nad olid õhule valla, ja selles, et nad õhu kätte välja pandi, ei olnud midagi sündsusetut. Vah-olla sellepärast nad mind ei sütitanudki? Sellele vaatamata ehmatas mind mu jahedus. Mis saab siis, kui ma pärast ravi enam ilma krinoliinita toime ei tule?

Alustasin eesliit, keda silitades andsin loomakesele õhtul võimaluse pisut puhata. Siis pöördusin juba Teresina poole, toppides talle pihku vähemalt kümme krooni.

Oli esimene rünnak! Eelmisel aastal pistsin oma isalike tunnete väljendamiseks talle ja ta vennakestele pihku ainult mõned tšenteesimod. Teadagi on isalik suhtumine meheks iseasi. Teresina oli suurest kingitusest jahmunud. Ta kergitas hoolikalt seelikut, et hinnalist paberitükki ei leia mis salataskusse ära peita. See võimaldas mul näha ta jalgu ka ülaltpoolt põlvi, kuid ka sealt oli ta tõmmu ja üllatama karske kui mujaltki.

Tegelesin taas eesliga ja suudlesin ta pead. Minu tundevõimevõimeldus kutsus välja vastutunde. Loom ajas kaela tagasi ja laskis kuulda oma kõrvulukustavat armuhuutust, mida ma alati olen lugupidamisega kuulnud. Kui kergelt see kaugusi ületab ja kui ilmekas on see kisa, mis aina ühes ja siis aegamisi vaibudes lõpeb südantlõhestava hääletusega. Seekord kuulsin seda nii lähedalt, et kõrvad olid kasid huugema.

Ta naeris naerma ja ta naer andis mulle julgust. Võtsin ta käsivarrest ülaltpoolt küünarnukki kinni ja hakkasin aeglaselt kõrgemale, õlani nihkuma, sealjuures kogu aeg oma tundeid analüüsides. Tänu taevale, ma polnud veel tervenunud! Olin ravist õigel ajal loobunud.

Seal aga andis Teresina eesliile kepihoobi, et teda liikuma sundida, ja hakkas ka ise astuma, jättes mind üksi.

Südamest naerdes, sest jäin endaga väga rahule, kuigi väike talutüdruk oli mu tagasi jäänud, ütlesin talle:

«Kas sul peigmeest on? Peaksid muretsema, Kuhu...
kõlbab, et tüdruk on ilma peigmehega!»

Ise juba eemal, vastas ta:

«Kui ma endale mõne võtangi, siis on see teist kindla...
noorem!»

Mu head tuju see ei rikkunud. Tahtsin Teresinale...
kest õpetust anda ja püüdsin meenutada, kuidas Boc...
ciol «Maestro Alberto Bolognast häbistab ise peenelt üht...
naist, kes talle tema armastuse pärast häbi tahtis teha...
Aga maestro Alberto arutlusel polnud soovitud mõju...
sest madonna Malgherida de' Ghisolieri ütles talle: «Tõel...
armastust ma hindan, sest see on targa ja tubli mõju...
armastus. Seepärast käsutage mind oma tahtmise järgi...
kui see ainult mu auga kokku käib.»

Püüdsin saavutada rohkemat.

«Millal sa vanadega tegelema hakkad, Teresina?..
hüüdsin ma talle valjusti järele, sest ta oli juba kaugel...
kaugel.»

«Siis kui ma ise vana olen!» hõikas ta vastu, rõkuta...
naerma ja astus edasi.

«Siis ei tee vanad sinust enam väljagi. Usu mind! Ma...
tunnen vanu!»

Hüüdsin seda väga kõva häälega, tundes ise mõnu oma...
teravmeelsusest, mis sündis vahetult minu soo hõlma...

Seal tekkis jälle üks pilvelahk, mis laskis päikest paista...
kiired langesid Teresinale, kes oli minust umbes nelj...
kümme meetrit kaugemale jõudnud ja kümme meetrit...
meetrit kõrgemale tõusnud. Ta oli väike ja tõmmu ning...
sammus üleni päikeses.

Mind päike ei valgustanud. Kui inimene on vana, jääb...
ta alati varju, kogu oma vaimukusest hoolimata.

26. juunil 1913.

Sõda on otsaga minuni jõudnud! Mina, kes ma suhtusin...
sõjajuttudesse nõnda, nagu puudutaksid need endisaeg...
seid sundmusi, mille üle on küll huvitav vestelda, kuid...
mille pärast on rumal rahutust tunda, leidsin end äkki...
jahmunult keset sõjasundmusi, imestades, et olin kord...
tõsiselt uskunud, nagu võiksin ma neist puutumata jääda...
Olin elanud täiesti rahulikult majas, mille esimesel kor...

ruud mõllas tuli, aimamata, et varem või hiljem variseb...
alles palangus kokku kogu hoone.

Sõda rabas mind oma haardesse, raputas nagu kaltsu...
ja jättis siis ühe hetkega ilma nii perest kui ka ärijuhist...
Ühroo sai minust täiesti uus inimene, või kui täpsem...
olla — ükski minu käsutuses olevast kahekümne neljast...
tunnist ei meenuta enam endisi. Eilsest peale olen veidi...
rahulikum, sest pärast kuuajalist ootamist sain viimaks...
mõned teateid oma perekonnast. Nad on Torinos, elus ja...
ed, ehkki ma olin juba kaotanud lootuse neid veel...
näha.

Pean nüüd terve päeva kontoris konutama. Mul pole...
midagi teha, aga mõlemad Olivid kui Itaalia kodani...
kid olid sunnitud ära sõitma, ja kõik mu paremad ametni...
kid läksid sõtta, kes ühele, kes teisele poole. Nõnda...
atungi kontoris justkui valvur, öhtul aga lähen koju...
rakend laovõtmed taskut koormamas. Kui olin veidi rahu...
nenud, võtsin selle käsikirja kontoris kaasa, et see...
ataks mul aega lühemaks teha. Tegelikult kinkiski see...
mulle mõnusa veerandtunni, mille jooksul mõistsin, et...
maailmas on olnud siiski ka rahulikke ja vaikseid aegu...
kus võis tegelda säärase lapsikustega.

Tore oleks, kui keegi pakuks mulle praegu võimalust...
pageda poolunne, et taastada kas või ühtki tundi oma...
varasemast elust. Ma naeraksin talle näkku. Kuidas saab...
lahkuda niisugusest olevikust ja minna mingisuguste...
ühiste asjade jahile? Mulle näib, et alles nüüd olen lõp...
likult loobunud mõtlemast oma tervisele ja haigusele...
Jalutan meie õnnetu linna tänavail, tundes end privile...
geeritud inimesena, kellel pole vaja rindele minna ja kes...
tejab iga päev, millega nälga kustutada. Teistega võrrel...
des tunnen end niivõrd õnnelikuna — eriti sellest ajast...
peale, kui sain teateid omastest —, et mulle näib, nagu...
kutsuksin välja jumalate viha, kui tunneksin ennast kõi...
le lisaks ka füüsiliselt laitmatult.

Mina ja sõda, me kohtusime väga äkki, aga nagu mulle...
näib, oli selles ka midagi koomilist.

Läksime Augustaga Lucinicosse, et nelipühad lastega...
koos veeta. 23. mail tõusin väga vara. Enne hommikukohvi...
pidin võtma karlsbadi soola ja tegema väikese jalutus...
laidi. Selle kuuri ajal Lucinicos märkasingi, et tühja...
kõhu korral tegeleb süda taastamis- ja parandustöödega...
dukamalt ning mõjutab heas suunas kogu organismi.

Pidin seda teooriat veel samal päeval taiustama, sest olin kogu päeva söömata, millest tuli mulle palju kasu.

Head hommikut soovides kergitas Augusta padjalt juba taies halli pea ja tuletas meelde, et olin lubanud tüttele roose muretseda. Meie ainuke roosipõõsas oli närbunud ja lilli tuli mujalt hankida. Mu tütar oli kasvanud kauniku neiuks ja meenutas vaga Adat. Niimoodi jõudis seegi aeg, kus unustasin, et pean käituma temaga nagu torisev kasvataja, ja esinesin rüütlina, kes austab daami ka oma tütres. Tüdruk märkas muidugi otsekohe oma võimu minu üle ning hakkas seda minu ja Augusta suureks lõbuka kuritarvitama. Ta tahtis roose — järelikult pidime need talle muretsema.

Otsustasin paar tundi jalutada. Et ilm oli soe ja pihkeseline, ei kavatsenud ma kuhugi sisse astuda ega enne kojujõudmist peatuda, seepärast ei võtnud ma ei kuube ega kaabut kaasa. Õnneks tuli õigel ajal meelde, et roose side eest tuleb maksta, ja nii ei jätnud ma koos kuuega maha rahataskut.

Kõigepealt seadsin sammud naabrusse, Teresina isa poole. Tahtsin paluda, et ta lõikaks mulle roose, mis ma tagasiteel kaasa võtaksin. Astusin avarasse õue, mida ümbritses varisemisjärgus kivimüür, kuid ei leidnud sealt kedagi. Hüüdsin Teresinat. Hüüde peale tuli majast välja kõige noorem laps, umbes kuueaastane poiss. Pistsin ta väikesesse pihku paar münti ja ta ütles, et kogu pere oli läinud varahommikul terveks päevaks Isonzo teisele kaldale kartuleid muldama.

Selles ei olnud midagi ebameeldivat. Teadsin, kus see kartulipõld asub ja et sinna jõudmiseks kulub ligi tund. Kuna olin nõuks võtnud kaks tundi jalutada, siis mulle isegi meeldis, et mu jalutuskäigul on kindel eesmärk. Nüüd polnud karta, et võin ootamatu laiskuse tõttu tagasi pöörata. Läksin mööda teed, mis oli põldudest madalamal, seepärast nägin nendest ainult ääri ja mõnda õitsvat puukrooni. Olin ülimalt rahul: üleskeeratud särgikäistega ja ilma kaabuta tundsin end haruldaselt reipana. Hingasin sisse puhast värsket õhku, ja nagu mul juba mõnda aega kombeks oli, tegin käies Niemeyeri hingamisharjutusi, mida mulle oli õpetanud üks sakslasest sõber — väga kasulik asi, eriti istuva eluviisiga inimesele.

Jõudnud põllule, nägin Teresinat, kes töötas päris teeserval. Lahemale minnes markasin, et veidi eemal tööta-

vad isa ja kaks poissi, kelle iga ma ei oska piiritleda — nad olid nii kümne ja neljateistkümne vahel. Töövaev tundub vanu inimesi, aga kui töö neid erutab, tunnevad nad end nende vanade kõrval nooremana, kes ei tööta. Astusin naeratades Teresina juurde:

«Mul on veel aega, Teresina! Ära sa hiljaks jää!»

Ta ei saanud aru ja ma ei hakanud seletama. Seda polnud vajagi. Kuna ta ei mäletanud, siis võisime oma endi-
sed suhted taastada. Seda enam, et olin oma katset juba korranud ja ka seekord soodsa tulemusega. Nimelt olin teda kõnetades ka paitanud, ja mitte ainult pilguga.

Teresina isaga leppisime rooside suhtes hõlpsasti kokku. Ta lubas mul lõigata neid nii palju, kui vaja läheb, hinna eest pidime raakima hiljem. Ta asus kohe jälle toole ja minagi olin juba tagasiteele pöördumas, kui ta äkki ümber mõtles ja mulle järele jooksis. Minu juurde jõudnud, küsis ta sosinal:

«Ega te pole kuulnud — raagitakse, et olevat sõjaks läinud.»

«Aga muidugi! Kes seda siis ei teaks. Varsti saab aasta, kui lahti laks,» vastasin ma.

«Ma ei räägi sellest,» katkestas ta kärsitult. «Ma mõtlen seda, mis nendega...» Ja ta osutas käega Itaalia piiri poole.* «Kas teie ei tea midagi?» Vastust oodates vaatas ta mulle murelikult otsa.

«Saa aru,» ütlesin ma talle täie kindlusega, «kui juba mina midagi ei tea, siis ei ole ka midagi juhtunud. Tulen otse Triestest ja viimane, mida ma kuulsin, on see, et sõda on suudetud ära hoida. Roomas tagandati minister, kes tahtis sõda; tema asemel istub seal nüüd Giolitti**.»

Ta rahurtes kohe:

«Nii et kartulid, mida me praegu muldame ja mis nii head saaki töötavad, jäävad veel meile! — Küll on maailmas ikka palju lobamokki!» Ta pühkis särgikäisega higi.

* Austria-Ungari astus sõtta 1914. a. Itaalia säilitas neutraliteedi, milleks teda kohustasid 1882. a. Kolmikliidu tingimused. 4. mail 1915. a. murdis Itaalia selle lepingu ja astus sõtta Antandi poolel. — Tõlk.

** Giolitti, Giovanni (1842—1928) — itaalia poliitika- ja riigitegelane, Itaalia sõttaastumise vastane. Otsus Itaalia sekkumist Euroopa konflikti võeti vastu pärast seda, kui välisminister Sidney Sonnino oli kuningas Umberto II heakskiidul Antandi riikidega Londonis läbiraakimisi pidanud. — Tõlk.

Nähes, kui rahul ta on, püüdsin tema rahulolu veelgi suurendada. Mulle meeldivad õnnelikud inimesed. Selle pärast lisasin öeldule veel midagi, mille meenutamist püüan nüüd hoiduda. Väitsin, et kui ka sõda lahti püüaks, ei hakataks seda siin pidama. Kõigepealt on selleks murtud, pealegi on Euroopas lahinguvalju külluses, kui neid kellelegi vaja peaks minema. Seal on Flandria ja hulk Prantsusmaa departemangusid. Ja veel olin ma kuulnud — ei mäleta enam, kellelt —, et inimestel on nüüd hädasti kartuleid vaja, et nad võtavad need isegi lahinguväljadelt hoolega üles. Rääkisin palju ega pööranud keegi juures pilku väikeselt hapralt Teresinalt, kes kükitas maha, et kombata mulda, enne kui sinna labidas sisse lüüa.

Lõplikult rahunenud talupoeg läks oma töö juurde tagasi. Mulle seevastu näis, et pärast seda kui olin oma kindlustunnet teisega jaganud, jäi mul endal seda märksa vähemaks. Üks oli kindel, et Lucinicos olime puurile liiga lähedal. Sellest tuleks Augustaga rääkida. Vist oleks parem Triestesse tagasi sõita, või veelgi kaugemale, kas siia- või sinnapoole piiri. Giolitti oli küll võimul tagasi, aga kes teab, kas ta näeb asju nüüd, kus ta on kõrgele tõusnud, samasuguses valguses, nagu ta nägi siis, kui võimul oli keegi teine.

Veel närvilisemaks tegi mind juhuslik kohtumine sõdurite rühmaga, kes marssis mööda teed Lucinico poole. Nad ei olnud enam noored ja riietus ning relvastus oli neil vilets. Puusal rippus pikk tääki meenutav riist, mida me Triestes hüüdsime durlindanaks* ja mida Austria 1915. aastal võis näha ainult vanade relvade ladudes.

Mõne aja astusin nende kannul, muretsedes ainult selle pärast, et kiiresti koju jõuda. Siis aga hakkas nendest leviv metsloomakarvade lehk mulle vastu ja ma aeglustasin sammu. Mu mure ja kiirustamine oli rumal. Nii sama rumal oli ainult sellepärast rahu kaotada, et mõni talupoeg on rahutuks läinud. Eemalt hakkas juba paistma meie villa ja sõdurite rühm oli teelt kuhugi kadunud. Lisasin sammu, et lõpuks kohvile jõuda.

Siis algaski mu seiklus. Ühel teekäänakul peatas mind valveposti hõige.

* Durlindana e. durindana — Raevutseva Orlando mõök; siin humoristlikult mõõgakobaka tähenduses. — Tõlk.

„Zurück!“ moirgas mees ja tegi, nagu tahaks lasta. Tahtsin teda saksa keeles kõnetada, sest ta oli mulle saksa keeles hüüdnud, aga ta oskas saksa keeles ainult üht sõna, mida ta kordaski üha ähvardavama häälega.

Nii et tuli minna zurück, ja aina tagasi vaadates ning kartes, et sõdur võiks oma käsu kinnitamiseks tõepoolest minna, hakkasingi teatud tõtlikkusega tagasi minema, kusjuures lahke ilme mu näolt ei kadunud isegi siis, kui sõdurit enam naha polnud.

Aga villasse pääsemise mõttest ma veel ei loobunud. Mul tuli meelde, et kui ma paremat kätt mäest üle pääsen, jätan mind ähvardanud valvepost kaugemale taha.

Tõus ei olnud raske, seda enam, et kõrge rohi oli siit nahtavasti alles äsja läbilainud paljude jalgade poolt maha tallatud. Ilmselt oli tee tõepoolest suletud. Kõndides oma enesekindluse tagasi ja mõtlesin, et Lucinicos jõudes lähen otsekohe suvituskoha direktori juurde ja esitan selle kohta protesti, kuidas mind oli koheldud. Kui ta laseb suvitajaid niimoodi kohelda, siis ei tule siia varsti enam kedagi!

Aga mäeharjal ootas mind ebameeldiv üllatus: nägin, et selle olid hõivanud sõdurid, kes levitasid metsloomakarvade lehk. Paljud neist puhkasid jalgu talumaja varjus, mis oli mulle ammu tuttav ja praegu täiesti tühi; kolm sõdurit seisis vististi vahipostil, aga mitte sellel poolval, kust mina olin tulnud, ülejäänud seisis poolringis ohvitseri ees, kes andis mingeid juhendeid, kasutades sealjuures topograafilist kaarti, mida ta käes hoidis.

Mul polnud isegi kaabut, mida oleksin tervitamisel kergitada võinud. Mitu korda kummardades ja näole oma kõige kaunimat naeratust manades lähenesin ohvitserile, kes mind märgates katkestas sõduritega rääkimise ja jäi mind jõllitama. Ka viis tema ümber seisvat mamelukki kinkisid mulle oma pingsa tähelepanu. Vastumäge ja kõigi nende pilkude all oli liikumine kaunis vaevaline.

Ohvitser pistis röökima:

„Was will der dumme Kerl hier?“ (Mida see lollpea siit otsib?)

Jahmunud, et ta mind ilma põhjusega niiviisi solvab, tahtsin käituda mehelikult ja näidata oma nõrdimust, aga et asjaolud nõudsid minult tagasihoidlikkust, keerasin lihtsalt kõrvale ja püüdsin pääseda sellele nõlvakule, mis oleks viinud mind Lucinicosse. Ohvitser röögatas, et kui

ma veel ühe sammu peaksin astuma, laseb ta mu koha peal maha. Nüüd muutusin taas vaga armastusvuhkaks ja olen sellest peale jäänud sama armastusväärseks tantsu-
seni, millal ma neid ridu kirjutan. Muidugi oli loomulik
õudne, et olin sunnitud õiendama saärase puupeaga, mis
nüüd oli vähemalt see eelis, et mees rääkis soravalt saksa
keelt. See oli niisugune eelis, et seda teades oli koguni
kergem maheda tooniga rääkida. Hada, kui selline tõlg
poleks saksa keelt osanud. Sel juhul oleksin hukkunud.

Kahju, et ma ei rääkinud seda keelt küllalt soravalt,
sest muidu oluaks mul kerge seda tõredat sinjoori naerma
ajada. Ütlesin talle, et mind ootab Lucinicos piimaga kohvi
ja et mind lahutab sellest ainult tema sõdurite rühm.

Ta hakkas naerma, ausõna, ta hakkas naerma. Ta nae-
ris, hüüdis vahele sõimusõnu ja tal polnud kannatust
mind lõpuni ära kuulata. Ta teatas, et piimaga kohvi joo-
vad Lucinicos ära teised, aga kui ta sai teada, et peale
kohvi ootab mind seal ka mu naine, mõirgas ta:

«Auch Ihre Frau wird von anderen gegessen werden!»
(Ka teie naise söövad ära teised.)

Nüüd oli ta tuju minu omast palju parem. Aga siis hak-
kas ta öeldud sõnu nähtavasti kahetsema, sest neid saatis
mamelukkide rõkkav naer, mis võis mind solvata. Ta te-
tõsise näo ja seletas, et pean jatma lootuse Lucinicos
lähemate päevade jooksul jälle näha, ning soovitas mulle
sõbralikult, et ma enam kellegi ees sellise palvega ei
esineks, sest juba paljast palvest aitaks enda kompromi-
teerimiseks!

«Haben Sie verstanden?» (Kas saite aru?)

Sain aru küll, kuid mul oli raske harjuda mõttega, et
pean loobuma piimaga kohvist, mis oli minust poole kilo-
meetri kaugusel. Ainult sellepärast viivitasin äramine-
kuga, sest oli selge, et kui ma sellest mäest alla läheksin,
ei jouaks ma sel päeval enam oma villasse. Aja võitmiseks
küsisin ohvitseri käest hasti alandlikult:

«Kelle poole ma peaksin pöörduma, et võiksin Lucini-
cosse vähemalt oma kuue ja kaabu jarele minna?»

Oleksin pidanud märkama, et ohvitser lausa kibeleb
viimaks oma meeste ja kaardiga uksi jaama, aga ma ei
osanud arvata, et ma oma küsimusega niisuguse viha
valla päästan.

Nüüd röökis ta mul kõrval päris lukku — ta olevat
juba öelnud, et ma ei tohi talle küsimusi esitada. Siis

hakkas ta mul kaduda, kuhu kurat kannab (*wo der Teufel
hin tragen will*). Kuna olin väsinud, siis poleks mulle
mugav vastumeelt olnud kellegi poolt kantud saada, kuid
jõin siiski kõhklema. Vahepeal oli ohvitser oma karju-
misest marru läinud ja ühe tema ümber olevast viiest
mehesest ähvardava tooniga lähemale kutsunud. Nimetades
teda sinjoor kapraliks, käskis ta tolle mind mäest alla
juhutada ja jälgida, kuni ma Gorizia poole minnes olen
olulist kadunud. Tõrkumise korral tulistagu mulle selga.

Neil tingimustel hakkasin kuulekalt mäest alla minema.
«Danke schön,»* ütlesin ma isegi ilma irooniata.

Kapral oli slaavlane ja rääkis üsna korralikult itaalia
keelt. Tema arvates pidi ta mind ohvitseri ees karmilt
mõistama ja karjus mulle alla minnes: «Marsch!» Ent nii-
ra kui me juba veidi kaugemal olime, muutus ta lahkeks
ja familiaarseks. Küsis, kas ma olen sõja kohta midagi
kuulnud ja kas vastab tõele, et Itaalia pidavat varsti
lõpust astuma. Vastust oodates vaatas ta mulle ärevalt
otsa.

Nii et isegi need, kes seda sõda pidasid, ei teadnud, kas
sõda ikka on või pole! Tahtsin teda rahustada nii palju
kui võimalik ja serveerisin talle neidsamu teateid, mis
Teresina isa heas usus omaks oli võtnud. Hiljem on nad
mu südametunnistust kivina rõhunud. Peatselt puhkenud
kohutavas rajus hukkusid vististi kõik, keda ma olin
lahtnud rahustada. Ja kes teab, missugune imestus oli
nende surmas tardunud näol. Minu optimism oli piiritu.
Ohvitseri sõnadest ja veel rohkem ta toonist ei saanud ju
mitte mõista, et sõda ongi alanud.

Kapralile olid mu sõnad hingekosutavalt mõjunud, ja
ta võis heale heaga vastata, andis ta mulle nõu Lucini-
cosse kippumisest loobuda. Minu kaest kuulnud teadete
põlud oletas ta, et keeld, mis mu kojupääsemist takistab,
võib tatakse juba järgmisel päeval. Praegu soovitas ta
mul minna Triestesse Platzkommandosse**, kus võidaks
valja anda eriluba.

«Triestesse?» küsisin ma ehmunult. «Triestesse ilma
kuueta, ilma kaabuta ja ilma kohvita?»

Nii palju kui kapralil teada oli, sulges jalaväe piirivalve-
salk just sel ajal, kui me seal rääkisime, kõik teed Itaa-
liasse, luues uue läbipääsmatu piirivööndi. Üleolevalt

* Täna (saksa k.). — Tõlk.

** Komandantuur (saksa k.). — Tõlk.

naeratades ütles ta mulle, et tema meelest läheb kõige lühem tee Lucinicosse üle Trieste

Jäin teda uskuma, andsin alla ja hakkasin minema Gorizia poole, et jõuda keskpäevasele Trieste rongile. Olin küll erutatud, aga pean tunnistama, et enesetunne oli mul siiski suureparane. Olin sel päeval vähe suitsetanud ja mitte suutäitki söönud. Kogu kehas oli niisugune kergus, mida ma polnud enam ammu tundnud. Ka käimine meeldis. Jalad olid pisut valusad, aga enda arvates hakkasin Goriziani vastu pidada, nii lahe ja sügav oli mu hingamine. Kui jalad olid kiirest käimisest sooja saanud, ei tundnud ma teekonna vaeva enam üldse. Sel kombel hoolega astudes, ise kiirest käigust meeleülendust ja rõõmu tundes, sain tagasi oma optimismi: ähvardatavast siit- ja ähvardatakse sealtpoolt, aga sõjaks ikkagi ei lähe. Nii et kui ma Goriziasse jõudsin, lõin kahtlema, kas ei peaks võõrastemajas tuba üürima ja pärast ööbimist Lucinicosse minema, et suvituskoha direktorile oma pretensioonid esitada.

Enne aga põrkasin postkontoris, et Augustale helistada. Maie suvila ei vastanud.

Postametnik, hõreda habemega köögats (habe oli tal nii lühike ja kare, et jättis koomiliselt tõreda mulje ainus, mis mul temast meelde jäi), kuuldes mind tumma telefoni pärast raevutsevat, astus juurde ja ütles:

«See on täna juba neljas kord, kus Lucinico ei vasta».

Kui ma talle otsa vaatasin, välgatas ta silmis parast (niisiis eksisin ennist! mul on meeles ka see tühjapärane). Ta puuris mind oma kilavate silmadega, et näha, kui rabatud ja vihane ma olen. Võttis lgi kummekond minutit, enne kui ma taipasin. Nüüd polnud enam kahtlust. Lucinico oli juba tulejoonel — või jaa peagi. Teinud sel lest paljuütlevast pilgust oma järeldused, seadsin sõnnimud kohviku poole, et juua enne hommikusööki tass kohvi, millest tundsin ikka puudust. Aga juhtus nii, et keerasin kõrvale ja läksin jaama. Tahtsin võimalikult ruttu oma perekonna juurde jõuda ja sõitsin sõbraliku kaprali nõuannet järgides Triestesse.

Selle lühikese reisi ajal puhkeski sõda.

Et kiiremini Triestesse jõuda, ei joonud ma Gorizia jaamas isegi nii kangesti igatsetud kohvi, ehkki aegu oleks jatkunud Ronis, vagunisse ja mõtlesin üksi jäädes oma kallitele kodustele, kellest ma nüüd nii veidralt vihat

olin ära löigatud. Rongiliiklus Monfalconeni oli veel korrapärane. Nähtavasti ei olnud sõda siia jõudnud. Sain rahu tagasi ja mõtlesin, et arvatavasti on Lucinicoski lood niisugused nagu sinpool piiri. Küllap Augusta sõidab praegu lastega kuhugi Kesk-Itaaliasse. See rahustav lootus koos söömataolekust tingitud loidusega suigutaski mind sügavasse unne.

Äratama häda äratas mind vist ka üles. Rong seisis keset niinimetatud Trieste Saksimaad. Merd polnud näha, ehkki ta pidi olema väga lähedal, sest kerge udu tegi nähtavuse nulliks. Maikuisel Carsol on oma võlu, aga seda võib mõista ainult see, kes pole hellitatud teistest, värvidest ja elust pillerkaaritavatest kevadetest. Igal sammul on kive, mida ümbritseb õrn rohelus, aga see rohelus pole kidur, sest peagi hakkab ta maastikule ilmet andma.

Teises olukorras oleksin hirmsasti vihanud, kui ma niisugust nälga tundes poleks süüa leidnud. Sel päeval aga sisendas tähendusrikas ajalooline sündmus, mida ma olin sattunud kaasa elama, mulle lugupidamist ja ma alistusin. Kinkisin konduktorile paar sigaretti, aga ka tema ei saanud mulle isegi tükikest leiba hankida. Oma hommikustest sekeldustest ei rääkinud ma kellelegi. Mõtlesin jutustada neist mõnele sõbrale alles Triestes. Teritasin kõrvu piiri suunas, aga sealt ei kostnud mingit lahingumüra. Olime peatunud ainult selleks, et lasta mööda kaheksat või üheksat rongi, mis looklesid mägedest alla Itaalia poole. Gangreenihaav, nagu Itaalia rinnet Austrias peagi hakati nimetama, oli lahti läinud ja vajasa nekroosi laiendamiseks elavat liha. Ja õnnatud mehed võitsid sinna lõõpides ning lauldes. Kõikidest rongidest kostis ühte ja sama purjus pröökamist.

Kui ma Triestesse jõudsin, oli juba öö. Linna valgustasid paljude tulekahjude kuma, ja üks mu sõpru, nähes mind ilma kuueta tulemas, särgikäised üles keeratud, hüüdis eemalt:

«Kas löid kah rüüstamisel kaasa?»

Viimaks ometi sain midagi hamba alla ja heitsin magama. Ränkraske väsimus vajutas mind voodisse. Küllap olin väsinud võitlusest, mis käis mu peas lootuste ja kahtluste vahel. Enesetunne oli ikka hea ja sellel lühikesel unele eelnenud ajal, millal sündinud kujutlusi olin õppinud säilitama psühhoanalüüsi abil, tuli mul sel päeval pähe veel üks lapselikult optimistlik mõte: piiril ei

ole kedagi tapetud, järelkult on veel võimalik maailma päästa.

Nüüd, kus ma tean, et mu pere on elus ja terve, ei saa ma öelda, nagu poleks ma oma praeguse eluga rahul. Teha pole mul suurt midagi, aga päris ilma tegevuseta ma ka ei ole. Ostma ega müüma ma ei pea, sest kaubandus virgub alles siis, kui on jälle rahu. Olivi saatis mulle Sveitsist mõningaid juhiseid. Kui ta teaks, kui vähe on nendega mu praeguses olukorras peale hakata, sest kõik on tundmatuseni muutunud! Praegu ei võta ma midagi ette.

24. mail 1916.

Alates möödunud aasta maikuust ei ole ma seda raamatukest puudutanud. Ja äkki saabus mulle Sveitsist kiri dr. S-ilt, kes palub mind saata talle kõik, mida olen vahepeal juurde kirjutanud. See on küll kummaline palve, kuid mul pole midagi selle vastu, et saata talle ka see raamat, millest ta näeb, mida ma temast ja ta ravimiviisist arvan. Kui kõik mu pihtimused on tema kaar, siis võtku ka need vähesed leheküljed ja veel mõned, mis ma tema poolt projekteeritavale hoonele meeleldi lisan. Mul on vähe aega, sest nüüd tegelen kogu päeva kaubandusega. Doktor S-ile aga ütlen siiski ära, mis ma temast arvan. Olen selle üle nii palju mõtelnud, et see on mul selgemast selgem.

Muidugi mõista ootab ta minult uusi pihtimusi mu haiguste ja hädade kohta, aga saab seevastu kirjelduse tervisest, nii laitmatust tervisest, nagu mul minu kõrge ead tõttu vähegi olla saab. Olen tervenunud! Mitte et ma ei viitsiks enam psühhoanalüüsiga tegelda, vaid mul pole seda lihtsalt enam vaja. Ja ma ei võlgne oma tervist sellele, et tunnen end arvutute märtrite kõrval privilegeerituna. Ma ei tunne end tervena mitte seepärast, et võrdlen end teistega. Olen lihtsalt absoluutselt terve. Teadsin juba ammu, et mu tervis ei sõltu millestki muust kui mu enda sisendusest, ja üldse oli rumal piüda end ravida, selle asemel et end veenda. Niisuguse rumaluse võis pähe võtta ainult minutaoline kergesti mõjutatav unistaja. Ka praegu on mul mõningaid vaevusi, kuid mu raudset tervist need ei väära. Voin panna kuuma mähise kord siia, kord sinna, aga kõik muu peab olema alatises võitluses ja

liikumises ega tohi iialgi gangreeniku kombel liikumatult lubuda. Ei saa ometi valu, armastust ja üldse elu ainult ellupanast haiguseks pidada, et nad põhjustavad kannatust.

Peaa möönma, et terveolekus veendumiseks läks mu elus vaja suuri muutusi, mis soojendasid mu organismi võitluse ja peamiselt võidu abil. Mind ravis terveks kaubandus ja ma soovin, et doktor S. sellest teada saaks.

Jahmununa ja abituna vaatasin pahupidi pööratud maailma veel kuni möödunud aasta augusti alguseni. Augustis hakkasin ostma. Sellele verbile tõmban kriipsu alla seepärast, et tal on praegu sügavam sisu, kui oli enne sõda. Varem tähendas see sõna ärimehe suus ainult seda, et ta on valmis teatavat kaubaartiklit ostma. Aga kui seda sõna kasutan mina, siis tähendab see, et olen juba ostma ükskõik mis kaup - mida aga pakutakse. Nagu kõik tugevad isiksused, jatsin pahe ainult selle ühe mõtte, selle järgi elasin ja see tõi mulle õnne.

Olivit tollal Triestes ei olnud ja tema poleks säärase riski peale ka läinud, vaid jätnud riskimise teistele. Ent mina ei näinud selles mingit riski ja olin oma kordaminekus kindel. Kõigepealt, nagu sõjaaegadel vanastigi tehti, hakkasin oma vara kullaks vahetama, olgugi et kulla ostmine ja müümine oli tollal teatavate raskustega seotud. Seda nii-öelda tilkus ainult, ent kullast liikuvamaid olid tollal kaubaartiklid ja ma hakkasin kaup kokku ostma. Aeg-ajalt müün midagi, kuid müün alati vähem kui ostan. Kuna ma alustasin õigel ajal, kujunesid mu ostu-müügitehingud väga tulusateks ja mul jäi müügi korral alati nii palju raha üle, et ostmist jätkata.

Suure uhkusega meenutan, et mu esimene ost oli pealt-naha täiesti tühine ja ette võetud ainult selleks, et uued ideed teoks teha: see oli väike partii viirukit. Ärimees, kes seda pakkus, kiitis viirukit kui vaigu asendajat, sest vaigupuudus hakkas end juba tunda andma. Keemikuna teadsin täiesti kindlalt, et viiruk ei saa asendada vaiku millest ta erineb *toto genere**. Minu arvestus seisnes selles, et maailm jõuab niisuguse puuduse piirini, et on lihtsalt sunnitud viirukit kui vaigu asendajat vastu võtma. Ning ma ostsingi! Mõne päeva pärast müüsin väikese osa sellest maha ja sain kätte summa, mille olin kulutanud

* Igas tükis (lad. k.). — Tõlk.

terve parta on moks. Hetkel, kui ma seda raha inka...

Kui doktor on saanud mu käsikirja viimase, kaesoleva osa, peab ta kogu käsikirja muile parast lugema...
tama. Ma töotan selle ümber ja lisan vajalikud seletused, sest kust ma võisingi oma elu varem, ilma tolle viimase perioodi kogemusteta mõista? Võib-olla olid kõik mu elatud aastad ainult ettevalmistus sellete perioodile!

Nii naivne ma loomulikult ei ole ja leian vabanduse ka doktorile, kes näeb mu elu kui haiguse ilmingut. Mõneti meenutab elu tõepoolest haigust, sest kulgeb ühest kriisist teise, kusjuures vahepeal on ajutisi paranemisi või halvenemisi. Erinevalt teistest haigustest on elu alati surmaga lõppev. Ta ei lase end ravida. See tähendaks sama kui toppida kinni kõik oma kehaavad, arvates, et need on haavad. Ravi lõpul sureksime lämbumisse.

Tänapäeva elu uuristab oma juurte alust. Inimene on sellest välja tõrjunud puud ja loomad, mürgitanud õhu, hõivanud kogu vaba ruumi. Ent võib juhtuda hullumatti. Kurva ja aktiivse olendina võib inimene avastada ja panna ennast teenima ka teistsuguseid jõude. Selline oht hõljub õhus. Ja see toob kaasa suure paljunemise... elanike arvu liinis. Inimene võtab iga viimase kui ruutmeetri oma valdusse. Kes aitab meil üle saada õhu- ja ruuminappusest? Ma lämbun juba paljast mõttest sellele.

Aga see pole kõik, see pole veel kõik.

Igasugune katse meile tervist tagada on asjatu. Tervis on loodusest antud ainult loomadele, kes tunnevad ühtaainsat edasiminekut — omaenese organismi arendamist. Niipea kui pääsuke mõistis, et ainus võimalus ellu jääda on elukohta vahetada, kasvatas ta tugevaks tiibu juhtivad lihased, mis saidki ta organismi kõige tähtsamateks osadeks. Mutt kaevas end mulla sisse ja terve ta organism kohanes tema vajadustega. Hobune kasvas suureks ja muutis oma jala kuju. Mõne looma juures ei oska me arenemist märgata, aga tubli tervis on nende saatjaks iga reeda neid ealeski.

Ja ainult prillikandja inimene, selle asemel et oma keha täiustada, mõtleb välja igasuguseid seadmeid, mis ta keha laiendavad, ja kui tervist ja aatelisust leiame veel nendel inimestel, kes neid riistu leiutavad, siis nende kasutajatel puudub tavaliselt nii üks kui teine. Vahendeid ja seadmeid ostetakse, müüakse või varastatakse, ja inimene

muutub aina kavalamaks ning aina nõrgemaks. Veel enam, ta kavalus kasvab proportsionaalselt nõrkusega. Inimesed abivahendid olid justkui inimkäte pikenduseks, nende toime ja tõhusus olenes käe jõust, kaasaegsetel abivahenditel seevastu ei ole mingit seost meie ihuliikmetega. Sellised abivahendid tekitasidki viimaks haigused, sest nende tõttu hüljati seadus, mis kehtib kõige loodu kohta. Kadus seadus, et elama jääb see, kes tugevam, mis-tõttu kaotasime päästva loomuliku valiku. Inimesed ei vaja psühhoanalüüsi: seaduse varjus, mille põhjal jääb ellu see, kelle käsutuses on kõige rohkem seadeldisi, jäävad alati vohama haigused ja ei kao kunagi haiged.

Võib-olla saame kunagi tervise tagasi mõne ennekuulmutu katastroofi tõttu, mida needsamad seadeldised põhjustavad. Kui inimestel ei piisa enam mürgistest gaasidest, leiutab mõni inimene, kes teistest millegi poolest ei erine, oma toa üksinduses seni maailmas puudunud lõhkeaine, millega võrreldes kõik meie käsutuses olnud lõhkeained osutuvad mängupommideks. Ja veel keegi, kes samuti teistest millegi poolest ei erine, vaid on pisut rohkem haige, varastab selle lõhkeaine ja paneb Maa keskmesse, kus selle toime on maksimaalne. Järgneb kohutav plahvatus, mida keegi ei kuule, ja udukoguks muutunud Maa hakkab taas taevas ekslema, vaba para-miitidest ja haigustest.

ITALO SVEVO JA TEMA ROMAAN

Oma retkel enese juurde ei ole Italo Svevo kunagi tunnistanud aja absoluutset kehtivust. Tema tee viimane ja tõeline kulg on, vastupidi, vanadusest noorusesse, mitteolemisest olemisse, kirmast ellu. Nii poleks sugugi loomuvastane siseneda tema maailma koos eestikeelsete tõlgetega, mis algavad sealt, kus Svevo lõpetab «Loomingu» Raamatukogu kahest jutust (27/1975) on esimene — «Novell armulisest vanahärrast ja kaunist nelust» — valminud kirjaniku surma eel (1926), teine — «Õilis vein» — pärineb oma lõplikus tööluges (1920) samuti hilisest järgust, nii nagu peateos «Zeno südametunnistuski» (1923), mis nüüd meie lugejani jõuab. Ent soodumused murranguks, millest sünnib uus tajumus, soov aega tagasi võita, Svevo polüvalentne ja problemaatiline maailm, rohked kahesused temas ja kahelused tema ümber, eostuvad siiski palju varem, õieti juba päris alguses.

«Ma elan rahva keskel, kes tunneb vaid üht usku, raha usku,» kirjutab Stendhal, kes 1831. aastal oli Triestes konsuliks määratud. Äri- ja rahavaim, materiaalse kultus laotub üle selle linna ka siis, kui seal 1861. aastal äsja heale järjele jõudnud ärimene pojana sünnib Ettore Schmitz, ning 30 aastat hiljemgi, kui see noormees, saanud küll kommertsalase hariduse, võtab kirjaniku nimeks Italo Svevo ja avaldab oma esimese romaani «Üks elu» (1892). Vaimuvaegsus kliimas ei leia tunnustust ei see ega teine katse samas žanris «Raugaiga» (1897). Siit vastuolu ja pettumus, arv kirjutada, targanud Saksaamaa ja Trieste kooliaastail Schillerist, Turgenevist ja Shakespeare'ist ning kasvanud koos Flaubert'iga, Zola, Daudet ja Schopenhaueriga, hääbub kavatsuseks kirjandusest ülepea loobuda.

Jaheda vastuvõtu põhjusi leidub tagantjärele vaagides teisi Trieste, mille elanikkonna moodustasid küll valdavalt itaalia, kuid kuulus Esimese maailmasõja lõpuni Austria-Ungari impeeriumi koosseisu. Trieste kirjandus, mis palju kui seda oli, ka Svevo, jäi kaugele Itaalia pressivaateulatusest. Teiselt poolt, nagu kriitikud hiljem üksmeeli on mõõnnud, erines Svevo laad algusest peale, teises romaanis juba tunduvalt, kõigest sellest, mis andis tooni tollele itaalia kirjandusele: uhtikatt Verga regionaalne verism, samas aga ka Fogazzaro spiritualism ning D'Annunzio mondäänne ja peenutsev, dekadentlik üliinimesekultus. Kui lisada veel, et Svevo (Italo Svevo = itaalia švaab), kodanikuna austerlane, päritolult sakslane (isa: saksa-itaalia juut; ema: Trieste juudid)

ning vaid keelelt ja kiindumuselt itaallane, isegi pärast «Zeno südametunnistust» andis arvustajale ettekaänat norimiseks tema «tõlgete» kallal, siis saab selgeks, miks Svevo jäi m. üldiselt tunnustamata, miks kuni «Zeno» ilmumiseni on õige rääkida temast enne euroopa kui itaalia kirjanduse traditsiooni.

Svevo truagiline vaikus, mis nüüd vältab tervelt kakskümmend aastat, ei ole siiski tühi aeg, vaid tung läbi väliste plaanide sissepoole, hingeline kasvamine armastuses, töös ja loomingus. 1895. aastal kihlub ta oma kauge sugulase Livia Venezianiga. Kuni abieluni kestnud tundeheitlusi, ebalusi kirest resigneerunud võime-loomel jähdvustab «Päevik mõrsjale» (*Diario per la fidanzata*, 1900). Teinud 1880. aastast, isa laostumisest saadik rutiinset töökäikud pangas, asub Ettore Schmitz sajandi lõpus iseseisva ettevõtjana oma naisevanemate vabrikusse ja saab mõne aja pärast üsna edukaks ärimehiks (vabrik toodab värve allveelaeva-

Kui mitte enne, siis just nüüd tunneb ta välise, materiaalse maailma plirastust tõeliselt: see ei ole enam üksnes teadvustuse ajast» (ilmaolija kriitika), vaid ka «seest» — eneseanalüüs ja mõtlemine, et «tervis», millele kõik nii agaralt tormlevad, on õieti haigus, hinge haigus. See, mis ta sel ajal kirjutab — küll õige vahel: päevikukatked, mõned näidendid ja jutukesed —, on samuti elundus, katse alal hoida ehedat oma hinges.

Esimene nihe vaikuselt välja lähtub 1907. aastast, kui Ettore Schmitz, kelle sagedaid ärireise Inglismaale tumestab puudulik keeleoskus, otsustab võtta inglise keele tunde. Saatuse tahtel saab tema õpetajaks ei keegi muu kui James Joyce — see noor iirlane, pärast Inglismaalt lahkumist (1904) viireleb pikka aega Trieste, hiljem, kahe sõja vahel, aga heidab oma sära üle Euroopa kirjandusele. Trieste toob Joyce — siis 23-aastane — käsikirjas üheksnes luulekogu «Kammermuusika» ja mõned jutud, millest pidi saama novellitsükkel «Dublinlased». Seega on Trieste-perlood Joyce'i loomingus määrav: siin valmivad lõplikult «Dublinlased» ja suur osa romaanist «Portree kunstnikust noorest mehest», siin kavandab ta oma «Ulyssese». Svevot kulastab Joyce kolm korda nädalas. Nende tunnid on vabad mõttevahetused mitmesugustel teemadel, tihti Joyce'i käsikirjade ümber. Nii loeb Joyce ette oma jutustuse «Surnud», neil on lõputuid arutlusi «Ulyssese» plaani üle. Kui Svevo — Joyce'ile muidugi vaid härra Schmitz — juhuslikult vihjab, et ka tema on kunagi kaks romaani kirjutanud, ja need Joyce'ile näha annab, lahendab see neid veelgi. Joyce on mõlemast raamatust, eriti «Raugaea» finaalist kõrgel määrausel, nentides Svevole tehtud ülekohtu ja lubades tema heaks Trieste kirjandusringides oma sõna öelda. Kuigi sel sõnal pole veel kaalu — tunnustust ootab Joyce alles isegi —, ärkavad Svevos koos ootamatu toetusega taas lootused. Oluline on side ka vastaspoole. Svevo innustab Joyce'i jätkama, kui too, «Dublinlased» juba veel ilmumata, on 1909. aastal seisakuni jõudnud; ta hajutab Joyce'i kahtlused «Portree» 3. peatüki jutluste pärast. Hiljem, kui kriitikute armee Joyce'i maailma detailides lahti seletab, avastatakse «Finnegans Wake'i» Anna Livia Plurabelle'i taga muidugi hõlpsasti Svevo naine Livia oma kaunite juustega, ja mõni on «Ulyssese» peakujus Leopold Bloomis endaski puudnud leida

uhisjooni Ettore Schmitziga — humoorika, iroonilise, tasakantluka ja vaimus ometi eksleva Trieste kodanlasega.

Maailmasõja alates jääb Svevo Triestesse üksi. Linn on peale piiramis seisundis, kui Itaalia lütlaste poolel sõtta astub. Itaallased põgenevad massiliselt Triestest; lahkuvad Svevo sõbrad nende seas ka Joyce. Andnud varem oma osa Itaaliaga ühinemise ja Austria alt vabanemist taotlevasse irredentistide liikumises, satub Svevo nüüd võimude «musta nimekirja», kuid paneb selle ümbrisevale anarhiale vastu. Sõda heidutab teda, ta näeb sõja absurdid, kui elu tundub selletagi traagiline. Ta töötab mõnda aega «Ülemaailmse rahu projekti» kallal, ent loobub siiski varsti kustest korraldada enesevälist ja poordub uuesti enesesse. Nüüd, kui valine, sõja tõelus ja surm oma irratsionaalsusega on tõuganud ta vastust otsima alateadvusest, jõuab ta Freudi juurde. See ei ole juhuslik või põgus kokkupuude: Freud leiab just sel ajal kõige pas esmakordselt tõsisemat tunnustust; tema juures käib ravalid Svevo õemehe, kes näeb küll närvihäigeks nagu enne, loob tõlgib Svevo isegi Freudi uurimuse unenagudest itaalia keelde.

Sõja lõpuga algab silmapaistlike aeglane selgimine. Trieste lüdetakse Itaaliaga. Trieste kirjandus kuulub nüüdsest peale orgaanilisemalt itaalia kultuurikonteksti. See vallandab viimased tõkked n. lgi üha paisunud vajaduse eest ennast väljendada. 1918. a. visandab Svevo «Zeno südame-tunnistuse» plaani, töötab teose juures ainitse innuga kaks aastat (kuigi on endiselt tegev ettevõtte) ning avaldab 1923. a. — taas ise kulusid kandes — oma uue romaani Bolognas. Seegi kord valkib ümbrus. Kohalikud kriitikud on üsnu sõbralikud, kuid suurlinnade press ignoreerib Svevot kalgi kindlusega. Ainus lühiteade «Corriere della Sera» peab raamatut küll huvitavaks, kuid vormituks. Ära tuleb kannatada järjekordse ülekohtu, lisaks algavad Svevol kerged südamehäired: ta on nüüd 32-aastane. Nusuguses troostitus olukorras kanduvad Svevo mõti ühele oma vähestest tunnustajatest — James Joyce'ile. Sõja järel (1919) oli Joyce Triestesse tagasi tulnud, kuid sealt õige varsti (1920) lõplikult lahkunud; pärast seda puutub Svevo temaga vaid juhuslikult kokku. Sellegipoolest on Joyce'i vastus — kui Svevo talle 1924. a. algul tutvumiseks oma teose saadab — kiire ja sõbralik. Ta kirjutab, et oli jõudnud «Zenot» lugeda juba enne Svevo andetist; peab seda Svevo loomingu tipuks; ei usu aga, et itaalia kriitikat õnnestuks mõjutada; seile asemel lubab pöörduda prantsuse arvustajate Valery Larbaud' ja Benjamin Crémieux' poole, paludes Svevol ühtlasi neile oma raamat saata.

Pärast suuri raskusi oli 1922. a. Pariisis lõpuks trükitud Joyce'i «Ulysses». Tema geenilust, mida märgati juba «Dublinlastes» ja «Portrees», ei saanud nüüd enam keegi eirata. Sellest Joyce'i soovitude mõju, ootamatu metamorfoos, mis sünnib «Zenoga». Prestiizikas kirjanik ja kriitik Larbaud, kes laiemale üldsusele juba varem oli avastanud Gómez de la Serna, Samuel Butleri ja Joyce'i, reageerib soosivalt; koos Crémieux'ga — kellele omakorda on menu võlgu Pirandello — levitavad nad Svevo nime nii agaralt, et kuulidus «kaasaja suurimast itaalia kirjanikust» jõuab tol ajal Pariisis viibinud noore Eugenio Montaleneni. Montalest, nüüdsest Nobeli laureaadist, saab Svevo esimene tõsine kriitik ja entusiastlik pooldaja Itaalias. Edasi kulgeb kõik tõusujoones: 1927. a. alguses aval-

deb Pariisi «Le Navire d'Argent» Crémieux' essee Svevot koos «Zeno» ja «Raugaea» ulatuslike tõlkekatega. Svevo kuulutatakse Itaalia Proustiks, kui ta pärast selle sündinuse tähistamist Pariisi tagasi poordub, tervitab teda kodumaal juba suur ruhm vaibatud noori kirjanikke eesotsas Montalega, ilmub «Zeno südame-tunnistuse» täielik tõlge prantsuse keeles, ning enne kui aasta lõpetab, korraldab Prantsuse PEN-klubi Svevo austamisõhtu, kus esinevad teiste hulgas Joyce, Jules Romains, Isaak Babel ja Ilja Ehrenburg. Kahesused Svevos, tema kunagised nõrkused, maunad nüüd ta tugevusteks: ta on osanud maailma näha sügavalt ja avaramalt kui ta kaasaegsed itaalia kirjanikud, hoiduda «rõõmsi ja estetismi ühekülgustest»; sudames küll Itaalia patrioot, ei ole ta kaasa läinud irredentismi äärmustega, mille ultranatsionalistlikult pinnalt võrsub hiljem fašism; ta mõistab Itaaliat mitte ainult «seest» nagu regionalistid, vaid ka «väljast», laiendab konkreetse tegelikkuse universaalseks süvendatud analüüsiks.

«Raugaea» 2. väljaande (1927) eessõnas meenutab Svevo James Joyce'i, kes teostas temaga, nagu veidi varem prantsuse kirjaniku Marcel Duhameliga, Laatsaruse ime: «See, et kirjastaja, kellel lüsus ta enese töökoorem, raatsis kulutada oma väärtuslikku aega kaheksa õnnega sulevendade soosimiseks, on minu meelest suuremeelsus, mis seletab tema kuuldamatut edu; sest iga ta sõna, kõik, millest koosneb ta hiiglaslik looming, on sellesama hinge-uuruse väljendus.» Neisse tänuõnadesse seguneb aga ka kurbust: «kuuruse väljendus.» Neisse tänuõnadesse seguneb aga ka kurbust: kui pealiskaudne ja ükskõikne oli maailm enne Joyce'i; kui palju tema, Svevo, võinuks teha, kui mõistmine tulnuks varem... Nüüd on ta vana, teda kõikjal saatev lärmakas juubeldus viib ta endisest rütmist välja. Ta avaldab küll novelle, alustab isegi uut suurt romaani Zeno raugapõlvest, kuid töö katkeb: sõitnud 1928. a. septembris Alpidesse tervist parandama, hakkub ta samas auto-onnetusel.

***

Ainsa sisulise arvustuse esikromaanile «Üks elu» (*Una vita*, 1892) pälvib Svevo saksa kirjanikult ja italoofiililt Paul Heyse. Ent Svevo oli raamatut Saksamaale läkitades õnnetult eksinud: Heyse, naturalismi ja teadusliku materialismi kritiseerija, haistab teost lugedes kohe Zola ja Flaubert'i hõngu; nii on ta otsus (1897. a. kirjas) selgesti eitav: vihjates sõnaligsusele ja retoorikale, taunib ta kangelas saamatust, nõrkust. Üldjoones õiglanegi — Svevo ju kuulutab end tollal Zola laadis eksperimenteerijaks —, vaatab Heyse mööda teisest varasest põhihoovusest Svevo tunnetuse. See sugeneb Schopenhauerist, kahestab maailma ratsionaalseks nähtumuseks (kujutluseks, ideeks) ning irratsionaalseks siseniseks tajuks (tahteks), jättes positivismi, Zola teadusliku eksperimendi aluse, ilma oma absoluutsest hõlmavusest; mõistuse ja meeltega haaratav väline reaalsus ei ole enam olemise ainus tingimus. Svevo ei pruukinud muidugi Schopenhauerit sügavusteni tunda, kuid nagu näitab «Üks elu», piinab mõte kahesusest teda jätkuvalt ega luba tal ka olemist taandada ümbruse ja päritoluga fataliseeritud skeemile. Pealmises plaanis võib romaan paista kui sajandi lõpuhaiguse tüüpiline määratlus. Maalt linna tulnud Alfonso Nitti asub tööle pangas (vrd. Svevo ise), armub pankuri tütre, ilusasse, kuid intellektuaalselt tundekülma Annetasse,

kellelt ta ei leia vastust. Vastust ei ole ka rüüruvas ümbruses, üh-
luises töös; sureb ema, närvipinge tõuseb äärmise piirini, ja oln
korras, kus väljapaas puudub, kus armastus jääb saadamatuteks,
tapab Alfonso enda. Toorutiini ja tuima, vaimusuretava kesk-
konna, piiratud võimaluste ja hingeliste alanduste üksikasjalik
kirjeldus viitab tõesti olemise ahistavale ettemääratusele õigluse
ühiskonnaga. Kriitikaobjekti leidmiseks pole nagu tarvidustki
süüvida läbi nähtava pinna. Svevo elavat huvi sotsiaalse tingimuse
vastu peegeldab sel ajal nii tema osavõtt irredentismi üritusest
kui ka poliitiline pamflett «Hõim» (*La tribù*, 1897), kui ta iroo-
niliselt pilkab kapitalistlikku ideoloogiat ja jagamissüsteemi.

Ometi ei ammenda see kõike. Kusagil all tajume algeid müllestki
niisugusest, mis ei mahu naturalistliku seletuse raamidesse.
Alfonso kannatusi ei ajenda ju loodusliku suhte võimatus, Annetta
huvi, vastupidi, on nimelt meeleline. Ratsionalistlik ja analüüsiv,
ei ole Alfonso Julien Sorel: ka pelk vaimne, intellektuaalne pro-
ress ei rahulda teda. Tema armastus ei selgu looduslikus ja vaim-
ses ühenduses, ei ole mõistuslikult määratav kirg — siit tema
ängistus, siit tema traagiline elutunne. Samas ei saa romaani kul-
dagi täandada Schopenhaueri paljaks illustreatsiooniks: Alfonso
vabasurm ei tule tugevast tahtest, üleolekust; ennem on see
armastuse puudumise valuline väljendus. Mis see armastus on,
seda peab heastama Svevo edasine teekond; kuid juba siingi
kumavad ühest ja teisest suhtest läbi moraalsed ning sümbolised
tähised.

Svevo teose erinevus naturalistlikust romaanist ulatub veel
kaugemale. Hüljates teadusliku tõsiduse, vaheldab Svevo oma
romaanis traagilist huumori ja irooniaga, valdavalt eneseiroo-
niaga; vaatleb ja sunnib lugejat nägema ennast ja maailma kord
«seest», kord «väljast», kujundab pideva lukumise välisest (koo-
milisest) struktuurist sisemisse (traagilisse) ja vastupidi. Tema
žanr on tragikomöödia. Süüdistada Svevot naturalismis tema
romaanil detailrikkuse pärast, oleks samuti üleäärane: siirdu-
mine skeemilt reaalsuse kõikkülgselt individualiseeritud taastu-
sele võls XX sajandi kirjanduses toimuda üksnes ammendava
vaatluse teel. Autoripoolsete definitsioonide ja määratluste kadu-
mine oli selle hädavajalik tingimus. Vaid nii suudeti lugejat
veenda, teda aktiveerida: mõistmine algab ju seestpoolt; väline
on tingimus (suunamine), sisemine — teostus (mõistmine). Tege-
likkuse detailse jäädvustuse algatamine oli naturalistide suuri-
maid teeneid; nende piiratus sügenes usust, et kõike saab seletada
naturaalse ja füsioloogilisega. Kui ala, mida nad kirjeldasid, olgi
kitsas, mahtus sinna sageli ometi rohkem orgaanilist kui eelnenud
kirjanduse steriilsetesse moraalskeemidesse. Svevo detailne ana-
lüüs areneb juba esimeses romaanis vaatluse mitmekulguse suu-
nas, teele, mis läbi üksikute markide — Emily Brontë, Hardy, Dos-
tojevski — pidi viima teadvuse ja olemise kõiki sfääre hõlmava
XX sajandi romaanini.

Veel jõudsamalt edeneb Svevo romaanis «Raugaiga» (*Senilità*,
1897); suureneb keskendus, sõnades ärkavad liürilised kujundid
Montale ja mõned teised kriitikud on tõstnud «Raugaea» kõrge-
male isegi «Zeno südametunnistusest», ilmselt harjumuslikule
vormile eelistust andes. Süžeeskeem vihjab juba siin sümbolsete

ideoloogiate rikkusele. Protagonist, 35-aastane ametnik Emilio
Brentani (asjaarmastajast kirjanik nagu Svevogi), on armunud
võõra elulaadiga toolisneidu Angiolinasse, kes teda petab.
Tende suhte täiendab keerukaks nelinurgaks Emilio haiglane
netu õde Amalia oma umstuste ja salajase armastusega Emilio
kõhnilise sõbra skulptor Stefano Balli vastu. Pärast vahekorra
katkemist Angiolinaga ei suuda ratsionalist Emilio mõista, mida
müstused öele tähendavad, ning püüab Ballit temast eemaldada.
Amalia, kelles viivuks on tärpanud lootus, paneb taas alandlikult
eliga oma igapäevase kleidi, «halli nagu ta kuju ja nagu ta saa-
s». Nüüd hakkab Emilio uuesti kohtama Angiolinat, jõuab sek-
saalse rahulduseni, kuid sealt kohe ka uute kahtlusteni. Kui ta
kõrvaoleku järel koju jõuab, leiab ta eest hullunud Amalia, kes
arvitanud eetrit, sureb agoonias.

Ebaolulisele pole siin enam kohta; lugejale avaneb vaid see
õelus, mida Emilio Brentani oma hinges läbi elab. Välised plaa-
id taanduvad; kontoritöö, mida esimene romaan hoolikalt jälgib,
jääb nüüd kirjeldusest kõrvale. Nii ühiskondlik kui intellektu-
aalne tegevus osutub mõttetuks, kui puudub armastus, hinge elu.
Armastus jõustub kui olemise põhitingimus; alles tema kaudu
omandab kõik ülejäänud oma väärtuse. Kuid armastuselgi on oma
konkreetne sisu ja tingimus: teda ei ole seal, kus hüljatakse valu
vastutus inimese pärast, teiste pärast; oma hinge leiab Emilio
kujutluses, milles kohtuvad Angiolina ja Amalia. Armastus, nagu
Emilio aastaid hiljem mõistab, ei ole ratsionaalne kindlus, rahul-
dus; armastust tuntaksegi koos valuga, võib-olla ainult elu ühel-
ainsal hetkel; kõik muu on vanadus, raugaiga. Ratsionaalne tead-
us üksi ei suuda veel hinge elustada; kuid eneseanalüüs ja intro-
spektsioon, mille osa selles romaanis silmandihtavalt kasvab, val-
mistavad pinda alateadvuslikeks ärkamisteks, valgustusteks, ja
nendes sünnib tõde. Seega pole «Raugaiga» ühe armastuse lugu,
vaid elu ja armastuse tingimuse ülevõtte otsing. Kuundiva psüh-
holoogilise ja eksistentiaalse nägemusega jääb see romaan sõjan-
diloopi meistriteoseks; tähelepanu, mida Svevo omistab siin sise-
vaatlusele ja alateadvusele, rõhutab teose tähendust oma ajas.

Kakskümmend kuus aastat, mis lahutavad «Raugaiga» «Zeno
südametunnistusest» (*La coscienza di Zeno*, 1923), mahutava
endasse radikaalse muutuse maailma sotsiaalses struktuuris,
humaanse tegevuse kõrgis sfäärides. Maailmasõda ja revolutsioo-
nid raputavad inimesi meeleheitel, aga ka uuele, kõrgemale vas-
tutusele ning lootustele. Vastust otsib teadus, vastust otsib kirjan-
dus. Kogu XX sajandi esimene veerand elab avangardistlike liiku-
miste vaimus. Uuendused algavad ka romaanikunstis, ehkki mitte
nii tormakalt kui närviergas luules — romaan on juba oma ole-
muselt «aeglane» žanr. Otsustav murrang saabub siin pärast ma-
ailmasõda, 1920-ndatel aastatel, kui järjest ilmuvad teosed, milleta
romaanil edasist arengut oleks raske ette kujutada. Kõigepealt
viiakse postuumselt lõpule Prousti monumentaalse «Kadunud aega
otsimas» (1913—1927) trükkimine; siis hammastab Joyce oma
«Ulyssesega» (1922), mis on kõige revolutsioonilisem; järgnevad
Virginia Woolfi romaanid, Thomas Manni «Võlumägi» (1924) ning
seejärel Kafka surmajärgsed «Protsess» (1925), «Loss» (1926) ja
«Ameerika» (1927). Kõik hilisemad suurteosed selles žanris, olgu

Musili, Faulkneri, Brochi, Hemingway, Dos Passose romaanid eksistentsialistide või prantsuse ja ladina-ameerika «uue romaani» saavutused, võlgnevad rohkem või vähem sellele nihkele. Siit saavad alguse uudne ajakäsitus, n.-ö. psühholoogiseeritud aeg e. «teadvuse vool», erinevate aja- ja ruumitasandite vaheldamine, sisemonoloog, vaatepunktide paljunemine, filmilikult objektiviseeriv kirjeldus, mitmesugused polifooniad, muusikaliste struktuuride rakendamine, reaalse ja irrealse tõeluse sümbolistlik seostamine, nn. maagiline realism, piirsituatsioonide kirjandus, lugeja — teose vahekorra kavakindel aktiveerimine.

Svevole ei kuulu nende uuenduste jadas auväärne koht mitte ainult kronoloogiliselt või formaalsete tunnuste järgi: «Zeno südametunnistus» on esimesi tõsiselt katseid leida struktuurivastavused XX sajandi paljuhäälsel ja vastuolulise tegelikkuse avamiseks. Juba «Raugaeas» jõuab Svevo eksistentsi piiride ja tingimuste tajuni, vajaduseni nimelt nende piiride kaudu teadvustada oma elu ning pöörduda tagasi, taastama seda, mis elus on olnud tõeliselt ilusat. Taotlus ei erine palju Prousti omast, kuid Svevo, kes ei olnud Prousti lugenud, suundub teele märksa erinevate eeldustega, ja ka tulemus on teine. Kui Proust võlgneb otsese mõjutuse Bergsonile, siis Svevo, saanud ilmselt esimese julgustuse Joyce'i «Portree» hingeotsingust, võtab oma edasiseks juhiks Freudi. Ka siin, nagu enne Schopenhaueri puhul, tuleb arvestada, et Freud on arst, teadlane, Svevo aga kirjanik. Teadus ei ole kirjandus, ja ei püüa Svevogi nende struktuure kokku sobitada. Psühhoanalüüs ei ravi terveks Zenot ega saagi ravida, sest Freudi tervis on peaaegu et sama mis Svevo haigus, ja Freudi haigus mis Svevo tervis. Nii pöördub psühhoanalüütiline teraapia romaanis irooniaks. Küll aga kannab Svevo teosesse üle, ehkki täiesti uues, eelkõige eetilis-lises funktsioonis, Freudi meetodi ja hulganisti tema sümboleid.

Esimene paeluv maagia Svevo silmis on aeg; see, et kaks aega, kolm ja neli aega võivad teadvuses kohal olla koos, ühel ja samal hetkel, tunnil, päeval; see mineviku aeg, mida kantakse alateadvuses ning mis äkki, kas unes või ootamatus kujutluses, võib ärgata, valgustada ja hinge avardada. Üle kõige ikkagi sisemise ja välimise aja suhe, samuti tagasiviidav Freudi teadvuse — alateadvuse vahekorrale; aeg, mis on küll inimeses, kuid millest ta on ilma, tajudes ainuüksi välist, leidmata oma olemust. Nii nagu Freudi patsient püüab ära tunda oma alateadvuses ekslevat instinkti, nii pöördub Svevo (Zeno) möödunusse, et taastada oma autentne, sisene, hinge kätkeatud aeg.

Aja kahesuse sümboolika algab juba teose pealkirjast ja Zeno nimest: see on ilmne vihje vana-kreeka filosoofile Zenonile, kes esimesena täheldas liikumise relatiivsust, seda, et liikumine võib olla ka paigalseis, ja siit edasi, et aeg võib olla ka mitteaeg ja olemine olematus. Niisamasugune ambivalentne peitub muide sõna *coscienza* taga: itaalia keeles tähendab see ühtaegu teadvust ja südametunnistust. Iroonia, mis läbib romaani — ja see on inimese traagika —, seisneb selles, et teadvus ei ole alati südametunnistus, kuigi peaks olema.

Svevo teos on romaan Zeno teadvusest ja südametunnistusest; üksnes nendes ja nende kaudu avaneb maailm. Svevo soovib, et teadvus koondaks endasse hinge — ükskõik kui kaugelt, ükskõik

kui lähedalt, igalt poolt, kõhjust. Kui see nii on, siis elab teadvus koos kogu elu, minevik, olevik, tulevik. Midagi ei tohi maha jätta, midagi ei tohi ette jätta; kõik on üks ja ainus. Sellest romaanist ühtsus, näilise kronoloogilise korratuse juures orgaaniline sisemine kord.

Svevo ei idealiseeri: ühtsuse olemasolu, südametunnistuse eest tuleb võidelda ja ohverdada. Teos on kestev lahing välise ja sisemise aja ning nende arvukate sümbolsete lalendite vahel: ühel pool elu, tervis, armastus; vastaspoolel surm, haigus ja vanadus. Ainult võitluse ajas selguvad väärtused, see, mis on südametunnistus ja hing. Armastust mõistame surmas, surma armastuses. Et Zeno teadvus koondab endasse korraga paljud ajad, siis on see võitluste polifoonina, kus nii horisontaal- kui vertikaalpinnal kohuvad motiivid, moodustuvad analoogiad ja kontrastid. Romaan otseselt sisendaks oma struktuuriga, et tõeline elu on paljukordne elu, võitlus ühekorraga olemise kõigil tasandil.

Noore Zeno teadvus konformeerub välise ajaga; põhitoon on siin küüniline üleolek, iroonia (isa on nõrk, Zeno — tugev); olemine on pööratud pea peale, pealiskaudne domineerib olemusliku, väline sisemise üle. Kõrgeim väärtus on «tervis», karjäär selles maailmas, ratsionalistlik progress, edu, kodanlik heaolu. Projektsioon ette kestab Zeno teadvuses lõputuseni, see teeb olemise mugavaks ja muretuks; alati on võimalik määrata tähtaeg viimaseks sigareetiks, ise aga rahulikuult edasi suitsetada ja seda kindlalt tundege keelatud vilja nautida. Suits imbub läbi Zeno elu; suits on sümbolne haigus — ilmaolek, puudus, vajadus — ja ühtaegu tervenemise latentne tingimus. Häda on vaid, et suitsetaja ei näe selles esiaegu kuigi palju muud kui ohutut eralõbu, «haigust», nagu see vastandub üldkehtivale «tervisele». Puudub enesetunnetus, elu on alles teadvustamata, südametunnistus avastamata; haigus on kaua veel ebahaigus. See ei ole omaenda elu, vaid olemine «teiste» jaoks, välise jaoks, mille vastuses Zeno ei kahle; ta on kaljukindel tervise saadavuses, pruugib tal seda vaid tahta.

Esimese mõra Zeno «tervesse» teadvusse lööb isa surm. Selgub, et välisest, mille jaoks elatakse, on üks tükk välja kukkunud, tagasipeegeldust, projektsiooni enam ei ole, surm vastust ei anna; välise aja surve alt hakkab vähehaaval vabanema sisemine, vastutuse ja südametunnistuse aeg. Nüüd Zeno kiirustab: tervisele jõudmine ei olegi enda määrata, selle tingimused on piiratud. Surmast nihkub ta sissepoole, kuid jääb ikka veel vastust lootma «väljast», seekord vahetust ümbrusest. Tähestikulises järjekorras, ratsionaalse hoogsusega tormab Zeno vallutama «tervisepalee» astmeid: Ada, Alberta, Augusta. Ja taas paradoks: mida lähemal ta on oma kunagise kujutluse kindlusele, seda meeleheitlikumalt paneb ta vastu, et mitte sinna jõuda — miski kisub teda vastupandamatult tagasi. Kui ta lõpuks poolvähgi sisenema sunnitakse, kui «tervis» on lõpuks saavutatud ja väline aeg omandatud, selgub, et tervist ikka ei ole. Sümbolsest transformeerub hinge puudulikkus füüsiliseks vigasuseks (Freudi psühhosomaatiliseist nakatumisest tuletatud fantastiline kujund, mis nagu Kafkaalgi võimaldab ratsionaalse kaudu irratsionaalse tajumist). Samas ei ole see enam vigase kärbsse naiivne lootus, et tervis peab taastuma. Zeno mõistab nüüd ikka selgemini, et vana Malfenti ja

tema ümbruse «tervis», Guido teeseldud «tervis», kindlus, mida sisendavad ühiskond ja ta seadused, ei saa teda tema haiguselt vabastada. Ühtlasi adub ta, et oma tõelise tervise, armastuse elustamiseks ja alalhoidmiseks pole teist teed kui seda vaenuliku ümbruse eest kaitsta ja varjata, selleks eneses isegi «tervist» teeselda (rahulolevat abielumeest, perekonnaisa, edukat ettevõtjat mängida). Lõplikku lahendust aga ei ole, elu on haigus. Zeno unustab armastusest konventsioonivabas ühiskonnas, kuid nagu kõlges muuski, saadab tema mõtisklust kogemuse tark iroonia; niisugune ühistu oleks vaid renessansilik illusioon; reaalsuses on alati koos sisemine ja väline aeg, mis oma konfliktis võivad paiskuda ajutusse. Suitsukate (seesama projektsioon mis varem, elu «teiste» jaoks, nüüd aga teadlik) on poolik väljapääs, selle piirid selguvad kohe, kui katte all jõutakse rahulduseni; abielu Carlaga juhiks Zeno taas välismisse aega. Mitte ainult paljastust ei karda Zeno: sügavuses tunneb ta, et armastust ei saa olla võitluseta (lausa teadlikult hoidub ta rahuldusest), et seda ei ole ilma valuta — mitte ainult Carla, vaid ka Guido, ka Augusta pärast. Siin ei ole jälgegi leplikkusest, välist «tervist» ja seda kandvat ühistut eitab Zeno lõpuni; vastutuseks kohustab teda olemise ainukordsus ja ühtsus, füüsiline aeg* (Ada, Copleri haigus, sõjad, õnnetused, surm). Sellest aimuv eksistentsiaalne hoiak, olemise irratsionaalse piiratuse taju, inimese vabaduse ja vastutuse küsimus lähendavad Svevot Kafkale ning teevad temast «kompromiteeritud» kirjanduse ühe eelkäija. Ängistava eksistentsi teema on keskne ka Pirandello ja hispaanlase Unamuno sajandialguse romaanides; kuid nendes kulgeb draama peamiselt situatsioonide ja ideede tasandil, tegelaste teadvused jäetakse individualiseerimata, et vältida sellega nende võimetust enese lõplikuks tundmiseks. Svevo suurimaid teeneid näib olevat, et ta otsekui ühendab Prousti «teadvuse voolu» ja olemise tingimusi uuriva probleemaa-tika, saavutades nii ontoloogilise analüüsi enama mõjuvuse.

Romaan, nagu Svevo ja Zeno teadvuski, hüljanud esialgse pinnalise vaatluse «väljast», jõuab läbi introspektiivse süvenduse objektiivse tõeluse taasavastamiseni: nägemusväli kasvab, üldistus haarab järjest laiemaid plaane, probleemne analoogia avardub inimese suhtele tööga («tervise» ekvivalent on siin «bilanss»), et lõpuks, kui on alanud sõda, laieneda kollektiivsele olemisele. Svevo prognoos, kaugel pealiskaudsest optimismist, seob endas mure ja hoiatuse: kuni inimkond ei vabane oma ebahaigusest, kuni ta eneseväliste vahenditega kindlustab oma «tervist» ja koos sellega kaugeneb oma tõelisest elust, võitlusest, armastusest, vabast ja südametunnistusest — seni püsib oht hukatuseks, aegade jäädavaks kaoseks.

Ainus lootus seda ära hoida on minna teele — tagasi võitma ja avastama oma hinge aega.

J. Talvet

SISUKORD

1. Eessõna	5
2. Sissejuhatus	7
3. Suitsetamine	8
4. Isa surm	30
5. Lugu mu abiellumisest	56
6. Abikaasa ja armuke	140
7. Ühe kaubakompanii lugu	242
8. Psühhoanalüüs	358
Italo Svevo ja tema romaan	390

Итало Свено. СОВЕСТЬ ЗЕНО. На эстонском языке. Переводчик:
А. Куртна. Оформление: К. Керсна. Таллин, изд-во «Ээсти раамат».
Тоimetaja A. Ravel. Kunstiline toimetaja M. Torim. Tehniline toimetaja
K. Taruste. Korrektorid S. Aron ja M. Anion. Laduda antud 29. VI 1976. Trük-
kida antud 27. X 1976. Trükipaber nr. 2, 64X108/32. Trükipoognaid 12,5.
Tingtrükipoognaid 21,0. Arvestuspoognaid 23,09. Trükiarv 50 000. «Eesti Ra-
mat», 200090. Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 426. Trükikoda «Punane
Täht», Tallinn, Pikk t. 58. Hind rubl. 1.39.

